

อรรถกถาและอรรถกถาจารย์

โดย รังษี สุทนต์¹

บทนำ

คัมภีร์ที่บันทึกหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา ที่พระสาวกทั้งหลายได้รวบรวมทรงจำสั่งสอนสืบต่อ คือ พระไตรปิฎก และได้อธิบายขยายความพระไตรปิฎก คือ อรรถกถา ต่อมาพระสาวกทั้งหลายเห็นว่า "ข้อความที่อรรถกถาอธิบายพระไตรปิฎกนั้น ยังอธิบายไม่บริบูรณ์สิ้นเชิงและในอรรถกถาเองก็มีเนื้อหาบางตอนที่ยังเข้าใจยาก" จึงแต่งหนังสืออธิบายพระไตรปิฎกส่วนที่ยังไม่บริบูรณ์และอธิบายอรรถกถาส่วนที่เข้าใจยาก เรียกว่า

ฎีกา

พระไตรปิฎก เป็นคัมภีร์ที่บันทึกคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ของพระสาวกทั้งหลายของพระโพธิสัตว์ ของฤาษี และของเทวดา อรรถกถาเป็นคัมภีร์ที่บันทึกคำอธิบายพระไตรปิฎก ฎีกาเป็นคัมภีร์ที่บันทึกคำอธิบายพระไตรปิฎกและอรรถกถา สรุปแล้วคัมภีร์ที่สำคัญมี ๓ ระดับ คือ

๑. พระไตรปิฎก²
๒. อรรถกถา³
๓. ฎีกา⁴

แต่เดิมในสมัยพุทธกาล พระไตรปิฎกและอรรถกถามีได้บันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร พระสาวกทั้งหลายได้ทรงจำนำสืบต่อกันมาด้วยวิธีมุขปาฐะ⁵

1 ป.ธ. ๕, พธ.ม. (พระพุทธศาสนา), หัวหน้าฝ่ายวางแผนและวิชาการ อภิธรรมโชติกิจวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ

ราชวิทยาลัย.

2 พระไตรปิฎก แบ่งจัดพิมพ์เป็น พระวินัยปิฎก ๘ เล่ม พระสุตตันตปิฎก ๒๕ เล่ม พระอภิธรรมปิฎก ๑๒ เล่ม.

3 อรรถกถา หนังสือที่อธิบายพระไตรปิฎก ฉบับมหาจุฬาฯ จัดพิมพ์เสร็จแล้วจำนวน ๔๗ เล่ม (ขาด

เฉพาะ ฆมมปฏฐกถา)

ฉบับมหามกุฏฯ จัดพิมพ์ครบทั้งหมด และยังมี ฆมมปฏฐกถา ๘ ภาค ฉบับที่ใช่เรียนด้วย.

4 ฎีกา ที่อธิบายอรรถกถา ฉบับมหาจุฬาลงกรณฯ จัดพิมพ์ครบทั้งหมด จำนวน ๒๓ เล่ม (เฉพาะที่อธิบายสายพระไตรปิฎก).

5 **มุขปาฐะ** หรือมุขปาฐ คือ คำที่ออกจากปาก, ข้อความที่ท่องจำกันมาด้วยปากเปล่า ไม่ได้เขียนไว้, ต่อปากกันมา, พระ

ธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**, (กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราช

วิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๒๓๕.

เมื่อสังคายนาครั้งที่ ๑ เสร็จเรียบร้อย พระสังคิตกาจารย์ทั้งหลาย ได้มอบหมาย พระวินัยปิฎกให้ท่านพระอุบาลีรับไปบอกสั่งสอนนิตติของตนให้ศึกษาทรงจำสืบต่อ
มอบหมายพระสุตตันตปิฎกที่มณิกายให้ท่านพระอานนท์ รับไปบอกนิตติของตนให้ศึกษาทรงจำสืบต่อ

มอบหมายพระสุตตันตปิฎกมัชฌิมนิกายให้นิตติของท่านพระสารีบุตรรับไปศึกษาทรงจำสืบต่อ

มอบหมายพระสุตตันตปิฎกอังคุตตรนิกายให้ท่านพระอนนุธะรับไปบอกให้นิตติของตนศึกษาทรงจำสืบต่อ

พระสาวกเหล่านั้นซึ่งรับหน้าที่ทรงจำพระธรรมวินัย จะละทิ้งส่วนที่เป็นภาระหน้าที่ของตนไปศึกษาเล่าเรียนส่วนอื่นไม่ได้ นอกจากจะมีความสามารถศึกษาได้

อรรถกถาคืออะไร

ในส่วนพระไตรปิฎกนั้น เพียงยกขึ้นกล่าวเท่านั้นจะไม่ขอขยายความ ผู้เขียนมุ่งกล่าวเฉพาะเรื่องอรรถกถาและอรรถกถาจารย์ อรรถกถา คือถ้อยคำที่ท่านใช้อธิบายความหมาย หมายถึงหนังสือภาษาบาลีที่อธิบายพระไตรปิฎก อธิบายถ้อยคำที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ ซึ่งพระสาวกทั้งหลายได้รวบรวมรักษากันต่อมา

เมื่อพูดถึงอรรถกถา ผู้ศึกษาภาษาบาลีในปัจจุบัน ก็เข้าใจว่าหมายถึงคัมภีร์ที่พระอรรถกถาจารย์ทั้งหลายแต่งอธิบายความในภายหลัง ก็จะขอพูดถึงอรรถกถาที่รู้จักกันคือ

6 ต (วินยปิฎก) อายสุมนุตฺ อูปาลิตฺเถโร ปฏิจฺฉาเปสฺสุ " อาวุโส อิมิ ตฺวํ นิสฺสิตเถ วาเจหิ " ตี ... (ตํ ทิฆนิกาย)

อายสุมนุตฺ อานนฺตเถโร ปฏิจฺฉาเปสฺสุ " อาวุโส อิมิ ตฺวํ นิสฺสิตเถ วาเจหิ " ตี ... มชฺฌิมนิกาย สงฺคายิตฺวา

ธมฺมเสนาปติสวโร ปุตฺตตฺเถรสฺส นิสฺสิตเถ ปฏิจฺฉาเปสฺสุ " อิมิ ตฺวเมห ปรีหฺรธา " ตี ... สยฺยตฺตนิกาเย สงฺคายิตฺวา

มหากสฺสปตฺเถโร ปฏิจฺฉาเปสฺสุ " ภนฺเต อิมิ ตฺวํ หากํ นิสฺสิตเถ วาเจธา " ตี ... อญฺจตฺตรนิกาย สงฺคายิตฺวา
อนนฺุธตฺเถโร

ปฏิญาณปลื้ " อิม้ คุมุห่ากั นิสฺสิตเก วาเจถา " ตี (สารตถ. ฎีกา ๑/๗๕-๗๘ ฉบับมหาจุฬา).

7 ปุพฺเพ ภิรมหาเถรา ปริยตฺติอนนฺตรธานาย เอเกกสฺส คณสฺส ทีฆนิกายาทิเอเกกธมฺมโกฏฺฐาถึ นียฺยาเตนฺตนา " ตุมฺเมห

เอตํ ปาฬิตํ จ อฏฺฐกถาโต จ ปริหรถ, สกฺโกนฺตนา อุตฺตริปี อุกฺคณฺหถา " ตี เอวํ สกถธมฺมํ คนฺถวเสน นียฺยาเตนฺตตี

(วิมตี. ฎีกา ๒/๒๗ ฉบับมหาจุฬา).

8 อรรถกถา บาลีเขียน อฏฺฐกถา วิเคราะห์ว่า อตุโถ กถิตตี เอตยาติ อตุถกถา, สา เอว อฏฺฐกถา ตถ การสฺส

ฎุจการํ กถวา (สารตถ. ฎีกา ๑/๒๕, ที.สี.ฎีกา ๑/๑๘, ส.ส.ฎีกา ๑/๖/๑๗, อง.เอกก.ฎีกา ๑/๖/๒๓ ฉบับมหาจุฬา) แปลว่า

คำอธิบาย อันท่านย่อมกล่าว ด้วยวาจานั้น เหตุนี้ วาจานั้น ชื่อว่า อัฐกถา (คำอธิบาย) แปลง ฎุจ อักษร เป็นตุถอักษร

จึงได้รูปเป็น อฏฺฐกถา.

หนังสืออรรถกถาที่ใช้เป็นแบบเรียนภาษาบาลีในปัจจุบัน ซึ่งถือว่าเป็นคัมภีร์อธิบายพระไตร

ปิฎกโดยตรง คือ ธรรมปทฎกถา ๘ ภาค และสมันตปาสาทิกา ๓ ภาค

ธรรมปทฎกถา อธิบายคัมภีร์ธรรมปทปาติ หรือ ธรรมปทคาถา สมณุตปาสาทิกา ปฐมภาค อธิบายพระวินัยปิฎก เล่มที่ ๑ (ปาราชิก ๔ สิกขาบท) สมณุตปาสาทิกา ทศยภาค อธิบายพระวินัยปิฎก เล่มที่ ๑-๒-๓ (สังฆาทิเสส ๑๓ สิกขาบท อนียต ๒ สิกขาบท นิสสัคคิยปาจิตตีย์ ๓๐ สิกขาบท ปาจิตตีย์ ๕๒ สิกขาบท ปาฏิเทสนียะ ๔ สิกขาบท เสขิยวัตร ๓๕ สิกขาบท อธิกรณสมณะ ๓ และสิกขาบทของภิกษุณีสงฆ์) สมณุตปาสาทิกา ตศยภาค อธิบายพระวินัยปิฎก เล่มที่ ๔-๕-๖-๗-๘)

มงคลสูตรที่ปณี ภาค ๑-๒ เป็นคัมภีร์ระดับปกรณวิเสส คือ อธิบายพิเศษเฉพาะ มงคลสูตร

วิสุทธิมคฺค ภาค ๑-๒-๓ ก็เป็นคัมภีร์ระดับปกรณวิเสส อธิบายพระไตรปิฎก ประมวลเฉพาะศีล สมาธิ ปัญญา

อภิธรรมตฺตสงฺคห และ อภิธรรมตฺตวิภาวินี ก็เป็นคัมภีร์ระดับปกรณวิเสส อธิบาย เรื่องพระอภิธรรม ที่กล่าวมานี้ว่าตามที่เข้าใจกันและเท่าที่นักศึกษภาษาบาลีได้สัมผัสกัน เป็น ส่วนมาก

ถ้าโดยหลักการ อรรถกถานั้น แบ่งเป็น ๓ กลุ่ม คืออรรถกถาพระวินัย อรรถกถา พระสูตร อรรถกถาพระอภิธรรม

อรรถกถาทั้งหมดที่อธิบายพระไตรปิฎก มีมาแต่สมัยพุทธกาลแล้วมาเพิ่มเติมอีก บางส่วน ซึ่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงทราบดี (อินเดียนอนาโต้) ผู้แต่งคัมภีร์ฎีกาอธิบาย อรรถกถาหลายคัมภีร์ ก็ได้กล่าวไว้

"ปฐมสงฺคีตฺติยฺ ย อฏฺฐกถา สงฺคีตาติ วจนนฺ สภาควโต ธรรมานกาเลปิ อฏฺฐกถา ตํวิชฺชติ"¹⁰

"อรรถกถาที่พระสังคีตติกาจารย์รวบรวมร้อยกรองไว้ เมื่อคราวปฐมสังคายนา คือ

อรรถกถาที่มีมาแต่สมัยที่พระพุทธเจ้าทรงพระชนม์อยู่"

9 ฌมฺพปทปาลี เรียกชื่อเต็มว่า ขุทฺทกนิกาย ฌมฺพปทปาลี จัดพิมพ์รวมอยู่ในพระสุตตันตปิฎก เล่มที่ ๒๕ (คือ ขุทฺทกนิกาย

ขุทฺทกปาฐปาลี ขุทฺทกนิกาย ฌมฺพปทปาลี ขุทฺทกนิกาย อุทานปาลี ขุทฺทกนิกาย อิติวุตตกปาลี ขุทฺทกนิกาย สุตตนิปาตปาลี).

10 อนุฎีกา ๑/๑๓ ฉบับมหาจุฬา.

หมายความว่า คำอธิบายพระไตรปิฎกได้มีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล ซึ่งพระสาวกทั้งหลาย ทรงจำสืบทอดด้วยวิธีมุขปาฐะ และทรงจำทั้งพระไตรปิฎกและอรรถกถา อรรถกถาพอแบ่งได้ ดังนี้ คือ

๑. อรรถกถาที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงเอง (พุทธสังฆนิตอฎฐกถา) คุรายละเอียดในบทต่อไป

๒. อรรถกถาที่พระมหาเถระทั้งหลาย มีพระอัครสาวกเป็นต้นอธิบายไว้ (อนุพุทธสังฆนิตอฎฐกถา) คุรายละเอียดในบทต่อไป

๓. โบราณอรรถกถา เป็นอรรถกถาที่พระสาวกทั้งหลายทรงจำจากพุทธสังฆนิตอรรถกถาและอนุพุทธสังฆนิตอรรถกถา สันสอนสืบต่อกัน ได้รับการรวบรวมผ่าน

การสังคายนา ๓ ครั้งแล้วพระมหินทเถระนำไปสั่งสอนที่เกาะสิงหล ต่อมาพระเถระชาวสิงหล

แปลเป็นภาษาพื้นเมือง¹¹ โบราณอรรถกถานี้ รวมเอาอรรถกถาที่พระสงฆ์ชาวสิงหลแต่งขึ้นมาอีก คือ มหาอฎฐกถา มหาปัจจุรีอฎฐกถา กุรุนทีอฎฐกถา สงเขปอฎฐกถา

๔. อภินวอรรถกถา เป็นอรรถกถาที่พระพุทธโฆสาจารย์ลงไปแปลจากอรรถกถาภาษาสิงหลกลับเป็นภาษามคธ ซึ่งได้รับนำสืบต่อมาถึงปัจจุบัน¹²

อรรถกถาจารย์ คือ ใคร

อรรถกถาจารย์ อาจารย์ผู้อธิบายความหมายในพระไตรปิฎก หมายถึงท่านผู้อธิบายคำสอนของพระพุทธเจ้า ที่เข้าใจยากให้เข้าใจง่าย ให้ชัดเจน การอธิบายนั้น พระพุทธองค์ ก็ทรงอธิบายคำที่พระองค์ทรงแสดงไว้ เช่นกัน

พระพุทธองค์ทรงเป็นอรรถกถาจารย์

ตามมติพระอรรถกถาจารย์และพระฎีกาจารย์ถือว่า แม้พระพุทธเจ้าเองก็ทรงเป็นอรรถกถาจารย์¹³ ที่กล่าวเช่นนั้น ก็เพราะพระพุทธองค์ทรงอธิบายขยายความถ้อยคำที่

11 ที.สี.อ. ๑/๑, สารตุด.ฎีกา ๑/๒๔ ฉบับมหาจุฬา.

12 ที่.ส.อ. ๑/๑๒ ฉบับมหาจุฬา.

13 ภควตา หิ อพฺยาคตํ ตนฺตปิํทํ นาม นตฺถิ สพฺเพสํเขว อตฺถิ โถ กถิ โถ. (ม.ม.อ. ๒/๗๓ ฉบับมหาจุฬา)

ต้นฉบับที่พระผู้

มีพระภาคมิได้ทรงกระทำให้แจ้ง ย่อมไม่มี, พระองค์ตรัสอธิบายต้นฉบับทุกบท, สมมาสมพุทฺธเนว
หิ ตินฺนมนฺปี ปิฏกานํ

อตฺถวณฺณนาทุกโม ภาสีโต, ยา "ปกิณฺณกเทสนา" ตี วุจฺจติ. (ที่.ส.ฎีกา ๑๘, อง.เอกก.ฎีกา ๑/๒๒
ฉบับมหาจุฬา, ดู

สารตฺถ.ฎีกา ๑/๒๖, ม.ม.ฎีกา ๑/๑๕, ตี.ส.ฎีกา ๑/๑๖ ฉบับมหาจุฬา ประกอบ) ที่เรียกว่า ปกิณฺณ
เทสนา คือ การพรรณนา

เนื้อความพระไตรปิฎก ที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ตามลำดับ, ตตฺถ ตตฺถ หิ ภควตา ปวตฺตติตา
ปกิณฺณกเทสนา

เขว อฏฺฐกถา

พระองค์ทรงยกขึ้นแสดง ตัวอย่างถ้อยคำที่ทรงยกขึ้นแสดงและทรงอธิบายขยายความ ใน ส่วนพระวินัยปิฎก เช่น ทรงบัญญัติสิกขาบทว่า

โย ปน ภิกขุ ... เมถุนํ ฌมมํ ปฏิเสเวยย อนุตมโส ตีรจฺจนคตฺยาปี, ปาราชิกโก โหติ^{๑๔} ...

แปลว่า หนึ่ง ภิกษุใด ... เสพเมถุนธรรมโดยที่สุดเท่ากับสัตว์ดิรัจฉานตัวเมีย ภิกษุนั้นย่อมเป็นปาราชิก ...

แล้วทรงอธิบายขยายความขอยกมาบางตอน ดังนี้

อนุตมโส ตีรจฺจนคตฺยาปี ตีรจฺจนคตฺติยาปี เมถุนํ ฌมมํ ปฏิเสวิตฺวา อสฺสมโณ โหติ อสฺกยปฺตฺติโย, ปเลว มนุสฺสตีติยา ...

ปาราชิกโก โหตีติ เสยฺยถาปี นาม ปุริโส สีสจฺจนฺโน อภพฺโพ เตน สรรพฺชนน ชีวิทฺตุ, เอวเมว ภิกขุ เมถุนํ ฌมมํ ปฏิเสวิตฺวา อสฺสมโณ โหติ อสฺกยปฺตฺติโย^{๑๕} ...

แปลว่าคำว่า อนุตมโส ตีรจฺจนคตฺยาปี : โดยที่สุดแม้กับสัตว์ดิรัจฉานตัวเมีย อธิบายว่า ภิกษุเสพเมถุนธรรมกับสัตว์ดิรัจฉานตัวเมีย ย่อมไม่เป็นสมณะ เชื่อสาย พระศาสดาบุตร การที่ภิกษุเสพเมถุนธรรมกับหญิงมนุษย์ไม่ต้องพูดถึง ...

คำว่า ปาราชิกโก โหติ : ย่อมเป็นปาราชิก อธิบายว่า ภิกษุเสพเมถุนธรรม ย่อมไม่เป็นสมณะเชื่อสายพระศาสดาบุตร เปรียบเหมือนบุรุษศีรษะขาดแล้ว ไม่อาจมีชีวิต อยู่ได้โดยการต่อศีรษะเข้ากับร่างกายนั้น ...

บาลีลักษณะนี้ ผู้เขียนพิจารณาแล้ว ก็รู้สึกเหมือนสำนวนอรรถกถา ข้อความที่ว่า

(วินย.ฎีกา ๑/๑๑ ฉบับมหาจุฬาฯ ปกิณฺณเทศฯ ที่พระผู้มีพระภาคทรงประกาศไว้ในที่นั้น ๆ คืออรรถกถา, ตนฺตีติ ปาฬิ

(ที.สี.ฎีกา อภินว. ๑/๑๒๓ ฉบับมหาจุฬาฯ) ตันติ คือ พระบาลีปิฎก, ภควตา วุจฺจมานสฺส อติถสฺส, โวหารสฺส จ ทิปโก

สทฺโทเขว ตนฺติ นาม (ที.สี.ฎีกา อภินว. ๑/๑๒๓ ฉบับมหาจุฬาฯ) ศัพท์ที่แสดงเนื้อหาและโวหารที่

พระผู้มีพระภาคทรงแสดง

ชื่อว่า ตันติ, ตนฺติปทฺนติ ตนฺตี อาโรเปตฺวา ฐปีตํ ปทํ)ม.ม.ฎีกา ๓/๓๖/๕๐ ฉบับมหาจุฬา) ตันติบท
คือ บทที่พระ

พุทธองค์ทรงยกขึ้นแสดง (ตอนต้น).

14 วิ.มหา. ๑/๔๔/๓๐ ฉบับมหาจุฬา.

15 วิ.มหา. ๑/๕๕/๓๖ ฉบับมหาจุฬา.

อนุตมโส ตีรจฺจนาคตายนปี ตีรจฺจนาคติตฺติยาปิ เมถุนํ ฌมฺมํ ปฏฺฐิเสวิตฺวา อสฺสสม โณ
โหติ อสฺสกุญฺปฺตติโย, ปเลว มนุสฺสตีตฺติยา ...

นี้มีบทตั้ง คือ **อนุตมโส ตีรจฺจนาคตายนปีติ** และมีคำอธิบาย คือ ตีรจฺจนาคติตฺติยาปิ
เมถุนํ ฌมฺมํ ปฏฺฐิเสวิตฺวา อสฺสสม โณ โหติ อสฺสกุญฺปฺตติโย, ปเลว มนุสฺสตีตฺติยา ... เหมือนอรรด
กถา

ที่ผู้เขียนเชื่อและกล่าวว่าคำอธิบายในที่นี้เป็นคำอธิบายของพระพุทธเจ้า ก็เพราะ
คำอธิบายนี้เป็นอนุศาสน์ในส่วนอกกรณียกิจ ที่พระองค์ได้มีรับสั่งให้พระอุปัชฌาย์ผู้ให้การ
อุปสมบทแก่กุลบุตรบอกอกกรณียกิจแก่ภิกษุผู้บวชใหม่ ปราภฏฺฐเริงอยู่ ในคัมภีร์มหาวรรค
ว่า

ครั้งหนึ่ง ภิกษุทั้งหลาย ได้ทำการอุปสมบทภิกษุรูปหนึ่ง แล้วทิ้งท่านให้อยู่ตามลำดับ
ภิกษุบวชใหม่ เดินตามมาภายหลังพอดีพบกับภรรยา นางถามว่า " นี่พี่ไปบวชมาหรือ "
ท่านก็ตอบอดีตภรรยาไปว่า " ไซ้พี่บวชแล้ว " นางจึงกล่าวกับพระบวชใหม่อดีตสามีว่า
" พวกที่บวชหาการเสพเมถุนธรรมได้ยาก มาเสพเมถุนธรรมกันเถิด "

พระบวชใหม่จึงเสพเมถุนธรรมกับอดีตภรรยา เสร็จแล้วจึงตามพระอุปัชฌาย์
อาจารย์ไปอย่างซุกซำ

พระอุปัชฌาย์อาจารย์ได้ถามว่า " ทำไมท่านจึงมาล่าช้า " พระบวชใหม่จึงบอกเรื่อง
ที่ตนมีเสพเมถุนธรรมกับอดีตภรรยาให้ทราบ

ภิกษุเหล่านั้น จึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลให้พระพุทธองค์ทรงทราบ พระผู้มีพระภาค
จึงทรงอนุญาตให้ภิกษุสงฆ์ เมื่อทำการอุปสมบทให้ภิกษุใหม่แล้ว ให้มีภิกษุเป็นเพื่อน และ
ให้บอกอกกรณียกิจ ๔ อย่างด้วย¹⁶ ข้อความที่เป็นคำบอกอกกรณียกิจ ขอยกมาเฉพาะข้อ
ที่ ๑ ดังนี้ :-

อุปสมฺปนฺเนน ภิกฺขุณา เมถุโน ฌมฺโม น ปฏฺฐิเสวิตฺพุโป อนุตมโส
ตีรจฺจนาคตายนปี. โย ภิกฺขุ เมถุนํ ฌมฺมํ ปฏฺฐิเสวติ, อสฺสสม โณ โหติ อสฺสกุญฺปฺตติโย.
เสยฺยถาปิ นาม ปฺริโส สีสจฺจนฺโน อภพฺโป เตน สรรีรพฺนฺชเนน ชีวิตฺตุ, เอวเมว ภิกฺขุ
เมถุนํ ฌมฺมํ ปฏฺฐิเสวิตฺวา อสฺสสม โณ โหติ อสฺสกุญฺปฺตติโย. ตนฺเต ยาวชิวํ อกรณียํ¹⁷

16 สรุปความจาก วิ.ม. ๔/๑๒๕/๑๓๕-๑๔๐ ฉบับมหาจุฬา.

17 คุรยละเอียดใน วิ.ม. (บาลี) ๔/๑๒๕/๑๔๐-๑๔๑, (ไทย) ๔/๑๒๕/๑๓๕-๑๓๕ ฉบับมหาจุฬา.

แปลว่า " ภิกษุผู้อุปสมบทแล้ว ไม่พึงเสพเมถุนธรรม โดยที่สุดแม้กับสัตว์ดิรัจฉาน
ตัวเมีย ภิกษุที่เสพเมถุนธรรม ย่อมไม่เป็นสมณะเชื้อสายพระศากยบุตร

ภิกษุเสพเมถุนธรรม ย่อมไม่เป็นสมณะเชื้อสายพระศากยบุตร เปรียบเหมือนบุรุษ
ศีรยะขาดแล้ว ไม่อาจมีชีวิตอยู่ได้โดยการต่อศีรยะเข้ากับร่างกายนั้น การเสพเมถุนธรรม
นั้น

อันเธอไม่พึงกระทำจนตลอดชีวิต "

คำภาษบาลีบอกอรรถกถาขึ้น ชื่อความเหมือนในสิกขาบทวิภังค์ที่เป็นคำอธิบาย
ตัวสิกขาบท นี้แสดงให้เห็นว่า คำอธิบายในสิกขาบทวิภังค์ ซึ่งประโยคคำพูดเหมือนอรรถ
กถานั้น เป็นพุทธพจน์ มิได้เป็นคำรณาในภายหลัง

คำที่ทรงยกขึ้นแสดงแล้วทรงอธิบายขยายความ ในส่วนพระสูตร เช่น

สพฺรหฺมกานิ ภิกฺขเว ตานิ กุลานิ, เยสํ ปุตุตฺตานํ มาตาปิตโร อหฺมคฺคาเร
ปฺปชิตา โหนฺติ. สปุพฺพจฺริยกานิ ภิกฺขเว ตานิ กุลานิ, เยสํ ปุตุตฺตานํ มาตาปิตโร
อหฺมคฺคาเร ปฺปชิตา โหนฺติ. สปุพฺพทฺเวทานิ ภิกฺขเว ตานิ กุลานิ, เยสํ ปุตุตฺตานํ มาตาปิตโร
อหฺมคฺคาเร ปฺปชิตา โหนฺติ. สานุเนยฺยกานิ ภิกฺขเว ตานิ กุลานิ, เยสํ ปุตุตฺตานํ
มาตาปิตโร อหฺมคฺคาเร ปฺปชิตา โหนฺติ"

แปลว่า " ภิกษุทั้งหลาย ตระกูลที่มีบุตรบุชามารดาบิดาภายในเรือนตน เป็นตระกูล
ที่มีพระพรหม เป็นตระกูลที่มีบูรพาจารย์ เป็นตระกูลที่มีบูรพเทพ เป็นตระกูลที่มี
อาหุไนยบุคคล "

แล้วทรงอธิบายขยายความว่า **พฺรหฺมคฺคาเร** ภิกฺขเว มาตาปิตฺตุนิ เอตํ อธิวจฺนํ.
ปฺปชิตา จฺริยาคิ ภิกฺขเว มาตาปิตฺตุนิ เอตํ อธิวจฺนํ. **ปฺปชิตา** ทฺเวทานิ ภิกฺขเว มาตาปิตฺตุนิ เอตํ
อธิวจฺนํ. **อานุเนยฺยาคิ** ภิกฺขเว มาตาปิตฺตุนิ เอตํ อธิวจฺนํ. ตํ กิสฺส เหตุ ? พหุการา
ภิกฺขเว มาตาปิตโร ปุตุตฺตานํ อาปาทกา โปสกา อิมสฺส โลกสฺส ทสฺเสตฺวาโร"

" ภิกษุทั้งหลาย คำว่า **พรหม** คำว่า **บูรพาจารย์** คำว่า **บูรพเทพ** คำว่า **อาหุไนย**
บุคคล นั้น เป็นชื่อเรียกมารดาบิดา ชื่อนั้น เพราะเหตุที่มารดาบิดามีอุปการมาก บำรุงเลี้ยง
ดูสอนให้บุตรรู้จักโลกนี้ "

18 อง.ตีก. ๒๐/๓๑/๑๒๗, อง.จตุฎก. ๒๑/๖๓/๘๐, พ.อิติ. ๒๕/๑๐๖/๓๒๕ ฉบับมหาจุฬา.

19 อง.ตีก. ๒๐/๓๑/๑๒๗, อง.จตุฎก. ๒๑/๖๓/๘๐, พ.อิติ. ๒๕/๑๐๖/๓๒๕ ฉบับมหาจุฬา, มงคล. ๑/
๒๗๑ ฉบับมหามกุฏ.

ในสูตรนี้ พระพุทธองค์ ได้ทรงนำคำที่ฟังทำความเข้าใจ ซึ่งทรงแสดงในตอนต้น แห่งพระสูตรมาอธิบาย คำว่า พุรุมมาติ ปุพพาจริยาติ ปุพพาเวทาติ และ อาหุเนยฺยาติ เป็น บทตั้งคล้ายอรรถกถา คือ วางคำที่จะอธิบายไว้แล้วปิดด้วยอติศัพท์ ข้อความว่า ภิกขเว มาตาปิตุนิ เอตัง อธิวณัน เป็นคำอธิบาย ทรงอุทเทส คือ ยกขึ้นแสดงแล้วทรงนิทเทส คืออธิบายในตอนท้าย นี่คือพระพุทธองค์ทรงแสดงพระธรรมเทศนาโดยทรงอธิบาย เนื้อความ

ด้วย ถ้อยเป็นต้นแบบแห่งอรรถกถา

คำที่ทรงยกขึ้นแสดงแล้วทรงอธิบายขยายความ ในส่วนพระอภิธรรม เช่น

" จตตาริ ปุคฺคลา : ... อุกฺขมฺภูตฺตณฺณ, วิปจิตฺตณฺณ, เนยฺโย, ปทปรโม "²⁰ " บุคคล ๔ จำพวก ... คือ อุกฺขมฺภูตฺตณฺณ วิปจิตฺตณฺณ เนยฺยะ ปทปรมะ "

แล้วทรงอธิบายขยายความห่างกัน ๔๒ หน้ากระดาษ ดังนี้

กตโม จ ปุคฺคโล อุกฺขมฺภูตฺตณฺณ ? ยสฺส ปุคฺคลสฺส สห อุทาหฺนฺนเวลาย ฐมฺมาภิสมโย โหติ, อัย วุจฺจติ ปุคฺคโล อุกฺขมฺภูตฺตณฺณ.

กตโม จ ปุคฺคโล วิปจิตฺตณฺณ ? ยสฺส ปุคฺคลสฺส สงฺขเตเตน ภาสิตสฺส วิตุเถเรน อตุเถ วิภิชฺยมาเน ฐมฺมาภิสมโย โหติ, อัย วุจฺจติ ปุคฺคโล วิปจิตฺตณฺณ.

กตโม จ ปุคฺคโล เนยฺโย ? ยสฺส ปุคฺคลสฺส อุทเทสโต ปริปุจฺจโต โยนิโส มนสิกรโธ กฺลฺยาณมิตฺเต เสวโต ภชโต ปยิริปาสโต เอวํ อนุปฺพเพน ฐมฺมาภิสมโย โหติ, อัย วุจฺจติ ปุคฺคโล เนยฺโย.

กตโม จ ปุคฺคโล ปทปรโม ? ยสฺส ปุคฺคลสฺส พหุมาปี สุนฺโต พหุมาปี ภณฺโต พหุมาปี ธารยโต พหุมาปี วาจยโต น ตาย ชาติยา ฐมฺมาภิสมโย โหติ, อัย วุจฺจติ ปุคฺคโล ปทปรโม.²¹

" อุกฺขมฺภูตฺตณฺณบุคคลเป็นไฉน คือ บุคคลที่ตรัสรู้ธรรมพร้อมกับเวลาที่ท่านยกขึ้น แสดง นี้เรียกว่า อุกฺขมฺภูตฺตณฺณบุคคล

วิปจิตฺตณฺณบุคคลเป็นไฉน คือ บุคคลที่ตรัสรู้ธรรมเมื่อท่านแจกความแห่งคำย่อโดย พิสดาร นี้เรียกว่า วิปจิตฺตณฺณบุคคล

20 อภิ.ปฎ. ๓๖/๑๐/๑๑๑ ฉบับมหาจุฬา.

21 อภิ.ปฎ. ๓๖/๑๔๘-๑๕๑/๑๕๒ ฉบับมหาจุฬา.

เนยบุคคล เป็น โฉน คือ บุคคลที่ตรัสรู้ธรรมโดยลำดับด้วยความพากเพียรท่องจำ ด้วยการไต่ถาม ด้วยทำให้ไว้ในใจโดยแยกกาย ด้วยคบหาสมาคมกับกัลยาณมิตร นี้เรียกว่า เนยบุคคล

ปทปรมบุคคล เป็น โฉน คือ บุคคลที่ไม่ตรัสรู้ธรรมได้ในชาตินั้นแม้เรียนมาก ทรงแจ้วไว้มาก สอนเขามาก นี้เรียกว่า ปทปรมบุคคล "

ที่ผู้เขียนนำเสนอว่า พระพุทธองค์ทรงเป็นอรรคกถาจารย์ นั้น ก็เพราะพระองค์ทรงอธิบายขยายความข้อธรรมที่ทรงยกขึ้นแสดง มิใช่ว่าพระองค์จะประทับนั่งแล้วทรงรจนา

อรรคกถา เช่น สมัยที่พระอรรคกถาจารย์เขียนคำอธิบายลงบนใบลาน

พระอรรคกถาจารย์ธรรมเสนาบดีสารีบุตรเถระ

นอกจากพระพุทธเจ้าจะทรงเป็นพระอรรคกถาจารย์ พระอัครสาวกเบื้องขวาธรรมเสนาบดีสารีบุตร ก็เป็นพระอรรคกถาจารย์ด้วย คำสอนของท่านที่จัดเป็นอรรคกถาและเป็นต้นแบบอรรคกถาของอรรคกถาจารย์ในรุ่นต่อมา ก็คือคัมภีร์มหานิทเทศ (พระไตรเล่มที่ ๒๕)

คัมภีร์จุฬานิทเทศ (พระไตรเล่มที่ ๓๐) และคัมภีร์ปฏิสัมภิทามรรค (พระไตรเล่มที่ ๓๑)

เฉพาะ

คัมภีร์มหานิทเทศนั้น ท่านได้นำข้อความในอัญญกวรรคจำนวน ๑๕ สุตระซึ่งเป็นคาถาล้วนในคัมภีร์สุตตนิบาตไปอธิบาย ท่านยกคาถาตั้งเป็นบทอุทเทศ (หัวข้อ) ที่ละคาถาแล้วอธิบายซึ่งวงการศึกษาภิกษุในประเทศไทยได้นำมาใช้เป็นแนวเขียนวิชาเรียงความแก้กระทู้ธรรม

ดังข้อความต่อไปนี้

๑. กามสุตตนิทเทศ^{๒๒}

อถ กามสุตตนิทเทศ วุฑฺฒติ :-

[๑] กามํ กามยมานสุตฺตํ ตสุตฺต เจ ตํ สมฺมิชฺฌติ

อทฺธา ปีติมโน โหติ ลทฺธา มจฺจุใจ ยทิจฺจติ.

กามิ กามยฆานสุสาคิ กามาติ : อุทุทานโต เทว กามา : วตุตุกามา จ
กิเลสกามา จ. ๗เป๗

22 ๗.สุ. ๒๕/๗๗๓-๗๗๘/๔๘๖, ๗.ม. ๒๕/๑/๑ ฉบับมหาจุฬา.

๑. กามสูตรนิตยเทศ

อธิบายกามสูตร

พระสารีบุตรเถระกล่าวอธิบายกามสูตร ดังต่อไปนี้

[๑] (พระผู้มีพระภาคตรัสว่า)

ถ้ากามนั้นสำเร็จด้วยดีแก่สัตว์นั้น ผู้อยากได้กามอยู่ สัตว์นั้นได้กามตามที่ต้องการแล้ว ย่อมเป็นผู้มีใจแน่แท้

คำว่า ผู้อยากได้กามอยู่ อธิบายว่า คำว่า กาม ได้แก่ กาม ๒ อย่าง แบ่งตามหมวด คือ (๑) วัตถุกาม (๒) กิเลสกาม

วัตถุกาม คืออะไร คือ รูป เสียง กลิ่น รส โสภณูปะ ที่น่าพอใจ เครื่องประดับ เครื่องนุ่งห่ม ทาสหญิงชาย แพะ แกะ ไก่ สุกร ช้าง โค ม้า ลา ที่นา ที่สวน เงิน ทอง หมูบ้าน นิคม ราชธานี แคว้น ชนบท กองพลรบ คลังหลวง และวัตถุที่น่ายินดีอย่างใดอย่างหนึ่ง (เหล่านี้) ชื่อว่าวัตถุกาม

อีกนัยหนึ่ง กามที่เป็นอดีต ที่เป็นอนาคต ที่เป็นปัจจุบัน กามที่เป็นภายใน ที่เป็นภายนอก ที่เป็นทั้งภายในและภายนอก กามอย่างหยาบ อย่างกลาง อย่างประณีต กามที่เป็นของสัตว์ในอบาย ที่เป็นของมนุษย์ ที่เป็นของทิพย์ กามที่ปรากฏเฉพาะหน้า ที่เนรมิตขึ้นเอง ที่ไม่ได้เนรมิตขึ้นเอง ที่ผู้อื่นเนรมิตให้ กามที่มีผู้ครอบครอง ที่ไม่มีผู้ครอบครอง ที่ยึดถือว่าเป็นของเรา ที่ไม่ยึดถือว่าเป็นของเรา สภาวะธรรมที่เป็นกามาวจร ที่เป็นรูปาวจร ที่เป็นอรูปาวจร แม้ทั้งปวง กามที่เป็นเหตุเกิดแห่งตัณหา เป็นอารมณ์แห่งตัณหา ที่ชื่อว่ากาม เพราะมีความหมายว่า นำปรารถนา นำยินดี นำลุ่มหลง เหล่านี้เรียกว่า วัตถุกาม

กิเลสกาม คืออะไร คือ ความพอใจ ความกำหนด ความกำหนดด้วยอำนาจความพอใจ ความดำริ ความกำหนด ความกำหนดด้วยอำนาจความดำริ ชื่อว่ากาม ได้แก่ ความพอใจด้วยอำนาจความใคร่ ความกำหนดด้วยอำนาจความใคร่ ความเพติดเพลินด้วยอำนาจความใคร่ ความทะยานอยากด้วยอำนาจความใคร่ ความเยื่อใยด้วยอำนาจความใคร่ ความเร่าร้อนด้วยอำนาจความใคร่ ความสขบด้วยอำนาจความใคร่ ความติดใจด้วยอำนาจความใคร่ หวังน้ำคือความใคร่ กิเลสเครื่องประกอบคือความใคร่ กิเลสเครื่องยึดมั่นคือความใคร่

กิเลสเครื่องกั้นจิตคือความพอใจด้วยอำนาจความใคร่ในกามทั้งหลาย สมจริงดังที่พระเจ้า
อัทธมาสกเปล่งอุทานว่า

อททล กาม เต มุล สุกปปา กาม ชายล

น ต สุกปปยิสฺสามิ เอว กาม น เหฬิ^{๒๓}

เจ้ากามเอ๋ย เราเห็นรากเหง้าของเจ้าแล้ว เจ้าเกิดเพราะความคำริ เรา
จักไม่คำริถึงเจ้าอีก เจ้าจักไม่เกิดมาเป็นอย่างนี้ได้อีกละเจ้ากามเอ๋ย
เหล่านี้เรียกว่า กิลีสกาม

คำว่า ผู้อยากได้กามอยู่ ได้แก่ ผู้อยากได้กาม คือ ผู้ต้องการ ยินดี ปรารถนา
มุ่งหมาย มุ่งหวังกามอยู่ รวมความว่า ผู้อยากได้กามอยู่

คำว่า ถ้า ... แก่สัตว์นั้น ในคำว่า ถ้ากามนั้นสำเร็จด้วยดีแก่สัตว์นั้น อธิบายว่า
สัตว์นั้น คือ ผู้เป็นกษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ สุทร คฤหัสถ์ บรรพชิต เทวดา หรือมนุษย์

คำว่า กามนั้น ได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส โภฏฐัพพะ ที่น่าพอใจ เรียกว่า วัตถุกาม

คำว่า สำเร็จด้วยดี ได้แก่ สำเร็จผล สำเร็จด้วยดี ได้รับความสมหวัง ประสบ
ความว่า ถ้ากามนั้นสำเร็จด้วยดีแก่สัตว์นั้น

คำว่า แน่แท้ ในคำว่า ย่อมเป็นผู้มีใจแน่แท้ เป็นคำกล่าวโดยนัยเดียว เป็นคำ
กล่าวโดยไม่สงสัย เป็นคำกล่าวโดยไม่เคลือบแคลง เป็นคำกล่าวโดยไม่เป็น ๒ นัย เป็นคำ
กล่าวโดยไม่เป็น ๒ อย่าง เป็นคำกล่าวโดยรัดกุม เป็นคำกล่าวโดยไม่ผิด คำว่า แน่แท้ นี้
เป็นคำกล่าวที่กำหนดไว้แน่แล้ว

คำว่า อิม ได้แก่ ความอิมเอิบ ความปราโมทย์ ความบันเทิง ความเบิกบาน ความ
ร่าเริง ความรื่นเริง ความปลื้มใจ ความยินดี ความมีใจสูง ความมีใจเข้มแข็ง ความเต็มใจ
ที่ประกอบด้วยกามคุณ ๕

คำว่า ใจ ได้แก่ จิต มโน มานัส หทัย ปีณฺฑระ มนะ มนายตนะ มนินทริย
วิญญาน วิญญานขันธ มโนวิญญานธาตุ ที่เกิดจากผัสสะเป็นต้นนั้น นี้เรียกว่า ใจ ใจนี้
ไปพร้อมกัน คือ เกิดร่วมกัน ระคนกัน เกี่ยวเนื่องกัน เกิดพร้อมกัน ดับพร้อมกัน มีวัตถุ
อย่างเดียวกัน มีอารมณ์อย่างเดียวกันกับความอิมเอิบนี้

คำว่า ย่อมเป็นผู้มีใจ ได้แก่ เป็นผู้ที่มีใจ คือ เป็นผู้มีใจยินดี มีใจร่าเริง มีใจเบิก
บาน มีใจเข้มแข็ง มีใจสูง บันเทิงใจ ปลาบปลื้มใจ รวมความว่า ย่อมเป็นผู้มีใจแน่แท้

23 พ.ช.า. ๒๓/๓๕/๑๘๘, พ.ญ. ๓๐/๘/๓๕ ฉบับมหาจุฬา.

คำว่า ได้ ในคำว่า สัตว์นั้นได้กามตามที่ต้องการแล้ว ได้แก่ ได้ คือ ได้แล้ว ได้
รับแล้ว สมหวังแล้ว ประสบแล้ว

คำว่า สัตว์ ได้แก่ สัตว์ (ผู้ซึ่งอยู่) นรชน มานพ บุรุษ บุคคล ผู้มีชีวิต ผู้เกิด
สัตว์เกิด ผู้เป็นไปตามกรรม มนุษย์

คำว่า กามตามที่ต้องการ ได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ตามที่ต้องการ
ยินดี प्रารธนา มุ่งหมาย มุ่งหวัง รวมความว่า สัตว์นั้นได้กามตามที่ต้องการแล้ว ด้วยเหตุ
นั้น พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า

กามํ กามยमानสุส ตสสุ เจ ตํ สมिขุณติ

อทุธา ปีติมโน โหติ ลทุธา มจฺโจ ยทิจฺจติ

ถ้ากามนั้นสำเร็จด้วยดีแก่สัตว์นั้น ผู้อยากได้กามอยู่ สัตว์นั้นได้กาม
ตามที่ต้องการแล้ว ย่อมเป็นผู้โสมนัส^{๒๔}

การอธิบายพระสูตรของพระสารีบุตรในคัมภีร์มหานิทเทสนี้ เหมือนกับคัมภีร์
อรรถกถาอื่น ๆ โดยเฉพาะธรรมบทอรรถกถา คือ นำพระพุทธพจน์มาเป็นบทตั้ง เป็น
รูปคาถาแต่ละคาถาแล้วยกข้อความในคานาน้นอธิบายเป็นบท ๆ ไป เช่นข้อความว่า **กามํ**
กามยमानสุสาคิ กามาติ : อทุทานโต เทว กามา : วตฺตูกามา จ กิเลสกามา จ. ๗เปฯ
นี้ ยกคำในคาถามาตั้งต่างหากแล้วอธิบาย นี่ถือว่าเป็นต้นแบบการอธิบายพระพุทธพจน์
ที่พระสาวกทั้งหลายได้อธิบายสืบต่อกันมาจนกระทั่งมาถึงลังกา แล้วได้รับการแปลเป็น
ภาษา

สิงหล จนประมาณ พ.ศ. ๕๐๐ พระพุทธโฆสจารย์ได้มาแปลอรรถกถาพระไตรปิฎกกลับ
เป็นภาษาบาลี

แนวการอธิบายของท่านพระสารีบุตรนี้ ได้ถูกนำมาใช้ในการเรียนวิชาเรียงความแก่
กระพุ้งธรรมของพระปริยัติธรรมแผนกธรรมสนามหลวง คือ ทางกองธรรมสนามหลวงจะ
ออก

ข้อสอบเป็นคาถาภาษาบาลี ให้นักเรียนแต่งเรียงความอ้างพระพุทธพจน์มารับแบบที่ท่าน
พระสารีบุตรอ้างคาถาของพระเจ้าอัทธมาสก มาประกอบการอธิบายแล้วสรุปจบโดยยก

คาถาที่ตั้งเป็นบทอุทิศเทศมากล่าวอีกครั้งหนึ่ง

24 ขุ.ม. (บาลี) ๒๕/๑/๑ ๓, ขุ.ม. (ไทย) ๒๕/๑/๑ ๔ ฉบับมหาจุฬา.

พระอรรถกถาจารย์พุทธโฆสเถระ

นักศึกษารายภาษาบาลีส่วนมาก จะได้ยินได้ฟังว่า พระพุทธโฆสเถระเป็นผู้แต่งอรรถกถา ในการเรียนการสอนหรือการเขียนตำรา ผู้เขียนก็เห็นด้วยกับการกล่าวว่า พระพุทธโฆสเถระเป็นผู้แต่งอรรถกถา แต่ต้องขยายความคำนี้ คือต้องมีอรรถกถา คำว่า เป็นผู้แต่ง นั้น ความจริง คือ เป็นผู้แปลอรรถกถาโบราณภาษาสิงหลเป็นภาษามคธ ท่านดำเนินการแปลอรรถกถาที่สืบต่อมาจากสมัยพุทธกาลจนมาได้รับการแปลเป็นภาษาสิงหล อรรถกถานั้นท่านทรงจำสืบต่อกันมา (ปรมุปรากตา) จนถึงสังคายนาครั้งที่ ๓ แล้ว พระมหินทเถระ นำมาเผยแผ่ที่ศรีลังกา ต่อมาพระสงฆ์ชาวศรีลังกาแปลเป็นภาษาสิงหล²⁵ แล้วต่อมาพระพุทธโฆสเถระได้มาดำเนินการแปลกลับเป็นภาษามคธ

อรรถกถาที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน

ส่วนมากนักภาษาบาลี จะเข้าใจว่า เรื่องราวที่เป็นนิทานธรรมบท ๓๐๐ กว่าเรื่อง นิทานชาดก ๕๕๐ เรื่อง เป็นเรื่องแต่ง ที่ไม่มีมูลความจริง ซึ่งทำให้คุณค่าเรื่องราวที่เล่าอยู่ในคัมภีร์ธรรมบท ๓๐๐ กว่าเรื่อง และคัมภีร์อรรถกถาชาดกลดลง ผู้ที่มีความเข้าใจอย่างนี้ ฟังศึกษาทำความเข้าใจใหม่ ถ้าพิจารณาดูจะเห็นว่า นิทานธรรมบท ๓๐๐ กว่าเรื่อง นิทานชาดก ๕๕๐

เรื่อง รวมแล้ว ๘๕๐ เรื่อง พระอรรถกถาจารย์รูปเดียว คือ พระพุทธโฆสเถระ แต่งไม่ไหวแน่ ถ้าท่านแต่จะใช้เวลานานเพียงใด ท่านไม่ได้แต่ แต่เป็นเรื่องจริงที่เกิดขึ้น นิทานธรรมบท เป็นเรื่องราวเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นสมัยพุทธกาล พระสาวกทั้งหลายทรงจำเล่าสืบต่อกันมา นิทานชาดก ก็เป็นเรื่องจริง ที่แสดงพระจริยาวัตรในอดีตของพระพุทธเจ้าผู้ทรงเสวยพระชาติ

เกิดเป็นพระโพธิสัตว์ พระพุทธองค์ทรงนำมาแสดงแก่พุทธบริษัท ตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น

นักวิชาการทางพระพุทธศาสนา ส่วนมากจะเชื่อถือข้อมูลในพระไตรปิฎก แต่เนื่องจากอาจจะมิได้ศึกษาอรรถกถาธรรมบทเทียบเคียงกับพระไตรปิฎก เรื่องราวในนิทาน

ปณฺจหิ ยา สงฺคิตา   อนุสงฺคิตา จ ปจฺฉาปี
สีหพทีปมฺปน อา   ภตถ วสิณา มหามหิณฺเทน
ปีตา สีหพภาสาย   ทีปวาสิณมคฺคาย

(ที.สี.อ.๑/๑,ม.มฺ.อ.๑/๑,สี.ส.อ.๑/๑,อญ.เอกก.อ.๑/๑-๒ ฉบับมหาจุฬา.)

อรรถกถาที่อธิบายความหมาย ซึ่งพระอรหันต์ ๕๐๐ รูป สังกายนาไว้ครั้งแรก และอรรถกถาที่
พระสาวกสังคายนา

ในครั้งต่อ ๆ มานั้น ภายหลังพระมหินท์ ได้นำมาเผยแพร่แปลเป็นภาษาสีหพ เพื่อประโยชน์แก่ภิกษุ
ชาวเกาะ.

ธรรมบทแต่ละเรื่องนั้น มีทั้งเนื้อหาที่เป็นหลักในลักษณะการบันทึกประวัติศาสตร์ที่เป็นประวัติ

บุคคล สถานที่ เหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในครั้งพุทธกาล และแน่นอนต้องมีส่วนเนื้อหาที่ขยายความซึ่งคุณเป็นเรื่องเกินความจริงอยู่บ้าง

กาลาธรรมบท ในพระไตรปิฎก เป็นกาลาที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงตามเรื่องที่เกิดขึ้น ส่วนเรื่องที่เป็นเหตุให้ทรงแสดงกาลา คือ นิทานธรรมบทนั้น ก็เป็นเรื่องจริง เช่น เรื่องพระจักขุบาล ก็ปรากฏในพระไตรปิฎก ซึ่งพระจักขุบาลกล่าวคาถาเล่าประวัติของท่านไว้ว่า

อนุโรหํ หตเนโตสมิ   กนุดารทุธานปกุขนุโท
สยมาโนปิ กจนิสฺสํ   น หสาเยน ปาเปณ"²⁶

"เราเป็นคนบอด นัยน์ตาเสีย เดินทางไกลกันดาร แม้จะต้องนอนอยู่ ก็จักไม่ร่วมเดินทางกับเพื่อนแล้ว"

เรื่องภิกษุชาวกรุงโกสัมพีทะเลาะกัน ก็มีเล่าอยู่ในพระวินัยปิฎก มหาวรรค เรื่องราวก็ตรงกับที่ปรากฏในคัมภีร์ธัมมปทัฏฐกถา²⁷ แม้แต่เรื่องที่พระพุทธเจ้าทรงพาพระนันทะพุทธอนุชาไปเที่ยวชมนางเทพอัปสรบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ก็มีในพระไตรปิฎก²⁸ สรุปแล้วนิทานธรรมบทก็มีมูลความจริง

ในส่วนนิทานชาดกนั้น บ้างก็ว่า นิทานชาดกเป็นเรื่องที่แต่งเพิ่มเติม โดยยกสุวัณณหังสชาดก เป็นตัวอย่างกล่าวว่า "ท่านได้แต่งเพิ่มเติมว่า พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพราหมณ์ตายไปเกิดเป็นพญาหงส์ทอง ได้มาสลดขนทองคำให้อดีตภรรยากับธิดาวันละขน แต่นางพราหมณีอดีตภรรยาเกิดความโลภจึงจับพญาหงส์ทองถอนขนจนหมดตัวขนที่ถูกถอนกลายเป็นสีขาวเหมือนขนของหงส์ธรรมดา เพราะพญาหงส์ไม่เต็มใจจะให้"²⁹ บ้างก็ว่า "สุวัณณหังสชาดก คล้ายกับเรื่องห่านไข่เป็นทองคำ ในนิทานอีสป"³⁰

ตามทีผู้เขียน ได้ศึกษาค้นคว้าปรากฏว่า สุวัณณหังสชาดกนั้น พระพุทธเจ้าตรัสเล่าไว้ในพระวินัยปิฎก ภิกขุณีวิภังค์³¹ กลายเป็นเรื่องที่มีมาแต่เดิม คือเป็นเรื่องที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงสมัยพระองค์ยังทรงพระชนม์อยู่

- 26 พ.เถร. ๒๖/๕๕/๒๕๑, พ.เถร.อ. ๑/๓๐๗ ฉบับมหาจุฬา.
- 27 คูรายละเอียดใน วิ.ม. (บาลี) ๕/๔๕๑-๔๖๓/๒๓๑-๒๕๕, (ไทย ๕/๔๕๑-๔๖๓/๓๓๓-๓๖๘ ฉบับมหาจุฬา.
- 28 นันทสูตร คูรายละเอียดใน พ.อุ. (บาลี) ๒๕/๒๒/๑๒๐-๑๒๔, (ไทย) ๒๕/๒๒/๒๑๐-๒๑๔ ฉบับมหาจุฬา.
- 29 เก็บความรู้ในนิทานชาดก, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๑๔), หน้า ๒๑.
- 30 เวสสันดรวินิจฉัย, (พระนคร : พุทธอุปถัมภ์การพิมพ์, ๒๕๑๔), หน้า ๓.
- 31 วิ.ภิกขุณี. (บาลี) ๓/๗๕๓/๗๗-๗๘, วิ.ภิกขุณี. (ไทย) ๓/๗๕๓/๑๒๗-๑๒๘.

ชาดกต่าง ๆ เป็นเรื่องราวที่พระพุทธเจ้าทรงระลึกได้อย่างแม่นยำนำมาแสดงแก่ผู้อยู่ในเหตุการณ์ที่ทำให้ทรงแสดงชาดกหรือผู้ที่นำเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นมากราบทูลแล้วเป็นเหตุให้ทรงแสดงชาดก แต่เรื่องราวที่เป็นนิทานซึ่งตกลมาถึงปัจจุบันนั้น คงได้มีการต่อเติมเสริมเนื้อหาบ้าง

เป็นเรื่องที่แสดงพระจริยาวัตรของพระพุทธเจ้า ครั้งที่เสวยพระชาติเป็นพระโพธิสัตว์อันมีมาแล้วในอดีต บันทึกอยู่ในคัมภีร์ชาดกปาติและชาดกอัฐกถา เป็นพระธรรมเทศนาแบบสุดต้นตะ ซึ่งเกิดขึ้นตามเหตุการณ์ เรื่องราวในจรียาปิฎกกับพุทธวงศ์ ก็มีคติแบบชาดก³² ซึ่งพระองค์ทรงนำมาแสดงให้ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกาฟัง ตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น³³

พระพุทธเจ้า ทางยืนยันเรื่องที่พระองค์ทรงแสดงเป็นเรื่องจริงเป็นเรื่องแท้และเป็นประโยชน์ ถ้าเป็นเรื่องไม่จริง ไม่แท้ ไม่เป็นประโยชน์ แม้จะเป็นที่พอใจของคนอื่นพระองค์

ก็จะไม่ทรงนำมาแสดง³⁴ ในข้อที่กล่าวนี้ ถ้าเราเชื่อต่อพระพุทธคุณในข้อวิชาวจรณสัมปันโนแล้ว ก็เป็นปกติธรรมดาที่พระพุทธเจ้าทรงกระทำ

ชาดก เป็นเรื่องจริงที่มีมาในอดีต พระพุทธเจ้าทรงนำมาแสดงโดยทรงใช้บุพเพนิวาสานุสติญาณ คือ ความรู้ที่ระลึกชาติต่าง ๆ ได้ และทรงใช้อดีตังสญาณ คือ ญาณที่รู้เรื่องราวต่าง ๆ ในอดีต ระลึกถึงเรื่องราวต่าง ๆ แล้วนำมาเล่าให้พุทธบริษัทฟังตามอุปปัตติเหตุ ซึ่งพระพุทธองค์ได้ตรัสไว้เองว่า

"เราตถาคต ระลึกชาติก่อนได้หลายชาติ ๑ ชาติบ้าง ๒ ชาติบ้าง ๓ ชาติบ้าง ๔ ชาติบ้าง ๕ ชาติบ้าง ๑๐ ชาติบ้าง ๒๐ ชาติบ้าง ๓๐ ชาติบ้าง ๔๐ ชาติบ้าง ๕๐ ชาติบ้าง ๑๐๐ ชาติบ้าง ๑,๐๐๐ ชาติบ้าง ๑ แสนชาติบ้าง หลาย ๆ กัปบ้าง ระลึกได้ว่า ในชาติโน้นเราตถาคตมีชื่อมีวงศ์ตระกูลอย่างนั้น มีผิวพรรณอย่างนั้น กินอาหารอย่างนั้น มีสุขมีทุกข์

32 ชาตฺ ภูตฺ อตฺตํ อตฺตโน จรฺตํ กายตฺ กเถตฺ ภาควา เอเตนาคิ ชาตกํ. ชาตกปาฬิ หิ อธิ "ชาตกนุ" ติ วุคฺคา (นิตฺ.ธ.๒๗๘) ชาตฺ ภูตฺ ปุราวุคฺถํ ภาควโต ปุพฺพจรียํ กายตฺ กเถตฺ ปกาเสตฺติตฺติ ชาตกํ (สารตฺถ.ฎีกา (บาลี) ๑/๑๒๗), ...

อย่างนั้น มีอายุเท่านั้น ตายจากอัตรภาพนั้นแล้วไปเกิดในภพโน้น เราตถาคตอยู่ในภพนั้น มีชื่อมีวงศ์ตระกูลอย่างนั้น กินอาหารอย่างนั้น มีสุขมีทุกข์อย่างนั้น มีอายุเท่านั้น ตายจากอัตรภาพนั้นแล้วมาเกิดในภพนี้ เราตถาคตระลึกชาติได้หลายชาติ พร้อมทั้งลักษณะทั่วไป พร้อมทั้งชีวประวัติ"³⁵

ท่านพระสารีบุตรธรรมเสนาบตี้อครสาวกองค์ที่หนึ่ง ได้นำข้อความในปรายวรรค คัมภีร์สุดตนิบาตไปอธิบายไว้ในคัมภีร์นิตเทส มีข้อความตอนหนึ่งที่น่าสนใจ คือตอนที่อธิบาย

ข้อความว่า " อติดี อาทิสติ : พระผู้มีพระภาคทรงแสดงอดีตธรรม"

ท่านพระสารีบุตรได้อธิบายว่า "คำว่า ทรงแสดงอดีตธรรม คือพระผู้มีพระภาค ทรงแสดงอดีตธรรมที่เป็นอนาคต ปัจจุบัน ของพระองค์และของชนเหล่าอื่น คือ พระองค์ ทรงแสดงอดีตธรรม ๑ ชาติบ้าง ๒ ชาติบ้าง ๓ ชาติบ้าง ๔ ชาติบ้าง ๕ ชาติบ้าง ๑๐ ชาติ บ้าง ๒๐ ชาติบ้าง ๓๐ ชาติบ้าง ๔๐ ชาติบ้าง ๕๐ ชาติบ้าง ๑๐๐ ชาติบ้าง ๑,๐๐๐ ชาติบ้าง ๑ แสนชาติบ้าง หลาย ๆ กัปบ้าง เมื่อพระผู้มีพระภาค ทรงแสดงชาดก ๕๐๐ ชาดก จักว่าทรงแสดงอดีตธรรม ของพระองค์และของชนเหล่าอื่น"³⁶

หลักการศึกษอรรถกถา

สมัยที่พระสาวกทรงจำสืบท่อพระธรรมวินัยด้วยวิธีมุขปาฐะนั้น ท่านวางหลักการไว้ว่า "ชาตกภาณเคน สาฏฐกถิ ชาตกั อุกคเหตุพพิ, ตโต โอรัน วญฺญติ. ฐมมปทมปิ สห วตฺตุนา อุกคเหตุ วญฺญติ"³⁷

"ผู้จะสั่งสอนชาดก ต้องเรียกชาดก (เล่ม ๒๗ ๒๘) พร้อมทั้งอรรถกถา (อรรถกถา ชาดก ๑๐ เล่ม) ต่ำกว่านั้นใช้ไม่ได้ ธรรมบท (เล่ม ๒๕) ควรจะเรียนพร้อมกับเรื่อง (ธัมมบทอรรถกถา ๘ เล่ม)"

ข้อความนี้ชี้ให้เห็นว่า สมัยทรงจำแบบมุขปาฐะ พระไตรปิฎกกับอรรถกถาอยู่รวมกัน คือทรงจำอยู่ในบุคคลคนเดียวกัน มาแยกจากกันสมัยเขียนเป็นลายลักษณ์อักษร

35 วิ.มหา. (บาลี) ๑/๑๒/๕, วิ.มหา. (ไทย) ๑/๑๒/๖, ที.สี. (บาลี) ๕/๒๔๔-๒๔๕/๘๑-๘๒, ที.สี. (ไทย)

๕/๒๔๔-๒๔๕/๘๑-๘๒,

ม.ม. (บาลี) ๑๓/๑๔/๑๑, ม.ม. (ไทย) ๑๓/๑๔/๑๓ ฉบับมหาจุฬา.

36 คูรายตะเถียนโน พุ.ศ. (บาลี) ๒๕/๑๑๑๕/๕๔๓-๕๔๘, พุ.ศ. (ไทย) ๒๕/๑๑๑๕/๓๓๐, พุ.ศ. (บาลี)

๓๐/๘๑/๑๓๒-๑๓๓, พุ.ศ.

(ไทย) ๓๐/๘๑/๒๘๓-๒๘๔ ฉบับมหาจุฬา.

37 วิ.อ. (บาลี) ๒/๓๑๘, วิ.สงคห. (บาลี) ๑๕๐ ฉบับมหาจุฬา.

พระไตรปิฎกเขียนแยกไว้ส่วนหนึ่ง อรรถกถาเขียนแยกไว้ส่วนหนึ่ง พอเมื่อคราวที่ พระพุทธโฆสอาจารย์มาแปลอรรถกถาภาษาสิงหลกลับเป็นภาษามคธ ก็เลยตีตราให้ท่าน ว่าเป็นผู้แต่งอรรถกถา

ชาดกหินสลัก

มีหินสลักชาดก สมัยการหุดสมัยสาญจี พ.ศ. ๔๐๐-๕๐๐ ยืนยันว่า นิทานชาดกมีมานานแล้ว ผู้เขียนได้ศึกษาข้อมูลภาพหินสลักดังกล่าว หินสลักภาพหนึ่ง แสดงมิกชาดก (นิโครธชาดก) ถ้าพิจารณาคาถาแห่งชาดกนี้ซึ่งกล่าวไว้สั้น ๆ ว่า

นิโครธเมว เสวยยุย   น สาขมุปลิวเส

นิโครธสุมี มตฺ เสยโย   ยญเจ สาขสุมี ชีวิติ*

"เจ้าพึงคบหากับเนื้อนิโครธเท่านั้น อย่าไปคบหากับเนื้อสาขะตายอยู่ กับเนื้อนิโครธ ยังดีกว่ามีชีวิตอยู่กับเนื้อสาขะ"

จากข้อความเหล่านี้ ไม่มีศิลปิตทางปฏิมากรรมที่ไหนจะสามารถถอดเอาเรื่องราว มาแกะสลักภาพเหตุการณ์ต่าง ๆ ได้ แต่ในภาพหินสลักนั้น ได้บรรยายเรื่องราวในส่วนที่ ปรากฏในอรรถกถาชาดก คือ

๑. ด้านริมขวาตอนบนของภาพ มีกวางอยู่ ๔ ตัว สองตัวกำลังวิ่งหนีสุดชีวิต ตัวหนึ่งหันมามองคูนายพรานด้วยความหวาดกลัว อีกตัวหนึ่งนอนตายอยู่
๒. ถัดลงมา มีกวางตัวหนึ่งนอนตายคอพาดอยู่บนเชิงไม้
๓. ถ่างสุด เนื้อนิโครธยืนอยู่ข้างเชิง มีพ่อครัวอยู่ด้วย
๔. ตรงกลางเนื้อนิโครธกำลังแสดงธรรมให้พระเจ้ากาสิพึง

จากหลักฐานนี้ แสดงให้เห็นว่า ทั้งคาถาชาดกและนิทานชาดก มีปรากฏแล้วตั้งแต่ สมัยพระเจ้าอโศก ไม่ใช่พระสงฆ์ชาวสิงหล (ลังกา) แต่งคาถาชาดกแล้วพระพุทธโฆสจะมา แต่ง

นิทานชาดกที่สิงหล (ดูภาพประกอบหน้า ๑๓๖)

นอกจากนี้ ศิลปินได้สลักเรื่องราวต่าง ๆ เกี่ยวกับพุทธประวัติแสดงเรื่องเจ้าชาย สิทธัตถะทรงม้ากัณฐกะเสด็จออกผนวช และเรื่องอื่น ๆ เช่น บันไดที่พระพุทธเจ้าเสด็จลง

38 พ.ชว. ๒๗/๑๒/๔ แบบมหาจุฬา, พ.ธ.อ. ๖/๑๕ ฉบับหมามฤฎ.

จากสวรรค์ ข้อนี้ก็เป็นเครื่องยืนยันได้ว่า พระพุทธโสมสาจารย์มิได้แต่งประวัติเรื่องเจ้าชาย สิทธัตถะทรงม้ากัณฐกะเสด็จออกผนวช และเรื่องพระพุทธเจ้าไปเทศนาโปรดพระพุทธร มารดา

บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ แต่เป็นประวัติที่มีมาตั้งแต่ พ.ศ. ๓๐๐ แล้ว และก็ต้องมีมาแต่สมัย พุทธกาลแล้ว

ชาดกที่ไม่จัดเป็นชาดก

ชาดก คือ เรื่องที่แสดงพระจริยาวัตรของพระพุทธเจ้า ครั้งที่เสวยพระชาติเกิดเป็น พระโพธิสัตว์ แต่ก็มีชาดกหลายชาดก ที่ไม่ได้รับการยกขึ้นเป็นชาดก

ในพระไตรปิฎกปรากฏข้อความว่า ในอดีตชาติ พระพุทธเจ้าโคดมได้เสวย พระชาติเกิดเป็นมหาโควินทพราหมณ์ ทรงยืนยันว่าพระองค์คือมหาโควินทพราหมณ์³⁹ เกิดเป็น โชติपालมาณพ ทรงยืนยันว่าพระองค์คือ โชติपालมาณพ⁴⁰ เป็นช่างทำล้อรถของ พระเจ้าปเจตน์ ทรงยืนยันว่าพระองค์คือช่างทำล้อรถของพระเจ้าปเจตน์⁴¹ เกิดเป็น เวลามพราหมณ์ ได้บริจาคทานอย่างละ ๘๔,๐๐๐ ทรงยืนยันว่าพระองค์คือเวลามพราหมณ์⁴² ทั้ง ๔ ชาตินี้ไม่ได้นับเข้าในจำนวนชาดก ๕๕๐ ชาดก แม้ว่าในชาติที่เกิดเป็นเวลาพราหมณ์ จะได้บำเพ็ญทานบารมีอย่างยิ่งก็ตาม ส่วนในชาติที่พระ โพธิสัตว์เกิดแล้วมีการกล่าวคาถา ก็จัดเป็นชาดก เช่นชาติที่พระองค์เกิดเป็นพระเจ้ามหาสุทิสสนะ ซึ่งพระพุทธเจ้า

39 อหิ เตน สมเขน มหาโควินุโท พุราหุมนโ อโหสี, อหิ เตสิ สวากานิ พุราหุมนโลกสหพุตตาย มคฺคิ เทเส ตี - ที.ม. (บาลี)

๑๐/๓๒๕/๒๑๔ ฉบับมหาจุฬา, "เราเป็นมหาโควินทพราหมณ์ ในครั้งนั้น เราได้แสดงหนทางแห่ง การเข้าเป็นพวกพรหม

แก่สาวกเหล่านั้น" - ที.ม. (ไทย) ๑๐/๓๒๕/๒๕๗ ฉบับมหาจุฬา.

40 สียา โข ปน เต อานนุท เอวมสุส "อญฺโฆ นุน เตน สมเขน โชติปาโล มาณโว อโหสี" ตี, น โข ปนคฺติ อานนุท

เอวํ ทฎฺฐพฺพุ อหิ เตน สมเขน โชติปาโล มาณโว อโหสี - ม.ม. (บาลี) ๑๓/๒๕๒/๒๖๖-๒๖๗ ฉบับ มหาจุฬา., อานนท์

เธออาจจะเข้าใจว่า โชติปาตมาณพ ในครั้งนั้น เป็นคนอื่น อานนท์ เธอไม่ฟังเข้าใจอย่างนั้น เราเป็น โชติปาตมาณพ ในครั้ง

นั้น - ม.ม. (ไทย) ๑๓/๒๕๒/๓๔๘ ฉบับมหาจุฬา.

41 ลีลา โข ปน ภิขเว ตุมหากัม เอวมสฺส "อญฺโฆ นฺน เตน สมเยน โส รกกาโร อโหสิ" ติ, น โข ปเนตฺ ภิขเว เอวํ

ทฎฺฐพฺพํ อหํ เตน สมเยน โส รกกาโร อโหสิ ... เอตฺรหิ โข ปนาหํ ภิขเว อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ - อญ. ติก.

(บาลี) ๒๐/๑๕/๑๐๗ ฉบับมหาจุฬา, "ภิกษุทั้งหลาย พวกเธออาจจะเข้าใจว่า ช่างทำล้อรถ(ของพระเจ้าปเสนฺ) ในครั้งนั้น

เป็นคนอื่น ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอไม่ฟังเข้าใจอย่างนั้น เราเป็นช่างทำล้อรถ(ของพระเจ้าปเสนฺ) ในครั้งนั้น ... แต่ในปัจจุบันนี้

เราเป็นอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า" อญ.ติก. (ไทย) ๒๐/๑๕/๑๕๘ ฉบับมหาจุฬา.

42 ลีลา โข ปน เต คหปติ เอวมสฺส "อญฺโฆ นฺน เตน สมเยน เวลาโม พฺราหฺมโณ อโหสิ, โส ตํ ทานํ อทาสี

มหารทานนุ" ติ, น โข ปเนตฺ คหปติ เอวํ ทฎฺฐพฺพํ อหํ เตน สมเยน เวลาโม พฺราหฺมโณ อโหสิ อหํ ตํ ทานํ อทาสี

มหารทานํ - อญ.นวก. (บาลี) ๒๓/๒๐/๓๒๒-๓๒๓ ฉบับมหาจุฬา, "คหบดี ท่านอาจจะเข้าใจว่า เวลามพราหมณ์ผู้ให้ทาน

มาก ในครั้งนั้น เป็นคนอื่น คหบดี ท่านไม่ฟังเข้าใจอย่างนั้น เราเป็นเวลามพราหมณ์ผู้ให้ทานมาก ในครั้งนั้น" - อญ.นวก.

(ไทย) ๒๓/๒๐/๔๗๒ ฉบับมหาจุฬา.

ทรงยืนยันว่าพระองค์คือพระเจ้ามหาสุทฺตสนะ⁴³ ในชาติที่เกิดเป็นพระเจ้ามหาสุทฺตสนะนี้ พระพุทธเจ้าตรัสเล่าไว้ในมหาปรินิพพานสูตรด้วย⁴⁴ และมีการกล่าวคาถา⁴⁵

นอกจากนี้ชาติที่พระพุทธเจ้าโคดมของเราเสวยพระชาติเกิดเป็นพระโพธิสัตว์ ได้พบพระพุทธเจ้า ๒๔ พระองค์แล้วได้รับการพยากรณ์ว่า จักได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต รวม ๒๔ ชาติก็มีได้จัดเป็นชาดก⁴⁶ บางชาดก ในเนื้อหาแห่งชาดกมิได้มีการกล่าวคาถา แต่พระพุทธเจ้าทรงนำมาแสดงตามอุปัติเหตุแล้วตรัสสรุปเป็นคาถา ก็จัดเป็นชาดก เช่น สุวัณณหังสชาดก⁴⁷

สาเหตุที่ท่านพระสังคีติกาจารย์ ไม่จัดชาติที่เกิดเป็นเวลามพราหมณ์กับชาติที่พระองค์เกิดเป็นช่างทำล้อรถของพระเจ้าปเจตน์ และชาติที่พระพุทธเจ้าเสวยพระชาติเกิดเป็น

พระโพธิสัตว์ได้พบพระพุทธเจ้า ๒๔ พระองค์ เป็นชาดกใน ๕๕๐ ชาดก ก็เนื่องจากไม่มีการกล่าวคาถานั้นเอง เพราะชาดกเป็นคำสอนประเภทคาถา

ถ้าพระอาจารย์รุ่นหลัง อาศัยเรื่องราวจากพระไตรปิฎกแล้วประพันธ์คาถาและแต่งเรื่องนิทานชาดก แล้วทำไมท่านไม่เก็บข้อความจากเวลามสูตรกับปเจตนสูตร และจากชาติที่พระพุทธเจ้าเสวยพระชาติเกิดเป็นพระโพธิสัตว์ได้พบพระพุทธเจ้า ๒๔ พระองค์ ไปแต่งเป็นคาถา ถ้าจะมีใครอ้างว่า ท่านไม่พบข้อมูลเหล่านี้ ก็เป็นไปไม่ได้ ผู้ที่จะเรียบเรียงคาถาชาดกและนิทานชาดกได้ต้องรู้จักพระไตรปิฎก

บทสรุป

ที่นำเสนออรรถกถาและอรรถกถาจารย์นี้ ก็เพื่อจะชักนำไม่ให้นักศึกษาภาษาบาลีทั้งหลายเข้าใจว่า "พระอรรถกถาจารย์ท่านมานั่งแต่งเรื่องราวตามจินตนาการ" ความจริงคัมภีร์อรรถกถาเป็นคัมภีร์บันทึกประวัติศาสตร์ บันทึกคำสอน บันทึกคำอธิบาย ที่เป็นปรัมปราภตา และควรเข้าใจว่า "คัมภีร์อรรถกถานั้นท่านได้สังคายนารวบรวมนำสืบต่อกัน

43 สีขานุ โข ปนนานุท เอวมสุต "อญฺโฆ นูนฺ เตน สมเยน ราชา มหาสุทฺตสโน อโหสิ" ตี, น โข ปนตํ อานนุท เอว

ทฎฐพฺพិ : อหํ เตน สมเยน ราชา มหาสุทฺตสโน อโหสิ - ที.ม. ๑๐/๑๗๐/๑๖๕ ฉบบิมหาจุฬา,"

อานนท์ เธออาจจะ

เข้าใจว่า พระเจ้ามหาสุทนต์สนะในครั้งนั้นเป็นคนอื่น อานนท์ เธอไม่ฟังเข้าใจอย่างนั้น เราเป็นพระเจ้ามหาสุทนต์สนะ ในครั้ง

นั้น" - ที.ม. (ไทย) ๑๐/๑๗๐/๒๐๒ ฉบับมหาจุฬา.

44 ที.ม. ๑๐/๒๑๐/๑๒๘-๑๒๙ ฉบับมหาจุฬา.

45 ที.ม. ๑๐/๒๗๒/๑๗๑, พุ.ชา.อ. (บาลี) ๒/๒๐๕-๒๐๗ ฉบับมหาจุฬา.

46 คุรยละเอียดใน พุ.พุทธ. (บาลี) ๓๓/๑-๕๑/๔๔๗-๕๗๓, พุ.ชา.อ. ๑/๔-๖๗ ฉบับมหาจุฬา.

47 วิ.ภิกขุณี. (บาลี) ๓/๗๕๓/๗๗-๗๘, วิ.ภิกขุณี. (ไทย) ๓/๓๕๓/๑๒๗-๑๒๘, พุ.ชา.อ. (บาลี) ๒/๓๑๐-๓๑๓ ฉบับมหาจุฬา.

มาจากชมพูทวีปแล้วแปลไว้เป็นภาษาสิงหล เพื่อหลีกเลี่ยงการกลืนจากลัทธิศาสนาอื่น และเพื่อสะดวกแก่การศึกษาของพระสงฆ์ชาวสิงหล⁴⁸ เช่นที่พระสงฆ์ชาวไทยเรียนหนังสือ วินัยมุขได้สะดวก

เราควรที่จะยินดีที่ได้ศึกษาคัมภีร์ที่ทรงคุณค่าทางหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา ศึกษาแล้วทำให้เข้าใจความหมายแห่งคำสอนของพระพุทธเจ้ายิ่งขึ้น และทางประวัติศาสตร์ ศึกษาแล้วทำให้ทราบประวัติศาสตร์สมัยพุทธกาล ยิ่งกว่านั้นทำให้ทราบประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมที่เก่าแก่ที่ปรากฏในชาติต่าง ๆ เรื่องราวต่าง ๆ ที่บันทึกอยู่ มีหลักฐานรองรับ ที่เราคิดว่าเป็นเรื่องแต่งขึ้นมา เพราะเรายังมิได้ไปเห็นของจริง

ตอนที่ผู้เขียนไปยังสถานที่สังคายนาครั้งที่ ๒ ได้ไปชมสระโบกขรณีที่พวกเจ้าลิจฉวี ใช้น้ำในพิชิตราชภิเษก เป็นสระน้ำขนาดใหญ่กว้างขวางเนื้อที่คาดคะเนเอาว่าประมาณ ๕ ไร่ น้ำใสสะอาดสีเขียวดั่งมรกต ในอรรถกถาธรรมบทเล่มที่ ๓ มีเรื่องเล่าว่า พันธุลเสนาบดี ของพระเจ้าปเสนทิโกศลแห่งกรุงสาวัตถี แคว้นกสล เคยพาภริยาของตน คือ นางมัลลิกา ซึ่งแพ้อภัยมิบุตร ลงอาบและดื่มกิน สระน้ำแห่งนี้มีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล สระน้ำนี้ปรากฏ อยู่จนปัจจุบัน

ท่านที่กำลังศึกษาอรรถกถาอยู่ ก็ขอให้ยินดีพอใจที่ได้เรียนได้แปลวรรณคดีอันทรง คุณค่าทางวรรณกรรม ท่านที่ศึกษาจบภาษาบาลีที่ทางคณะสงฆ์จัดให้ศึกษา ก็ขอให้ปลูก ฉันทะเข้าศึกษาวิจัยภาษาบาลีต่อในมหาวิทยาลัย หรือชวนชายศึกษาคัมภีร์พระ ไตรปิฎก - อรรถกถา - ฎีกา เป็นธรรมทายาท เผยแผ่หลักคำสอนแห่งคณะสงฆ์เถรวาท ฝ่ายมหาวีหาร สืบต่ออายุพระพุทธศาสนา เพื่อเป็นแสงสว่างทางปัญญาแก่ชาวโลก

48 ดิสฺโส สฺกฺคิตฺติโย อารุโฬหเชว พุทฺทวจนสิส อตฺถลลํวณฺณนาฏโธ กถามคฺโค, โสเชว จ มหามหฺนุทฺติ เถเรน ตมฺพปณฺณิตฺปิ

อาภโธ, ปจฺจา ตมฺพปณฺณิเยหิ มหาเถเรหิ นิกายนุตรลทฺธิหิ สฺกฺกรปฺริหรณฺตถฺถิ สฺหพฺภาสาย จปิโต (สารตฺถ. ฎีกา ๑/๒๔

ฉบับมหาจุฬา). กถามรรค คือ อรรถกถา (กถามคฺโคติ อฏฺฐกถापพนฺโธ - มุลฎีกา ๑/๑๑๒๓/๒๐๕ ฉบับมหาจุฬา) ซึ่งเป็นคำ

อธิบายพระพุทธพจน์ ที่ผ่านการสังคายนา ๑ ครั้ง นั้นแล พระมหามหินทเถระ ได้นำลงมา
ยัง เกษัตัมปปัญณี แล้วภายหลัง

พระมหาเถระชาวเกษัตัมปปัญณี ได้แปลเป็นภาษาสิงหล เพื่อป้องกันการปะปนกับลัทธินิกายอื่น.

บรรณานุกรม

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปี ๒๕๐๐. กรุงเทพฯ

มหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

----- พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,

กรุงเทพฯ

มหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

----- อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๓๒-๒๕๓๕,

กรุงเทพฯ

มหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, โรงพิมพ์วิญญาน,

๒๕๓๕-๒๕๔๔.

----- ฎีกาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๓๕-๒๕๔๔,

กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, โรงพิมพ์วิญญาน, ๒๕๓๕-๒๕๔๔.

ชุมนุมปฤจฉา (ฉ.อ. ภา.อ.) ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์

มหาจุฬาลงกรณ

ราชวิทยาลัย, ๒๕๒๘.

ศัพท์นิพนธ์ (ฉ.อ. ภา.อ.) ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มูลนิธิภูมิปัญญา

ภูมิปัญญา,

๒๕๒๓.

มงคลสูตร (ป.อ. ภา.อ.) ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหา

จุฬาลงกรณ

วิทยาลัย, ๒๕๒๘.

เกร็ดความรู้ในนิทานชาดก, กรุงเทพมหานคร :- โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๕.

ธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พระ, พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม,

กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

ธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) , พระ, พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์,
กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

บุญย์ นิลเกษ, ดร, **อุดมการณ์ชีวิตแบบโพธิสัตว์** เล่มที่ ๑. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหา
จุฬา

ลงกรณราชวิทยาลัย (ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์).

เวสสันดรวินิจฉัย, พระนคร : พุทธอุปถัมภ์การพิมพ์, ๒๕๑๔.

สุภัทรดิศ ดิศกุล, ศาสตราจารย์ หม่อมเจ้า, **ศิลปะอินเดีย**, กรุงเทพมหานคร : องค์การค้ำของ
คุรุสภาจัดพิมพ์, ๒๕๓๔.

หมายเหตุ อักษรย่อ ผู้ปรารถนาค้นคว้า พึงดูรายละเอียดในพระปิฎก ภาษาไทย ฉบับมหา
จุฬา

ลงกรณราชวิทยาลัย

อบรมบาลีก่อนสอบ ปีที่ ๔ วันที่ ๒๐ ม.ค. - ๔ ก.พ. ๒๕๔๕ - หน้า 136

ภาพหินสลักนูนต่ำบนรั้วศิลาล้อมรอบสถูปที่ภารหุต (Bharhut) หรือ บาร์ฮัต (Bharhat) อินเดียภาคกลาง แสดงภาพพระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญากวาง ศิลปะประมาณ พ.ศ. ๓๐๐ ปัจจุบันเก็บรักษาอยู่ที่ห้องศิลปะภารหุต พิพิธภัณฑ์เมืองกัลกัตตา อินเดีย

ด้านบนแห่งภาพหินสลักนี้ ปราภักษณ์อักษรพราหมีว่า.....(มิตชาดก)

ประโยชน์ชื่อ

ในพระธรรมปทัฏฐกถา ๘ ภาค

ภาคที่ ๑ มี ๑๕ ประโยค

๑. ประโยค **ไหว้ครู** ปณามคาถา (หน้า ๑-๒)
๒. ประโยค **หลงเสียงนาง** สาณโร เถร์ ยญฺจิกโกฏฺฐิยา ฯเปฯ คจฺฉาม ภนฺเตติ ฯ (จกฺขุ
पालศฺเชรวตฺถ
หน้า ๑๔-๑๗)
๓. ประโยค **กงเวียน-กำเวียน** ตตฺถ มโนติ กามาวจรกุสลาภิเภทํ ฯเปฯ (จกฺขุपालศฺ
เชรวตฺถ หน้า
หน้า ๒๐-๒๒)
๔. ประโยค **อติเนคพาธ** โสวณฺณมโย ปภสฺสโร ฯเปฯ สหพฺยตํ ปตฺโตติ ฯ (มฺภุส
กฺุณฺทลิวตฺถ หน้า
๒๖-๒๙)
๕. ประโยค **กาโกโลกนัย-โลกมีด** นาคฺรา อรุณฺเ อณุคฺคจฺฉนฺเต ฯเปฯ ชาตีเวโท อุปสมฺมตีติ ฯ
(ติสฺสเชรวตฺถ
หน้า ๓๙-๔๑)
๖. ประโยค **ยักขินีสั่งน้ำ** ตทา สา ยกฺขิณี ฯเปฯ อคฺคยาคุภฺตเตหิ ปฏฺิษฺกฺกิ ฯ
(กาลีสยฺกฺขิณียา
อุปฺปตฺติวตฺถ หน้า ๔๕-๔๘)
๗. ประโยค **ยกวัตร** อเถโก ภิกฺขุ ตถาคตฺติ อุปสงฺกมิตฺวา ฯเปฯ สมคฺเค กาคฺตุ
อสฺกฺขิ ฯ
(โกสมฺพิทิวตฺถ หน้า ๕๐-๕๒)
๘. ประโยค **ข้างลงท่า** โส ตาย อากิณฺณวิหารตาย ฯเปฯ สพฺพวตฺตทานิ กโรตี ฯ
(โกสมฺพิทิวตฺถ
หน้า ๕๒-๕๔)

๕. ประโยค ช้างร้องไห้
(โกสุมพิกวตฺต)

โส หิ สตุถาริ นีวตฺเตตฺตํ ๗เปฯ อยเมตฺถ อตฺโถติ ๗

หน้า ๕๘-๖๐)

๑๐. ประโยค ปุอาสนะ
กาลวตฺต หน้า

อเถกา กุสธิตา ๗ อฏฺฐาย อคมฺสฺ ๗ (จุลลกาลมหา

๖๔-๖๖)

๑๑. ประโยค เทวทัตเล็ก

เอกสมฺมึ หิ สมเย ๗เปฯ เทวตฺตวตฺต (หน้า ๗๐-๗๕)

๑๒. ประโยค พุทธดำเนิน
หีนายาวตฺตีสสามิติ ๗

สตฺถา หิ ปวตฺติตปวธมฺมจกฺโก ๗เปฯ สิกฺขิ ปจฺจกฺขาย

(นนฺทตฺเถรวตฺตหน้า ๑๐๕-๑๐๙)

๑๓. ประโยค **นันทะกระสัน** อถโโข ภควา อายสฺมนฺตํ ฯเปฯ สุขทุกฺเข น เวรตีติ ฯ
(นันทตุเถรวตฺต)
หน้า ๑๐๕-๑๑๒)
๑๔. ประโยค **เทวทัตตัดงา** เทวตฺตโตปิ โข นว มาเส ฯเปฯ จุลลธมฺมปาลชาตกณฺจ
กเถสิฯ (เทวตฺตตวตฺต)
หน้า ๑๓๖-๑๓๘)
๑๕. ประโยค **ไก่อปรบปีก-โคโป** สตฺถา สารุ สารุติ ฯเปฯ ญฺญิ คณฺหิติ ฯ (เทวสหายภิกฺขุขวตฺต
หน้า
๑๔๖-๑๔๘)
- หมายเหตุ เลขหน้า **ธมฺมปทญฺจกถา ปฐมภาค ใช้นับพิมพ์ พ.ศ. ๒๕๔๑**
ภาคที่ ๒ มี ๑๑ ประโยค
๑. ประโยค **ช้างออกศึก** อถกทิวสํ มาคณฺฐิยา ฯเปฯ ปวิสิสุสํมิติ อหา ฯ (สามาว
ตีวตฺต หน้า
๔๘-๕๑)
๒. ประโยค **เผาปราสาท** มาคณฺฐิยา ยมฺหํ ฯเปฯ มหฺนฺตํ มหาสกุการิ กอารสิ ฯ (สา
มาวตีวตฺต
หน้า ๕๖-๕๘)
๓. ประโยค **อัปปมาท** สตฺถา อากนฺตฺวา กาย นฺตฺถ ฯเปฯ ตํ กมฺมํ อกาสิ ฯ (สามาว
ตีวตฺต
-กฺขมฺโฆสกวตฺต หน้า ๕๘-๖๓)
๔. ประโยค **โจรขุดอุโมงค์** ตสฺมี ขณฺเ อุมฺมจฺจโจรา ฯเปฯ โอเขน วิกิริคฺคฺนฺติ ฯ (จูพปนุ
ถกตฺเถรวตฺต
หน้า ๘๕-๘๘)
๕. ประโยค **ปัญญาปราสาท** (มหากสฺสปตฺเถรวตฺต หน้า ๕๑-๕๒)
๖. ประโยค **ม้าวิ่งเร็ว** (เทวสหายภิกฺขุขวตฺต หน้า ๕๓-๕๕)

๗. ประโยค วัตตบท เอกมุนต์ นิสินฺโน โข มหาลิ ฯเปฯ สมฺม กิ โกรตีติ ฯ
(สกฺกาวตฺถ หน้า ๕๕-๕๘)
๘. ประโยค กิณฺนิ-กิงกิณฺนิก ปาสาณผลกสฺส นิสฺสนฺเทน ฯเปฯ เกลฺลึ กตฺวา ปกฺกมฺมึสุ ฯ
(สกฺกาวตฺถ หน้า ๑๐๓-๑๐๖)
๙. ประโยค มังกรคฺคัณเมฆ (เมฆิมฺยวตฺถ หน้า ๑๑๖-๑๑๘)
๑๐. ประโยค ครอบจັกรวาท ตสฺเสวํ อปฺราปฺริ ฯเปฯ จิตฺตหตฺถตฺถเรวตฺถุ ฯ (หน้า ๑๓๔-๑๔๐)
๑๑. ประโยค นครนอก-นครใน สตฺถา อหํ โว อาวูธฺ ฯเปฯ อารทฺทวิปฺสฺสกภิกฺขุวตฺถุ ฯ (หน้า ๑๔๒-๑๔๕)

หมายเหตุ เลขหน้า ธรรมปทฎจกตา ทุคฺคิยภาค ใ้ช้ฉบับพิมพ์ พ.ศ. ๒๕๓๘

ภาคที่ ๓ มี ๑๓ ประโยค

๑. ประโยค หิงห้อยขมสวน ตสฺส คุณเตเชน นากภวนํ ฯเปฯ นิมุชฺชาเปตีติ ฯ (วิฑูทภวตฺถ
หน้า
๒๓-๒๕)
๒. ประโยค มุนีเดินดง เถโร โสปานสีลํ ตตฺถเว ฯเปฯ มจฺฉริยโกถียเสฏฺฐิวิตฺถุ ฯ
(หน้า ๓๔-๓๗)
๓. ประโยค จำปาทอง ารญฺโถ ตสฺส ฯเปฯ นตฺตปาณิอุปาสกวตฺถุ ฯ (หน้า ๔๒-
๔๕)
๔. ประโยค เศรษฐีสอนบุตร เหว มหาเสฏฺฐิ จคฺคฺหิ มาเสหิ ฯเปฯ คเหตฺวา ปายาสิ ฯ
(วิสาขาวตฺถุ หน้า
๕๕-๕๘)
๕. ประโยค กัลยาณธรรม อถสฺสา เอกา สหายิกา ฯเปฯ วิสาขาวตฺถุ ฯ (หน้า ๗๒-
๗๗)
๖. ประโยค แก้วมงกุฏ (อนนฺทเถรปญฺหวตฺถุ หน้า ๗๗-๘๐)
๗. ประโยค อตฺตวินิบาตกรรม (โคธิกตฺเถรปรินิพฺพานวตฺถุ หน้า ๘๖-๘๙)
๘. ประโยค ประทุมทอง เหว กิรตฺส อโหสิ ฯเปฯ ปทุมมานิ อฏฺฐหีสฺสูติ ฯ
(ครหทินฺนวตฺถุ หน้า ๙๗-๙๙)
๙. ประโยค ลิงพาล มหาชนฺโณ กถํ สมฺภูจฺจาเปตี ฯเปฯ มหาภทฺตปตฺถเถรตฺส
สทฺธิวิหริกวตฺถุ
(หน้า ๑๑๗-๑๒๐)
๑๐. ประโยค อานันทเศรษฐี ตมฺปิ จณฺฑาลกฺกตฺสทฺสฺสํ ฯเปฯ สาทฺถิกา อโหสีติ ฯ
(อานนฺทเสฏฺฐิวิตฺถุ หน้า
๑๒๑-๑๒๓)
๑๑. ประโยค ัสชชฺชีรัง อถสฺส เอตทโหสิ ฯเปฯ สตฺถาปี เตลํ กเถสิ ฯ (อหิ
เปตวตฺถุ-สฏฺฐิจิฏฺฐเปตวตฺถุ

ภาคที่ ๔ มี ๕ ประโยค

๑. ประโยค ลากินน้ำหาง ตทา ปน ปญจสตมตฺตา ฯเปฯ น จิรสฺเสว อาหตุตฺ ปา
ปฺณิ ฯ (ปญจสต
ภิกฺขุวตฺถุ-ชฺมมิกตฺถเรวตฺถุ หน้า ๔๕-๔๘)
๒. ประโยค สันนิจจย อุตฺตุนฺติ สตีมนฺโต น นิเกเต รมนฺติ ฯเปฯ ปญญาเป
ตฺตุนฺติ ฯ
(มหากสฺสปตฺถเรวตฺถุ, เพพฺภุจสีสตฺถเรวตฺถุ หน้า
๕๗-๖๐)
๓. ประโยค เสาเชื่อน ตสฺมี ขณฺ มหาโมคฺคฺคฺลาโร ฯเปฯ สารีปฺตฺถเรวตฺถุ ฯ
(หน้า ๖๖-๖๘)
๔. ประโยค ป่าไม้สะแก, ตะเคียน สตุถฺริ ปน ตํ มคฺคํ ฯเปฯ รณฺณิโย เอวาติ อตุโถ ฯ (ขทิว
นียเรวตฺถเรวตฺถุ
หน้า ๗๗-๘๐)
๕. ประโยค เศรษฐีขายถ่าน กิสาโคตมียวตฺถุ (หน้า ๑๔๒-๑๔๓)
หมายเหตุ เลขหน้า ชฺมมปทฺฐจกฺกา ใช้ฉบับพิมพ์ พ.ศ. ๒๕๓๘
- ภาคที่ ๕ มี ๗ ประโยค
๑. ประโยค ผีเสื้อน้ำ เทวธรรม ทกรกฺขโส ตมฺปิ อุกํ ฯเปฯ พหุภณฺจิกภิกฺขุวตฺถุ ฯ (หน้า ๖๗-๗๐)
๒. ประโยค ม้าหลบเส้า หิรินิเสโช ปฺริโสติ อิมํ ฯเปฯ ปีโลตฺถิกตฺถเรวตฺถุ ฯ (หน้า ๗๖-๗๘)
๓. ประโยค สนิมบาตร อถ นํ เอโก สหายโก ฯเปฯ สิริมาวตฺถุ ฯ (หน้า ๘๖-๘๘)
๔. ประโยค ไตรวัฏฏะ ไตรวัตร เถรี กิร วิสวสฺสติกา ฯเปฯ เคเห ก็ กิริสฺสามิ ปพฺพชิสฺ
สามิติ ฯ อุตฺตรเถรีวตฺถุ
อชฺมานิกภิกฺขุวตฺถุ-รฺูปนนฺตฺถเรวตฺถุ ฯ (หน้า ๘๘-

๑๐๒)

๕. ประโยค กายนคร

สา ตั โอลิเกตควา อตุตภาวี่ ๗เปฯ รูปนนุทตเถรีวตุถ

๗ (หน้า ๑๐๔-๑๐๗)

๖. ประโยค ชีโครงหัก

โส หิ โพรธิรุกขมูล ๗เปฯ ปจรมโพธิวตุถฯ (หน้า ๑๑๕-

๑๑๖)

๗. ประโยค เศรษฐีขายเรือน

โส สเตนปี สตทวเณปี ๗เปฯ เอกาทสโม วคุโค ๗ (

มหาชนเสฏฐิปุตตวตุถ

หน้า ๑๑๘-๑๒๐)

หมายเหตุ เลขหน้า ธรรมปทฎจกถา ปณจุมภาค ใช้ฉบับพิมพ์ พ.ศ. ๒๕๓๕

ภาค ๖ มี ๖ ประโยค

๑. ประโยค **กุมภภรณ์ทนต์น้ำ** เอกทิวส์ หิ เทวทตฺโต ฯเปฯ คพ โภ อสุตฺตรี ยถาติ ฯ
(สงฆเภท
ปริสทกนวัตฺตุ - กาลตฺถรวตฺตุ หน้า ๒๐-๒๑)
๒. ประโยค **ราชสีห์กระที่บถ้ำ** สา สาธุ ออยยา ฯเปฯ ทิสฺวา รณฺโณ อาโรเจติ ฯ (จิณฺจ
มาณวิกาตฺตุ
หน้า ๔๗-๔๘)
๓. ประโยค **พระพุทธเจ้าเปิดโลก** สพฺพพุทฺธานํ กิร อวิชฺชหิตเมว ฯเปฯ อิมํ ชาตกํ วิตุลา
เรน กเถสีติ ฯ
(ยมกปฺปาฎิหาริยวตฺตุ หน้า ๕๑-๕๔)
๔. ประโยค **โอวาทปาฏิโมกข์** โส สตฺถารํ อูปสงฺกมิตฺวา ฯเปฯ หตฺถे ทตฺวา กาลมกาสิ
ฯ
(อานนฺตตฺถะรสฺสปลยฺหวตฺตุ หน้า ๑๐๐-๑๐๓)
๕. ประโยค **สธณคมนั** สตฺถา อคฺคิทตฺตํ อามนฺเตตฺวา ฯเปฯ สาวกตฺตํ ปกาเสสีติ
ฯ (อคฺคิทตฺต
ปุโรหิตวตฺตุ หน้า ๑๐๕-๑๑๑)
๖. ประโยค **อยู่ร่วม** กนฺเต อหํปิ จตฺนาศีติโยชนสทฺสสมตฺถเก ฯเปฯ เอว
ภเชถ ปยิริปาเสถาติ
อตุโถ ฯ (สทฺทวตฺตุ หน้า ๑๓๕-๑๓๗)

หมายเหตุ เลขหน้า ชุมมปทฎจกถา ฎจจุมภาค ใ้ชนบับพิมพ์ พ.ศ. ๒๕๔๑

ภาคที่ ๗ มี ๒๗ ประโยค

๑. ประโยค **ยถานที** มลิตฺถิยา ทฺวจฺจิตฺนติ อิมํ ฯเปฯ อณฺณตฺรกุลปฺตฺตวตฺตุ ฯ
(หน้า ๑๕-๑๗)
๒. ประโยค **กาทสูร** สฺฐิวํ อหิริเกน กาทสูเรน ฐีตินา ฯเปฯ วนฺทิตฺวา ตมตฺถํ

อาโรเจตุ์ ฯ

(จุฬาสาริกิกุขวตฺถ - ปณฺจอุปาสิกวตฺถ หน้า ๑๗-๒๐)

๓. ประโยค พระครูแขวง
(สุภททวตฺถ

โส กิร อตีเต ฯเปฯ ฌมฺมภูโจติ ปวฺจจตีติ อตฺโต ฯ

วินิจฺฉยมหามตฺตวตฺถ หน้า ๓๘-๔๒)

๔. ประโยค วินิจฉัย
(วินิจฉยมหา

สตุถา น ภิกฺขเว จนนฺทาทิวสิกา ฯเปฯ ตมตฺถิ อโรเจตุ์ ฯ

มตฺตวตฺถ - จพฺพคฺคิยวตฺถ หน้า ๔๑-๔๓)

๕. ประโยค พรานตกเบ็ด
๕๔-๕๕)

สตุถา ตสฺส อวิหฺเว ฯเปฯ อริยพาลิสิกวตฺถ ฯ (หน้า

๖. ประโยค พระครูเมือง
๕๕-๕๗)

น สิลพฺพตฺตมตฺเตนาคี ฯเปฯ สมพฺพหุลภิกฺขวตฺถ ฯ (หน้า

๗. ประโยค อัญ्ञักกิมรรค
ณฺจสตภิกฺขวตฺถ

มคฺคานภฺจจฺจโกติ อิมิ ฯเปฯ ปโมกฺขนตีติ อตฺโต ฯ (ป

หน้า ๕๘-๖๐)

๑๗. ประโยค ดาวคะนอง

ฯ (หน้า ๑๐๗-๑๑๐)

๑๘. ประโยค ภูเขาหิมพานต์

อตุโล ฯ

๑๘๕. ประโยค โลหะปราสาท

กโรตีติ ฯ (เอก

๑๑๗-๑๒๐)

๒๐. ประโยค หัวคู้

มกเสฏฐิปุตุตวตฺถ

๒๑. ประโยค ปัจฉันทนกร ประตุมือง

๒๒. ประโยค สองลัทธิ

ฯ (นิกคณฐวตฺถ

๒๓. ประโยค ช้างออกศึก

โกสธราชวตฺถ หน้า

๑๐๕-๑๐๗)

ทพฺพทพฺพชฺชํ ทฺรภิรมนฺติ ฯเปฯ วชฺชิปุตุตภิกฺขวตฺถ

อดสฺสา สุกทฺทา พุทฺธานญฺเจว ฯเปฯ ปญฺญาณนฺตีติ

(จูฬสุกทฺทวตฺถ หน้า ๑๑๔-๑๑๖)

เอกาสนนฺติ อิมํ ฌมฺมเทสนํ ฯเปฯ หตฺถาภสฺสกาโร

วิหารตฺถรวตฺถ-สุนฺทริปรีพฺพาชิกาวตฺถ หน้า

สตุถา ตสฺส สํเวคกถํ ฯเปฯ อากิริตีติ อตุโล ฯ (เข

ทพฺพภิกฺขวตฺถ หน้า ๑๒๕-๑๒๕)

อาคนฺตภิกฺขวตฺถ ฯ (หน้า ๑๓๐-๑๓๒)

สตุถา ภิกฺขเว อลชฺชิตพฺเพ ฯเปฯ อตุโล เวทิตพฺโพ

ติตฺถิยสวาวตฺถิ ฯ (หน้า ๑๓๓-๑๓๕)

อหํ นาโควติ อิมํ ฯเปฯ อตฺตโนวตฺถ ฯ (ปเสนทิ

๑๓๖-๑๓๘)

๒๔. ประโยค พราหมณ์เฒ่า โส นิวาสนปารุณิ ๗เปฯ อสกุโกนุโต เอกมนุตฺตํ นิสิตฺติ ๗
(ปริชิตฺต)

พราหมณ์ปุตฺตกวตฺตฺ-ปเสนทิ-หน้า ๑๔๑-๑๔๖)

๒๕. ประโยค ผีสิง อูปาสิกาย วณฺํ สุตฺวา ๗เปฯ สํโฆเกตฺวา ปรินิพฺพายีติ ๗
(สถานฺสามเณรวตฺต)

หน้า ๑๕๑-๑๕๔)

๒๖. ประโยค ช้างติดหล่ม อปฺปมาทรตฺตาติ อิมํ ฌมฺมเทสนํ ๗เปฯ เถโร ตถา อกาสิ ๗
(ปาเวรกทตฺตฺวิตฺต)

สมฺพหุลภิกฺขุวตฺตฺ หน้า ๑๕๔-๑๕๖)

๒๗. ประโยค ช้างเผือก สตฺถา เตหิ สทฺธิ ๗เปฯ สมฺพหุลภิกฺขุวตฺตฺ ๗ (หน้า ๑๕๖-
๑๕๙)

๒๘. ประโยค ภูเขาทอง อตฺถมฺมิตฺติ อิมํ ฌมฺมเทสนํ ๗เปฯ โลเก สุขนฺตฺติ อตฺโถ ๗
(มารวตฺตฺ หน้า

๑๕๙-๑๖๒)

หมายเหตุ เลขหน้า ฌมฺมปทฺฐจกฺกา สตฺตมภาค ใ้ฉบับพิมพ์ พ.ศ. ๒๕๑๘

ภาคที่ ๘ มี ๑๕ ประโยค

๑. ประโยค ตัณฺหานุสฺสัยนํ อถ ภควา ตสฺมี ๗เปฯ กปิตฺมจฺจวตฺตฺ ๗ (หน้า ๕-๘)

๒. ประโยค ตัณฺหานุสฺสัยใหญ่ สตฺถา เตสํ สํเวถํ ๗เปฯ นิหริตฺวา จฯฯเยยฺยาติ อตฺโถ ๗ (สู
กรโปตฺติกาตฺต)

หน้า ๙-๑๒)

๓. ประโยค เรือนจำ สตฺถา ภิกฺขเว กิพฺนุชฺฌานํ ๗เปฯ พนฺชฌานการวตฺตฺ ๗ (พน
ชฌานการวตฺตฺ หน้า

๑๓-๑๕)

๔. ประโยค แมลงมูมชักใย เย รากรตฺตาติ อิมํ ๗เปฯ สมชฺชํ โอโลเกสิ ๗ (เขมาวตฺตฺ-

อุกฤษเอนเสณจ

๕. ประโยค จันทโครบ
ธนุคคหปณทิตวตถ (หน้า

๖. ประโยค อักษรสันนิบาต
(มารวตถ-อุปกาชีวกวตถ

๗. ประโยค ผิเสื่อน้ำ
ฯ (หน้า ๔๘-๕๑)

๘. ประโยค กุฐธรรม
๕๓-๕๕)

ปุตตวตถ หน้า ๒๐-๒๒)

อติเต ตสส จุพธนุคคหปณทิตกาเล ฯเปฯ จุพ

๓๐-๓๓)

เอกทิวส หิ วิกาเล ฯเปฯ อุปกั อาชีวกำ อทุทส ฯ

หน้า ๓๓-๓๖)

สตถา เอกั ภิกขุปี อโนสาเทตวา ฯเปฯ ปณจภิกขุวตถ

ยถา โพธิสตโต ฯเปฯ หัสมาตภิกขุวตถ ฯ (หน้า

๕. ประโยค เต่าเหาะ โย มุขสยลโตติ อิมิ ชมมเทศนํ ฯเปฯ จินฺตมิ
อนุสฺสราณีติ ฯ โกกาลีกวัตถุ
ชมมารามตฺเถรวตฺถุ หน้า ๕๖-๕๕)
๑๐. ประโยค ราหุอมจันทรํ สตุถา ตสฺส จ ฯเปฯ ปญฺจคฺคทายกพฺรหฺมณฺวตฺถุ ฯ
(หน้า ๖๓-๖๖)
๑๑. ประโยค เมตตาวิหารี สตุถา วิสโยชนสฺตมตฺถเก ฯเปฯ กนฺทุตีติ อตุโถ ฯ (สม
พหุสภิกฺขวัตถุ หน้า
๗๑-๗๔)
๑๒. ประโยค พราหมณ์ตีพราหมณ์ เถโร กิณฺนาเมตฺนฺติ ฯเปฯ อจฺริโย วา นตฺถิ ฯ (สารี
ปุตฺตตฺเถรวตฺถุ-มหาปชา
ปตีโกตฺมีวัตถุ หน้า ๑๐๕-๑๑๒)
๑๓. ประโยค ฤาษีกินเหี้ย ตถาคตฺสฺสาปี ภิกฺขุสงฺฆปริวตฺสฺส ฯเปฯ ปริมชฺชสีติ
อตุโถ ฯ (กุหฺกพฺรหฺมณฺวตฺถุ
หน้า ๑๑๕-๑๑๘)
๑๔. ประโยค มายาหญิง ปุณฺทเวสฺส ฆนฺเต ฯเปฯ สุนฺทรสมฺพุทฺตเถรวตฺถุ ฯ
(หน้า ๑๕๕-๑๕๗)
๑๕. ประโยค พราหมณ์ตีดกระโหลก อถ นํ สตุถา ฯเปฯ สาทํ วิสฺสชฺเชติ ฯ (วงฺกีสต
เถรวตฺถุ-ชมฺมทินฺนาเถรีวัตถุ
หน้า ๑๘๕-๑๘๘)

หมายเหตุ เลขหน้า ชมฺมปทฺฐกถา อฎฺฐมภาค ใช้นับพิมพ์ พ.ศ. ๒๕๓๗

ธรรมบทปริทัศน์ ภาค ๕-๘

พระมหาชนะ ธรรมโช ป.ธ. ๘

ภาค ๕

๑. กิริยาปธานนัย มี ๔ ตัว (หรือ ๖ ตัว) ดังนี้ วาทุเตตวา (กุกกุฏ : ๕/๒๗), อาทาย (ตโยชน : ๕/๓๕), อาคนตวา, ... [สา เทวตา] (โกณฑธาน : ๕/๔๘ * ถ้าไม่มีเนื้อความในวงเล็บ ไม่จัดเป็นกิริยาปธานนัย), วตวา (โกณฑธาน : ๕/๕๐), เปเสตวา (อุโบสถ : ๕/๕๔), จินฺเตตวา [อด น้] (สุขสามเณร : ๕/๘๒ * ถ้าไม่มีเนื้อความในวงเล็บ ไม่จัดเป็นกิริยาปธานนัย)

๒. ชิตฺ เม (จูเพกสาฎก : ๕/๒) เป็นภาวาจาก ยกเว้นประโยค ก็ กิร เตน ชิตฺ (หน้าเดียวกัน) เป็นกัมมวาจาก นักศึกษาพึงดูเปรียบเทียบ พหุหิ ชิตฺ (สามาวดี : ๒/๑๘)

อ. เรา เป็นผู้อันเด็ก ท. มากชนะแล้ว ย่อมเป็น

๓. วิคติกัมมและสัมภวานะ มีกฎว่า

๓.๑ ในประโยคกัตตวาจากและเหตุกัตตวาจาก จะประกอบเป็นทุตติยาวิภัตติ เช่น (อห) ติกุขตุตฺ สรณฺ คโต (โพธิราช : ๖/๓) อ. เรา เป็นผู้ถึงแล้ว (ซึ่งพระพุทธเจ้า) **ว่าเป็นที่พึง สิ้นสามครั้ง ย่อมเป็น**

๓.๒ ในประโยคกัมมวาจากและเหตุกัมมวาจาก จะประกอบเป็นปฐมวิภัตติ เช่น ปาณาติปาตกมฺมสุส โว ภนฺเต อการโก กโต (กุกกุฏ : ๕/๒๕) ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อ. นายพรานชื่อว่ากุกกุฏมิต อันพระองค์ กระทำแล้ว **ให้เป็นผู้ไม่กระทำ** ซึ่งกรรมคือปาณาติบาต หรือ ? และในประโยคว่า อภูจันฺ นกรฺ กตฺ มิสฺโลหิตเลปนฺ (คถารูปนันทา : ๕/๑๐๖) อ. สรีระนี้ (อิทฺ สรีริ) อันกรรม (กมฺเมน) กระทำแล้ว **ให้เป็นผู้เป็นพระนคร แห่งกระตุก ท. อันฉาบทาด้วยเนื้อและเลือด**

๔. ประโยคความรัก (สัมพันธ์เรียกว่า สรูป โดยการจำแนก)

ปุพฺพเพว สนฺนิวาเสณ ปุจฺจุปุพฺพนฺหิตเณ วา

เอวฺนฺตํ ชายเต เปมํ อุปลฺลํ ว ยโถทเกติ

(ဂုဏ်ရရှိ : ၄/၂၈)

อ. ความรัก นั้น เมื่อเกิด (ชายมานั) ย่อมเกิด ด้วยเหตุ ท. ๒ (ทวิหิ การเนหิ) คือ ด้วยการอยู่ร่วมกันในกาลก่อนหรือ หรือว่าคือด้วยการเกื้อกูลกันในปัจจุบัน
อ. อุบลหรือ (อุปปลิ वा) หรือว่า อ. เสสชาติที่เหลือมีดอกปทุมเป็นต้น (ปทุมาทิสเสสชาติ वा) อาศัยแล้ว (นิสฺสาย) ซึ่งเหตุ ท. สอง (เทว การณานิ) คือซึ่งน้ำด้วย (อุทกံ वा) คือซึ่ง เปือกตมด้วย (กลลံ वा) เมื่อเกิด (ชายมานั) ย่อมเกิด (ชายติ) ในน้ำ ฉนฺใด-ฉนฺนั้น ฯ

๕. ในประโยคมาแล้วแล้ ศัพท์นามสามารถสัมพันธ์เข้ากับอุปสรรคได้ เช่น ในคาถาว่า นิทฺทํ อปโปเชติ ปราศหรือจจัด-(อป) ซึ่งความหลับ-ตื่นอยู่ (ปิโลติก : ๕/๗๗) ให้สัมพันธ์ นิทฺทํ ว่า อวุตตกมฺม ใน "อป" แต่ศัพท์ตัวต่อไปว่า กลสิ อปพฺพชฺฌนฺโต หลบ หลีกอยู่ ซึ่งแล้ว ให้สัมพันธ์เข้าเต็มศัพท์ เพราะมีเนื้อความอมความทั้งหมด

๖. สกฺกา เป็นกัมมวาทก ในภาค ๕ มีอยู่ ๓ แห่งด้วยกันเท่านั้น คือ

๖.๑ ชนํ นาม สกฺกา อุปฺปาเทตุ (กุกฺกฏ : ๕/๒๗) ชื่อ อ. ทรัพยฺ อันไกร ฯ อาจ เพื่ออันให้เกิดขึ้น

๖.๒ ฆนฺเต เอโกว ปฏฺวิโส น สกฺกา ทฺวิชฺรา กาคฺตุ (สุขสามเณร : ๕/๘๓) ข้าแต่ท่านผู้เจริญ อ. ส่วน ส่วนหนึ่งเที่ยว อันข้าพเจ้า ไม่อาจ เพื่ออันกระทำ โดยส่วนสอง

๖.๓ เยน ฌาเณน สกฺกา โส ทฏฺฐํ (ปจฺมโพธิ : ๕/๑๑๖) อ. นายช่างผู้ กระทำซึ่งเรือนนั้น อันเรา กาจ เพื่ออันเห็น ด้วยญาณใด

๖.๔ ส่วนที่เป็นกัตตฺวาทกนอก กัมมวาทกใน (กัตตฺนุออก กัมมใน) มีอีก ๑ แห่ง คือ นาทํ ตาทิสินํ สเตนปี สหฺสฺเสนปี สตสฺหฺสฺเสนปี สกฺกา กมฺเปตุ (อนาถปิณฺพิท : ๕/๑๑๒) อ. เรา เป็นผู้แม่อันร้อย แม่อันพัน แม่อันแสน แห่งบุคคล ท. ผู้เช่นกับด้วยท่าน ไม่อาจ เพื่ออันให้ ห้วนไหว ย่อมเป็น

๗. ยสฺมา เป็นกิริยาปรามาส ในประโยคต่อไปนี้

๗.๑ ยสฺมา นาพฺพณฺ วิสมนฺเวติ (กุกฺกฏ : ๕/๒๖) อ. ยาพิษ ย่อมไม่ไปตาม ซึ่งฝ่ามืออันมีแผลหามิได้ เหตุใด เพราะเหตุนั้น อ. บุคคล พึงอาจ เพื่อ

อันนำไป (หรือ อ. บุคคล ฟังนำไป ซึ่งยาพิษ ค่ายฝ่ามือได้)

๗.๒ ยสฺมา สพุพสตุตํ ชีวิตฺ มาณปรโยสานเมวาทิ วุตฺตํ โหติ (อุตฺตรา : ๕/๑๐๐) อ. พระดำรัสว่า อ. ชีวิต ของสัตว์ทั้งปวง ท. เป็นชีวิตมีความตายเป็นที่สุครอบนั้นเที่ยว ย่อมเป็น เหตุใด เพราะเหตุนั้น อ. กายนันอันเปื่อยเน่า จะแตก ดังนี้ เป็นพระดำรัสอันพระผู้มีพระภาคเจ้า ตรัสแล้ว ย่อมเป็น

๗.๓ ยสฺมา ชราพฺยาธิมรณมิตฺสสฺสกาตย ชาติ นามเสา ปฺนปฺปฺนํ อุปกนฺตํ ทุกฺขา, น จ สฺวา ตสฺมี อธิฏฺเฐ นีวตฺตติ; ตสฺมา ... (ปจฺมโพธิ : ๕/๑๑๖) ชื่อ อ. การเกิดนั้น คือว่า อ. อันเข้าถึง บ่อย ๆ ชื่อว่าเป็นเหตุนำทุกข์มาให้ เพราะความที่แห่งการเกิดนั้นเป็นธรรมชาติเจือด้วยชราและพยาธิและความตาย ย่อมเป็น, ก็ อ. การเกิดนั้น - ครั้นเมื่อนายช่างผู้กระทำซึ่งเรือนนั้น อันเรา ไม่เห็นแล้ว - ย่อมไม่กลับ เหตุใด เพราะเหตุนั้น ...

๘. ประโยค กิมงฺกํ ปน (มถฺลิกา : ๕/๑๑๐ ในประโยคที่ว่า เอวรฺูปสฺส นาม กฏฺจกฺลิ่งกรสฺสาปี ชรา อากฺจฺจติ, กิมงฺกํ ปน อตฺตภาวสฺส (ให้เติม ชรา น อากฺจฺจิตฺสฺสติ) เข้ามารับในประโยคหลัง ให้นักศึกษาดูว่าประโยคข้างหน้าเป็นกรรมดาหรือปฏิเสธ โดยประกอบประโยคให้ตรงกันข้าม และกิริยานั้นต้องประกอบด้วยหมวด ภวิสฺสันติ วิภฺตติ

๙. เภริญฺจาราเปสิ เป็นประโยคเหตุกัตตฺวาจก แปลว่า "ยังบุคคล ให้ยังกลองให้เที่ยวไปแล้ว" ปกติจะตามด้วยประโยคเลขใน ท่านให้เติมบทกิริยาวิเสสนะที่ว่า "ณานเหตุกํ มีอันให้รู้ (ว่า ... ดังนี้) เป็เหตุ" เข้ามารับ อนึ่งในประโยคส่งข่าวสาสน์ ท่านก็นิยมใช้ "ณานเหตุกํ มีอันให้รู้ (ว่า ... ดังนี้) เป็นเหตุ" เข้ามารับ เช่นเดียวกัน

๑๐. ประโยคพิเศษควรจำ คือ ตํ รูปํ โสพสฺวสฺสุทฺเทสิกาว่า อติภฺกมิตฺวา วิสฺติวสฺสุทฺเทสิกา กตฺวา ทสฺเสสิ (รูปนฺนฺทา : ๕/๑๐๕) ทรงแสดงแล้ว ซึ่งรูปนั้น กระทำให้เป็นรูปก้าวล่วงซึ่งความเป็นแห่งรูปอันบุคคลพึงแสดงขึ้นว่ามีกาลฝนสับหก อันบุคคลพึงแสดงขึ้นว่ามีกาลฝนยี่สิบ (สัมพันธ์ว่า อติภฺกมิตฺวา วิเสสน ของ วิสฺติวสฺสุทฺเทสิกา ฯ เป็นวิภฺตติภมฺ ใน กตฺวา ฯ กิริยาวิเสสน ใน ทสฺเสสิ)

๑๑. ประโยคเศรษฐกิจขายเรื้อน ให้สัมพันธ์ว่า "สรุป หรือสรุปวิเสสน" (คือซึ่ง)
ในประโยคว่า อนุப்புเพน เขตตออารามุขยานโยคคาทิกปี อนุตมโต ภาชนภณทกปี

อตุรณปาวุรณนิสีทน์ปี สพุพิ อตุตโน สนุตกั วิกุกิณิตวา ขาทิ. อตุสตุ มหุลลกกาเลเยว
ปริห็นโกกสตุ อตุตโน คหิ วิกุกิณิตวา คหิตเคหา นิหริสุ (มหาชนเสฏฐิปุตต : ๕/๑๑๘)
อ. บุตรแห่งเศรษฐินัน ขายแล้ว ซึ่งสมบัติอันเป็นของมีอยู่แห่งตน ทั้งปวง คือซึ่งวัตถุมีนา
และสวนผลไม้และสวนดอกไม้และพาหนะเป็นเครื่องประกอบเป็นต้นบ้าง คือซึ่งสิ่งของคือ
ภษณะบ้าง คือซึ่งผ้าเป็นเครื่องปูลาดและผ้าเป็นเครื่องห่มและผ้าเป็นที่นั่งบ้าง โดยลำดับ
เกี่ยว

กินแล้ว ครั้งนั้น อ. เจ้าของแห่งเรือน ท. (เคหสามิกา) นำออกแล้ว จากเรือนอันบุตร
แห่งเศรษฐินัน ผู้มีโภคะอันสิ้นไปรอบแล้ว ขาย ซึ่งเรือนของตน แล้วจึงถือเอาแล้ว ในกาล
แห่งบุตรแห่งเศรษฐินันถือเอาแล้วซึ่งความเป็นคนแก่นั้นเทียว ฯ

ข้อควรจำในแก้อรรถภาค ๕

๑. แก้อรรถ หนึ่งบทใช้ "ปทสตุ แห่งบท", สองบทใช้ "ปททวยสตุ แห่งหมวด
สองแห่งบท", สองบทขึ้นไปใช้ "ปทานิ แห่งบท ท.", บาทคาถา (๘ คำในคาถาปฐยาวัตร)
ใช้ "คาถาปทสตุ แห่งบาทแห่งพระคาถา", และในประโยค ตสตุโต ให้เติม "คาถา-
วจนสตุ แห่งคำอันเป็นพระคาถา" เข้ามา

๒. ตสตุโต (ปณฺฑิตเณ เวทิตพุโพ) อ. เนื้อความ (ว่า ... ดังนี้) แห่งคำอันเป็น
พระคาถานั้น อันบัณฑิต พึงทราบ ฯ

๓. อิหิ วุตฺติ โหติ อ. อรรถรูปนี้ (ว่า ... ดังนี้) เป็นคำอธิบายอันพระผู้มีพระ
ภาคเจ้าตรัสแล้ว ย่อมเป็น ฯ

๔. ตั้งวิเคราะห์ในประโยคว่า ตตุต อนฺโต อุปฺปนฺติ อุกุสลวิตกุกิ หิริยา นิเสเชตีติ
หิรินิเสโร (ปิโลติก : ๕/๑๑๙) ให้เติม "วิคฺคโห ปณฺฑิตเณ กาทพุโพ" เข้ามารับ ดังนี้ :

อ. การวิเคราะห์ว่า อ. บุคคลใด ย่อมห้าม ซึ่งอกุสลวิตก อันเกิดขึ้นแล้ว ในภายใน ด้วยหิริ
เพราะเหตุนั้น อ. บุคคลนั้น ชื่อว่าหิรินิเสโร ฯ แปลว่า ผู้ห้ามซึ่งอกุสลวิตกด้วยหิริ ดังนี้
อันบัณฑิต พึงกระทำ ในพระคาถานั้น ฯ

๕. อิติ แปลว่า "ชื่อว่า" เมื่อมีการอธิบายแก่น้อยความของบทต่อบทในคาถา เช่น
ตณฺฑุลาสายิกาทิ : ฎุมิสยนิ (พหุญญทิก : ๕/๑๖๐) อ. การนอนบนพื้นดิน ชื่อว่า ตณฺฑุลา-

ส่ายิกา ฯ ตตถ อานนุโทติ : ตุฏจि (วิสาขาย : ๕/๕๓) อ. ความยินดี ชื่อว่า อานนุโท ในพระ
คานานัน ฯ แต่ถ้าท่านอธิบายเนื้อความจะตั้งอรรถรรคมดา เช่น สารมุกกถาติ : เอสา

การณุตตรยุคคลุคาหกถา นาม ทุกขา (โกณฑธาน : ๕/๕๒) อ. อรรถว่า ชื่อ อ. วาจาเป็น
เครื่องกล่าวโดยการถือเอาซึ่งคู่อันยิ่งกว่าเหตุ นั้น เป็นเหตุ นำทุกข มาให้ ย่อมเป็น ดังนี้ แห่ง
บท

ว่า สารมุกถา ดังนี้ ฯ

๖. ปทจฺเจโท (ปณฺฑิตฺเตน กาทพฺโพ) อ. การตัดซึ่งบท ว่า น อนาสกา ดังนี้ ใน
บท ท. เหล่านั้นหนา แห่งบทว่า นานาสถา ดังนี้ อันบัณฑิต พึงกระทำ (พหุภุญฺติ ก : ๕/๗๐)

๗. ตตฺถ เวติ นิปาโต (มฺลฺลิกา : ๕/๑๑๐) อ. ศัพท์ว่า เว ดังนี้ ในพระคานานั้น
เป็นนิบาต ย่อมเป็น ฯ

๘. ให้เติม วจน์ เข้ามารับพระคานาในประโยคว่า ทุกขา ชาติ
ปฺนปฺนฺนติ อิทํ คหการกเวสนสฺส การณวจน์ (ปจฺมโพธิ : ๕/๑๑๖) อ. คำนี้ว่า ทุกขา
ชาติ ปฺนปฺนฺนํ ดังนี้ นี้ เป็นคำแสดงซึ่งเหตุ แห่งการแสวงหาซึ่งนายช่างผู้กระทำซึ่งเรือน
ย่อมเป็น

ภาค ๖

๑. ไม่มีกิริยาประธานนัย

๒. วิดคติตฺตา ประกอบรูปเป็นปฐฺมาวิภคฺติ ในประโยคกัตตุวากและเหตุกัตตุ
วาก แต่ในประโยคภาววาก กัมมวาก และเหตุกัมมวาก จะประกอบเป็นตติยาวิภคฺติ
เช่น

๒.๑ มชฺฉิมวเย อปฺปมตฺเตน หุตฺวา กุสลํ กาทพฺพํ (อุปนฺนท : ๖/๕)

อ. กุสล อันบุคคล เป็นผู้ไม่ประมาทแล้ว ในมัชฉิมวัย เป็น พึง
กระทำ

๒.๒ เตน อตฺตทตฺตตฺเตเรน วิย ภวิตฺตุ วฏฺฐติ (ปธานิก : ๖/๒๖) อ. อัน
บุคคลนั้น เป็นราวกะว่าพระเถระชื่อว่าอตฺตทตฺตเถ เป็น ย่อมควร

๒.๓ สตฺถารา เม กุปีเตน ภวิตฺตพฺพํ (อสทิสถาน : ๖/๕๕) อันเรา เป็นผู้อัน
พระศาสดา ทรงกริ้วแล้ว พึงเป็น (ภาวนอก กัมมใน)

๓. วิดติกัมมะ ในประโยคกัมมวาก จะประกอบเป็นปฐฺมาวิภคฺติ ดังนี้ ปรี

โอวทนฺเตน นาม อตฺตา สุทฺตํ กตฺตํ (ปธานิก : ๖/๑๐) อ. ตน อํนํบุคคลํ ชีวํผู้
กล่าวสอนอยู่ ซึ่งบุคคลอื่น พึงกระทำ ให้เป็นผู้มีตนอันฝักดีแล้ว

๔. สกกาเป็นวิกิตกัตตา เช่น (ทาน) น สกกา โหติ (อสทิสทาน : ๖/๕๑)

อ. ทาน เป็นทานอันใด ๆ ไม่อาจ ... ย่อมเป็น ให้ดูเปรียบเทียบกับประโยคเฉลยใน
สนามหลวง ซึ่งปกติทั่วไปควรให้เป็นประโยคภาวจาก แต่เฉลยเป็นกัมมจาก ดังนี้ เอกสุต
พุทธสุต เอกวารเมว สกกา ทาคู (อสทิสทาน : ๖/๕๕) อ. อสทิสทานัน อ้นใคร ๆ
อาจ เพื่ออันถวาย แต่พระพุทเจ้า พระองค์เดียว สันวาระเดียวนั้นเทียว

๕. สกกาเป็นกัมมจาก เช่น น สกกา อมมา เอส เกนจิ วเส กาคู (มารชิตา :

๖/๖๔) คู่ก่อนแม่ ท. อ. เจ้าชายสิทธัตถะนั้น อ้นใคร ๆ ไม่อาจ เพื่ออันกระทำ ในอำนาจ

๖. วิเสสลาภี ต้องขึ้นประธานและเติมเข้ามาในคาถาว่า ตู วา อญโณ มิโค วา
มิโค (กุมารกสุตป : ๖/๑๕) อ. เนื้อ คือ อ. ท่านหรือ หรือว่า คือ อ. เนื้ออื่น และในประโยค
ต่อมาที่ว่า โก หิ นาโถ ปโร สียา (คาถากุมารกสุตป : ๖/๑๕) ก็ อ. บุคคลอื่น คือ

อ. ใคร เป็นที่พึง พึงเป็นและในประโยคธิดามารที่ว่า อัย โส ปุริโส (มารชิตา : ๖/๖๑)

อ. สมณะนี้ คือ อ. บุรุษนั้น เป็นวิเสสลาภีเช่นกัน แต่หากนักเรียนจะแปลเป็นวิกิตกัตตาว่า

อ. สมณะนี้ เป็นบุรุษนั้น ย่อมเป็น ดังนี้ก็ได้เช่นกัน

๗. ปุตุตติเนหิ นิยุทิตวา เถรียา อตุตนา ว อตุตโน ปติฏฺฐานกตภาว

(กุมารกสุตป : ๖/๑๕) "ซึ่งความที่แห่งพระเถรี เป็นผู้มิที่พึงอันตัดแล้ว ซึ่งความรักในบุตร
กระทำแล้ว แก่ตน ด้วยตนเทียว" (ต. พหุพ.) หรือแปลว่า "ซึ่งความที่แห่งตนอันพระเถรี
ตัดแล้ว ซึ่งความรักในบุตร กระทำแล้วให้เป็นที่พึง" ดังนี้ก็ได้

๘. ประโยควงข้าง (นาคโสณฺฑิ) ซึ่งมี "กสุมา" เป็นที่สังเกตได้ เช่น กสุม ปน

โส ตํ นิวารสตีติ ฯ เอวํ กิรสฺส อโหสิ สตุถฺ สนฺตึเก ชมฺมํ สุตฺวา มยิ ภิชฺชิสฺสตีติ ฯ (กาล :

๖/๒๒) อ. อันถามว่า ก็ อ. พระเถระชื่อว่ากาละนั้น ห้ามแล้ว ซึ่งหญิงนั้น เพราะเหตุไร

ดังนี้ ฯ อ. อันแก้ว่า ได้ยินว่า อ. ความคิดอย่างนี้ว่า อ. หญิงนี้ ฟังแล้ว ซึ่งธรรม ในสำนัก

ของพระศาสดา จักแตก ในเรา ดังนี้ ได้มีแล้ว แก่พระเถระนั้น เพราะเหตุนี้ อ. พระเถระ
นั้น ห้ามแล้ว ซึ่งหญิงนั้น ดังนี้ ฯ

กสุมา ปน ตํ สตุถฺวา โอลเถสตีติ ฯ เอวํ กิรสฺส อโหสตีติ "เอสา เอตุโต ว

คจฺจนานา ปุณฺณชฺชนกาลกิริยํ กตุวา อนิยตคตฺติกา ภวิสฺสตีติ, มม สนฺตึกํ อากนฺตุวา

คจณมานา ปน โสตาปตติผลิ ปตฺวา นียตคตฺถิกา หุตฺวา ตฺสูติวิมานเณ นิพฺพตฺติสฺสูตตีติ ฯ
(เปสการชิตา : ๖/๔๑) อ. อันถามว่า ก็ อ. พระศาสดา ทรงแลดูแล้ว ซึ่งนางกุมาริกานั้น

เพราะเหตุไร ดังนี้ ฯ อ. อันแก้ว ได้ยินว่า อ. พระคำรಿಯ่างนี้ว่า อ. นางกุมาริกานั้น เมื่อไปจากที่นี่เที่ยว กระทำแล้ว กระทำซึ่งกาละแห่งปุลุชน เป็นผู้มิดิไม่เที่ยงแล้ว จักเป็น แต่ว่า อ. นางกุมาริกานั้น มาแล้ว ผู้สำนักของเรา เมื่อไป บรรลุแล้ว ซึ่งโศดาปัดติผล เป็นผู้มิดิเที่ยงแล้ว เป็น จักบังเกิด ในวิมานชื่อว่าคุสิต ดังนี้ ได้มีแล้ว แก่พระศาสดานั้น เพราะเหตุนี้ อ. พระศาสดา ทรงแลดูแล้ว ซึ่งนางกุมาริกานั้น ดังนี้ ฯ

๕. ทุตติยาสัมพันธ (ทุตติยาวิภคติ แปลหักเป็นฉัญญวิภคติ) เช่น มม ธรรมเทศนํ สุตทิวสโต ปฎุจาย (๖/๓๕-๔๐) จำเดิม แต่วันแห่งพระธรรมเทศนาของเราอันตนฟังแล้ว ให้แปลเหมือนเรื่องรูปนันทาทรงที่ว่า อิทธิมยรูปํ ทิฎ्ฐกาลโต แต่กาลแห่งรูปอันสำเร็จแล้ว ด้วยฤทธิ์ อันนางรูปนันทานั้นเห็นแล้ว (รูปนันทา : ๕/๑๐๔)

๑๐. ฉัญญีสัมปาปญญิกัมม (ฉัญญวิภคติแปลว่า คู่) เช่น อปโป สกฺกาย คจฺจติ (เปสการชิตา : ๖/๔๓) อ. สัตว์น้อย ย่อมไป คู่สวรรค์ ให้ศึกษาดูเปรียบเทียบกับ สกฺกสฺสคมเนน (อนาถปิณฑิกปุตตกาล : ๖/๕๕) กว่ากันไป คู่สวรรค์

๑๑. ราชสีห์กระทืบถ้ำ ให้สัมพันธ์ว่า "สรูป หรือสรูปวิเสสน" (คือซึ่ง) ในประดยค ว่า อุปฺภูจากรานปี อณฺฏตร โกสลราชานํ วา อนาถปิณฑิกํ วา วิสาขํ วา มหาอุปาสิกํ อิมิสฺสา จิณฺจมาณฺวิกาย กตฺตพฺพตฺตํ กโรหิติน วเทสิ (จิณฺจมาณฺวิกา : ๖/๔๘) อ. พระองค์ไม่ตรัสแล้ว ว่า อ. เธอ จงกระทำ ซึ่งกิจอันควรแล้วแก่กิจอันตนพึงกระทำ แก่ นางจิณฺจมาณฺวิกานี้ ดังนี้ กะ - แม่แห่งอุปฺภูจากร ท. หนา - อุปฺภูจากรคนใดคนหนึ่ง คือ กะพระราชาพระนามว่าโกศลหรือ หรือว่าเป็นกะเศรษฐีชื่อว่าอนาถปิณฑิกะ หรือว่าเป็น กะนางมหาอุปาสิกาชื่อว่าวิสาข ฯ

๑๒. สรูป(วิเสสน) เช่น อหเมว ตฺวณฺจ (มย) ... ชานาม อ. เรา ท. คือ อ. เราด้วย นั้นเที่ยว คือ อ. ท่านด้วย ย่อมรู้ ... (จิณฺจมาณฺวิกา : ๖/๔๘)

๑๓. อทิฎฺฐา แปลว่า "ไม่เห็นแล้ว" ท่านลง ตฺวา ปิจจย (คาถานางจิณฺจมาณฺวิกา : ๖/๔๕) และถัดมาจากนั้นในประ โยคว่า นาทิฎฺฐา ปรโต โทสํ อณฺฺฏลานิ สพฺพโส ทางสัมพันธ์เรียกชื่อว่าวิเสสนถึงควจนวิปลาส คือ ศัพท์ว่า อณฺฺฏลานิ เป็นวิเสสนถึงควจนวิปลาส ของ โทสํ

๑๔. มาน ปัจจย สามารถใช้เป็นวิคติภัตตาคได้ เช่น ชิโร จ ทานํ อนุโมทนาโน (อสทิส
ทาน : ๖/๕๖) ส่วนว่า อ. นักปราชญ์ เป็นผู้อนุโมทนาอยู่ ซึ่งทาน ย่อมเป็น

๑๕. ยี่ เป็นกิริยาปรามาส (โดยย่อให้โยค ปพพิ (อ. ช้อ) รับในประโยค ต) เช่น

๑๕.๑ น โข ปน เม ตํ ปฏฐูป, ยี่ มยิ ปสฺสนฺเต มม ปุตุโต นิรยํ คจฺเจย
(อนาถปิณฑิกปุตตกาล : ๖/๕๗) (หรือให้โยคล้อมประโยค ย ว่า ตํ
มม ปุตุตฺสฺส นิรยสฺส คมนํ ก็ได้) ก็ ครั้นเมื่อเรา เห็นอยู่ อ. บุตร
ของเรา พึ่งไป สู้รบ ใด, อ. ชื่อนั้น (หรือ อ.การไป สู้รบ แห่งบุตร
ของเรานั้น) เป็นการสมควร แก่เรา ย่อมเป็น หามิได้แล ฯ

๑๕.๒ อนจฺจริยฺเจตฺ, ยี่ อิทานิ มม ชฺฐํ วหิตฺุ สมฺตฺุโถ น ภเวย
ถ้าต้องการล้อมประโยคให้ เอตํ โยค อิทานิ มม ชฺฐํ วหิตฺุ สมฺตฺุโถ
อภวนฺ/นตฺุติตฺุ (ยมก : ๖/๗๕) ก็ อ. บุคคล เป็นผู้สามารถ เพื่ออัน
นำไป ซึ่งชฺฐระ ของเรา ไม่พียงมีในกาลนี้ ใด, อ. ชื่อนั้น (หรือ อ. อันไม่
มี แห่งบุคคล ผู้สามารถ เพื่ออันนำไป ซึ่งชฺฐระ ของเรา ในกาลนี้ นั้น/
อ. ความที่แห่ง ... ไม่มีนั้น) เป็นเรื่องไม่น่าอัศจรรย์ ย่อมเป็น ฯ

๑๕.๓ อนจฺจริยํ ภิกฺขเว เอตํ, ยี่ สกฺโก เทวราชา มยิ สิเนหํ กโรติ;
(สกฺก : ๖/๑๓๕) คู่ก่อนภิกษุทั้งหลาย อ. เทวดาผู้พระราชฯ พระนาม
ว่าสักกะ ย่อมกระทำซึ่งความรักในเรา ใด, อ. ชื่อนั้น (หรือ อ. อัน
กระทำ ซึ่งความรัก ในเรา แห่งเทวดาผู้พระราชฯ พระนามว่าสักกะ
นั้น = เอตํ สกฺกสฺส เทวณฺโณ มยิ สิเนหสฺส กรณํ) เป็นเรื่องไม่น่า
อัศจรรย์ ย่อมเป็น ฯ

๑๖. รุจฺจติ อัน ... ย่อมชอบใจ (อสทิสถาน : ๖/๕๘-๕) เป็นกัมมจาก หรือใน
ประโยคว่า มา เต อปฺปมตฺุตฺุสฺส การณา มม อากาเส อุปฺปตฺุณฺ รุจฺจติ อ. อันเหาะขึ้น
ในอากาศ แห่งเรา เพราะเหตุ แห่งบาตรอันมีประมาณน้อย อันท่าน อย่าย่อชอบใจ (ยมก
: ๖/๖๘) เป็นกัมมจาก

๑๗. วิเสสนฺลิงคฺวณฺวิปลฺลสฺ เช่น สตํ สตํ อตฺุตฺุภาเว อภินิมฺมินฺติว (มารชิตา :
๖/๖๔) เนรมิตแล้ว ซึ่งอัคภาพ ท. ร้อย ร้อย

๑๘. อถึ เป็นวิกตีกัตตาในประโยคที่ว่า ตํ เม เอกสฺมี อตฺุตฺุภาเว ชีวิตฺุตฺุติยา

นมถั่ว (ยวมก : ๖/๗๓) อ. ทรัพย์นั้น เป็นทรัพย์ไม่เพียงพอ แก่เรา เพื่อความเป็นไปแห่งชีวิต
ในอัฐภาพหนึ่ง ย่อมเป็น และในประโยค อติ อโหสิ (อานนุทปญห : ๖/๑๐๐) ... เป็นของ
เพียงพอ... ได้เป็นแล้ว ก็เช่นเดียวกัน

๑๘. อุปมาวิกฤตัมมะ ในประโยคที่ว่า อิม มหาปจวี กฏสารกั วีย ลัวลลิตวา องคุณนุเตร นิภูชิปีสุตตามิ (ยมก : ๖/๗๘ อ. เรา ม้วนแล้ว ซึ่งแผ่นดินใหญ่นี้ กระทำ ให้เป็นราวกะว่าเสื่อลำแพน จักใส่ไว้ ในระหว่างแห่งพิน และประโยคต่อมาที่ว่า มหาปจวี กุลาตจกุกั วีย ปริวตเตตฺตวา (ยมก : ๖/๗๘) ... ยังแผ่นดินใหญ่ให้เป็นไปรอบแล้ว กระทำ ให้เป็นราวกะว่าลื่ออันเป็นวิหารแห่งดิน

๒๐. ทชฺชา แปลว่า ให้แล้ว (ยมก : ๖/๘๕) ทางลง ตฺวา (ตฺนาทิ) ปัจจย

๒๑. กาเหลียวหลัง (กาโกโลกนัย) เป็นการแปลซ้ำสองหนของวิภัตติต่างกัน ใช้นับ อมฺห ศัพท์ส่วนมาก เช่น เตลั เม นิปโก อิริยั ปุญฺโจ ปพฺรุปี มาริส (ยมก : ๖/๕๒) คู่ก่อนเธอผู้เช่นกันด้วยเรา อ. เธอ ผู้อันเรา ถามแล้ว จงบอก ซึ่งความเป็นไป แห่งพระ เสดชะและพระอเสชะ ท. เหล่านั้น แก่เรา และประโยคที่ว่า ตั เม อุกฺขาหิ ปุจฺฉิตฺโต (เอรค : ๖/๕๓) อ. ท่าน ผู้อันเรา ของจงบอก ซึ่งเหตุ นั้น แก่เรา

๒๒. ต ปัจจยเมื่อต้องการให้เป็นสมานกาลกิริยา เช่น ตตฺถ จิตา นจฺจนฺติ (เอรค : ๖/๕๕) "เป็นผู้ยืนอยู่แล้ว เป็น ฟือนอยู่ ในที่นั้น หรือเป็นผู้ยืนฟือนอยู่แล้ว เป็นในที่นั้น" ให้สัมพันธ์เป็นสมานกาลกิริยาโดยใส่ "หฺตฺวา" เข้ามาหลัง จิตา ลักษณะเช่นนี้จะมี ๒ แห่ง ในธรรมบทภาค ๕-๗ (อีกแห่งหนึ่งคือ สฺมน : ๘/๕๑ คู่คำอธิบายในภาค ๘ ด้วย)

๒๓. วิกฤตัมมะในประโยคกัมมวาทกและเหตุกัมมวาทก จะประกอบเป็นปฐมาวิภัตติ เช่น โส สพฺเพหิ กาม โยคาทึหิ วิสฺสุตฺโต โยคฺกุเขมิ นาม วุจฺจติ (เอรค : ๖/๕๓) อ. บุคคลนั้น ผู้ประกอบพร้อมไปปราศแล้ว จากกิเลสเป็นเครื่องประกอบ ท. มีกิเลสเป็นเครื่องประกอบ คือกามเป็นต้น อันบัณฑิต ย่อมเรียก ให้ชื่อว่าผู้มีความเกษมจากโยคะ

๒๔. วิลสลาภิ ในประโยคที่ว่า ขนฺติ ปรมั ตโป ตีตฺติกา (อานนฺทปฺลพฺห : ๖/๑๐๑) อ. ความอดทน คือ อ. ความอดกลั้น เป็นตปะอย่างยิ่ง ย่อมเป็น

๒๕. ข, ฉย ปัจจยในนามกิตก์ โดยทั่วไปไม่นิยมใช้เป็นกิริยาคุมพากย์ เช่น "อวิสฺยุหา เป็นผู้อัน ... ฟิงข่มไม่ได้" และ "วิสฺยุหา เป็นผู้อัน ... ฟิงข่มได้" (อฺคฺคิทฺตต : ๖/๑๐๓) ท่านนิยมให้แปลเป็น วิภัตติกตฺตา (กตฺตฺนออก กัมมใน) แต่ศัพท์ว่า "ปาฏิกงฺขา อัน ... ฟิงหวังเฉพาะ" (สมฺพหฺล : ๖/๑๑๔) ท่านมักใช้เป็นกิริยาคุมพากย์ได้

๒๖. บางครั้งใช้เป็นวิเสสลาภี ได้นี้คือความดีกว่าในประโยคเช่น กหํ เต ขาริณฺฑํ
ปพฺพชิตปริกฺขารโ (อภฺคฺทิตฺต : ๖/๑๐๓) อ. บริหารแห่งบรรพชิต คือ อ. สิ่งของแห่ง
สาแหรก ของท่าน มีอยู่ ในที่ไหน

๒๗. พหู เว เป็นวิเศษน ของ มนุสสา (กาลาออกุทิตต : ๖/๑๐๕) เรียกชื่อสัมพันธว่า วิเศษนลึงควจนวิปลาส และ ปพพตานิ เป็นทุตยวิภัตติ แต่ต้องเรียกชื่อสัมพันธว่า อวุตตกมมลึงควิปลาส

๒๘. กาลาเรื่องอัครกิต (๖/๑๑๐) ให้แปลเป็นสรูป (คือซึ่ง) ดังนี้ จตุตตาริ อริย- สจจანი สมมุปปญญา ยปสสติ ทุกขํ ทุกขสมมุปปาทำ ทุกขสส จ อติทุกมํ อริยญจญจกั กั มคคิ ทุกขูปสมคามินิ ย่อมเห็น ซึ่งอริยสัจ ท. สี่ คือซึ่งทุกข์ด้วย คือซึ่งสมุทัยเป็นเหตุเกิด ขึ้นพร้อมแห่งทุกข์ด้วย คือซึ่งนิโรธเป็นเครื่องก้าวล่วง ซึ่งทุกข์ด้วย คือซึ่งมรรคอัน ประเสริฐ อันประกอบแล้วด้วยองค์แปด อันเป็นเครื่องยังสัตว์ให้ถึงซึ่งความเข้าไปสงบแห่ง ทุกข์ด้วย

๒๙. ให้โยค "สัตว์หรือ หรือว่าสังขาร" (ตโยชน : ๖/๑๓๕-๑๔๐), "นินทาหรือ หรือว่าสรรเสริญ" (อตุล : ๖/๑๘๖)

๓๐. ปญญาเปหิ ให้ดูบริบทว่าจะให้เป็นกัตตวจาก หรือเหตุกัตตวจาก โดยทั่วไปแล้วเป็นเหตุกัตตวจาก แต่ ปญญาเปหิ แปลว่า จงปูลาด (โรหิณี : ๖/๑๖๐) ให้ถือเป็น กัตตวจาก

๓๑. อากคํ อันท่านมาแล้ว, สุวากคํ อันท่านมาดีแล้ว (นนุทีย : ๖/๑๕๗) เป็น ภาววจาก

ข้อควรจำในแก้อรรถภาค ๖

๑. ยามนุติ กตวา (โพธิราช : ๖/๔) กระทำให้ชื่อว่ายาม (อติ อาการ ใน กตวา)

๒. ไม่ตั้งแก้อรรถในประโยคกัตตวจากที่มี สตุถา และกิริยา ทสฺเสติ (โพธิราช : ๖/๔)

๓. ไม่ตั้งอรรถในประโยคว่า สุขํ เสติติ เทสนามตตเมตํ (สุทฺโททน : ๖/๓๒)

อ. พระดำรัสว่า สุขํ เสติ ดังนี้ นั้น เป็นพระดำรัสสักว่าพระเทศนา ย่อมเป็น ฯ

๔. ไม่ตั้งแก้อรรถในประโยคกัตตวจากที่มี สตุถา และกิริยา ทสฺเสติ (อภยราช : ๖/๓๕) เช่น ตตฺถ เอต ปสฺสเถติ ราชกุมารเมว สนุชยาห. อ. พระศาสดา ตรัสแล้วว่า เอต ปสฺสเถติ ดังนี้ ในพระคานานั้น ทรงหมายเอา ซึ่งพระราชกุมารนั้นเทียว

๕. อิติ แปลว่า "ชื่อว่า" เรียกว่า "สนฺตนาโชตก" เช่น พาลาติ อิชฺโลกปรโลกตฺถิ

อชานนกา (อสทิสถาน : ๖/๕๖) อ. ชน ท. ผู้ไม่รู้ ซึ่งประโยชน์ในโลกนี้และโลกหน้า ชื่อว่า พาลา ฯ และประโยชน์ที่ว่า ธีโรติ ปณฺฑิต (อสทิสถาน : ๖/๕๖) อ. บัณฑิต ชื่อว่า ธีโร ฯ

๖. ปทจฺเณ โท (ปณฺฑิติน กาทพฺโพ) อ. การตัวซึ่งบท ว่า น อุยฺยาดิ ดังนี้ แห่งบทว่า โนยาดิ ดังนี้ อันบัณฑิต พึงกระทำ (มารชิตา : ๖/๖๕)

๗. ต้องเพิ่มเนื้อความเข้ามาในประโยชน์ว่า आयस्मा สมिทธิ विय (เต็ม กามเหิ เทเวหิ นิมนฺตियมาโน) (อนภิริติ : ๖/๑๐๕) ราวกะ อ. พระสมิทธิ ผู้มีอายุ ผู้อันเทวดา ท. เชื้อเชิญอยู่ ด้วยกาม ท. ฯ

๘. วิเสสลาภี เช่น โย จ กหฺภูโ จ วา ปพฺพชิตฺ วา (อภฺคิตฺต : ๖/๑๑๐)

อ. บุคคลใด คือ อ. ภคหฺสฺถ์หรือ หรือว่าคือ อ. บรรพชิต และในประโยชน์ว่า โส สพฺพตฺถ ปจฺจนตฺเตส วา นิจฺกุลฺ วา น ชายติ (อาณนฺทปฺพห : ๖/๑๑๒) อ. บุรุษผู้อาชาไนยนั้น ย่อมไม่เกิด ในที่ทั้งปวง คือในปัจจุบันประเทศหรือ หรือว่าคือในตระกูลอันต่ำ ฯ

๙. แปลรูปวิเคราะห์เจตีย์ทอง ในประคยกว่า ตตฺถ ปุชิตฺ อรหา ปุชารหา. ปุชิตฺ ฺยตฺตาดิ อตฺโถ. (สุวณฺณเจตีย : ๖/๑๑๖) อ. ชน ท. เหล่านั้น เป็นผู้ควร เพื่ออันบูชา ย่อม เป็น อ. อธิบายว่า ควรแล้ว เพื่ออันบูชา อ. ชน ท. เหล่านั้น ชื่อว่าปุชารหา ฯ แปลว่า ผู้ควรเพื่ออันบูชา ในพระกาลา ท. เหล่านั้น ฯ

ภาค ๗

๑. กิริยาปธานนัยมี ๓ ตัว คือ ปวิสิตฺวา (สุกรเปตฺต : ๗/๖๗), อคฺนตฺวา (สุกร เปตฺต : ๗/๖๘), อุปฺปาเทตฺวา (กุกฺกุณฺณทฺฆาติกา : ๗/๕๘)

๒. สัมภวานะในประโยชน์กัมมวาทก จะประกอบเป็นปฐมาวักตติ ดังนี้ โธนา วุจฺจติ ... ปญฺญา อ. ปัญญา ... อันพระผู้มีพระภาคเจ้า ย่อมตรัสเรียก ให้ชื่อว่า โธนา (ติสฺส : ๗/๑๑)

๓. ชีวิตฺ (จูฬสารี : ๗/๑๗-๒๐) อ. อันบุคคล ... เป็นอยู่

๔. ทุปฺปพฺพชฺ (วชฺชิตฺต : ๗/๑๐๕) อ. อันบุคคลบวชได้โดยยาก

๕. จินฺน อตฺตา แปลว่า อ. ตน เป็นประธาน (โพธิราช : ๖/๔), (ปฺลจฺจุปาสก : ๗/๒๑), (สฺตานุ : ๗/๑๕๓)

๖. สกกา (โหติป ให้เป็นวิกติกัตตา (เมณฑก : ๗/๓๗)
๗. สกกา ใช้เป็นกัมมวาก (สมุพหุส : ๗/๖๒), (ปญจสท : ๗/๑๕๘)
๘. อล ให้เป็นวิกติกัตตา ในคาถาเรื่องมารที่ว่า ทูติปิ นาลเมกสุส (มาร : ๗/๑๖๐)
๙. (อิ)ว แปลว่า ฉันท (ติสสุส : ๗/๑๑), (ปริชิตฺต : ๗/๑๔๒)
๑๐. สตุถา พุตโน้ตท่านแก้เป็น สตุถารา (อตุตโนปุพุกมม : ๗/๘๕)
๑๑. วสุติ (ซึ่งมี โปกฺขรวสุส เป็นประธาน) ส่วนมากท่านใช้เป็นเหตุกัตตวาก แต่เป็นกัตตวากได้บ้าง ดังนี้ (อตุตโนปุพุกมม : ๗/๕๐), (อตุตโนปุพุกมม : ๗/๕๖)
๑๒. มหาเมโฆ อุกฺกุจาย ปาวสุติ (วินิจฺจน : ๗/๔๑) อ. มหาเมฆ ตั้งขึ้นแล้ว ยังฝนให้ตกลงแล้ว
๑๓. ปญญาเปติ เป็นเหตุกัตตวาก (อตุตโนปุพุกมม : ๗/๕๐)
๑๔. (โส ทารโก) มา เต รุจฺจิ (ทารุสาฎิก : ๗/๑๐๔) อ. เด็กนั้น อันท่านอย่าชอบใจแล้ว เป็นกัมมวาก
๑๕. ปลิตฺติ อ. การหงอก สิโร บนหัว (ลกฺขณฺณ : ๗/๔๖)
๑๖. กิจฺจ แปลว่า อันเขา ฟังกระทำ ท่านใช้เป็นกิริยาคุมพากย์เป็นกัมมวากใน ที่ ๒ แห่ง คือ (คาถามหาชนวณฺชิช : ๗/๘๑), (คาถาลกฺขณฺณ : ๗/๑๐๐)
๑๗. ยถาห (ภทฺทฺธิย : ๗/๕๕) อ. พระเถระชื่อว่าอุบาลี กล่าวแล้ว ฉันท
๑๘. คาถาประ โยคประตุมเมือง (อาคนฺตุก : ๗/๑๓๑) คุดฺดี สนฺตรพาหิรฺ แปลเป็น วิกติกัมมะ ซึ่งท่านประกอบวิกัตติเป็นปฐมาวิกัตติ ดังนี้ "อันมนุษย์ ท. คุ้มครองแล้ว ให้เป็นของเป็นไปกับด้วยภายในและภายนอก"
๑๙. ตู ที่ เป็นภาวรูปมีข้างไม่คายนั่น เช่น สเร สหิตฺตุ ภาโร (อตุตโน : ๗/๑๓๗)
  - อ. อันออกถัน ซึ่งลูกศร ท. ... เป็นภาระ ...
๒๐. อญฺญสฺสาติ (ปริชิตฺต : ๗/๑๔๑) ให้เติม ฆริ คนฺตุวา ปลาปิโต เข้ามารับ แปลว่า ไปแล้ว สูเรื่อน ของบุตรอื่น ผู้อัน ... ให้หนีไปแล้ว

๒๑. ทัศนียภาพ คือสิ่งที่วางผิดที่ ควรอยู่ในที่แห่งหนึ่ง แต่ท่านเรียงติดไว้กับ

อบรมบาลีก่อนสอบ ปีที่ ๔ วันที่ ๒๐ ม.ค. - ๔ ก.พ. ๒๕๔๕ - หน้า 157

ที่อีกแห่งหนึ่ง เช่น วุฒตมปิ เจต (ปริชิต : ๗/๑๔๑) จริงอยู่ อ. คำแม่ นั้น

อันพระผู้มีพระภาคเจ้า ตรัสไว้แล้ว

๒๒. วิเสสลาภี เช่น เตปิฏกั พุทฺธวณฺ (สาธุ : ๗/๑๕๓-๔) ซึ่งพระพุทฺธพจนฺ
คือซึ่งหมวดสามแห่งปิฏก

๒๓. ลิกถ เป็นปฐมบุรุษ เอกวจนะ ท่านขึ้น ปุคฺคโล เป็นประธานได้บ้าง (สมฺพหุล
ภิกฺขุ : ๗/๑๕๗)

๒๔. คาถาประโยคกฺุเขาทอง ท่านตัดบท ปพฺพตฺส เป็น ปพฺพโต (อ. กฺุเขา) อตฺส
(พึงเป็น) (มาร : ๗/๑๖๐)

ข้อควรจำไม่ตั้งอรรถในภาค ๗

๑. นิปาตมตฺ (โคฆาตก : ๗/๕) สักว่าเป็นนิบาต ย่อมเป็น

๒. ตตฺ อสขฺฌายมลาติ : อิทํ ปทํ มยา วุจฺเจเต (โลพฺุทฺธาธิ : ๗/๑๔) อ. บทว่า
อสขฺฌายมลา ดังนี้ นี้ ในพระคานานั้น อันข้าพเจ้า จะกล่าว ฯ ท่านอธิบาย
ว่า เพราะมีเนื้อความยาวจนจบอรรถกถา

๓. (สตฺถา) อาลปติ (ปญฺจอุปาสก : ๗/๒๑) อ. พระศาสดา ย่อมตรัสเรียก

๔. ท่านตั้งวินิจฉัยในประโยคว่า กลีว กิตฺวา สโรติ เหตุถ (วินิจฺฉโย ปญฺจติเตน
เวทิตฺพุโพ) (เมณฺุทก : ๗/๓๗) อ. วินิจฉัย ในบาทแห่งพระคานานี้ว่า กลีว
กิตฺวา สโร ดังนี้ อันบัณฑิต พึงทราบ และในประโยคที่ว่า วณฺ วนฺกุจฺญจติ
เหตุถ (วินิจฺฉโย ปญฺจติเตน เวทิตฺพุโพ) (มหุลลก : ๗/๗๖) อ. วินิจฉัย ใน
หมวดสองแห่งบทว่า วณฺ วนฺกุจฺญจ ดังนี้ อันบัณฑิต พึงทราบ ก็เช่นเดียวกัน

๕. เทสนามตฺตเมตฺ (ลกฺุณฺุทก : ๗/๔๗) อ. บทนั้น (ว่า...ดังนี้) เป็นสักว่าหัวข้อ
แห่งเทศนา ย่อมเป็น

๖. (สตฺถา) อาห (สมฺพหุล : ๗/๕๖) อ. พระศาสดา ตรัสแล้ว

๗. มารเสนปฺปโมหนฺนติ : เอตํ หิ ... วุจฺจติ (ปญฺจสฺต : ๗/๖๐) อ. พระคํารัสนั้น
ว่า มารเสนปฺปโมหนฺ ดังนี้ อันพระผู้มีพระภาคเจ้า ตรัสแล้ว ...

๘. อธิปฺเปตา (ปญฺจสฺต : ๗/๖๒)

๕. เวยคุมพณจมนฺติ เอตถ (วิคฺคโห กาทพฺโพ) (ลฺกฺขณฺณ : ๗/๑๐๓) ท่านตั้ง
วิเคราะห์ว่า อ. วิเคราะห์ในบทนั้นว่า เวยคุมพณจมนฺติ ดังนี้ อันบัณฑิต พึง
กระทำ

ภาค ๘

๑. กิริยาปธานนัยมีดังนี้ สุตฺวา (กปิต : ๘/๑), จริตฺวา (อุคฺคเสณ : ๘/๒๘),
อพฺภุคฺคณตฺวา (สมพฺหุล : ๘/๗๗), ขาทิตฺวา (สุมน : ๘/๘๘), กเหตุวา (สามเณร
: ๘/๑๓๘), อารุยฺห (เป็นกิริยาปธานนัยนอกแบบ) (สุนฺทรสมุทฺท : ๘/๑๕๖),
หุตฺวา (แปลว่า เป็นแล้ว ทั้ง ๒ ตัว) (โชติก : ๘/๑๖๐), ทิตฺวา และ วตฺวา
(โชติก : ๘/๑๗๒)
๒. ยํ กิริยาปรามาส ในประโยคว่ายํ ปน ทิฆมรตฺตํ พุทฺทจจัน วาเจติ พุทฺทสฺส ฆณฺณํ
กเถสิ, ตสฺส (โยค กมฺมสฺส หรือ ปพฺพสฺส) นิสฺสนฺเทน (สุกรโปติก : ๘/๕)
๓. อาลปนะที่มากู้กัน ให้เรียกเป็นวิเสสนะของอาลปนะได้ เช่น ล้านวนสนามหลวง
นฏฺพตฺต อุคฺคเสณ มหพฺพล (อุคฺคเสณ : ๘/๒๕) คู่ก่อนอุคฺคเสณ ผู้เป็นบุตร
ของนักฟ้อน ผู้มีกำลังมาก
๔. ประโยคจันทโครบ (จูพรนุคฺคหปณฺจติต : ๘/๓๐) ที่ควรจำเป็นพิเศษ คือ ...
มาริตภาวํ จ ซึ่งความที่แห่งบัณฑิตชื่อว่าจูพรนุคฺคหะ ผู้ ... เป็นผู้อันหญิง
นั้น - ครั้นเมื่อ ..... อันตนกล่าวแล้ว - กระทำ ซึ่งความรัก
ในโจรอันตนเห็นแล้วในขณะนั้น แล้วจึงวาง ซึ่งด้ามแห่งดาบ ในมือ แห่งโจร
ยังโจร ให้ฆ่าแล้วด้วย, โจเรน จ ... คมนภาวํ จ ซึ่งความเป็นคืออันโจร
... ไป (โจเรน สัมพันธเข้ากับ คมน - แค่นั้น)
๕. ประโยคเศรษฐีไม่มีบุตร คูกิริยาปรามาส ยํ โข โส ... (อปฺตฺตคเสฏฺฐิ :
๘/๔๓-๔๔) ศึกษาบทใกล้เคียงที่มีลักษณะเหมือนกิริยาปรามาสในประโยค
ที่ว่า วรเมตฺตํ ปิณฺฑทปาดํ ทาสา วา กมฺมกรรา วา ภูณฺเชยฺย (เอตํ ให้โยค
ปิณฺฑทปาดสฺส ทาสานํ วา กมฺมกรานํ วา ภูณฺชนํ หรือโยคแค่ ปพฺพ)
อ. ทาส ท. หือ หรือว่า อ. กรรมกร ท. พึงบริโภค ซึ่งปิณฺฑทปาด อ. ซ่อน

(หรือ อ. การบริโภค ซึ่งผิดพลาด แห่งทาส ท. หรือ หรือว่าแห่งกรรมกร ท.
นั้น) เป็นสิ่งประเสริฐ ย่อมเป็น

๖. นาลิ และ นาปี (อลิ) ในพระคาถาที่ว่า นาลิ ฤดี นาปี นิปัจจชาติ
(ปัจจคฺคทายก : ๘/๖๕) เป็นกิริยาบท กัตตฺวาจก แตกต่างกับเรื่องวิฑูทกะ
ในภาค ๓ ซึ่งเป็นกัมมวาทก (วิฑูทก : ๓/๘-๙)
๗. นิปัจจชาติ (ภวิตฺ) (ปัจจคฺคทายก : ๘/๖๕) แปลว่า "เพื่ออันเป็นผู้ติดเียน
แล้วฉัน (ซึ่งภตฺรนั้น) โดยปกติ เป็น"
๘. สัมภวานะในประโยคกัมมวาทก จะประกอบเป็นปฐมวาทิตตติคังประโยคที่ว่า
มนุตา วุจฺจติ ปญฺญา (โกกาทิก : ๘/๕๘) อ. ปญฺญา อันพระผู้มีพระภาคเจ้า
ย่อมตรัสเรียก ให้ชื่อว่ามนุตา และประโยคที่ว่า ภิกฺขุ อุปสนฺโต วุจฺจติ
อ. ภิกฺขุ อันพระผู้มีพระภาคเจ้า ย่อมตรัสเรียก ให้ชื่อว่าผู้เข้าไปสงบแล้ว
(สนฺตกาย : ๘/๗๕)
๙. ฆมฺมสุ = ฆมฺมฺ จงหมฺนฺไป (สมฺพหฺล : ๘/๗๒) (ทำตัวอย่างไร คั้นหา ยังไม่
เจอ)
๑๐. มา ปมาโท (สมฺพหฺล : ๘/๗๒) (อ. ท่าน) อย่าประมาทแล้ว เป็นมัชฌมบุรุษ
เอกวณฺเษ
๑๑. วิย แปลว่า ฉันใด (ปัจจสฺต : ๘/๗๗)
๑๒. อุปมาวิเสสนะในประโยคภาววาทก เช่น ภิกฺขุณา นาม วณฺญฺโต มุจฺจนก
ปฺปฺเพน วิย วณฺญฺทุกฺขโต มุจฺจิตฺ วายมิตพฺพิ (ปัจจสฺต : ๘/๗๗) และ ภิกฺขุณา
นาม สนฺตกายตฺเถเรน วิย กายาทิหิ อุปสนฺเตเนว ภวิตพฺพิ (สนฺตกาย : ๘/
๗๕)
๑๓. ยสฺมา เป็นกิริยาปรามาส และในประโยคภาววาทกท่านใช้ตติยาวิภตติเป็น
วิกตติคตฺตา ในประโยคที่ว่า ยสฺมา ปฺรสุส อตฺตภาเว ปติญฺจาย กุสฺลึ วา กตฺวา
สคฺคปฺรายเนน มคฺคึ วา ภาเวตฺวา สจฺฉนิกตฺพลเณ ภวิตฺ น สกฺกา (นงฺคฺลนฺน
: ๘/๘๒) อันบุคคล ตั้งอยู่เฉพาะแล้ว ในอตฺภาพ ของบุคคลอื่น ไม่อาจ เพื่อ
อันกระทำ ซึ่งกุสฺลแล้วเป็นผู้มีสวรรคฺเป็นที่ไป ในเบื้องหน้า เป็นหรือ หรือว่า
เพื่ออันยังมรรคไฟจริญฺแล้วเป็นผู้มีผลอันกระทำให้แจ้งแล้ว เป็น เหตุใด

๑๔. ต ปัจฉัย ยีน เคน นั้ง นอน มาคู่กับกิริยาอื่นที่ทำพร้อมกัน ให้ใส่ หุตฺวา
เข้ามารับ ดังนี้ ทิพฺเพน จกฺขุณา เอกาสเน นิสินฺโน ว (หุตฺวา) หตฺถตฺเต

จปีตอามलगानि विय सहस्रलोकधातुयो ओलोकनसमुत्तो हुतुवा (सुमन : २/९१)
เป็นผู้สามารถในการเป็นผู้นั่งแลดูเทียว เป็น ซึ่งโลกธาตุมีพันหนึ่งเป็นประมาณ
อันราวกะว่าผลมะขามป้อม อันบุคคล วางไว้แล้ว บนพื้นแห่งฝ่ามือ บนอาสนะ
อันเดียว ด้วยจักขุอันเป็นทิพย์ ฯ และให้ดู สตา ตตถ จิตา นจุนฺติ (เอรก :
๖/๕๕) ประกอบด้วย ซึ่งมีลักษณะเช่นเดียวกัน

๑๕. รุชชติ เป็นกัมมวาทก เช่นประโยคที่ว่า ก็ โว รุชชติ (สุมน : ๘/๕๗)

อ. อะไร อันโรค ย่อมเสียดแทง แก่ท่าน ท.

๑๖. รุจฺจติ เป็นกัมมวาทก เช่นในประโยคที่ว่า ตุมหากเมว โอภาโส รุจฺจติ

(อานนท : ๘/๑๐๖) อ. แสงสว่าง ของพระองค์นั้นเทียว อันข้าพระองค์ ย่อม
ชอบใจ

๑๗. สรุปนินอติศัพท์ในประโยคกัตตฺวาจก เช่น สาวเก ปพฺพชิตาติ วทติ (อานนท

: ๘/๑๐๗) ... ย่อมตรัสเรียก ซึ่งสาวก ท. ว่า อ. บรรพชิต ท. ดังนี้ ฯ นาทิ

เอตฺตเคน ปพฺพชิตฺติ วทามิ (อญฺจตรปพฺพชิต : ๘/๑๐๗) อ. เรา ย่อมไป
กล่าว (ซึ่งบุคคล) ว่า อ. บรรพชิต ดังนี้ ด้วยเหตุอันมีประมาณเท่านั้น ฯ

ในประโยคกัมมวาทก เช่น พาหิตปาโป หิ พฺราหฺมโณ, สมจริยาเย สมโณติ

รุจฺจติ (อญฺจตรปพฺพชิต : ๘/๑๐๘) อ. บุคคล ผู้มีบาปอันลอยแล้ว อันเรา

ย่อมเรียก ว่า อ. พราหมณ์ ดังนี้, อ. บุคคล อันเรา ย่อมเรียก ว่า

อ. สมณะ ดังนี้ เพราะเป็นผู้มีความประพฤติเสมอ ... เหตุใด (กิริยาปรามาส)

๑๘. ประโยคธิกฺกทฺย (หรือพราหมณ์ดีพราหมณ์) ธิ เป็นนิบาต สัมพันธ์ว่า

ครหตุถโชตก (นำดีเตียน) หรือ นิปาตโชตก (แท้) และเป็นอวุตตการกได้ เช่น

ปฺตุตฺติ วินา ชีวิตฺติ น สกฺขิสฺสामी (สามาวตี : ๒/๖) อ. เรา ย่อมไม่อาจ

เพื่ออันเป็นอยู่ เว้น ซึ่งบุตร และในภาค ๘ นี้ในพระคาถาว่า ธิ พฺราหฺมณฺสฺส

หนฺตาริ, ตโต ธิ ยสฺส มฺลจฺจติ. น พฺราหฺมณฺสฺสเสตทกฺกฺยจฺจึ เสยฺโย, ยทานิเสโ

มนโส ปิเยหิ (สาริปฺตุต : ๘/๑๑๐) นำดีเตียน (กุกทฺย) ซึ่งพราหมณ์ ผู้มา

ซึ่งพราหมณ์ (หรือถ้าต้องการแปลให้มีประธานและกิริยาให้ ๑. แปลว่า "แท้"

โดยโยค "ครหามิ " เข้ามา ๒. ใช้วิธีไขว่ นาคิตีเียน คือว่า (ครหามิ) อ. เรา
ยอมติเตียน ซึ่งพราหมณ์ผู้มาซึ่งพราหมณ์, อ. พราหมณ์ใด ย่อมปล่อย (ซึ่งเวร
ในเบื้องบน) แห่งพราหมณ์นั้น, นาคิตีเียน (ซึ่งพราหมณ์นั้น) (หรือ นาคิตี

ยน คือว่า (ครหามิ) อ. เรา ย่อมติเตียน ซึ่งพราหมณ์นั้น (ตโต ปหรนุตโต พุราหฺมณโต) กว่พราหมณ์ผู้ประหารอยู่นั้น ๆ (อนิสฺโ) อ. การไม่ห้าม ซึ่งใจ จากอารมณ์ ท. อันเป็นที่รัก ใด (ยฺ เป็นกิริยาปรามาส), อ. การไม่ห้ามนั้น (อกฺลฺยฺ เสยฺโย = ตัวหน้าเป็นวิเศษณะของตัวหลัง) เป็นคุณชาติไม่ประเสริฐ อะไรเลย แก่พราหมณ์นั้น ย่อมเป็น หามิได้ (สมเด็จพะมหาสมณเจ้า ฯลฯ ตัดบทเป็น "อนิสฺโ" = อ. การมาเกียคกันเสีย, น อกฺลฺยฺ เป็นลบ ลบ (- -) ซึ่งเท่ากับบวก (+) ได้แก่เท่ากับ "เป็นคุณชาติประเสริฐอะไร")

๑๕. วิคตีกัมมในประโยคกัมมวจาก และเหตุกัมมวจาก จะประกอบเป็นปฐมา วิภคฺติ เช่น ตุมฺเหหิ มม ปฺตฺโต อตฺตโน จุพฺปฏฺฐาโก กโต (สารปฺตฺต : ๘/ ๑๒๕) อ. บุตร ของเรา อันท่าน ท. กระทำแล้ว ให้เป็นคนอุปฏฐากน้อย ของตน

๒๐. กิมฺกํ ปน อณฺเณ (สฺวตี : ๘/๑๕๒) อ. อะไรเป็นเหตุเหล่า อ. ชน ท. เหล่าอื่น จักไม่เสวย ซึ่งทุกข์ (ทุกข์ น อนุภวิสฺสฺนฺติ)

๒๑. สัมพันธฺว่า สรฺูปในประโยคที่ว่า น กิรฺตฺติ เรเสหิ ปาปิโย อาวาเสหิ วา สฺนฺนฺเวหิ วา (คาถาสฺนฺนฺทรสมฺพุทฺท : ๘/๑๕๗) ได้ยฺนว่า อ. รส (หรือ อ. นันฺทรากะ อันเลวกว่ กว่รส ท. คือกว่การอยู่ร่วมกัน ท. หรือ หรือว่คือกว่ความ เขยชิด ท. ย่อมไม่มี

๒๒. ตฺพปจฺจยฺใช้เป็นภวานาม เป็นตัวประธานได้ เช่น นนฺ นาม เอกํ วา เทิว วา อฺจฺญฺยฺญฺยฺโย อาทาย อากฺนฺตพฺพิ ภเวยฺย (โฆตฺก : ๘/๑๕๕) อ. อันท่านถือ เอา ซึ่งลำแห่งอ้อยหนึ่งหรือ หรือว่ซึ่งลำแห่งอ้อย ท. สอง แล้วจึงพึงมา พึงเป็น ชื่อมิใช่หรือ

๒๓. ยฺ กิริยาปรามาส ในประโยคที่ว่า (สา มม สฺนฺตฺกํ สฺมฺมาสมฺพุทฺทฺเรน อฺนฺโหทกฺสฺสฺตฺถาย ปฺหิตฺตา) ลาภา วต เม, ยฺ มม สฺนฺตฺกํ สฺมฺมาสมฺพุทฺทฺโร อฺนฺโหทกฺสฺสฺตฺถาย ปฺหิณฺนิ (เทวหิต : ๘/๑๕๐) อ. พระสัมมาสัมพุทฺธเจ้าทรง ส่งไปแล้ว สู่สำนัก ของข้าพระองค์ เพื่อประโยชน์แก่น้ำอุ่น ใด, อ. ความที่

แห่งปราหมณันั้นเป็นผู้อันพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงส่งไปแล้ว ผู้สำนัก ของข้า
พระองค์ เพื่อประโยชน์แก่น้ำอุนั้น เป็นลาภหนอ แห่งข้าพระองค์ ย่อมเป็น

๒๔. วิเสสลาภี ในประโยคว่า อรหตุตมคฤณณานิ พุรหุมจริยวาสึ (เทวหิต : ๘/
๑๕๑) อยู่ด้วยสามารถแห่งพรหมจรรย์ คืออรหัตตมรรคญาณ

ข้อควรจำไม่ตั้งอรรถภาค ๘

๑. ลตาทิ: (วิคฺคโห กาทพุโพ ฯ) ปลิวจนตฺเถน ลัทธิพนตฺเถน จ ลตา วิยติ
ลตา (สุกร โปติกา : ๘/๑๑) อ. วิเคราะห์ ในบทว่า ลตา ดังนี้ อันบัณฑิต
พึงกระทำ ฯ อ. ตัณหาใด อันราวกะว่าเถวาลึ เพราะอรรถว่าเป็นเครื่อง
พัวพันด้วย เพราะอรรถว่าเป็นเครื่องรั้งรัดด้วย เพราะเหตุนี้ อ. ตัณหานั้น
ชื่อว่า ลตา ฯ อ. ตัรหาอันราวกะว่าเถวาลึ
๒. เมื่อมีคำถาม และคำตอบ ให้ยืมบาลีในคาถามาแปล และบทตั้งต่อไป ให้ตั้ง
อตุโธ อ. อธิบาย (ว่า ... ดังนี้) อันบัณฑิต พึงทราบ ฯ
๓. ลพฺภติ (ปญฺจภิกฺขุ : ๘/๕๐) อันบัณฑิต ย่อมได้
๔. ปทํ สนฺตฺนฺติ: นิพฺพานสุเสตฺติ (๘/๗๓) อ. คำว่า ปทํ สนฺตํ ดังนี้ นั้น เป็นชื่อ
ของพระนิพพาน
๕. กถิตฺ, กถิตา (สมฺพหุ : ๘/๗๖) เป็นกัมมวาทก
๖. พุราหฺมณฺดาติ : ชินาสวานํ อาลปนเมตฺติ (ปสาทพฺหุล : ๘/๑๐๒) อ. คำว่า
พฺราหฺมณา ดังนี้ นั้น เป็นคำร้องเรียก ซึ่งพระชินาสพ ท.
๗. ตັตฺตบท ตมฺหนฺติ: ตํ อหํ (อุคฺคเสน : ๘/๑๒๑) ให้เดิม ปทฺจฺเจโท อ. การตัด
ซึ่งบท ว่า ตํ อหํ ดังนี้ แห่งบทว่า ตมฺหนฺติ: ดังนี้ อันบัณฑิต พึงกระทำ ฯ
เหตุผลเพราะ ตํ อหํ มีซ้ำกับข้อความต่อไป ซึ่งจะต้องตั้งบทอธิบาย
๘. ตสฺสฺตฺโต "...." อตุโธ ฯ อ. อธิบาย (ว่า... ดังนี้) เป็นเนื้อความแห่งคำอัน
เป็นพระคาถานั้น ปราภฺภูในเรื่องอญฺญตร (๘/๑๔๓), เรื่องสีวลี (๘/๑๕๒ -
๓) และสุนฺทรสมฺมุตฺต (๘/๑๕๓)

ตัวอย่างวาทที่ต้องสำเนียงให้ดี (บางส่วนเท่านั้น)

ภาววาท

อภิภูกมิตพพ์ (โฬุทายี : ๕/๑๑๒), ปฏิภูกมิตพพ์ (โฬุทายี : ๕/๑๑๒),
นาถนุตพพ์ (โพธิราช : ๖/๒), ลทฐพพ์ (อุปนนท : ๖/๖), จริตติ (อุปนันท : ๖/๗ -
๘), มริตพพ์ (เปสการชิตา : ๖/๓๕)
จงกมิตพพ์ (ปธานิก : ๖/๑๐)
วายมิตพพ์ (ยมก : ๘/๗๓)
ภวิทพพ์ (กุมารกตสสป : ๖/๑๓), (อตุตทตถ : ๖/๒๖), (ยมก : ๘/๗๕)
น สลลลเขตพพ์ (ยมก : ๖/๘๒)
หสิตติ ๖/
กนตพพ์ (วุกกสิ : ๘/๘๔)
ปพพชิตพพ์ (สุมน : ๘/๕๐)

เหตุกัมมวาท

อุปฏฐาปีติ (ลาชเทวชิตา : ๕/๘)
ปติฏฐาเปตพโพ (อุปนนท : ๖/๘)
นาสิตา (กุมารกตสสป : ๖/๑๔), นาสิโต (จุลลกาล : ๖/๒๔)
ภาวเวตพพา (เปสการชิตา : ๖/๓๕), อภาวิตติ (เปสการชิตา : ๖/๓๕), ภาวิตา (๖/
๔๐), สุภาวิตา (ตีสภิกขุ : ๖/๔๕)
หาเปตพพ์ (อตุตทตถ : ๖/๒๖)
อุปปาทิตา (สุทุโชน : ๖/๓๑)
อชิวาสิตติ (มารชิตา : ๖/๖๒)
ปวตติโต (สุมน : ๘/๘๓)
ปราชิตโต (สุมน : ๘/๘๘)
กสาเปตพพ์ (สุมน : ๘/๕๑)
วิโสชิตติ (สุมน : ๘/๕๑)

อบรมบาลีก่อนสอบ ปีที่ ๔ วันที่ ๒๐ ม.ค. - ๔ ก.พ. ๒๕๔๕ - หน้าที่ 164

ลชชาปีโต (สุมน : ๘/๕๘)

สยตโต (อกุโกสก : ๘/๑๒๔) ให้อู้อร้อมแล้ว

ปาปีโต (ปพการวาสี : ๘/๑๓๒)

ปาติตา (มหาปนถก : ๘/๑๔๐)

วิสุลชชาปีโต (สุนุทรสมุทท : ๘/๑๕๓)

การิตา (โชติก : ๘/๑๖๒)

กั้มวาก

ลพุกติ อ้นสัตัว ย่อมได้ (จนุทากภ : ๖/๕๕)

ปจจติ อ้นบुकคล หุงอยู่ (เอรก : ๘/๑๔๘)

ภาค ๓

- ๑ วิทยุทภะ อถกทิวลั ราชา** นาลั อุปนีสึทิตุ ๖-๘
- ๒ นตตปานิ สวตถึยั หิ** จิตตัม มุทุกัม ชาตัม ๔-๔๒

- ๓ วิชาขา ตสุมี ขณ วิชาขา** สุวณฺณมถลํ ปิตนุชยีสํ ๔๕-๕๑
- ๔ """" เอว มหาเสฏฺฐี ธีตรํ อญฺโฆเชติ ๕๗-๕๘
- ๕ """" สตุถา ตฺวํ** อิมํ คาถมาห ๖๕-๖๖
- ๖ ครหทินฺน สวตฺถิยํ หิ น ภวิสฺสตีติ วทีสุ ๕๐-๕๑
- ๗ อญฺญตรภิกฺขุ ตสุมี ขณเยว อธิกตเร คณฺหีสํ ๑๐๓-๑๐๔
- ๘ ชมฺพุกชีวก อตีเต กิร ทเพยฺยาถาติ อาห ๑๔๓-๑๔๕
- ๙ วสนาวาสิติสฺสเถร เอโก กิร ปุริโส** กมฺภถสทฺสตี ลภี ๑๗๘-๑๗๙
- ๑๐ """" ทิคุคตกาเล... นาม อโหตี ๑๗๔-๑๗๕

ภาค ๔

- ๑ มหากปฺปิน สตุถาปี ตํทิวถํ** เสถํ ปุริมสทิสเมว ๑๔-๑๕
- ๒ """" เตปี วาณชกา คตา เทวีติ ๑๗-๑๘
- ๓ ปณฺฑิตสามเณร โส คามํ ปวิสิตฺวา** น อาโรเปติ ๒๒-๒๓
- ๔ """" เถโร อญฺจเม ทิวเส อาหเรยฺยาถาติ อาห ๓๔-๓๕
- ๕ มหากสฺสปล เอกสุมี หิ** อิมํ คาถมาห ๕๕-๕๗
- ๖ ตมฺพทาจิกโจรวตฺถุ ตสุมี ขณ** ตฺสิตปฺปุเร นิพฺพตฺติ ๘๕-๙๐
- ๗ ทารุจิริยเถร ปุราณสาโลหิตาติ** วิสฺสมิสฺสสามีติ ๙๓-๙๖
- ๘ กุณฺฑลเกสีเถรี สวาปี โจริ ปริวารेतฺวา อญฺจิสฺส ๑๐๒-๑๐๓
- ๙ ปญาจารา อถ เตถํ โอลอกยมานา ปายาสี ๑๓๖-๑๓๗
- ๑๐ กิสาโคตมี สวตฺถิยํ กิร** อโหตี ๑๔๓-๑๔๔

หมายเหตุ ที่มีเครื่องหมาย ** ควรดูเป็นพิเศษ

ประโยคควรรูพิเศษ ชั้นประโยค ป.ธ. ๓

วิชา แปลมคธเป็นไทย

ที่	เลขหน้า	เรื่อง	เริ่ม	
จบ				
			ภาค ๕	
๑	๒-๔	จูเพกสาฎกาวตฤ	ราชา ปเสนทิโกสโล	ปาปนินฺน
		เมว โหตีติ ฯ		
๒	๑๗-๑๘	พิพาลปทกเสฏฐิจิวตฤ	อด นํ เอโก เสฏฐิจิ	ปุณฺณสฺส ปุ
		รตีติ ฯ		
๓	๒๔-๒๖	กุกกุณฺมิตฺตวตฤ***	สตุถา ธนุํ อากทฺธิตฺ	จิตฺตํ ปาปํ
		อนุกฺจฺนตีติ ฯ		
๔	๓๕-๔๐	ตโยชนวตฤ	คฺมุเหหิปี ภิภฺขเว อตฺตนา	มจฺจิจฺจํ สกฺกณฺเย
		ยาติ ฯ		
๕	๔๔-๔๕	ฉพฺพคฺคิยภิภฺขวตฤ***	เอกสฺมี หิ สมเย	น หนาเปยฺยา
		ติ อตฺโถ ฯ		
๖	๕๑-๕๓	โกณฺจทานตฺเถรวตฤ	สตุถา ตํ ปกฺโกสาเปตฺวา	น ภิวสฺสตี
		เยวาติ ฯ		
๗	๖๗-๗๐	พหุภณฺฑิกภิภฺขวตฤ	เวสฺสวโน จ ตํ อาท	มจฺจํ โสเชนุ
		ตีติ ฯ		
๘	๗๒-๗๓	สนฺตติมหามตฺตวตฤ**	สนฺตติมหามตฺโตปี	ปุพฺพกมฺมนฺติ
		อาห ฯ		
๙	๗๖-๗๘	ปีโลตฺติกตฺเถรวตฤ***	เอกสฺมี หิ ทิวเส	วณฺณทฺกขํ
		ปชหิสฺสเถวาติ ฯ		
๑๐	๘๒-๘๕	สุขสามณฺเรวตฤ***	อดสฺส หตฺถโรวณฺเวลาย	สมฺปตฺตี ลภ
		ตี ฯ		

๑๑	๕๑-๕๓	วิสาขาย สหายิกาวตฺถุ คเวสถ น กโรธาทิ ฯ	สาวตฺถิยั กิร ปณฺจสตา	น
๑๒	๕๕-๑๐๐	อุตฺตรตฺถเริวตฺถุ*** ติ ฯ	เถรี กิร วิสวสฺสสติกา	วุตฺตํ โห
๑๓	๑๐๔-๑๐๗	รูปนนฺทตฺถเริวตฺถุ*** หุปกํ นตฺถิติ ฯ	ภิกฺขุณีหิ สทฺธี วิหารั	กิญฺจิ คย
๑๔	๑๑๕-๑๑๖	ปจฺมโพธิวตฺถุ*** โตสฺมีติ อตฺถโถ ฯ	อนกชาติสัสนานฺติ อิมั	อรหตฺตํ อธิค
๑๕	๑๑๕-๑๒๐	มหาธนเสฏฺฐิปุตฺตวตฺถุ ตาเสนตฺติติ ฯ	โส สเคนปี สตทฺวเณปี	อนุโสจฺน

ภาค ๖

๑	๗-๕	อุปนนฺทสทฺถุปุตฺตวตฺถุ โต น กิลิสฺสเสยฺยชาติ ฯ	อติตฺสมี หิ อนฺตฺริจารี	ปณฺหิ
๒	๑๔-๑๕	กุมารกสฺสปตฺถเณรมาตฺถุ ทูลถภนฺติ วุตฺตํ ฯ	อปเรณ สมเณนธมฺมสภายั	ลภติ
๓	๒๐-๒๑	สงฺฆเมทปริสทฺถกนวตฺถุ กรณั วีย อติทฺถุกรนฺติ.	เอกทิวสั หิ เทวทตฺโต	ปจฺจามุข
๔	๕๑-๕๓	อสทิสทานวตฺถุ*** หิ มหาราชาติ ฯ	เอกสฺมี หิ สมเย สตฺถา	เอวํ กारे
๕	๖๓-๖๖	มารีตฺตาวตฺถุ*** น อิจฺเจติ ฯ	ตฺสมี สมเย มาโร	สมมุติตฺถุ

ภาค ๖

๖	๕๒-๕๓	ยมกปฺปาฎิหาริยวตฺถุ	สตฺถา สาริปฺพุโต กิลมตี	วิสุตฺต
		ชนํ ชียตีติ ฯ		
๗	๑๐๕-๑๑๑	อคุติทตฺตปุโรหิตวตฺถุ	อสิคโณ ปาโตว สมณสฺส	
		สาวกตฺตํ ปกาเสตีติ ฯ		
๘	๑๑๕-๑๒๒	ฌาตกานํ กลหฺวปสมนฺวตฺถุ	สาเกยฺยา จ โกลิยฺยา จ กิร	เสถํ
		อตุตฺตานตฺติเมว ฯ		
๙	๑๓๐-๑๓๒	ปเสนทิโกสลวตฺถุ***	ราชา คาคํ อุกฺกณฺหิตุํ	นิพ
		พานํ ปรมํ สุขนฺติ ฯ		
๑๐	๑๓๕-๑๓๖	สกกวตฺถุ***	เต ปพฺพชิตฺวาปิ วินา ภวิตุํ	น
		กาตพฺพนฺติ อตุโถ ฯ		
๑๒	๑๕๓-๑๕๔	อนาคามิตฺเถรวตฺถุ***	เอกทิวสํ หิ ตํ เถริ	ตาที
		โส โว อฺปชฺฌมาโยตี อตุโถ ฯ		
๑๓	๑๖๗-๑๖๙	อตุตฺตราอุปาสิกาวตฺถุ	ปฺณฺโณปิ อพฺพมกฺริสมตฺตํ	
		สุวณฺณํ อหฺราเปถาตี ฯ		
๑๔	๑๗๘-๑๘๐	ภิกฺขุหิปฺภุจฺปณฺหวตฺถุ	ภิกฺขุ ชฺมมสทฺทายํ กถํ	นิพ
		พานญฺจานํ กจฺจนฺตีตี อตุโถ ฯ		
๑๕	๑๘๖-๑๘๗	อตุตฺตอุปาสกาวตฺถุ	สตฺถา ตสฺส กถํ สุตฺวา	ปลํ
		สีโตยฺเววตี อตุโถ ฯ		

ภาค ๗

๑	๑๕-๑๖	อณฺณตฺรภุทฺตฺตวตฺถุ	มลิตฺถิยา พุจฺจริตฺนฺติ	
		นิมฺมลา โหถาตี อตุตฺถ ฯ		
๒	๑๗-๒๐	จูฬสาริภิกฺขุวตฺถุ***	โส กิร เอกทิวสํ	พุช
		ชีวํ โหตีตี อตุตฺถ ฯ		
๓	๓๖-๓๗	เมณฺฑกเสฏฺฐิฉิวตฺถุ***	เอวํ มหฺานุภาโว เสฏฺฐิ	

วชฺช นาทตฺติ อตุโถ ๑

๔ ๕๒-๕๓ ติตฺถิยวตฺถุ*** เต กิร ภูตฺตภูจฺจนาเส ปรุจจ

ติ เอวาติ อตุโถ ๑

๕ ๗๒-๗๓ โปจิตฺตฺเถรวตฺถุ อถ น มหาเถโร อตุ

ตานํ นิเวเสยฺยาติ อตุโถ ๑

๖ ๗๕-๗๖ มหฺลลกตฺถฺเถรวตฺถุ น ภิกฺขเว อิทาเนว ว โหตฺติ

อตุโถ ๑

๗ ๘๓-๘๕ กิสฺสาคฺคมีวตฺถุ*** กิสฺสาคฺคมีวตฺถุ วิโส

เรยฺยาติ อตุโถ ๑

๘ ๘๖-๘๗ อตฺตโนปฺพุพฺพกมฺมวตฺถุ*** สตฺถา อิทํ อตฺตํ มตฺตา

สุขํ จเรยฺยาติ ๑

๙ ๑๐๒-๑๐๓ ลกฺขณฺณภทฺทิตฺถฺเถรวตฺถุ สตฺถา เตสํ ภิกฺขุณฺํ ปรุ

ริมสทิสเมวาติ ๑

๑๐ ๑๐๕-๑๑๐ วชฺชปฺพุตฺตกภิกฺขุวตฺถุ*** สตฺถา ตํ ปวตฺตํ ฌตฺวา น

ภเวยฺยาติ อตุโถ ๑

๑๑ ๑๒๑-๑๒๒ สุนฺทรปฺริพฺพาชิกาวตฺถุ*** ราชา เตนฺหิ คจฺจนฺถ นคฺริ สฺมา

ภานฺตฺติ อตุโถ ๑

๑๒ ๑๓๔-๑๓๕ ติตฺถิยวาวกวตฺถุ เอกสุมี หิ สมเย อตุ

โถ เวทิตฺตฺโพ ๑

๑๓ ๑๓๕-๑๔๐ หตฺถาจรียาปฺพุพฺพก โส กิร เอกทวิสํ เต

วรนฺติ ๑

๑๔ ๑๔๔-๑๔๖ ปรีชิตฺตฺพราหฺมณ อเถกทวิสํ เชฏฺฐปฺพุตฺโต นาค

วนสฺส กุณฺชโรติ ๑

๑๕ ๑๕๒-๑๕๓ สานฺสามเณรวตฺถุ*** โส มาตริ กเถนฺติยา วี

ติกฺกมิตฺถุ ทสฺสามิตฺติ ๑

ภาค ๘

๑	๑๘-๑๙	พจนานาคารวตถุ***	สตถา อิมิ อตีติ อหริตวา	
		ปพพชนุตติ อตุโถ ๑		
๒	๒๑-๒๒	เขมวตถุ	สตถา ตสสา จิตตาวาริ	
		วชนุตติ กจจนุตติ อตุโถ ๑		
๓	๓๘-๓๙	สกุทเทวราชวตถุ	สตถา สาธุ มหาราช	สพพ
		ทุกุขิ ชินาตีติ ๑		
๔	๔๘-๕๐	ปลยจกิกขุวตถุ***	เตสุ กิร เอเกโก	ปลยจ
		วิโร ทพุกติ ๑		
๕	๖๑-๖๒	อนุลตทวิปกุขเสวก	กิกขเว กิกขุณา นาม	โถเมนุ
		ตีติ อตุโถ ๑		
๖	๘๐-๘๒	นงกตทฎเทรวตถุ***	อถ นํ กิกขุ ตตถ	อธกมิส
		สตีติ อตุโถ ๑		
๗	๘๕-๘๗	สุมนสามณเรวตถุ	อถกทิวสํ อุปริฏโจ นาม	ติกขตติ
		สาธุการิ อทาสี ๑		
๘	๑๐๕-๑๐๗	อานนทตฎเทรวตถุ***	ปเสนทิโกสโกล กิร	
		วิโรจตีติ อตุโถ ๑		
๙	๑๑๐-๑๑๑	สาริปุตตตฎเทรวตถุ***	กิกขุ อชฌายีส	
		นิวตตติเอวาติ อตุโถ ๑		
๑๐	๑๑๖-๑๑๗	กุหกพุราหุมณวตถุ	โคราชา วมมิกโต	
		ปริมชชตีติ อตุโถ ๑		
๑๑	๑๒๗	อุปลวณณาเถรีวตถุ***	วาริ โปกุขปตเตวติ	ปาปุณิ
		สูติ ๑		
๑๒	๑๕๑-๑๕๓	สีวลิตฎเทรวตถุ***	เอกทิวสํ หิ สมเย	วทามิติ อตุ
		โถ ๑		

- ๑๓ ๑๘๐-๑๘๑ โขติกตฤทธวตฺถุ อชาตศตฺตุมมาโรปี
ตมฺหิ พุรุมิ พุราหุมนฺนติ ฯ
- ๑๔ ๑๘๓-๑๘๔ ฐมฺมทินฺนาเถรีวตฺถุ เอกทิวสํ หิ ตสฺสา วทามิตี
อตุโถ ฯ
- ๑๕ ๑๘๐-๑๘๑ เทวหิตฺตพุราหุณฺนวตฺถุ เอกสฺมี หิ สมเย ภควา พุ
ราหุณฺณํ วทามิตี ฯ

ประโยชน์ควรคูพิเศษ ประโยค ป.ช. ๔

วิชา แปลไทยเป็นมคธ

ที่	หน้า	เริ่ม	จบ
๑	๕-๖	มนสุสา วุตตสมุปนฺเน	- มา จกฺขุณีติ วตุวา (อาห)
๒	๑๑-๑๔	เต ตสฺส อกฺขิณี	- นิमितฺตํ คณฺหิ ฯ
๓	๑๘-๑๙	อถกทิวสํ ทิสาวาสีโน	- จกฺขุปาโล อโหสิ ฯ
๔	๒๕-๒๖	ตสมิ ฆณเ มฏฺจกฺกณฺทลิตฺติ	- โรทฺนุโต อฏฺจาสี ฯ
๕	๓๑-๓๒	พฺรหฺมณฺปิ เคหิ	- เอกมฺนตํ อฏฺจาสี ฯ
๖	๓๕-๓๗	โส กิรายสุมา	- อตีตํ อหริ ฯ
๗	๓๙-๔๐	นารโท สพฺพํ ปวตฺตี	- จาเนน ปลาโย ฯ
๘	๔๘-๔๙	สา ตํ เนตุวา	- ยาวชฺชกาลา ทิยฺนฺติเยว ฯ
๙	๕๓-๕๕	สตฺถา ปนฺ เตน	- อจฺจราสทสฺสปริวาโส อโหสิ
๑๐	๕๘-๖๐	โกสมฺพิกา ภิกฺขุ	- สมฺมฺนฺติ เมชคาคี ฯ
๑๑	๖๔-๖๗	อถกา กุลชิตา	- กริสฺสตี ฆนฺเตติ ฯ
๑๒	๖๙-๙๗	โส ปญฺจ อภิญฺญา	- เอกมฺนตํ นิสิตฺติ ฯ
๑๓	๑๑๖-๑๑๗	โส กิร ปญฺจปญฺญาส	- ปริพาโห โหติ ฯ
๑๔	๑๒๑-๑๒๓	อุปาสโก โลกํ วิดีนาเมตุวา	- โมทฺนฺติเยวาติ วตุวา (อาห) ฯ
๑๕	๑๒๖-๑๒๗	อถ นํ ปฺตฺโต	- อิทฺธี ปตฺโต ฯ
๑๖	๑๓๗-๑๓๘	อิทํ กิร จานํ	- นิจฺจโล หุตฺวา ปจฺจติ ฯ
๑๗	๑๔๒-๑๔๓	โส โสตปฺนฺโนปิ	- นนฺทฺนฺติเยวาติ วตุวา (อาห)
๑๘	๑๔๕-๑๔๖	อถ นํ โสตาปตฺติมฺกุเ	- ปริญฺชชกสามิสทิสฺสตี

วา อาห ฯ

พระมหาสมคิด ตุฎจติโต ป.ธ. ๕
พระมหาอรรถเมธ อุดวรเมธี ป.ธ. ๕
นายรังษี สุทนต์ ป.ธ. ๕
อาจารย์ประจำชั้นประโยค ป.ธ. ๔

ประโยคกรคุณพิเศษ ประโยค ป.ธ. ๔

วิชา แปลมคธเป็นไทย

ที่	ข้อ	เรื่อง
๑	๕-๖	สุตตวาทถุณาน, นิตานอตุถวถุณาน
๒	๑๐-๑๑	นิตาอตุถวถุณาน
๓	๓๓-๓๕	พาลปถุทิตเสวนานเสวนกถา
๔	๕๕-๖๕	พาลปถุทิตเสวนานเสวนกถา
๕	๑๑๖-๑๑๕	พาสุจจกถา
๖	๑๒๑-๑๒๒	พาสุจจกถา
๗	๑๒๘-๑๓๔	สิปปกถา
๘	๑๔๗-๑๔๕	วินยกถา
๙	๑๗๘-๑๗๕	วินยกถา
๑๐	๒๐๖-๒๐๗	วินยกถา
๑๑	๒๐๕-๒๑๐	วินยกถา
๑๒	๒๒๕-๒๓๐	วินยกถา
๑๓	๒๔๒-๒๓๕	วินยกถา
๑๔	๒๔๒-๒๔๕	วินยกถา
๑๕	๒๕๕-๒๕๘	วินยกถา
๑๖	๒๖๐-๒๖๕	สุภาสิตวาจากถา
๑๗	๒๘๔-๒๘๘	สุภาสิตวาจากถา
๑๘	๒๙๒-๒๙๗	มาตาศิตอุปถุณานกถา
๑๙	๓๐๑-๓๐๕	มาตาศิตอุปถุณานกถา
๒๐	๓๓๔-๓๓๕	มาตาศิตอุปถุณานกถา
๒๑	๓๔๑-๓๕๑	มาตาศิตอุปถุณานกถา
๒๒	๓๕๗-๓๖๒	มาตาศิตอุปถุณานกถา

๒๓	๓๗๗-๓๘๕	ปุตุตทการสงคหคถา
๒๔	๔๐๑-๔๐๓, ๔๐๖	อนาคคกมมุตคถา
๒๕	๔๑๐-๔๑๒	อนาคคกมมุตคถา

ประโยคควรรูพิเศษ ประโยค ป.ธ. ๕

วิชา แปลไทยเป็นมคธ

ภาค ๒

ที่	เรื่อง	หน้า	เริ่ม
จบ			
๑	สามาวดีวตถุ เต ตถา กรีสู ฯ	๑-๒	อตีเต อุลลทปปรฎุเจ
๒	สามาวดีวตถุ ตา เม ทกขั ปฏิจินาหิติ ฯ	๑๓-๑๘	เสฎฺฐจโน อิณฑจิทถุจ
๓	สามาวดีวตถุ วสุสสติทถุเถรา วีย อเหตุ ฯ	๔๔-๔๕	พุทฺโฑติ วจัน สุตฺวา ว
๔	กุมภโฆสทถุ เปเสตฺวา อิมั ปกโกสาเปตฺติ ฯ	๗๐-๗๑	สา กติปาหจฺเจน รณฺโณ
๕	เทวสหายภิกขุวตถุ หิตฺวา ยาทิ สุมฺธโรติ ฯ	๕๓-๕๔	อลสตุเถโรปิ ปจฺมยาเม วิสิพฺเพตฺวา
๖	อณฺดตริกขุ จิตฺตํ ทนฺตํ สุขาวหนฺติ	๑๒๓-๑๒๔	โส ภาริยํ วคิํ
๗	จิตฺตทถุเถรวตถุ นตฺถิ ชาครโต ภยหนฺติ ฯ	๑๓๕-๑๓๖	โส คณฺฐิตฺวา ภิกขุ
๘	อารทฺวิปฺสทภิกขุ ชิตฺถจ รกฺเข อนิเวสโน สียาติ ฯ	๑๔๒-๑๔๓	เต สตุถาริ วณฺทิตฺวา
๙	ปฺตฺติกตฺตติสฺสทถุ นิริตฺถํ ว กलिํครนฺติ ฯ	๑๔๖-๑๔๗	พุทฺธานณฺจ นาม เทว วาเร
๑๐	โสเรยฺยทถุ อตุตฺถาเว อิตฺถิภาวํ ปฏฺฐิตฺถิ ฯ	๑๘๓	ปฺริสา หิ อิตฺถิโย

ภาค ๓

ที่	เรื่อง	หน้า	เริ่ม
จบ			
๑	วิชาชาวตถุ อสุภา ออนุพนธา อเหตุ ๑	๕๔-๕๕	ตสมิ ปิตนุชเน จตสโต
๒	อานนุทตเถรปญหาตถุ อิมา คาถา อภาสิ ๑	๗๘-๗๙	อดสส ภควา ปญหิ
๓	ครททินนวตถุ กาเรตูกาโม ปตติ คณฺหิ ๑	๙๗-๙๘	เอวํ กิรสฺส อโหสิ
๔	อานนุทเสฏฺฐจิวตถุ คตทิวเส ภคิ ลภติ ๑	๑๒๐-๑๒๑	สาวคฺคิยิ กิร อานนุทเสฏฺฐิ
๕	กสกวตถุ วิปากํ ปฏฺิเสวตีติ ๑	๑๓๓	ราชา ตสฺส ตสฺส กถิ สุตฺวา
๖	สุมนมาลาการวตถุ สตถารา สทฺธิเยว วิจริ ๑	๑๓๖-๑๓๗	อด นํ ภริยา ปุจฺฉิ
๗	ชมฺพูกาชีวกวตถุ กถิ อคฺขมติ โสฬสินฺติ ๑	๑๕๒-๑๕๓	องฺคฺมคฺชวาสิํ ตสฺส สกฺกาโร
๘	อหิเปตวตถุ ภสฺมาจฺฉนฺโนว ปาวโกติ ๑	๑๕๖-๑๕๗	อตีเต กิร พาราณสี
๙	วนวาสีติสฺสตเถวตถุ กมฺพลสทฺสตี ลภิ ๑	๑๗๘-๑๗๙	เอโก ปน ปุริโส อาปณฺทวารเณ
๑๐	วนวาสีติสฺสตเถรวตถุ กึการณา สมฺม ตฺวํ ปมฺชฺชตีติ ๑	๑๘๔-๑๘๕	สตถา อนฺโมทนํ กโรนฺโต

ภาค ๔

ที่	เรื่อง	หน้า	เริ่ม	จบ
๑	มหากปุปินตุเถรวตฺถ วณฺหิตฺตฺวา นิสฺสีทิสฺสุ ฯ	๑๖	อิมํ ปน นทึ	สตฺถาริ
๒	มหากปุปินตุเถรวตฺถ รมติ ปณฺหิตฺโตติ ฯ	๒๐	ตฺตฺร สฺทํ อายสฺมา	สทา
๓	ปณฺหิตฺตสามเณรวตฺถ ตํนํ ทมยฺนติ ปณฺหิตฺตาทิ ฯ	๓๗-๓๘	เอวํ อิมฺสฺสุ จตฺตฺสุ	อตฺ
๔	มหากสฺสปตฺถรวตฺถ โมกํ ชนฺหติ เตติ ฯ	๕๗	ตํ สฺตฺวา สตฺถา	โอก
๕	สาร์ิปุตฺตตฺถรวตฺถ น ภวฺนติ ตาทิโนติ ฯ	๖๖-๖๗	โส ตาวเทว ภควโต	สํสารา
๖	ขทิวณฺยเรวตฺตตฺถรวตฺถ รามณฺยฺยกนฺติ ฯ	๗๕-๘๐	สตฺถาปิ ภิกฺขุสงฺฆํ อาทาย	ตํ ภูมิ
๗	กฺุณฺทลเกสึเถรวตฺถ ตฺตฺถ ตฺตฺถ วิจฺกฺขณฺทาติ ฯ	๑๐๑-๑๐๒	สา จินฺเตสิ อโห	
๘	สงฺกิจฺจสามเณรวตฺถ สึลวณฺตสฺส ฌายิโนติ ฯ	๑๒๖-๑๒๗	โส ปณฺจสตฺถภิกฺขุปรึวาโร	
๙	กิสฺวาโกตฺตมึวตฺถ ทาย กจฺจนฺตีติ ฯ	๑๔๕-๑๔๖	อถ นํ เอโก	มจฺจุ อา
๑๐	พหุปฺตฺติกาเถรวตฺถ ปสฺสโต ฐมฺมมุตฺตมนฺติ ฯ	๑๔๘-๑๔๙	สวตฺถุณฺยิ กิเรกสฺมึ กุเล	

ประโยคควรรูพิเศษ ประโยค ป.ธ. ๕

วิชา แปลมคธเป็นไทย

ที่	ข้อ	หน้า	เริ่ม	จบ
๑.	๖-๘	๔-๕	อนุนนฺติ ขชฺช โภชนํ	ยากุปานํ
				รสปานํ ฯ
๒.	๑๐	๖-๗	ตมฺปนฺเต ทานํ	สงฺขยํ กจฺจน
				ตีติ ฯ
๓.*	๒๑-๒๒	๑๒-๑๓	อุปริปณฺณาสกสฺส จตฺตถวคฺเค	คหณวเสน
				วตฺตตฺนฺติ ตฎฎีกา
๔.*	๔๑-๔๓	๓๖-๓๗	อิเชกจฺโจ อิม ฆมฺมา	ชินาตีติ
				ฆมฺมปทวณฺณา ฯ
๕.*	๕๗-๕๘	๕๐-๕๒	ปาณาติปาตํ ปหายาติ	จปีตทณฺ
				ทา ปน สปริทณฺทา นาม ฯ
๖.	๕๘-๖๐	๕๓-๕๔	ภินฺนानํ วา สนฺธาตาติ	สาเลยฺยก
				สฺสฺตตฺนิกฺเขปกณฺทวณฺณา ฯ
๗.	๖๘-๖๙	๖๐-๖๑	อาสวานํ ขยาติ	สาเลยฺ
				ยกวณฺณา
๘.*	๑๒๘-๑๓๐	๑๐๓-๑๐๕	ตมฺปน อูปวสนฺเตน	ปรวีหี
				สาปฏิสฺสฺตฺตาติ ตฎฎีกา
๙.	๑๙๒-๑๙๓	๑๔๙-๑๕๐	ตตฺถ อปายมฺขนฺติ	เอวเมตฺถ
				อตุโถ ทฎฺฐพฺโพ
๑๐.	๑๙๖-๑๙๗	๑๕๒-๑๕๓	ตตฺถ ภยานิ เวรานิ	นาสีโตติ
				ตฎฎีกา ฯ
๑๑.*	๒๙๘	๒๒๖-๒๒๙	ทีฆนิกายे สามณฺยผลวณฺณายํ	มจฺจล
				สฺสฺตตฺตวณฺณา ฯ

๑๒. ๓๙๕-๓๙๖ ๓๐๑-๓๐๒ ตีงกุศุดเร ปฐมปณณาสกสุต ภาวนาปารีปุ
รี กัจจนุตีติ ฯ
๑๓. ๓๙๑-๓๙๒ ๓๐๓-๓๐๔ โสตานุกตุนติ ปฏิวิทฐาติ
ตฤฎีกา ฯ
๑๔. ๔๓๙-๔๔๑ ๓๔๒-๓๔๔ สาสพฺรหฺมจารินี กโรนุโต สุวโจ
ติ ฯ
๑๕. ๔๓๔-๔๓๕ ๓๖๘-๓๖๙ จกฺขุณา รูปํ ทิสฺวาติ บุริสนิมิตฺตํ
เวทิตพฺพํ ฯ
- ๑๖.* ๔๘๕-๔๘๖ ๓๘๒-๓๘๓ กุสีตวตฺถุนีติ เวทิตพฺพานีติ
ตฤฎยฎีกา ฯ

พระมหาสยาม สุนฺติเมธี ป.ร. ๘

พระมหาสุเทภ อคฺคเมธี ป.ร. ๘

พระมหาวิรัตน์ รตนนาโณ ป.ร. ๘ พระมหาสนธิญาณ อภิษฺชยานนุโท ป.ร. ๘

อาจารย์ประจําชั้นประโยค ป.ร. ๕

หมายเหตุ เครื่องหมาย * หมายถึง ประโยคเก็งพิเศษ

สถิติข้อสอบบาลีสนามหลวง ประโยค ๑-๒

วิชา แปลมคธเป็นไทย

พ.ศ.	ข้อ	ภาค	เรื่อง	หน้า	เริ่ม	
๒๕๑๐	๑	๒	สามาวดี	๕๖-๕๘	มาคณฺฑิยา ยมห์	คติ
			โก อภิสุมฺปราโยติ.			
	๒	๒	สามาวดี	๕๘-๕๙	สนฺเตตฺถ ภิกฺขเว	ณ
			าติคณฺ ปกฺโกสาเปมิตฺติ.			
๒๕๑๐	๑	๑	จุนทศุกริก	๑๑๖-๑๑๗	อิธ โสจติ เปจฺจ	
			นิริยสนฺดาโป อฺปฺภูจฺหิ.			
	๒	๑	จุนทศุกริก	๑๑๗-๑๑๘	อวิจิสฺนฺดาโป นาม	
			ผรุโส สฺตฺโต ทิฏฺฐปฺพุโปติ.			
๒๕๑๑	๑	๔	อายุวัฒนกุมาร	๑๑๔-๑๑๕	สฺตฺถา ทีฆายุกุ	
			สฺตฺถุ สนฺตํ อคฺมาสิ.			
	๒	๑	เทวสหาย	๑๔๖-๑๔๗	พหุํปิ เจ สหิตํ	น ทฺส
			สึลสฺส.			
๒๕๑๒	๑	๒	อัญญตร	๑๑๑-๑๑๒	โส วิเสเสตฺวา	
			กโรนฺโต คจฺจตีติ อตุโก.			
	๒	๓	ครหทินน์	๕๘-๕๙	สฺตฺถา อฺนฺโมทนํ	
			วิโรจติ โสภตีติ.			
๒๕๑๓	๑	๓	ครหทินน์	๕๑-๕๒	โส ตสฺมี ทฺวินนํ	
			อสุจฺฉินา มกฺขยํสูติ.			
	๒	๔	สารีบุตร	๖๗-๖๘	สฺตฺถา ตํ กถํ	นาม น
			โหนตีติ.			
๒๕๑๔	๑	๒	จูฬป็นถก	๗๕-๗๖	จูฬปนฺถโกปิ สุริยํ	

วิคตรชุตส ตาสเน....ติ.

๒ ๓ ชัมพูกาชีวิต ๑๕๒-๑๕๖ สตถา มหาชนุตส ตปจรรนุโต
มหนตตรนติ.

๒๕๑๕ ๑ ๑ จุนทสูกริก ๑๑๖-๑๑๗ ฌตถกาเถ สกฏน
ขาทิดุวา เสถั วิกกิณชาติ.

๒ ๔ ปฎาจารา ๑๔๐-๑๔๒ สตถา ตสสา วณั มรนติเย
วาติ จินเตสิ.

๒๕๑๖ ๑ ๒ สามาวดี ๔๐-๔๑ อถ นั พุราหุมโน อิม
คาถมาห.

๒ ๔ เพฬุฏฐีสะ ๕๕-๖๐ สตถา เอตสมึ น สกกา
ปญญาเปตุนติ.

๒๕๑๗ ๑ ๑ สัณชัย ๘๓-๘๔ อถสส เอตทโหสิ มหา
สมโนติ คาถมาห.

๒ ๓ มริจิ ๓-๔ สตถา คนุชกุฎิ
มหานิปุพานั กจเจยยาติ.

๒๕๑๘ ๑ ๔ ราชเถระ ๒-๓ อถ นั สตถา วิตุ
ถาเรตฺวา กเถสิ.

๒ ๒ มหากัสสปะ ๕๑-๕๒ สตถา เขตวเน อกิจ
ณน อเวกขตีติ.

* ใช้หนังสือขัมมปัทฏฐกถา ภาค ๑-๔ เป็นหลักสูตร พ.ศ. ๒๕๑๐ แยกหลักสูตร ออก
จาก เปรียญตรี (ป.ธ.๓) จึงมีการสอบ ๒ ครั้ง

ข้อ ๑. แปลโดยพยัญชนะ ข้อ ๒. แปลโดยอรรถ

พ.ศ.	ข้อ	ภาค	เรื่อง	หน้า	เริ่ม
จบ					
๒๕๑๕	๑	๔	กุณฑลเกสี	๑๐๒	อด นั สติ กุขตุ
ตตุถ ตตุถ วิจกขตีติ.					
	๒	๓	อัญญตร	๑๐๕-๑๑๐	โสปี ปุริโส ตตุถ
อสกโกนุทานัน อติทีโมเขวาติ.					
๒๕๒๐	๑	๑	จุดลกาล	๖๗-๖๘	สตถา มา ภิกุขเว
วิธีกรรมวิริหิต.					
	๒	๑	จุดลกาล	๖๘-๖๙	ปสหตีติ อภิภาวติ
น สกโกตีติ อตุโถ.					
๒๕๒๑	๑	๓	วิฑูทกะ	๒๓-๒๔	วิฑูทโกปี มยห
นทีย วิส ปกขิปีสูติ.					
	๒	๓	วิฑูทกะ	๒๔-๒๕	สตถา อากนตุวา
นิมุขชาเปตีติ.					
๒๕๒๒	๑	๔	บัณฑิต	๒๔-๒๕	ต สตุวา เสฐฐิ
นว ตณทุลนาพิโย อเหตุ.					
	๒	๔	อนัตถ ๑	๑๐๗-๑๐๘	โส กิร พุราหุมน
เนว สกกุณณยุชาติ.					
๒๕๒๓	๑	๓	อานันท ๑	๑๒๑-๑๒๒	สา ต กิจเณ
มหาชนกาโย สนนิปติ.					
	๒	๓	อานันท ๑	๑๒๒-๑๒๓	สตถา มุลสิรี
สุข อุปาทยีสูติ.					
๒๕๒๔	๑	๑	มัญญกุณฑล	๒๖-๒๘	พุราหุมน ต ทิสวา
โก นิธ กนุทต พาลุยตโรติ.					
	๒	๔	อายุวัตถน	๑๑๖	(สตถา) อิม คากมาห

วาทุณนํ นาม นตุถิติ.

๒๕๒๕ ๑ ๑ มัฏฐกุกุณทาลี ๒๖-๒๘ ทวีหิ ชเนหิ กถิตํ
ตุฎฐิ ปเวเทหิ.

๒ ๔ สารีบุตร ๑๑๑-๑๑๒ ตมปิ หิ เถโร
อภิวาทนเมว เสยโยติ.

๒๕๒๖ ๑ ๒ นันทโคบาล ๑๔๕-๑๕๐ สวาคุถิยํ กิร
ฉินุตฺตวา นิวตฺติ.

๒ ๒ นันทโคบาล ๑๕๐-๑๕๑ อถ นํ เอโก
อุกฺขิปีตุํ น เทหิติ.

๒๕๒๗ ๑ ๓ มหากัสสป ๘๑-๘๒ ตสฺมี ขณฺเฏ สกฺโก
สํมิติ ปฎิวจฺจํ อทาสิ.

๒ ๓ สุมณมาลา ๑๓๔-๑๓๖ อถ มาลาภาโร
นิกฺขนฺโต นาม นตุถิ.

๒๕๒๘ ๑ ๑ สุมณาเทวี ๑๔๒ โส โสตาปนฺโนปิ
เอวํ กหปตฺติ.

๒ ๔ อายุวตฺตทณ ๑๑๔-๑๑๕ สตฺธา ทีฆายุกิ
ปริวฺโต วิจเรติ.

๒๕๒๘ ๑ ๒ โสเรย ๑๕๖ ปุริสฺติงฺเก ปาคฺกุต-
นามํ อโหสิ.

๒ ๒ โสเรย ๑๕๖-๑๕๘ ชนปทวาสินํ ตํ
ตโต กเรติ

๒๕๓๐ ๑ ๒ ปุติกิตตะ ๑๔๖-๑๔๗ พุทฺธาจฺจนญจ นาม
หุตฺตวา มณฺจเก นิปชฺชติ.

๒ ๒ ปุติกิตตะ ๑๔๗ สตฺธา ตสฺส ปจ
วियํ เสสฺสตีติ.

๒๕๓๑ ๑ ๓ สุธัมม ๑๖๕-๑๖๖ ตสฺสตฺธา ตยา อุปาสโก

อิจฺฉา มาโน จ วฑฺฒตีติ.

๒ ๓ สุรัम्म ๑๖๖-๑๖๗ ตตฺถ อสนฺตฺนฺติ

นาวริชฺมาโน จ วฑฺฒตีติ.

๒๕๓๒ ๑ ๒ เทวสหาย ๑๔๗ ตํ อจาริเย

น พุสฺสึลลสฺส.

๒ ๔ สัจฺจิจ ๑๑๗-๑๑๘ ตา ตสฺมี กุจฺฉิเต

อัยฺย สจฺจิจฺจสามเณรโร นาม.

๒๕๓๓ ๑ ๑ เทวทัต ๑๓๑-๑๓๒ เทวทตฺตสฺสาปี กมฺมํ

สทฺฐี เอกโต ว อเหตุ.

๒ ๓ ปาฎิกา ๓๕-๔๐ พุทฺธานนฺจ มคฺคเทสเกน

วฏฺฏตีติ วตฺวา (อาห).

พ.ศ.	ข้อ	ภาค	เรื่อง	หน้า	เริ่ม
๒๕๓๔	๑	๑	เทวทัต	๑๒๕-๑๓๐	อปรภาค สตุถริ
			ลากสกุการิ นิพพตเตสิ.		
	๒	๔	ทารุจิริย	๕๖-๕๗	โส เอวั วคฺวา
			ปริญฺณณฺติ อห.		น
๒๕๓๕	๑	๔	บัณฑิต	๒๑-๒๒	อตีเต กิร
			สตฺถา อธิวาเสสิ.		
	๒	๑	ธัมมิก	๑๒๐-๑๒๑	สาวตฺถิยิ กิร
			ถาติ อห.		อาคม
๒๕๓๖	๑	๑	จุกกาล	๖๒-๖๓	เถโร กิ ปน
			ทสฺเสตฺวา ฆาเปตฺถาติ.		
	๒	๔	พหุปรตติกา	๑๔๘-๑๔๙	อด นํ กติปาหจฺเยน
			อิมิ กาดมาห.		
๒๕๓๗	๑	๑	เทวทัต	๗๐-๗๑	อุปาสโก นครวิธิย
			วิจฺรตีติ วทีสุ.		
	๒	๔	อนรุทฺธ	๖๑	เอกสฺมี หิ ทิวเส
			สตฺถา สฺวจิปาเสเก อาวุณิ.		
๒๕๓๘	๑	๑	จักขุपाल	๓-๔	สาวตฺถิยิ กิร
			วสฺสาวาเส วสิ.		
	๒	๒	โสเรยย	๑๔๓	ปุริสา หิ อิตฺถิโย
			อิตฺถิภาวั ปฏฺฐิตภิ.		
๒๕๓๙	๑	๒	สามาวตี	๑-๒	อปฺปมาโท อมตํ ปทฺนฺติ
			เต ตถา กรีสุ.		
	๒	๒	สามาวตี	๖๑	เอวั วคฺเต ภิกฺขุ

พุทธนุตเร ปุพพกมมัม.

๒๕๔๐ ๑ ๑ จักขุปาล ๔-๕ ตสฺมี สมเย สตฺถา

ปญฺหํ น ปุจฺฉติ.

๒ ๔ ราชเถระ ๑-๒ อเถกทิวสํ สตฺถา

กติปาเหเนว อรหตฺตํ ปาปุณฺนิ

๒๕๔๑ ๑ ๒ จิตตหัตถํ ๑๓๕ ตสฺมี ขณฺเ ทิวเส

ปฏฺฐสมฺภิทาหิ อรหตฺตํ อุปาสิเกติ

๒ ๔ ขทิววนิย ๓๘-๓๙ ตตฺถ ปน เทว

นิวาสนญฺจานสทิสํ อุปาสิเกติ

๒๕๔๒ ๑ ๓ วิฑูทกะ ๒๑-๒๒ สมฺมาสมฺพุทธสฺส ปน

จ ชีวิทํ ลภีสุ.

๒ ๓ วิสาขา ๖๑ เสฏฺฐิ กุลยาณํ เอสา กิ

โทสํ ปสฺสสตีติ.

๒๕๔๓ ๑ ๒ อัญญตร ๑๒๕-๑๒๖ สตฺถา ตสฺส

ปรินิพฺพายิ.

๒ ๓ วิสาขา ๔๘-๔๙ มหาปุณฺณาย หิ

วยกุลยาณํ นามาติ.

๒๕๔๔ ๑ ๓ จักขุบาล ๓ จักขุपालตฺถเรวตฺถู

กตฺวา ปกฺกามิ

๒ ๓ วิสาขา ๕๓-๕๔ อถ วิสาขา

อเสเสตฺวา นิภฺขมীสุ.

สถิติข้อสอบบาลีสนามหลวง ประโยค ป.ธ. ๓

วิชา แปลมคธเป็นไทย

พ.ศ.	ข้อ	ภาค	เรื่อง	หน้า	เริ่ม
๒๔๘๕	๑	๑	จักขุปาล	๒๐-๒๑	ตตถ มโนติ
			อนุปชชนเตสุปี อุปชชติเยว.		
	๒	๑	จักขุปาล	๒๑-๒๒	อธิปติวเสน ปน มโน
			ทุกขัง อนุพนุชตีติ.		
๒๔๘๖	๑	๗	มาร	๑๕๗-๑๖๑	อด นั สตถา
			ปาปานัง อกรรม สุนนติ.		
	๒	๗	มาร	๑๖๑-๑๖๒	ตตถ อตถมูหิตี
			สุขัง นาม กถิตติ.		
๒๔๘๗	๑	๑	จักขุปาล	๔-๕	โส กิร ตถากโต
			ธมฺมเทศนัง กเถสิเยว.		
	๒		กุมภโฆสก	๗๒-๗๓	ตํ สุตฺวา สตถา
			อป		
			ปมตฺตสุส ยโสภิวทฺตตีติ.		
	๒	๓	นัตตปาณิ	๔๔-๔๕	สตถา เณรสฺส วณัง
			มหานิสฺสาคิ อตุโถ.		
๒๔๘๘	๑	๒	สามาวดี	๕๐	อหัง อานนฺท สงฺคามัง
			อตุตทนฺโต ตโต ทรนฺติ.		
	๘		อัญญตร	๑๐๗-๑๐๗	สตฺตา นานํ เอตฺตเคน
			วฺจฺจิติ อตุโถ.		
	๒	๓	คัณฐิเกทก	๑๒๔-๑๒๕	สตฺตา ตสฺส ฐมฺมํ
			พาโลติ วฺจฺจิติ.		
๒๔๘๙	๑	๖	สัมพหุล	๑๑๓-๑๑๔	สตฺตา เตสํ นิสินฺนุจฺจานัง

น ปริหานีติ.

๒ ๓ มาร ๑๕๕-๑๖๑ อถ นั สตถา

ปาปาน อกรรม สุขนติ.

๒๔๕๐ ๑ ๒ สักก ๑๑๐ เหว มหาลิ มโฆ

ปมาทมูลิกาเยวาติ.

๒ ๖ เอรกปีตร ๕๖-๕๗ อถ นั สตถา

โยคกุเขมิ นาม วุจจตีติ.

๒๔๕๑ ๑ ๘ สารีบุตร ๑๑๓-๑๑๔ โส กิรายสุมา

นมสุเสยยาติ อตุโถ.

๒ ๒ กุมภโฆสก ๗๒-๗๓ ราชา อเนกสตาปี ๑ป

ปมตตสุส ยโสภิวทตตีติ.

๒ กุมภโฆสก ๗๔ คาธาปริโยसान

เทศนา ซาตาติ.

๒๔๕๒ ๑ ๑ นันทเถระ ๑๐๕-๑๐๗ สตถา หิ ปวตติตปว-

อากจเฉยยาตีติ อาห.

๒ ๑ สัตถุชัย ๑๐๓-๑๐๔ เหว วุตเต เทว

สมุมาสงกุปโปโคราติ.

๒๔๕๓ ๑ ๘ วักกถิ ๘๒-๘๓ โส กิรายสุมา

สงขารูปสมั สุขนติ.

* พ.ศ. ๒๔๘๕ ถึง พ.ศ. ๒๕๑๐ รวมประโยค ๑-๒ และ ป.ธ. ๓ เป็นชั้นเดียวกัน เรียกว่า
เปรียญ ๓ ใช้หนังสือ

ธัมมปัทฏฐกถา ภาค ๑-๘ เป็นหลักสูตร พ.ศ. ๒๕๑๑ ถึงปัจจุบัน ใช้หนังสือ ธัมมปัทฏฐกถา
ภาค ๕-๘ เป็นหลักสูตร

ข้อ ๑. แปลโดยพยัญชนะ ข้อ ๒. แปลโดยอรรถ

พ.ศ.	ข้อ	ภาค	เรื่อง	หน้า	เริ่ม	
จบ						
	๒	๔	ราชเถระ	๒-๔	อถกทิวส์ ฆมุตสภาย	
			โอวทยายติ ปวารตพพเมว.			
๒๔๕๔	๑	๑	ติสส	๓๕-๔๐	นาคธา อรุณ	
			ปาทมูล โอนมาเปสิ.			
	๒	๗	อาคันตุกะ	๑๓๑	สตถา เตหิ สทุธิ	
			อตุดาน โคเปลาติ อตุโธ.			
๒๔๕๕	๑	๕	อัญญตร	๑๔-๑๕	โส กิร ขงกิญจิ	
			โธกั โธกัปี โอิจินนติ.			
	๒	๗	เมณฑก	๓๖-๓๗	เอวั มหานุภาโว	
			วขุชั นาทตติ อตุโธ.			
๒๔๕๖	๑	๒	จูพป็นถก	๘๗-๘๘	สตถา อิมั อติต	
			ยั โอิโฆ นากิกริตติ.			
	๒	๘	เทวหิต	๑๕๐-๑๕๑	เอกสุมี หิ สมเย	
			พุราหุมนั วทามิตติ.			
๒๔๕๗	๑	๔	อายุวฑฒน	๑๑๕-๑๑๖	อถกทิวส์ ภิกขุ	
			วฑฒนั นาม นตุถิตติ.			
	๒	๘	สุนทรสมุท	๑๕๖-๑๕๗	เอวั อากต อิตถิกุตุต	วา
			ตกมิกษาทกั วิตุถาเรตุวา.			
๒๔๕๘	๑	๓	กัณฐิภาทก	๑๒๔-๑๒๕	เต กิร เทว	
			พาโลติ วุจจติติ.			
	๒	๔	สังกัจ	๑๒๔-๑๒๕	กิจจปรีโยสาน	
			การโวโรปนั ขถาติ.			
๒๔๕๙	๑	๗	ปาเวรก	๑๕๔-๑๕๕	โส กิร หตุถิ	

ปติฏฐาเปถาติ อตุโถ.

๒ ๑ เทวทัต ๑๓๘-๑๓๙ ภิกขุ เอตตกัม อิมํ ปิง
กลชาตกัม กเถสิ.

๒๕๐๐ ๑ ๑ จักขุपाल ๔-๕ ตสฺมี สมเย สตุถา
ธมฺมเทสนํ กเถสิเยว.

๒ ๘ อปุตตก ๔๒-๔๔ ภูตปุพฺพํ โส มหาราช
โรรุเว นิริเย ปจฺจตีติ.

๒๕๐๑ ๑ ๕ กุกกภูมิตฺร ๒๕-๒๖ อถ นํ อานนฺทเถโร
จิตฺตํ ปาปํ อนฺนฺกจฺจตีติ.

๒ ๘ อปุตตก ๔๒-๔๔ ภูตปุพฺพํ โส มหาราช
โรรุเว นิริเย ปจฺจตีติ.

๒๕๐๒ ๑ ๓ นตฺตปาณิ ๔๔-๔๕ สตุถา เถรสฺส วจฺนํ
มหานิสฺสาติ อตุโถ.

๒ ๓ สุมณฺมาลา ๑๓๔-๑๓๕ โส กิร เทวสิกํ
อุทฺทกฺขุทฺทโค สตุถาริ ปุเชสิ.

๒๕๐๓ ๑ ๓ อัญญุตฺร ๑๒๓-๑๓๔ ฆนฺเต สฺวา อุปาสิกา
ปรมตฺถนิพฺพานสุขญฺจ อวาทตีติ.

๒ ๕ โกณฺทธาน ๕๒-๕๓ อถ เนสิ สตุถา น
ภวิสฺสติเยวาติ อตุโถ.

๒๕๐๔ ๑ ๑ ปณฺนามคาลา ๑-๒ มหาโมหตฺโมนฺทฺเช
อตุถธมฺมุปฺนิสฺสตีตฺตฺติ.

๒ ๘ สาริบุตฺร ๑๑๐-๑๑๑ สตุถา อาคนฺตุวา
นิวตฺถํเอวาติ อตุโถ.

๒๕๐๕ ๑ ๑ เทวทัต ๑๓๓-๑๓๕ อายสฺมุนฺตํ ปน สาริปุตฺตํ อา
ทีนิ ชาตกานํปี กเถสิ.

๒ ๘ เขมาเถริ ๑๓๓-๑๓๕ สตุถา ตสฺสา จิตฺตวารี

คจณตีสติ อดุโธ.

๒๕๐๖ ๑ ๓ ครหทินัน ๕๘-๕๙ สตถา อนุโมทน

วิโรจติ โสภตีสติ.

๒ ๔ สารีบุตร ๖๗-๖๘ สตถา ตัม ถัม สุตวา

นาม น โหนตีสติ.

๒๕๐๗ ๑ ๒ นันทโคบาล ๑๕๐-๑๕๑ ทิสทิส ยนตัม

อุกขิปิตุ น เทตีสติ.

๒ ๓ ลกณฎก ๑๐๒-๑๐๓ สตถา เตสั ภิกขุณัน

เสสั ปุริมสทิสเมวาติ.

๒๕๐๘ ๑ ๒ เมมขิย ๑๑๗-๑๑๘ วาริชวาติ มจโน

ตัม ปหาดพพนต.

พ.ศ.	ข้อ	ภาค	เรื่อง	หน้า	เริ่ม
จบ					
	๒	๗	ทุพพจ	๑๒๗-๑๒๘	กุโธ ยถา ทุคคหิโต
					อาภิ
			รติติ อตุโถ.		
๒๕๐๕	๑	๔	ปัญญาส	๔๕-๔๖	สตถา ชมมสภ
			เทเสนโต อิมิ คาถมาห.		
	๒	๘	กุหก	๑๑๖-๑๑๘	โคธราชา วมุมิโกโต
			พาหิริ ปริมชชสีติ อตุโถ.		
๒๕๑๐	๑	๖	สุวรรณ	๑๑๖-๑๑๗	อิมา คาถา อภาสิ
			สงฺขาคุนฺติ เกทา ยฺชชฺนฺติ.		
	๒	๗	सानุ	๑๕๒-๑๕๓	โส มาตริ กถนฺติยา
			วิตฺกุกมิตฺุ ทสฺสามิตฺิ.		
๒๕๑๑	๑	๕	มหาชน	๑๑๕-๑๒๐	อจริตฺวา พุรฺหุมฺจริย
			อนฺุโสจนฺตา เสนฺตฺิติ.		
	๒	๕	รูปนันทา	๑๐๓-๑๐๔	จตุปฺปมาณิกา หิ
			ปฺลฺสนฺติ รูปนฺนทา จ.		
๒๕๑๒	๑	๖	เอกรปิตฺร	๘๖-๘๗	อถ นํ สตฺถา
			โยคกฺเขมิ นาม วิจฺจตีติ.		
	๒	๗	ภัททिय	๑๐๐-๑๐๑	สตฺถา เต ภิกฺขุ
			อภาวํ กจฺจนฺตฺิติ อตุโถ.		
๒๕๑๓	๑	๖	อสทิส	๕๕-๕๖	ราชาปิ โทมนฺสฺสฺปฺตุโต
			ทานํ ปหาริ อทาสิตฺิ.		
	๒	๗	सानุ	๑๕๒-๑๕๓	อถ นํ ปฺตุต
			วิตฺกุกมิตฺุ ทสฺสามิตฺิ.		
๒๕๑๔	๑	๕	สัมพหุล	๗๑-๗๒	สตฺถา วิสฺโยชนฺสฺตมฺคฺถเก

ทุกขมัทนติ ทยหมาโน.

๒	๘	สัมพหุล	๗๓-๗๔	ตตถ เมตตาวีหารีติ	
ทุกขมัทนติ กนทีติ อตุโถ,					
๒๕๑๕	๑	๖	อนภีรต	๗๓-๗๔	โส สกขรา อหริ
เทว คธา อภาสี.					
๒	๗	ปัญญาส	๕๕-๖๐	ตตถ มกคานญจุงกิโกติ	ปา
โมกขนทีติ อตุโถ.					
๒๕๑๖	๑	๖	ยมก	๘๑	อิท ปน ปาฎิหาริย
อกคฺวา อสฺสาสตรึ เทตี.					
๒	๗	วัชชีปุตตก	๑๐๘-๑๑๐	โส ตสฺมี วนสนฺเฑ	
น ภเวยยาตี อตุโถ.					
๒๕๑๗	๑	๖	กุมาร	๑๔-๑๕	สตุถา อากนฺคฺวา
นาถึ ลภตี พุทฺธภนฺตี.					
๒	๕	ปฐม	๑๑๕-๑๑๖	โส หิ โพธิรฺกฺขมฺเเล	
อธิกโตสฺมีตี อตุโถ.					
๒๕๑๘	๑	๘	ปัญญาภิกขุ	๔๘-๔๙	....รฺกฺขวาสีนั วเสน
อตุตฺตริตฺรโตตี อตุโถ.					
๒	๗	อັตตโน	๑๓๗-๑๓๘	อหํ นาโค ว สฺงคาม	
อตุตฺตริตฺรโตตี อตุโถ.					
๒๕๑๙	๑	๗	วัชชีปุตตก	๑๐๘	อถ โข โส ภิกขุ
ปีฬิโต เอวมมาห.					
๒	๗	อาคันตฺก	๑๓๑-๑๓๒	อถึ ภิกขเว	
โสจนฺตีตี อตุโถ.					
๒๕๒๐	๑	๕	รฺปนันทา	๑๐๔-๑๐๕	อิทฺธมยรฺูปึ ทิฏฺฐกาลโต
อติวिय วิรชฺชิ.					
๒	๕	รฺปนันทา	๑๐๕-๑๐๗	สตุถา ตสฺสา อิติถิยา	

กัญจิ คยหุปรัก นตุถิติ.

๒๕๒๑ ๑ ๖ โปธิราช ๓-๔ อตีเต กิร อเนกสตา

ปฏิกษุเคยย ปณฺทิตติ.

๒ ๖ โปธิราช ๔-๕ ตตุถ ยามนฺติ ตั

ตาเปตีติ.

๒๕๒๒ ๑ ๗ โภฆาตก ๓-๔ สตุถา ตั อามนฺเตตุวา

จิโตสตีติ อตุโถ.

๒ ๗ โภฆาตก ๔-๕ ปาถะยุนฺติ คมิกสุส

คหิตาเนว โหนฺติ.

๒๕๒๓ ๑ ๖ ตโย ๑๓๕-๑๔๐ เต ปพพชิตฺวาปี วินา

เยสํ นตุถิ ปิยายนฺติ.

พ.ศ.	ข้อ	ภาค	เรื่อง	หน้า	เริ่ม
จบ					
	๒	๖	ตโย	๑๔๐-๑๔๑	ตตถ อโยเคติ
	น กาทพพุนติ อตุโถ.				
๒๕๒๔	๑	๖	ยมก	๗๔-๗๕	สตุถา ตสฺส อฺปรี
	รชวภูฏโย โอิกริ.				
	๒	๗	มหัลลก	๗๕-๗๖	อิมา กถา อภาสี
	โหตีติ อตุโถ.				
๒๕๒๕	๑	๕	สันตติ	๗๒	สนฺตติมหามตุโตปี
	อฺปสนฺโต จริสฺสตีติ.				
	๒	๘	อัญญตร	๖๑-๖๒	อถ นํ ภควา โถ
	เมนตีติ อตุโถ				
๒๕๒๖	๑	๖	มารชิตา	๖๔	โส ตาสํ ตมตุถิ
	อฺปรีสงฺขเย อธิมฺตุโตติ.				
	๒	๖	มารชิตา	๖๔-๖๖	อถ สตุถา เอตุตเคนปี
	เนสฺสถาติ อตุโถ.				
๒๕๒๗	๑	๗	จูพฺสุภักทา	๑๑๓-๑๑๕	มงฺคลทิวสาทีสุ ปนฺส
	สา วจนฺหิ สสฺสุํ โตเสสิ.				
	๒	๗	จูพฺสุภักทา	๑๑๕-๑๑๖	ตสฺมี ขณ
	น ปญฺญาขณตีติ อตุโถ.				
๒๕๒๘	๑	๕	อฺตตร	๙๙-๑๐๐	จตุตฺเถ ทิวเส ปน
	วฺตุตฺ โหตี.				
	๒	๘	เทว	๑๒๑-๑๒๒	เตสฺ กิเรสฺส
	เทสนา อโหสีติ.				
๒๕๒๙	๑	๗	ปรีชิตน	๑๔๑	โตปี นสฺส วสตีติ

ภควา เตนุปลสงกมัตติ.

๒ ๗ ปรัชฌณ ๑๔๑-๑๔๓ สตุถา เอกมนตุ

ฆาเตสตาม โวติ.

๒๕๓๐ ๑ ๖ อตุล ๑๘๖ สตุถา ตสฺส กถิ

พฺรหฺมุนาปี ปลฺลิตฺโตติ.

๒ ๖ อตุล ๑๘๖-๑๘๗ ตตุถ โปราณเมตฺนติ

ปลฺลิตฺโตยฺวาติ อตุโถ.

๒๕๓๑ ๑ ๗ อตฺตโน ๑๓๖-๑๓๗ วตุถ อุปฺปมาทวคฺคสฺส อ

มา คาธา อภาสิ.

๒ ๗ อตฺตโน ๑๓๗-๑๓๘ อหํ นาโค ว สงฺคาม

อตุตฺตริตฺโรติ อตุโถ.

๒๕๓๒ ๑ ๖ โปธิราช ๓ สตุถา อุปฺปวีสิตฺวา ว

อาหริตฺวา ทสฺเสสิ.

๒ ๗ อตฺตโน ๕๑-๕๒ เตน ยงฺกิญฺจิติ

สตุถาริ ยาจิสุ.

๒๕๓๓ ๑ ๖ ยมก ๕๑-๕๒ สพฺพพฺพุธานิ กิร

อุปฺชาเรธาติ อาหิสุ.

๒ ๗ จุฬสาริ ๑๗-๑๘ สตุถา ภิกฺขเว อหิริโก

สุชีวนฺติ อตุโถ.

๒๕๓๔ ๑ ๗ โลพูทายิ ๑๔ อสขฺฌายมฺลา มนฺตา

มฺลนฺติ อตุโถ.

๒ ๗ อตฺตโน ๕๖-๕๗ สตุถา อิทํ อตีติ

มตุตาสุขํ จเชยฺยาติ.

๒๕๓๕ ๑ ๕ มหาโมกฺคก ๗ ๖๓-๖๔ โย ทนฺนฺเทน อทนฺนฺเทสุ

อุปฺปชฺชนฺตฺติ วุตฺตํ อตุโถ.

๒ ๘ สิวลิตฺติ ๑๕๑-๑๕๒ เอกสุมี หิ สมเย

ปพฺพชฺโติ อรหตฺตํ ปาปฺณิ.

๒๕๓๖ ๑ ๓ อັตตโน ๕๒-๕๓ มยํ กิํ นุํ กโรมาติ

นินฺมิตฺตพฺพุทฺธํ มาเปสิ.

๒ ๘ ฐัมมาราม ๕๕-๖๐ ภิกฺขุ ตถาคตฺตสฺส

อวชฺชนฺโตติ อตฺถโถ.

๒๕๓๗ ๑ ๖ เทวทັต ๑๕-๒๐ สตฺถา อากนฺตฺวา กาย

นามาติ อตฺถโถ.

๒ ๓ อັตตโน ๘๓ เอกสฺมี หิ สมเย

ภยํ น อุปฺปชฺชตีติ.

๒๕๓๘ ๑ ๕ อนาถบิณฺทิก ๑๒-๑๓ สฺสา สฺสาธุ เทวาติ

ภทฺธานิ ปสฺสตีติ.

พ.ศ.	ข้อ	ภาค	เรื่อง	หน้า	เริ่ม
จบ					
	๒	๖	ยมก	๗๖	อด นั ฆรณี นาม
			เอกมนต์ อฏฐาสี.		
๒๕๓๕	๑	๖	ปัญญาส	๑๕๒	ทารกามหากุสสปตุเถรี
			โหติยเววติ อตุโถ.		
	๒	๗	เมณฑก	๓๐	เอว วิปสุตติพุทธกาล
			ตตุเถว ชีวธาคี.		
๒๕๔๐	๑	๕	ปฐมโพธิ	๑๑๕-๑๑๖	อนนทชาติสัมภารนุติ
			อนุวิจรินุติ อตุโถ.		
	๒	๖	มหากาล	๑๖-๑๗	อตีเต กิร
			เอกั มณิรตนั อตุถิ.		
๒๕๔๑	๑	๗	มาร	๑๕๕-๑๖๐	อด นั สตุธา
			อิมา คาคา อภาสี.		
	๒	๘	ปัญญาทยก	๖๓-๖๔	สตุธา ตสุส จ
			อทสุเสตุวา น ปกุกมนุติ.		
๒๕๔๒	๑	๖	จิณฺจมาณวีกา	๔๖-๔๗	ปฐมโพธิยั หิ
			ลาภสกุการั นาสะหีตี.		
	๒	๖	นันทิย	๑๕๗-๑๕๘	จิรปุปวาสี ปุริสั
			เสสธวาทกา วิยาคี อตุโถ.		
๒๕๔๓	๑	๖	อุตตรา	๑๖๖-๑๖๗	ปุณฺโณ เถรี ทิสฺวา
			ภคตุคิกิจุ อกาสี.		
	๒	๗	วินิจนัยอำมาตย์	๔๑-๔๒	สตุธา น ภิกฺขเว
			น โหตีตี อตุโถ		
๒๕๔๔	๑	๗	สาริปุตตสทุธิวหาริก	๗๗-๗๘	อด นั สตุธา

อุปจารชฌานํ อุปปชฺชติ.

๒ ๘

สํกฺกเทวราช

๓๕-๔๐

สพฺพทานํ ฌมฺมทานํ

ฌมฺมทานเมว เสฏฺฐิ.

สถิติข้อสอบบาลีสนามหลวง ประโยค ป.ธ. ๓

วิชา สัมพันธไทย

พ.ศ.	ภาค	เรื่อง	หน้า	เริ่ม	
จบ					
๒๔๘๓	๕	ปฐมโพธิ์	๑๑๖	อหิ อิมสฺส	
		อปราปรี อนุวิจรี.			
	๖	อัคริทัต	๑๑๐-๑๑๑	โย จ คหฺภูโจ	ปสฺสตีติ อห.
๒๔๘๘	๕	สุปฺปพุทฺธ	๔๑	โส กิร อัย	ปีวนฺโต
		นีสีทิ.			
	๖	สັกกะ	๑๓๔-๑๓๕	ตถาคตฺสฺส หิ	ปาเท ปริมชฺชิ.
	๗	โปจฺฉิล	๗๓	โยคา เว	ยถา ภูริ ปวทฺธ
		ตีติ.			
๒๔๘๙	๖	โกสฺสรญฺญโย	๑๒๔-๑๒๕	สตุถา เตสํ	วิหฺรตีติ อตุ
		โถ.			
	๔	ปฏฺาจารา	๑๓๙	สา ตสฺมี ขณ	วิลปนฺตี
		ปริพฺภมิ.			
๒๔๙๐	๒	สามาวตี	๑	อฺปฺปมาโท อมตํ	
		หิมนฺตปฺปเทเส วสฺสีสุ.			
	๖	องฺคฺลีมาล	๓๗	อถ โข อายสฺมา	จนฺทิมาคิ.
๒๔๙๑	๑	สัญฺชัย	๘๐	อนฺุปฺปนฺเนยว	สหายกาเนว.
	๕	ฉัพฺพคฺคีย	๔๖	สพฺเพ ตสฺนฺติ	น ฆาตเยติ
		(คาถา).			
	๕	สัมฺพหฺล	๔๗	สุขกามานิ ภูตานิ	ลภเต สุขนฺติ
		(คาถา).			
	๕	อุโบสถ	๕๔	ยถา ทณฺฑเณน	ปาณินฺนฺติ

(คาถา).

๒๔๕๒	๕	มหาโมคค	๖๒-๖๓	สตฺถา อิมิ	คาถา
					อภาสี.
	๕	สุขสามเณร	๘๕	จตฺสฺโส หิ	นามาติ.
๒๔๕๓	๖	ตักกะ	๑๓๕-๑๓๖	สตฺถา เตสํ กถิ	คาถา อภาสี.
๒๔๕๔	๕	ลาชเทวธิดา	๖	อายุสฺมา หิ	สมิเป อฏฺฐ
					าสิ.
	๕	โลพูทายิเถระ	๑๑๒	โส ตํ อาทาย	อุกฺคณฺหาเปสิ.
๒๔๕๕	๓	ปฐฺวิกถา	๑-๒	เต กิร ภควตา	ปุปฺผมิว
					ปเจสฺสตีติ.
๒๔๕๖	๑	จักขุบาลเถระ	๗	โส มหาปาโล	ปิณฺฑาย ปา
					วิสิ.
๒๔๕๗	๕	ปิไลตักกเถระ	๗๖	เอกสฺมี หิ ทิวเส	อตฺตานิ
					โอาทิ.
๒๔๕๘	๘	ธัมมทินนาเถรี	๑๘๗	เอกทิวสํ หิ ตสฺสา	นาม อโหสิ.
๒๔๕๙	๔	ตัมพทาสฺสิกโจร	๘๙-๙๐	ตสฺมี ขณฺเ สารีปฺตฺต-	สยฺม ยาคุํ ปิ
					วิ.
๒๕๐๐	๓	สัฏฺฐิภูฏเปรต	๑๕๙	ปุริมฺนเยเนว หิ	กเถมีติ
					อาห.
๒๕๐๑	๒	สามาวตี	๑-๒	อตีเต อลฺลภปฺปรฏฺฐ	ภวิสฺสา
					มาติ.

พ.ศ	ภาค	เรื่อง	หน้า	เริ่ม	
๒๕๐๒	๘	อัญญตร	๑๓๔	โส กิร สตถุ	อายุ
		ทนาย นีวตุติ.			
๒๕๐๓	๔	ชีวกโกมาร	๕๓-๕๔	สตถา ตโตปี	อุปปช
		ชิสฺสตีติ.			
๒๕๐๔	๓	วิสาขา	๕๗-๕๘	โสปี เสฎฐี ธีตร	
		กจฺจนฺตฺตติ.			
๒๕๐๕	๔	กุณฑลเกสี	๑๐๑-๑๐๒	สา จินฺตลล อโ	
		ปพฺพตปฺปาเต จิปี.			
๒๕๐๖	๕	อุโบสถ	๕๓-๕๔	วิสาขา ตาสุ	อิม คาท
		มาห.			
๒๕๐๗	๒	อัญญตร	๑๑๑-๑๑๒	อุปฺปมาทรโต ภิกขุ	
		วณฺทมาโน ปกฺกามิตฺติ.			
๒๕๐๘	๘	โชติก	๑๖๐	เตสํ เทวโลกํ	
		ปริสฺปิรยฺนฺเต นิสฺสีทิ.			
๒๕๐๙	๒	สามาวดี	๔๐-๔๑	รตฺตสฺส หิ	อิม
		คாதมาห.			
๒๕๑๐	๒	กุมภโฆสก	๗๓-๗๔	อฏฺฐจฺานวโต สตีมโต	ยโส
		วฑฺฒตีติ.			
๒๕๑๑	๖	เปสการชิตา	๔๓	สตถา มยา	ปา
		ปฺุณฺณตีติ อตุโถ.			
๒๕๑๒	๖	ยมก	๖๙	สตฺตเม ทิวเส	คณ
		หาตีติ.			
๒๕๑๓	๕	รูปนันทา	๑๐๔-๑๐๕	สา ตํ โอลเกตุวา	

มหาลกิตติวณณติ.

๒๕๑๔	๕	รูปนันทา	๑๐๖-๑๐๗	อฏฺฐินัน นกริ กตํ	
		นกริ กตํ.			
๒๕๑๕	๕	รูปนันทา	๑๐๕	สตฺถา ตสฺสา ตตฺถ	กตฺ
		วา ทสฺเสติ.			
๒๕๑๖	๕	มหาชนเสรยฐิ	๑๑๘-๑๑๙	อถ นํ เอกทิวสํ	ชา
		โตติ อห.			
๒๕๑๗	๘	กปิลมัจฉ	๑	อตีเต กิริ กสฺสปลสฺส	ลาโก
		อุทปาที.			
๒๕๑๘	๖	มารธิดา	๖๒-๖๓	พุทฺธานํ กิริ	อิทมิทิสํ
		อุทปาที.			
๒๕๑๙	๕	รูปนันทา	๑๐๖-๑๐๗	สตฺถา นนฺเต มา	
		คยฺหุปลํ นตฺถิติ.			
๒๕๒๐	๖	กุมารกัสสป	๑๔-๑๕	สตฺถา อากนฺตฺวา	อิมํ คาค
		มาห.			
๒๕๒๑	๕	โกณฑธาน	๕๒-๕๓	สตฺถา... อนุสนฺธี	ภวิสฺ
		สตฺติเยวาทิ อตฺโถ.			
๒๕๒๒	๗	เอกวิหาริ	๑๑๗-๑๑๘	สตฺถาอิมํ คาคมาห	
		เอกวิหารเมว ปตฺถเถตีติ.			
๒๕๒๓	๕	มหาชนเสรยฐิ	๑๑๙-๑๒๐	ตตฺถ อจริตฺวาติ	
		ปาปฺณิสฺสูติ.			
๒๕๒๔	๖	เทวทํต	๑๙-๒๐	ยสฺส อจฺจนฺติ-	นามาติ
		อตฺโถ.			
๒๕๒๕	๖	อํตตทํต	๒๖-๒๗	สตฺถา ตสฺส	ภเวยฺยา
		ตี.			
๒๕๒๖	๕	วิสาขาสหายุกา	๙๓	สตฺถา กิมิทฺนฺติ	น

กโรธาติ.

๒๕๒๗ ๖ เปสการธิดา ๔๒-๔๓ (สตถา) ตติยั สาธุการ ปา

ปฺรณาทิตี อตุโถ.

๒๕๒๘ ๘ โชติก ๑๖๐-๑๖๑ เต ยาวตายุกั อป

โลเกตฺวา เอหิตี.

๒๕๒๙ ๗ อັตตโน ๑๓๗-๑๓๘ อหํ อานนุท เม ภาโร.

๒๕๓๐ ๕ มัลลิกา ๑๑๐-๑๑๑ อถ นํ สตฺถา กเถนุตี

ติ อตุโถ.

๒๕๓๑ ๘ อุกกเสน ๒๕-๒๖ เถโร กนฺตุวา

อุปกฺขณตฺตีติ อตุโถ.

พ.ศ.	ภาค	เรื่อง	หน้า	เริ่ม	
๒๕๓๒	๘	สามเณร	๑๓๓-๑๓๕	ตสุมี ขณ	น
		กุชฌิตุถาติ.			
๒๕๓๓	๘	โชติก	๑๗๒-๑๗๓	เหฏจาภคฺกาย จ	นนฺติ
		อทาสี.			
๒๕๓๔	๗	ทุพพจ	๑๒๗-๑๒๘	กุโส ยถา	โหตีติ
		อตฺโต.			
๒๕๓๕	๗	อาคันตุก	๑๓๑-๑๓๒	นกริ ยถา	โสจนุ
		ตีติ อตุโธ.			
๒๕๓๖	๖	โพธิราช	๔-๕	อตฺตานญเจ	นํ กโร
		ติ.			
๒๕๓๗	๕	มหาโมกคัลลน	๖๓-๖๔	โย ทนฺเจน	ณ
		าตินํ ปริกฺขยํ วา.			
๒๕๓๘	๗	จูฬสุภักทา	๑๑๕-๑๑๖	ตสุมี ขณ	
		ปกาสณตีติ อตุโธ.			
๒๕๓๙	๕	โลพูทายี	๑๑๓-๑๑๔	โส สํวจฺจรมตฺเตน	น
		วทฺตตีติ.			
๒๕๓๐	๗	ติสสเถระ	๑๐	สาปี สตฺตเม ทิว	
		อิมิ กถมาห.			
๒๕๔๑	๕	อนาถบิณฑิก	๑๓-๑๔	เสปาโปปิ ปสฺสตี	ภทฺรานิ
		เยว ปสฺสตีติ.			
๒๕๔๒		ภักทีย	๑๐๐-๑๐๑	ยํ หิ กิจฺจํ ตทปวิทุชฺชํ	กจฺจนุ
		ตีติ อตุโธ.			
๒๕๔๓	๗	นิกคัณจ	๑๓๓	อลชฺชิตาเย ลชฺชนฺติ	

คจณนตีติ อตุโถ.

๔๕๔๔ ๕

โถพูทายี

๑๑๔

อปปลสุตตายั ปุริโศ

หุตวา วิจรติ.

สถิติข้อสอบบาลีสนามหลวง ประโยค ป.ธ. ๔

วิชา แปลไทยเป็นมคธ

พ.ศ.	เรื่อง	หน้า	เริ่ม	
๒๕๐๕	กาลียกขินี สามิกสุส ฆเร อกาสิ.	๔๒-๔๓	เอโก กิร ญญุมพิกปุตโต	
๒๕๐๖	กาลียกขินี มชฺชาโร หุตฺวา นิพฺพตฺติ.	๔๓-๔๔	อถ นํ อหา ยถา	
	สังฺฆชย ติ ทสฺเสติ.	๕๐	ยสฺกุลปฺตฺตปฺมฺชา	ปฏิกุลน
๒๕๐๗	โกสฺมพิ ปจฺจโต อคมาสิ.	๕๗-๕๘	อานนฺตฺเตโร อนาถปิตฺตกาทีหิ	
	ชัมมิกอุบาสก นิพฺพตฺตฺตฺติ วทีสุ.	๑๒๐-๑๒๑	โส ชมฺมํ โสตุกาโม	
๒๕๐๘	ติสฺสเถระ ติริยํ นิปชฺชติ.	๓๗	เทวโล นาม ตาปโส	
	สังฺฆชย ณาเปตฺวา อทาสิ.	๘๒-๘๓	ตถา จรธ ภิกฺขเว	ปลย
๒๕๐๙	โกสฺมพิ อนฺุตาวสฺสํ วิดีนาเมสฺสุ.	๕๒-๕๓	โกสฺมพิวาสินอปิ โข	
	สังฺฆชย วานาโหสิ.	๘๐-๘๑	อนฺุปฺนฺเนยว หิ	ทาย
๒๕๑๐	สังฺฆชย ถกํ ปตฺโต.	๘๖-๘๗	เต ภควนฺตํ เอตทโวจํ	มต
	เทวสหาย	๑๔๔-๑๔๕	อิตโร ปน อหํ	ปฺจฺจติ

๒๕๐๖ ถึงปัจจุบันใช้หนังสือมังกัตถที่ปณี ภาค ๑ เป็นหลักสูตร

พ.ศ.	เรื่อง	หน้า	เริ่ม	จบ
	นันทเถระ	๑๐๘-๑๑๐	อด โข ภควา	ปาสาทิกตรา
	นิ จาติ.			
๒๕๑๗	กาลียักขินี	๔๘-๔๙	สา ตัม เนตฺวา	กมฺมนฺเต
	โอ โลเกสฺสตีติ.			
	จุนทสูกริก	๑๑๖	โส กิร ปญฺจปณฺณาส	ชีวิทํ กปฺ
	เปตี.			
	จุนทสูกริก	๑๑๗-๑๑๘	ตถาคเต ชฺรวิหารเ	รกขณฺโต
	อจฺฉตี.			
๒๕๑๘	มัญญุทฺถกณฺที	๒๔-๒๕	ตํ ทิวสํ ภควา	ชฺมมฺปเท กถํ
	ภาตีสฺสามิ.			
	เทวทํ	๗๐-๗๑	ตเมโก ปณฺทิตฺปริโส	ภิกฺขุโน ทเพย
	ยาสีติ อห.			
๒๕๑๙	จุลลกาล	๖๒-๖๔	อเถกา สฺसान โคปีกา	มตฺถกํ ปาเป
	ตํ สกฺขิสฺสตี.			
	สํญชัย	๘๕	สาร์ิปฺตตฺตเถโร จ นามส	ตุมฺเห กิ
	กริสฺสธาคี.			
๒๕๒๐	กาลียักขินี	๔๕-๔๖	สา ปน อฺทกฺวารโต	โน เวเรนา
	ตี วตฺวา (อห)			
	สํญชัย	๑๐๓-๑๐๔	เอวํ วุตฺเต เทว	คณฺหิตฺถาคี วต
	วา (อห)			
๒๕๒๑	จักขุบาล	๔	ตสฺมี สฺมเย สฺตถา	ยถิจฺฉิตฺเมว
	สฺมปฺชชตี.			
	นันทเถระ	๑๑๑	อด โข อายสฺมโต	นนฺโท อรหํ
	อโหตี.			

นันทเถระ	๑๑๑-๑๑๒	ภควโตปิ โข ฉานัง	เอตสุมา	
ปฎิสฺสวาทิ.				
๒๕๒๒	สังฆชัย	๕๑-๕๒	อุรุเวลกตฺสฺสปาทย โปน	ปีตุ สนฺติกั
อากมีสุ.				
สังฆชัย	๕๒	อถ เน ปีตา	วฑฺฒามาติ วที	
สุ.				
๒๕๒๓	เทวทัต	๑๒๕-๑๓๐	อปรภาเก สตุถริ	ลาภสกุ
การํ นิพฺพตฺเตสฺสตี.				
เทวทัต	๑๓๐	โส ลาภกฺการาภิกฺขโต	อนตฺถํ กริสฺสุ	
สามิตฺติ (จินฺเตสิ).				
๒๕๒๔	สุมนาทวี	๑๔๑-๑๔๒	อถ สุมนาทวี นาม	วตุวา กาลม
กาสิตี.				
สุมนาทวี	๑๔๒-๑๔๓	อถ นํ ภควา	นนฺทติเยวาติ วตุ	
วา (อาห).				
๒๕๒๕	จกฺขุบาล	๗-๘	มนุสฺสา วตฺตสมฺปนฺเน	อปฺ
ปมตฺตา วตุวา โหถาวุโสตี.				
จุลลกาล	๖๑	เสตพฺยนคฺรวาสิโน หิ	กนิฏฺโจ เม	
อตุถิ ฆนฺเตตี.				
๒๕๒๖	นันทเถระ	๑๐๗-๑๐๘	สตุตฺเม ทิวเส ราชูลมาตา	ตํ
สามิกั กโรมีตี.				
นันทเถระ	๑๐๘-๑๐๙	อถ โข ภควา อายสฺมนุตฺ	คนฺตุวา วาสิ	
กปฺเปตี.				
๒๕๒๗	สังฆชัย	๑๐๑-๑๐๒	สรทตาปโสปี	อภิสฺกการิ
สชฺเชหิติ.				
สังฆชัย	๑๐๒	สิริวฑฺโฒ ตสฺส	โอโลเกตุวา	
เทมีตี.				

๒๕๒๘	เทวทัต	๑๓๓	อด โข เทวทศโต	มุขโต อุกุณณ
.ณิ.				
	เทวทัต	๑๓๘-๑๓๙	ภิกขุ เอตตกัม	ตฺสฺสฺสฺยเววตี วตฺวา
(อาห).				
๒๕๒๙	สัณฺชัฏ	๙๑-๙๓	รณฺโณ ปน อปเรปี	คเหตุวา ทานํ
เทนฺตฺติ.				
	สัณฺชัฏ	๙๓	กมฺมกรานํ ปน ปุตฺตทา	โอบุโลเกตุวา
ทมนฺมิตฺติ.				
๒๕๓๐	เทวสหาย	๑๔๔-๑๔๕	สาวตฺถิवासินอ หิ เทว	สหายก
ภิกขุ ฆนฺเตติ วทนฺตฺติ.				

พ.ศ.	เรื่อง	หน้า	เริ่ม	
จบ	เทวสหาย	๑๔๕	เอว เเธเร ปุณปุณ	อิตโร ตั
	สพพิ กเถสิ.			
๒๕๓๑	ติสสเถระ	๓๗-๓๘	เทวโล นาม ตาปโส	ติริย
	นิปปชช.			
	สังขัย	๘๒-๘๓	เอว เตสุ กติกั	กฤษฏิกาย
	อุทกั อทาสี.			
๒๕๓๒	สังขัย	๗๕-๗๖	อมุหากั หิ สตุถา	ยาวตา
	ยุกั จตุวา (อฏฐาสี).			
	นันทเถระ	๑๑๐-๑๑๑	อสุโสสุ โข ภิกขุ	นนุ
	โท อรหตั อโหสิ.			
๒๕๓๓	โกสัมพี	๕๕-๕๖	ตถาคตสุต ตตุถ	วนุ
	ทิตฺวา เอกมุนตั นิสีทิ.			
	สังขัย	๘๑-๘๒	เทว ปน ชนา	คฺมุเหหิ ฌ
	าตฺนุติ วุตุเต (อาห).			
๒๕๓๔	จักขุบาล	๖	ตั สตุวา มหาปาโล	
	สมณปฏิปตฺติ ปุเรสุสามิติ.			
	โกสัมพี	๕๐-๕๑	อเถโก ภิกขุ ตถาคตั	วฏฏุกชา
	ตกั กเถสิ.			
๒๕๓๕	กาลียักขินี	๔๖	ตสุมี สมเย สตุถา	เอส
	ชฺมุโม สนนตฺโนติ.			
	เทวทัต	๗๐	เอกสุมี หิ สมเย	กณฺหถาติ
	เถรึ นิมฺนฺเตสิ.			
๒๕๓๖	จักขุบาล	๕	ตทา สาวตฺถิยั สตุต	ชฺมุมสุ

สวนตฤาย คจณนติ.

จักขุบาล ๕ พุทธา จ นาม ฌรวาเสน

ปพพชิสสามิติ.

จักขุบาล ๑๔ อิตถิสทโท วีย หิ อิต

ถิสทโทติ.

มัฏฐกฺกณทล ๒๔ ตํ ทิวสํ ภควา อาพาหน

วิจริสฺสติ.

๒๕๓๗ เทวทต ๗๒-๗๓ อตีเต พาราณสียํ วิ

ลมพมาโน อากจณนติ.

เทวทต ๑๓๖ เทวทตฺโตปิ โข นว อาฆาโต

นตฺถิติ.

เทวทต ๑๓๖-๑๓๗ ภิกฺขุ กิร ปณฺจณฺนํ เต ปจฺวี ปวิสฺสฺ.

๒๕๓๘ เทวทต ๗๑ อุปาสโก เตนหิ ปารุปีต

วา วิจรตีติ วทิสฺ.

เทวทต ๗๒ อตีเต พาราณสียํ โส ตเถว

กโรติ.

๒๕๓๙ จักขุบาล ๑๖ เถรสฺสาปี สีสเตเชน เถร์

อททส.

จักขุบาล ๑๖ อุปคณฺตฺวา จ ปน คมิสฺสา

มิสฺส สนตฺติกนฺติ.

โกสํมพี ๔๙-๕๐ โสสมฺพียํ หิ โฆสิตารามे อณฺวมณ

ณํ กลหํ วทฺธยีสฺ.

๒๕๔๐ จักขุบาล ๑๔-๑๕ อิตถิสทโท วีย หิ ยญฺจ

โกฏฺฐิกคหณกิจจํ นตฺถิติ.

เทวทต ๑๓๑-๑๓๒ เทวทตฺตฺสฺสาปี กมฺมํ สงฺฆเมทาย

ปรกฺกมิ.

๒๕๔๑	สัญญาชัย	๕๓-๕๔	ตทา ปน เตถั	รณโณ อตุ
	ตานัน ทสยีส.			
	สัญญาชัย	๕๗-๕๘	ตสมึ สมเย จตุตตติสทสตา	ตถาคตสตุ
	ปตุเต ปติฏจาเปติ.			
๒๕๔๒	สัญญาชัย	๕๕-๕๖	อคุทสาวกา ปน ฆนเต	
	อิสิปพพชั ปพพช.			
	สัญญาชัย	๕๕-๑๐๐	เอวั นิสินเน สตุถริ	หตุถั ปสา
	เรหิ.			

พ.ศ.	เรื่อง	หน้า	เริ่ม	จบ
๒๕๔๓	สังข์ชัย	๕๔-๕๕	โศ ปุณทิวเส	สณฺหหีสุ.
	สังข์ชัย	๕๘-๕๙	ตโต ภคตฺตกิจจํ	อิทฺธิวิสโย เหส.
๒๕๔๔	จักขุบาล	๗	(โศ) ลทฺธปพฺพชฺชูปสมฺปโท	ปิณฺฑาย ปาวิสิ.
	สังข์ชัย	๗๙-๘๐	เอวํ โลกเ เอกสฺสภูจฺจียา	วาสํ กปฺเปสิ.

สถิติข้อสอบบาลีสนามหลวง ประโยค ป.ธ. ๔

วิชา แปลมคธเป็นไทย

พ.ศ.	กถา	ข้อ	เริ่ม	
๒๔๗๘	จป	๔๖๗-๔๖๘	กาเลน ชมฺมสากัจฉา นาม	อัยเมตฺถ
๒๔๗๙	ปัพเพเต	๑๐๓-๑๐๖	เอวมิมาย ปุณฺณานุภาเวน	วุจฺจ
๒๔๘๐	การว	๒๔๗-๒๕๑	เอวมเมส กุสลุปปตฺติยาปิ	ตท
๒๔๘๑	เอกาทสม	๖๒๓-๖๒๕	ตนฺเตสนฺติ เย เอตาทิสานิ	มฺกฺล
๒๔๘๒	ทาน	๔๖-๔๘	ชมฺมํ เทเสนฺเตน หิ	จิตฺติยา
๒๔๘๔	โสจจัสสตา	๔๓๕-๔๔๐	โสจจวสฺสตา นาม สหชมฺมิกํ	อธิปฺปา
๒๔๘๕	อกรรมปีตจิต	๕๖๖-๕๖๘	ตถา หิ ภควา อุตฺตวโตปิ	ภิกฺข
๒๔๘๖	พาหุสัจ	๑๒๖,๑๒๗	อิติ โส พุราหุมนฺตส	พาหุสจ
๒๔๘๗	พาลบัณฺฑิต	๓๒	โพธิสตุโตปิ หิมนฺตปฺปเทเส	พาลเอหิ
	วินัยกถา	๒๔๓	ปาณาติปาโต ชีวิตินฺทริยา	สฺตฺตสงฺคีติ
	ตปฺกถา	๔๗๘	เอวํ อินฺทริยสํวรสํยุตโต	วิมุตฺติลฺล

านทสฺสนนฺติ จ.

๒๔๘๘ วินัยกถา ๑๗๕,๑๗๖ อาชีวาปาริสุทฺธิสึลนฺตุ วุตฺตน
เยเนว เวทิตพฺพํ.

ชัมมจริยา ๕๔,๕๕ ชมฺมจริยา นาม
ชมฺมจริยสมจริยา โหติ.

เอกาทสม ๖๒๑ ตตฺถ อาสวา อาหุ

เนยฺยสุตฺตวณฺณนา จ.

๑๔๘๘ ปุชากถา ๖๘ เหวํ ตาว อามิสฺปุชา
สิกฺขิตพฺพนฺติ.

อนากุล ๔๐๖ โย ปน สกฺลทิวสภาคํ อาวสึตุํ
จฺมรณฺติ.

๒๔๙๐ วินัยกถา ๑๘๑,๑๘๒ ยํ ปฏิกฺขิตฺตเวชฺชกมฺมาทิกํ วิว
ปริวชเชตพฺพา.

วินัยกถา ๒๕๖,๒๕๗ ทฺวิสุ จ ปเนเตสุ ทฺวิโร

วินโย วุตฺโต

๒๔๙๑ พาหุสัจจ ๑๒๑,๑๒๒ อิตฺพิหุสฺสุตฺตสฺส อภาวโต
ติ ตฎฎีกา.

สุภาสิต ๒๘๒ วฺจสีตฺตเถโรปิ สาเชตีติ วุตฺตํ
โหติ.

๒๔๙๒ สิทานํตถ ๑๐,๑๑ เหวํ เอกมฺนฺตํ จิโต อุกฺยตฺถ
เอกสทิสฺสาตี.

อนากุล ๓๙๙ กมฺมมนฺตา นาม อึช วุตฺตํ (
๑ บรรทัด).

อนากุล ๔๐๑ กาลาติกฺกมฺนาทึ ปน - อนากุล
ภาโว นาม (๑ บรรทัด).

* พ.ศ. ๒๔๗๘ ถึง พ.ศ. ๒๕๑๕ ใช้หนังสือมัจฉลัตถทีปนี ภาค ๑-๒ เป็นหลักสูตร พ.ศ.

๒๕๐๖

ถึงปัจจุบันใช้หนังสือมงคลัตถทีปนี ภาค ๑ เป็นหลักสูตร

พ.ศ.	กถา	ข้อ	เริ่ม	จบ
	อนากุล	๔๑๖	ตตถ กสิกมัม	หิตาวห โหติ (๑ บรรทัด).
	อนากุล	๔๑๗	เอส นโย	ปจฺยวตฺตุนฺติ.
๓๔๕๓	ปุชากถา	๕๕	เอโก กิร กุลฺปุตฺโต	กถํ พุทฺธสฺส
	วินัยกถา	๑๗๕,๑๗๗	อาชีวปาริสุทฺธิสึนฺตฺ	เกสขุขํ
	วินัยกถา	๒๕๔	อนภิชฺฌมาทิสหคเตหิ ปน	อนุฎีกาอฏฺฐ
	สุภาสิต	๒๘๒	วงฺคิสฺตฺเถโรปิ	สาเชตีติ วุตฺตํ โห
	ปฏิรูปเทศ	๘๑	ปฏิรูปเทโส นาม	มงฺกฺลนฺติ
	ปฏิรูปเทศ	๘๓	อปีจฺ ปฏิรูปเทสวาโส	ปฎิ
	ปฏิรูปเทศ	๘๖	อานนฺตฺเถโร สายํ	อนุสฺสทานฺตฺ
	ปฏิรูปเทศ	๕๐	อปีจฺ ปฏิรูปเทสวาโส	มชฺฌิมปฺป
	วินัยกถา	๒๔๒	อิทานิ ปาณาติปาตา -	ขุทฺทกปาจ
	วินัยกถา	๒๔๓	ปาณาติปาโต	สุตฺตสงฺคีติ
	อนากุล	๔๐๖	โย ปน สกฺลทิวสภาคํ	อาวสิตุํ

ฉนวนติ.	อนากุล	๔๐๗	ตตฤ รตฤตี	ปานโสมชาติ
ตฤฎีกา.	อนากุล	๔๐๘	ตสุมา ฉรมเมสนเคน	หิ ทุกข์ ปป
โปติ.	อนากุล	๔๑๒	โย ปน สีตาทินิ	สุขิ วินุทติ.
	อนากุล	๔๑๕	ตสุมา ฉรมเมสนเคน	วมมิโกวปจีย
ตีติ.				
๒๔๕๗	มาตาปีตุ	๓๓๘	เตปี เปตา อปี นาม	อาคนตุวาน สกั
ฉนวนติ.				
	มาตาปีตุ	๓๕๒	เอวมิธ เจว	จันโส อุ
ปกปติติ.				
๒๔๕๘	มาตาปีตุ	๓๔๐	อิทานิ สตุถา	สตุทานั
กมุขปจยชาติ.				
	มาตาปีตุ	๓๔๑	อิทานิ รณณา	กปปีข ปาน
โกชนนติ.				
	มาตาปีตุ	๓๔๒	อิทานิ เชน ปกาเรน	สุขิตา โหนตุ ฌ
าตโยติ.				
	มาตาปีตุ	๓๔๓	อิทานิ ยสุมา อิทั	สกุกจจัน อนุ
โมทเรติ.				
	มาตาปีตุ	๓๔๔	อิทานิ ฉาตเก นิสุสาย	ทายกา จ อนปี
ผลาติ.				
	อนากุล	๓๕๕	กมุมนุตตา นาม	ตฤฎีกา.
	อนากุล	๔๐๐	มชฺฌิมปณฺณาสเก	ปกกรณ โต ฉาตพ
พา.				
๒๔๕๕	วินัยกถา	๑๗๘	ทส ฉาตกาติ เจตฤ	อปปจจาสิสนุ

เคน.

วินัยกถา ๒๕๖

ทิวีส จ ปเนเตสุ

วรรณติ สุตมาหิ

ตาคิ.

๒๕๐๐ อุปปีตติกถา ๒

สุตตคถิ สิวณณนุเตน

อุปชชเตว.

อุปปีตติกถา ๕

ตคถ เอมเม

อิทเมตถ สุตตวต

ถาน.

พ.ศ.	กถา	ข้อ	เริ่ม	
จบ	มาตาปิตุ	๓๕๓	ตสุมา สย ปตติทานวหฺย	ลภนตุ มม
เจตสาติ.	มาตาปิตุ	๓๖๐	เอวํ สีกาลสุตฺเต	เปจฺจ
สกุเค ปโมทตีติ.	มาตาปิตุ	๓๖๒	วุตฺตยฺเจตํ	เทวตาพฺลินฺ
ติ.	มาตาปิตุ	๓๖๔	ตสุมา อิมํ สุกโตวาท	กตฺตพฺพเม
วาติ.	มาตาปิตุ	๓๖๕	อิติ ภรณาทีอุปฺฏจํ	มจฺจลํ (๑
บรฺรประโยค)	ปาหุสฺสจ	๑๒๖	อิติ โส พฺราหฺมณฺสฺส	
๒๕๐๑	ปาหุสฺสจ	๑๒๖	อิติ โส พฺราหฺมณฺสฺส	
โหนติ เตน.	ปาหุสฺสจ	๑๒๗	สีลํ สิริญฺจาปี	สมา
หาริตพฺพํ ปาหุสฺสจกถา	มาตาปิตุ	๒๕๔-๒๕๖	เตน วุตฺตํ ติกจตุกฺกฺกฺต -	จาติ วุตฺตํ.
๒๕๐๒	วินัยกถา	๑๘๐-๑๘๓	อริฏฺฐปจฺจนฺติ เอตถ	วิ
สุทฺธิมกุเค วุตฺตํ.	อนากุล	๔๑๐,๔๑๑	โย ปน อติสีตาทีนํ	อตฺถา อจฺ
เจนฺติ มาณเว.	อนากุล	๔๑๒	โย ปน สีตาทีนํ	สุขํ วินฺทติ.
๒๕๐๓	วินัยกถา	๒๒๘-๒๓๐	เอวมิเม วาธา	นโยติ
ตฎฎีกา.	มาตาปิตุ	๓๕๐,๓๕๑	อิทานิ สตุถา	เทสนํ ปรีโย

สาเปสี.

๒๕๐๔	ปัจฉิมกาลา	๑๑	ตตถุ คากายาติ	
	อุภยตถุ เอกสทิสาคี.			
	ปัจฉิมกาลา	๑๔	ปจฺยวาคุตํ นามายํ	อณฺเณ
	อนิวาริตา.			
	ปุตตทวาร	๓๘๕	ปุตฺตทวาร ทารา จ	สมฺมาน
	นาทีหิ อุปการกรรม			
	ปุตตทวาร	๓๘๗	ยทีปปี มาตีกายํ	ทิสาคี
	เวทิตพฺพํ			
	ปุตตทวาร	๓๘๘	อิติ สมฺมานนาทีนํ	๗๗๑ อนุกรมฺป
	ตีตี.			
๒๕๐๕	วินัยกถา	๒๓๙-๒๔๑	วิสตฺยวตฺตูกา สกฺกกายทิกฺกุจํ	ปจ
	มมกฺควชฺฐมาตี วุตฺตํ.			
	ปุตตทวาร	๓๘๓	อปฺเปเน วา พหฺนุณา	สณ
	จริตฺตวณฺณนानโย.			
๒๕๐๖	วินัยกถา	๒๐๗-๒๐๙	เตหิ ปน จิตฺเตหิ	มา วา
	อการณเมตํ.			
	มาตาปิตู	๓๕๗-๓๕๙	โส กิร อตฺตนา กตํ	อป
	ทานวณฺณนानโย.			
๒๕๐๗	ตีปปกถา	๑๓๑	ตตถุ ยตฺตร หีตี โย	
	อนฺวาทิกํ อารोเปตพฺพํ.			
	สุภาสิต	๒๖๕	ตตถุ องเกหีตี	วุตฺตนฺติ อารो
	เปตพฺพํ.			
๒๕๐๘	วินัยกถา	๒๓๔	สขฺฆายนฺตฺตีตี ตํ	กิมฺป
	เนสาตีอาที วุตฺตํ.			
	มาตาปิตู	๒๙๒	ตสฺมา สกฺกสมฺพทีปราชานํ	อิติ มาตา

วิหคณตีสติ.

๒๕๐๘ พาลบัณฑิต ๓๒ โภธิสตุโตปี หิมวนุตปเทศ ตั อหัม ยา
จามีติ.

มาตาปีตุ ๓๒๒-๓๒๓ ตั สตุวา สุวราชา
อนุกามิกนิธี นาม กเถนุติ.

๒๕๑๐ วินัยกถา ๒๔๕ กมุมปถสททโต ตู สงคีตีสตุ
ตาทิฎีกา.

มาตาปีตุ ๓๓๐,๓๓๑ สิปปนุติ อตุตโน กเหตุ
ปกุขิตโต.

พ.ศ.	กถา	ข้อ	เริ่ม	
๒๕๑๑	สุภาสิต เก เทวมนุสุตติ. ปุตตทวาร เทตีติ วุตตัม.	๒๘๔,๒๘๕ ๓๘๕	อิติ สุภาสิตภาสนาทีปี ตตถ สุสัวิทกมฺมนุตติ	อเนก นินฺปา
๒๕๑๒	อิตตสัมมา เสถ ปุพฺพสมม. มตาปีตุ วิสเย.	๑๐๕ ๓๔๕	ตํ สุตฺวา สกฺโก อิทานิ ปิตฺติวิสยฺยุปฺปนฺนํ	ตสมิ ปิตฺติ
๒๕๑๓	นิทานตถ โจ สาทฺยาที.	๗,๘,๙,๑๐	อนาถปิณฺฑิกสุตฺติ	จิตา
๒๕๑๔	วินัยกถา ปฺลสฺตีติ วุตตัม. อนากุล ตฎฎีกา.	๒๑๕-๒๒๑ ๔๐๓	อภิษฺฌายตีติ อภิษฺฌา เทศกาลาทีนิ อหาเปตฺวาตี	วิตถัม ชนนฺติ
๒๕๑๕	มตาปีตุ เทตีติ.	๓๓๘-๓๔๐	เตปี เปตา อปี นาม	สริตุํ น
๒๕๑๖	ปุตตทวาร วุตตัม.	๓๕๒-๓๕๕	โส ตสฺส กเถนฺโต	วุตฺโตตี
๒๕๑๗	วินัยกถา อปปุจฺจสีสนฺเตน. มตาปีตุ โต.	๑๗๘ ๓๐๑-๓๐๒	ทส ฌาตกาตี เจตฺถ ตตถ กิหิณา นมกาเรนปี	กาตพฺพิ อยมตฺโต วุต
๒๕๑๘	พาทุสัจจ	๑๑๕	ตติยาภาถายิ	อย

เมตถ สงฺเขโป.

อนากุล ๔๐๑-๔๐๓ กาลาทิกุมมนาที ปน สีลวิโสธนา
ทิวเสน เวทิตพฺโพ.

๒๕๑๕ พาลบัณทิต ๓ อเสวนา นาม อภขนา วุตฺตํ โห
ตีติ วุตฺตํ.

ปุตตทารา ๓๘๖-๓๘๗ ตตฺถ ปุตตทารา ปิฏฺฐิจิโต ปุน วิสฺสข
ชนนาตี วุตฺตํ.

๒๕๒๐ วินัยกถา ๑๘๐-๑๘๕ อริฏฺฐปจฺจนฺตี เอตฺถ มหา
ติสฺสตุเถเรน วีย.

๒๕๒๑ อนากุล ๓๘๕-๔๐๒ กมฺมนฺตนา นาม อฏฺฐาตา
วินฺทเต ธนฺนตี.

อนากุล ๔๐๓ เทสกาลาทินิ อหาเปตฺวาตี ธนฺนตี
ตฏฺฐีกา.

๒๕๒๒ สุตตวาทฺถถาน ๕๖ ตตฺถ เอวมฺเม อีทิสเม
วาติยตุโธ.

สุตตวาทฺถถาน ๗๘ เอกํ สมยฺม วีย
วณฺณสทฺโท จริยฺม.

๒๕๒๓ วินัยกถา ๑๔๗ วินโย นาม ตโต
ปรนฺตี.

วินัยกถา ๑๔๘-๑๔๙ ตนฺตํสมฺปตฺติยา
สมถกฺขณฺฐีกา.

๒๕๒๔ บุษากถา ๖๒ อตฺถสฺส สฺวา อจิกฺขณฺตี
สหพฺยตฺนตี สหภาวฺ.

วินัยกถา ๒๐๕-๒๐๖ ตสฺส วตฺตาวโร อิติวตฺ
ตกวณฺณนา.

๒๕๒๕ พาหุสัจจ ๑๑๖-๑๑๗ พาหุสัจจํ นาม

ชุดสนธิสัญญา

มาตรา ๓๗๐-๓๗๑ เอวี่ ปุตุตตสสานุกมพาย คเหตุ ปกขิต
โต.

๒๕๒๖ มาตรา ๓๓๕-๓๔๐ อถ สตุถา กตุตาวี สริตุ น เท
ตีตี.

มาตรา ๓๔๑-๓๔๒ อิทานิ รยญา สุขปุตตา.
๒๕๒๗ สิปปกถา ๑๒๘-๑๒๙ สิปป นาม วุจตี
ตี ตฎฎีกา.

วินัยกถา ๑๕๑-๑๕๔ อถ นาคมานวิกา กิจโน
พุทธานมูปาโท.

พ.ศ.	กถา	ข้อ	เริ่ม	จบ
๒๕๒๘	วินัยกถา	๒๓๔	สขมายนุติติ ต่	ตฎฎีกานโย.
	วินัยกถา	๒๓๕	อิติ อนนตฺตริยกมฺมโตปิ	ภวโต วุฏฺฐานัน
๒๕๒๙	ตีปปกถา	๑๒๘-๑๒๙	ตีปปี นาม	วุจฺจตีติ
	ตีปปกถา	๑๓๓-๑๓๔	ตถา อญฺจตรสฺส	อลฺลียา
๒๕๓๐	สุภาสิต	๒๖๐-๒๖๑	วาจาสทฺโท ทรณสาธโน	ยถาวุตฺตวณฺณ
	สุภาสิต	๒๖๒-๒๖๔	สุภาสิตลภฺขณฺนตฺ	อนนฺวชฺชา จ วิญญ
๒๕๓๑	ตีปปกถา	๑๓๑	ตตฺถ ยตฺร หีติ	อนฺวาทิกั
	วินัยกถา	๒๓๔	สขมายนุติติ ต่	กิมฺปนฺนสาธาติ
๒๕๓๒	พาลบัณฺฑิต	๕๕	ตตฺถ ยสฺมา โย	พาลอเสวนั
	วินัยกถา	๒๕๕	เอตฺถาห นนุ	ตตฺถ ทสฺสิตาติ.
๒๕๓๓	มาตาปีตฺ	๒๕๕-๒๕๖	พฺรหฺมาติ มาตาปีตโร	โสณนฺนท
	มาตาปีตฺ	๒๔๓	ยสฺมา เปตา	อิทํ ปตฺตวณฺนติ.
๒๕๓๔	วินัยกถา	๒๒๒-๒๒๓	ยถาวุตฺตญฺเจตฺ	อิธิปฺปาโยติ
	วินัยกถา	๒๒๔	สุกฺคิหุคฺคตีสุ	ตทณฺฎีกา.

๒๕๓๕	วินัยกถา	๒๓๕-๒๓๖	อิติ อนนตริยกมมโตปิ	วทนต์ิติ
	ตฎฎีกา.			
	มาตาปีตุ	๓๖๐-๓๖๑	เตนาห ปญจกงกุตตเร	วาริตาติ
	วุดตํ โหติ.			
๒๕๓๖	วินัยกถา	๒๒๒	ยถาวุตตตเจตํ	อฎฐสาลินี
	นโย			
	วินัยกถา	๒๔๕	กมมวุตตตเจตํ	สงกิติสุตตาทฎฎีกา.
	กา.			
๒๕๓๗	วินัยกถา	๒๐๓-๒๐๔	ปรปริคคหิตเต	ตฎฎีกา.
	มาตาปีตุ	๓๖๕-๓๖๗	อิติ ภรณาทีอุปฎฐานํ	นิเวเสนติ ปติฎฐาเปนนติ.
๒๕๓๘	พาลบัณฑิต	๓๐	ตํ ฌตฺวา สกโก	นภขตตปถํ วจนุทีมาติ.
	ปุพฺพเพกต	๕๕	โรหณชนปเท	สพฺพานิ อา
	หฺราเปสีติ.			
๒๕๓๙	ปุพฺพเพกต	๑๐๐	สตุถา ปน อิมํ	ปญฺหิตา
	กตปุญฺจตตตต.			
	มาตาปีตุ	๓๓๔-๓๓๕	อิติ ยถาวุตตํ	ปุรตตติมา ทิสาคี
	เวทิตพฺพา.			
๒๕๔๐	พาลบัณฑิต	๑๗-๑๙	อเสวนา นาม	เต พาลา นาม.
๒๕๔๑	พาสุทํจ	๑๒๓-๑๒๔	วุดตํ หิ ภควตา	ปจฺจกขํ กโร
	ตีติ ตฎฎีกา.			
	วินัยกถา	๑๙๑-๑๙๓	รूपียสิทฺทขาปทวณฺณนาทิสู	ปริโกเถ ปริ
	โกเถติ.			
๒๕๔๒	วินัยกถา	๑๗๔-๑๗๕	ตสฺมา ยํ ยํ อาปตฺตี	ปราชิกกา
	ปนุนนานมฺปิ สผลา อโหสี.			

วินัยกถา
วิสุทธิกถา.

๒๐๑-๒๐๒

พฤษหมาสภา

สมมติ

พ.ศ.	กถา	ข้อ	เริ่ม	จบ
๒๕๔๓	ปุจฉา	๓๓	ตตถ ฐมมานุชฌมปฏิปทา	มหานิพ
	พานสุตตวณณนโย			
	วินัยกถา	๑๕๗-๑๕๘	วุตตญจกุกถาย จีวร	กตวาติ
	อาทินติ วิมตวิโนทนี.			
๒๕๔๔	ปามกถา	๑	พุทโธ โย	ตํ สุนาถ
	สมาหิตาติ.			
	สุภาสิต	๒๔๕-๒๔๖	มุสวาทา เวมณยาทิก	- ถ้วตตนิโก โหติ
	ติ.			

สถิติข้อสอบสนามหลวง ประโยค ป.ธ. ๕

วิชา แปลไทยเป็นมคธ

พ.ศ.	ภาค	เรื่อง	หน้า	เริ่ม
จบ				
๒๔๘๔	๑	จักขุบาล	๕-๖	อถกทิวสั มหาปาโล
		ปพฺพชิสฺสวาทํ ตาตาคี.		
๒๔๘๖	๔	อนัตตปฺจจนก	๑๐๗-๑๐๘	โส ภิร พุราหฺมโณ
		ตํ เสยฺโยติ อตุโถ.		
๒๔๘๗	๑	นันทเถระ	๑๐๕-๑๐๖	ยถา อการี
		ปตุตฺ น คณฺหิ.		
	๒	จูพปฺนถก	๘๒-๘๓	อถ สายนฺหสมเย
		อาสนมชฺเฒ นิสฺสีทิ.		
๒๔๘๘	๑	สัณฺขัย	๗๖-๗๗	..อฺยุยานกิปาย คมนสมเย
		อโนมนทิตฺเร ปพฺพชิตฺวา...		
	๒	กฺุมภโฆสก	๖๗	โส มาตาปิตฺุหิ
		ตํ กมฺมํ อกาสิ.		
๒๔๘๙	๑	สัณฺขัย	๗๘-๗๙	สตุถา สตุตฺทาหํ โโพธิมณฺเฑ
		ปวตุตฺติปวธมฺมจกฺโก.		
	๒	กฺุมภโฆสก	๖๗-๖๘	อถสฺส เอกทิวสั
		สทฺุธิ ราชเคหโต นิกฺขมิตฺวา.		
๒๔๙๐	๒	สามาวตี	๑-๒๒	อตีเต อลฺลภกฺปฺปรกฺุเจ
		เต ตถา กรีสุ.		
	๔	นัันนเถระ	๗	โส ภิรายนฺสุมา
		ภเชถาคี ปฺุริสุตฺตเมตฺติ.		
	๔	นัันนเถระ	๘	ณฺนตฺเถโร ปน

อรหตุต ปาปญตี.

๒๔๕๑ ๑ โกสัมพิก ๕๘-๕๙ โกสมพิกา ภิกขุ

ตโต สมมุนติ เมธกาติ.

๓ วิชาสา ๖๕ สมมาสมพุทเช ปน

ทินนทานสุส ผล.

๒๔๕๒ ๓ วนวาสีตีสสะ ๑๘๖-๑๘๖ อิติ ปจวิย สรีรนิกเขป

วิปปลปนตา วิจรีสุ.

๓ มหากัสสปะ ๑๑๘ หิมวตูปปะเทเส เอโก

สา เม ปญญา น วิชชตีติ.

๒๔๕๓ ๑ จักขุบาล ๑๔-๑๖ สามณโร เถร์ ยญจิกโกฎิยา

ปกุกนุโต ว อโหสิ.

๑ จักขุบาล ๑๖ เถรสสาปี สีสเตเชน

เถร์ อทุทส.

๑ จักขุบาล ๑๖ อถสุส เอตทโหสิ

สนตีกนุติ.

๑ จักขุบาล ๑๗ โส เถรสเสวตถาย

อาคโตมูหีติ วตฺวา ปกุกามิ.

๒๔๕๔ ๑ กาลียักขินี ๔๕ สา ปน อุกทวารโต

เอส ฐมโม สนนุตโนติ.

๑ กาลียักขินี ๔๗ คาถาปริโยसानะ สา ยญจินี

โสดาปัตติผล ปติฏฺฐหิ.

๑ กาลียักขินี ๔๗ (สา) ฆนเต อห

อติวิย สมปชชติ.

๒๔๕๕ ๒ ปุติคัตตติสส ๑๔๕-๑๔๗ เอโก กิร สาวตุถิวาสี

ปจวิย สยิสสตีติ วตฺวา.

* พ.ศ. ๒๔๘๔ ถึง พ.ศ. ๒๕๐๖ ใช้หนังสือธรรมปัทมฐกถา ภาค ๑-๔ เป็นหลักสูตร พ .

ศ. ๒๕๐๓

ถึงปัจจุบัน ใช้หนังสือพิมพ์รัฐสภา ภาค ๒-๔ เป็นหลักสูตร

พ.ศ.	ภาค	เรื่อง	หน้า	เริ่ม
จบ				
	๒	ปุติคัตตติสส	๑๔๘	เทศनावสาน
		อรหตุตํ ปตฺวา ปรีนินุพฺพายี.		
๒๔๕๖	๑	มัญญุกุณฑลตี	๒๔-๒๕	ตํ ทิวสํ ภควา
		กนกวิมานเน นินุพฺพตฺตี.		
	๔	สารีบุตร	๖๗-๖๘	สตฺถา ตํ กถํ
		วิปฺปสนฺโน ว โหตี.		
๒๔๕๗	๑	จักขุบาล	๔	ตสฺมึ สมเย สตฺถา
		ปตฺติจฺจายมาโน.		
	๑	จักขุบาล	๔๕	อนาถปีณฺหโกปี
		ธมฺมเทศนํ กเถสิเยว.		
	๓	มหากัสสป	๘๐	เอกสฺมึ หี ทิวเส
		จริสฺสามีตี นิกฺขมึ.		
	๓	มหากัสสป	๘๑	สกโก ตุมฺหาทิสึโย
		เคหทวาริ อญฺจาสึ.		
	๓	มหากัสสป	๘๒	โส อนฺนโตเคหํ
		คนฺธเรณ อชฺโฆตฺถริ.		
	๓	มหากัสสป	๘๓	โส เอวํ วตฺวา
		อุทานํ อุทานะสิ.		
	๓	มหากัสสป	๘๕	อถ โข ภควา
		อุปฺสนฺตสฺส สทา สตีมโตตี.		
๒๔๕๘	๑	จักขุบาล	๕๗	พฺพุธา จ นาม
		ปพฺพชิสฺสามะวาทํ ตาตาทิ.		
	๒	จูฬป็นถก	๘๑-๘๒	จีวโกปี โข

ปริเสณ สหุธิ อคมาลี.

๒๔๕๕ ๑ สัตยชัย ๑๐๓-๑๐๔ เอวัง วุคเต เทว

สมมาตงกปโปโจจราติ.

๓ สุปปพุทธ ๑๒๘-๑๒๙ ตทา หิ สุปปพุทธกุกุจิ
ทลิตุทาติ วุจจนุติติ.

๒๕๐๐ ๓ วิสาขา ๖๖ ตโต เสฎฐิ จินเตสิ

ปุตตธิตาหิ วุฑุฑิ ปาปุณิ.

๓ วิสาขา ๗๖ อิติ โข ภิกุขเว

กุสลั พหุณุติ.

๓ วิสาขา ๗๔ ภิกุขุ ตสุสา

อุมมุตติกา ซาตาติ.

๓ วิสาขา ๗๓ ตา วิหารมหลุส

อุทานั อุทาเนสิ.

๓ วิสาขา ๗๓ วิสาขา จตุตาโร

นาม อญลิสุสา นตุถิ.

๓ วิสาขา ๗๑-๗๒ เหฎฐาญมิมิ ปญจ

สตถา อธิวาเสสิ.

๒๕๐๑ ๑ เทวทัต ๑๒๔ สตถริ อนุปิยั นาม วิ

หรนุเตเยว.

๑ เทวทัต ๑๒๗-๑๒๘ ตโต ภทุทธิโย สกยราชา

โปถุชชนิกั อิทุธิ ปตโต.

๔ ชีวก ๕๓-๕๔ เอกสุมิ หิ สมเย

ปริพาโห น วิชชติติ.

๒๕๐๒ ๑ จุลกาล ๖๔-๖๕ อเถกา กุลธิตา

อรหตุตัม ปาปุณิ.

๓ สัตยจิณุญ ๑๕๕-๑๖๐ อตีเต กิร

วตฺตพฺพํ ชานิสฺสามิตฺติ.

๓	สัจฺจิจิภูฏ	๑๖๐-๑๖๑	ราชา ปิจสปปปี	
กามา จตฺตทฺทิสฺสาคี.				
๒๕๐๓	๒	สามาวดี	๓๕-๓๗	รณฺโณ ปน ปณฺจ
อนฺนุโมทณฺ อกาสิ.				
๒	สามาวดี	๕๔	โส ธนฺ อทฺเตตฺวา	
เม สรณฺ ภาวตี อาท.				
๒๕๐๔	๑	จັกขุบาล	๔	ตฺสุมิ สฺมเย สฺตฺธา
ปตฺติฏฺจาปฺยมาโน.				
๑	จັกขุบาล	๕-๖	เอกทิวสํ มหาปาโล	
ปฏฺิปปชฺชาหิ นฺนฺติ.				

พ.ศ.	ภาค	เรื่อง	หน้า	เริ่ม
จบ				
	๒	จิตตหัตถ	๑๓๘-๑๓๙	อติเต พาราณสีย์
		ตสุเสว ชโย สาธุติ วตฺวา.		
๒๕๐๕	๒	นิกมวาลี	๑๑๒-๑๑๓	เอกสมัยี หิ สวาคฺถิโต
		ปิณฺฑทาย จรติ.		
	๒	นิกมวาลี	๑๑๓-๑๑๔	ภิกฺขุ ออฺย นิกมตฺสโร
		อุทุมฺพรชาณฺมตฺถเก นิสฺสีทิ.		
	๓	มรีจิ	๓-๔	โส กิร สตฺถุ -
		ภิกฺขุชนสภาวโเววาทิ วตฺวา.		
๒๕๐๖	๑	เทวทัต	๑๒๗-๑๒๘	ตโต ภทฺทึโย สกฺยราชา ปุณฺโ
		จ ตมตฺถํ อารโจะสิ.		
	๔	มหากัปปิน	๑๑-๑๒	เตสํ วิหารมชฺฌํ โหตุ
		ติ อนุโมทณํ กตฺวา อทาสิ.		
๒๕๐๗	๒	สักกะ	๙๙-๑๐๐	มโฆ เสสานํ โอวาทํ
		ปริโภกํ กตฺวา อทาสิ.		
	๓	วิสาขา	๖๐-๖๑	วิสาขา สสุรํ วิชมานา
		มยุหํ โทสํ โสธาเปถาติ.		
๒๕๐๘	๒	สามาวดี	๒๔-๒๕	เสฏฺฐิ มโตติ คนฺดฺวา
		เสฏฺฐิจฺจุจฺฉานํ อทาสิ.		
	๓	มหากัสสป	๘๑-๘๒	เถโรปี ทุกฺคตฺตานํ
		สามิติ ปฎิวจฺฉนํ วตฺวา.		
๒๕๐๙	๓	สุปปพุทธ	๑๒๙-๑๓๐	อด นํ ภควา อหา
		กโรนฺดา วิจรนฺตฺติติ วตฺวา.		
	๔	อนรุทท	๖๑-๖๒	เอกสมัยี หิ ทิวเส

มหาราสี อโหสิ.

๒๕๑๐ ๓ กตกวัตถุ ๑๓๒-๑๓๓ กสโก สตถาริ ทิสฺวา

โฆรวิโสติ วทฺนุโต กจฺจติ.

๒ ขานุโกณ ๑๒๕-๑๓๐ อเถกํ คามํ วิมฺมุปีตฺวา

ชีวิทํ เสยฺโยติ วตฺวา.

๒๕๑๑ ๓ สุมณมาลา ๑๓๔-๑๓๕ ภควา หิ เอกทา

กมนทวารมคฺตเมว อโหสิ.

๓ สุมณมาลา ๑๓๕-๑๓๖ ปุปฺพานํ วนฺณานิ

ปีติยา ปริปุริ.

๒๕๑๒ ๒ สามาวตี ๔๘-๔๙ ตาปี โข ปญฺจสตา

มหาราชาคี อาห.

๓ ปาฎิกาชีวก ๓๘-๓๙ อถ นํ โส กิจฺจํ

นาม นคฺถิ.

๒๕๑๓ ๓ มหากัศสป ๑๑๕-๑๑๖ เถริ กิร ราชคหํ

เอวํ กาคูํ น วนฺณุตีติ.

๔ ชีวก ๕๓-๕๔ เอกสุมี หิ สมเย

ฉลฺลิตฺ วิย อปคโต.

๒๕๑๔ ๒ อัญญตร ๑๑๑-๑๑๒ โส กิร สตฺถุ

กาคูํ วนฺณุตีติ วตฺวา.

๓ สัจฺจิจฺกู ๑๕๕-๑๖๐ อตีเต กิร พาราณสียํ

จตฺตาโร คามเวเร อทาสี.

๒๕๑๕ ๒ จุพฺบันถก ๘๒-๘๓ อถ สายณฺหสมเย

กถา วิปฺปกตาคี ปุจฺจตฺวา.

๓ อานันท ๑๒๐ ตมฺปิ จณฺฑาลกฺกุลสฺหสฺสํ

กตทิวเส ภคิ ลภติ.

๒๕๑๖ ๔ ปุฏาจารา ๑๓๖-๑๓๘ อถ เตสํ กจฺจนฺตฺวานํ

โอโลกยมานา ปายาสี.

๔ กิสาโคตมี ๑๔๕-๑๔๖ อถ นั เอโก ปณฺฑิตปุริโส

ปฏฺจาย ปุจฺจนฺตี วิจฺริ.

๒๕๑๗ ๓ วนวาสีตีสส ๑๗๓ สารีปุตฺตตฺเถโร เอกทิวสั

สพฺพ อากิริ.

๔ สัํกัจจ ๑๒๐-๑๒๑ เถรา วสุสฺสฺสนายิกาทิวเส อนาโร

เจตฺวา ปกฺกมิ.

๑๕๑๘ ๒ สามาวดี ๒๕-๓๐ สาทานคฺเค อุจฺจาสพฺพํ ธี

ตาทานม อตฺถิติ.

๓ ชั่มพุก ๑๔๔-๑๔๖ เนวาสีโก ตสฺส สกฺกาโร สมนฺธมฺ

โม รกฺขิตฺตํ นาสกฺขิ.

พ.ศ.	ภาค	เรื่อง	หน้า	เริ่ม
จบ				
๒๕๑๕	๒	กุมภโฆสก	๖๘-๖๙	ศา ตั คเหตุวา
		สทุธิ เอกโต อโหสิ.		
	๓	ฉัตตปาณิ	๔๑-๔๒	สาวตถิย หิ ฉตตปาณิ
		วนุทิตวา เอกมนต นิสสิทิ.		
๑๕๒๐	๓	วนวาสี	๑๖๔-๑๖๕	ทุกคตกาเล ทินนทาน
		อปปโททกมรฐปายาสเมว อหสิ.		
๒๕๒๑	๓	วิสาขา	๖๓-๖๖	อด นั กุญุมพิกา
		หิตาย สุขาย อากตาคิ วตวา.		
๒๕๒๒	๓	มัจฉริย	๓๐-๓๓	ราชกนนครสุต กิร
		จกมนโตปิ เนว ลภิสสสิติ.		
๒๕๒๓	๒	สามาวดี	๔๓-๔๔	โส กิร เอโก
		สุณาปีตมหาติ อหสิ.		
๒๕๒๔	๔	มหากัสสป	๕๕-๕๖	เอกสุมี หิ สมเย
		ปริสาย สทุธิ นิวตตสสุติ.		
	๔	สังกัจจ	๑๒๑-๑๒๒	ตสส ปน มกุเค
		ภิกขุติ ตั ปุจสิสุ.		
๒๕๒๕	๒	ปุติตตตตติสส	๑๔๖	พุทธานญจ นาม
		อาตเป วิสสชชาเปสิ.		
	๔	กุนทลเกสิ	๑๐๐-๑๐๑	โจโร ตั คเหตุวา
		กริสสามิติ อห.		
	๔	กุนทลเกสิ	๑๐๑	ตั สุตวา โจโร
		ปริเทวีติ วตวา (อห).		
	๔	กุนทลเกสิ	๑๐๑	ศา สุตวา โจโร

อดุลานัน วนทุฑิฑุ เทหิฑิ.

๒๕๒๖ ๓ วิฑูฑูฑะ ๖๘ อเดกทิวสั ราชา

อิมิ สุตตมาห.

๒๕๒๗ ๓ ฑัฑฑูฑู ๑๔๕-๑๕๐ เหว วตุวา สตุธา

ปญญาเปตุวา นิสิฑิ.

๔ พาหิยะ ๕๕-๕๖ ตสุมิ ปน ขณ

เทเสถว เม ฑมมฑุฑิ.

๒๕๒๘ ๒ จิตตหัตถ ๑๓๔-๑๓๕ เหว โส ฌกขิตุฑุ

โสดาปตติผลิ ปาปุณิ.

๓ ฌัฑฑริย ๓๑-๓๒ อถ นั ฌริยา นิ

สิฑิฑุวา ขาฑิสสามิฑิ.

๒๕๒๙ ๔ ปญจสท ๔๕ สาวตุถิวาสิโน สตุถุ

วิทถารน กถตุวา (เว็นคาธา).

๔ ฑัฑมิก ๔๗-๔๘ สาวตุถิยั ฌิร เอโก

โสดปิ นิฑูฑมิฑุวา ปพพชิ.

๔ ขฑิรเรวต ๗๕ มาตาปิสุส เรวตกุมาริ

ปลายิตุวา ปพพชิฑุ ฎฑูฑิฑิ.

๒๕๓๐ ๓ วนวาสิฑิสส ๑๗๔-๑๗๕ ฑุฑุคตกาเล ฑินนทานัน

อปปุฑฑกมฑูปายาสเมว อฑุฑุ.

๒๕๓๑ ๓ วิสาขา ๖๐-๖๑ วิสาขา สตุริ วิชมานา

มยหิ ฑิสั โสธาเปธาฑิ.

๔ ปฎาจาธา ๑๓๖-๑๓๘ อถ เตสั ฌจุนฑานัน

เวเคน อุกเก ปติ.

๒๕๓๒ ๒ สามาวติ ๑๒-๑๓ ติรจุนานา นามเต

กจุนสุมิ ปฎิสนธิ ฌนุฑิ.

๔ ฑัฑฑิต ๓๓ เหวโร อฎุฑเม ทิวเส

มาติกา นาม อเวกขตีติ.

๒๕๓๓ ๒ มหากัสสป ๕๑-๕๒ เอกสุมี หิ ทิวเส

ธีโร พาเล อเวกขตีติ.

๔ ขทิวณีย ๗๗-๗๘ โถกั คตกาเล

- ทิวาฏจานสตานี จ มาเปสิ.

๒๕๓๔ ๒ สามาวดี ๕๕-๕๖ ตา เอกทิวตี เณรสุต

ทินุนานิ สหสฺสกุขตฺตํ ลภิ.

๔ ขทิวณีย ๗๘-๗๙ ตตฺถ ปน เทว

ทิสฺวา อาทาย ปกุกมฺสิสุ.

๒๕๓๕ ๒ อารัทธ ๑๔๑-๑๔๒ เต อญฺณมญฺญํ คฺขุหํ

ปริเสยฺยาถาติ อฺยุโยเชสิ.

พ.ศ.	ภาค	เรื่อง	หน้า	เริ่ม
จบ				
	๓	วิทูรภาวะ	๑๘-๑๙	ต้ ทิวส์ มลลิกาย
		อุฎฺฐายาสนา วิหาริ อคมาสิ.		
๒๕๓๖	๒	เมฆิย	๑๑๖-๑๑๗	สตฺถา ปน ตีหิ
		ปเนกั จิตฺนุติ วุคฺคั.		
	๓	มรีจิ	๓-๔	โส กิร สตฺถุ
		อทสฺสนั มจฺจุราชสฺส กจฺเจตฺติ.		
๒๕๓๗	๒	โสเรยย	๑๕๒	สมมาตมฺพุทฺเต สาวตฺถิยั น
		ชานาถาติ วทีสุ.		
	๔	มหากัปปิน	๑๔-๑๕	สตฺถาปิ ตั ทิวส์
		มา อโหสิตี.		วिय
๒๕๓๘	๒	สั๊กก	๙๖-๙๗	สกุโก มหาลิ เทวานมินฺโท
		จิปปเมว นั ปฎิวินเยยฺนุติ.		
	๓	อัญญตร	๑๐๘-๑๐๙	โส ภาริยั วติทั
		สทฺธรมฺมึ อวิชานตฺนุติ.		
๒๕๓๙	๓	อุบลวัณณา	๑๔๐	สา กิร ปทฺมุคฺตรพฺุทฺสส
		อุปฺปลวณฺณาเตวว นามิ อกัสมุ.		
	๓	อุบลวัณณา	๑๔๑	ตสฺสา อจิรปพฺุชิตายเอว
		อภิญฺญาหิ จ.		
	๓	อุบลวัณณา	๑๔๑-๑๔๒	มาคฺลปฺตุโต ปนสฺสา
		(พาโล) ทุกขั นิคจฺจตฺตี.		อถ
๒๕๔๐	๒	สามาวตี	๓๖-๓๗	โส จินฺเตสิ อโย
		ยถาติ อนุโมทนั อกาสิ.		
	๓	มรีจิ	๓	โส กิร สตฺถุ
				- ภิษุ

ชนสภาวโหวาติ วตุวา.

๒๕๔๑ ๓ วิชาษา ๕๗-๕๘ อถ เสว มม สทุฐี

ฐีตรั อญโยเชติ.

๔ บัณทิต ๒๑-๒๒ อตีเต กิร กสฺสปสมมา

อธิวาเสติ.

๒๕๔๒ ๒ อัญญตร ๑๑๕-๑๒๐ เต อตุถ วสนุตตา

เอกมกุเคนาคตา นาม นตุถิ.

๔ โกสัมพีวาสิ ๗๑-๗๒ โส กนตุวา สตุถารั

อุปสนตุสฺส ตาทีโนติ.

๒๕๔๓ ๓ วนวาสีตีสส ๑๘๘-๑๘๙ ภิกฺขุณั ฐมฺมสภายั วิวก

มนุพฺรุหเยติ.

๓ ปาฎีกาชีวก ๓๕-๔๐ พุทฺธานนฺจ มกฺคเทศเกน เป

เสตุํ นาสกฺขิ.

๒๕๔๔ ๒ กุมภโฆสก ๗๒-๗๓ ราชา อนนฺกสตันิ อป

ปมตุตฺสฺส ยโสภิวฑฺฒตีติ.

๔ บัณทิตสามเนร ๒๒-๒๓ โส คามั ปวิสิตุวา น

ลภามิติ น ชานาสีติ.

สถิติข้อสอบสนามหลวง ประโยค ป.ธ. ๕

วิชา แปลมคธเป็นไทย

พ.ศ.	วิณณา	หน้า	เริ่ม	
๒๔๗๘	อุโปสถขันธก นาสณฺจนา วา.	๑๒๐-๑๒๒	นทีนิมิตฺเต ยสุสา	อธิเกหิ นา
๒๔๗๙	สมถักขันธก เวทิตพฺโพ.	๓๒๖-๓๒๙	ตตฺถ อปโลกนกกมฺมํ	เอวมตฺโต
๒๔๘๐	อุโปสถขันธก สรสมฺพุทฺสุปี เอเสว นโย.	๑๓๖-๑๓๘	เอวํ พุทฺธสีมาวเสน	ชาตสุ
๒๔๘๑	ปัญจวักค สารตพฺโพ.	๖๑๔-๖๑๗	สีมโต วิปตฺติย ปน	กตฺวา นิสฺ
๒๔๘๒	จูฬสังคาม ปโร ปริคฺคเหตพฺโพ.	๕๕๗-๕๕๙	จูฬสงฺคาม	เอวํ
๒๔๘๔	ปวารณา ติ จเปตพฺพาทิ.	๑๖๘-๑๗๑	ปวารณากมฺเมสุ สเจ	ณตฺ
๒๔๘๕	กฐินักขันธก สีมาย จิตฺ ออนุโมทติ.	๒๑๔-๒๑๖	อิทานิ ยถา จ	พหิอุปจาร
๒๔๘๖	อุโบสถขันธก สีมา สมฺมุนฺนิตพฺพา.	๑๒๙-๑๓๑	นทีปารนฺติ เอตฺถ	
๒๔๘๗	มหาขันธก पालนิโครฺโธ เตนฺอุปสงฺกมิ.	๘-๙	ตตฺรายํ ออนุปฺพุพิทฺธา	อช
	ปัญจวักค อธมฺมกมฺมนฺติ.	๖๐๗-๖๐๘	ตตฺถ อปโลกนกกมฺมํ	วตฺถุวิปนฺนํ
๒๔๘๘	อุโบสถขันธก	๑๑๕-๑๑๖	ปจฺมํ นิมิตฺตา	สุกิตฺ

ติดตามว โหนติ.

ปวารณา

๑๖๘-๑๖๙

ปวารณากมเมสุ สเจ

สมคัค

ปวารณากมมนติ.

เอกุตตริก

๕๐๙

กาลจตุกเถ ปวารเตตวา

กป

ปติ โน วิกาเล.

๒๔๘๙ อุโบสถขันธก

๑๓๖-๑๓๗

เอวํ พุทฺธสีมวเสน

อุปจารตุ

ถาย จเปตพุพ.

ปัญจก

๖๑๔-๖๑๕

สีมโต วิปตฺติย ปน

วจนโต

อสมมตา ว โหติ.

๒๔๙๐ จีวรักขันธก

๒๒๘-๒๒๙

โย น ฌนฺทาคติ

เอวรูป

สมมฺมนิตฺพุโพติ.

สมุจยักขันธก

๓๑๗-๓๑๘

สโมธานมานคฺตํ ปน

อตุถโต

สมฺปาทิตํ โหติ.

๒๔๙๑ ปารีวาสิก

๒๘๑

ปารีวาสิกกฺขนฺธเก

ปารีวาสิ

กาติ เวทิตพุพา.

สมุจยักขันธก

๓๐๘-๓๐๙

สุทฺธนฺตปรีวาโส

เหฎฺฐา ปน

โอโรหติ.

๒๔๙๒ อุโบสถขันธก

๑๓๖-๑๓๗

เอวํ พุทฺธสีมวเสน

สงฺฆ

กมฺมํ กาคูํ วัฏฺฏติ.

อุโบสถาที

๕๓๐

อุโปสถกมฺมสฺส โก

สพฺพตฺถ อุตฺตานเมวาทิ.

๒๔๙๓ อุโบสถขันธก

๑๒๓-๑๒๔

เอวํ สนฺนํปติเตสุ ปน

อวิป

ปวาสกมฺมวจา กาทพุพา.

อตฺตวาเสปกรณ

๕๓๑-๕๓๒

อตุถวเส ปกรณ

อฎฺฐิจ

วุตฺตุนฺติ.

* พ.ศ. ๒๔๗๘ ถึง พ.ศ. ๒๕๐๕ ใช้หนังสือสมันตปาสาทิกา ภาค ๓ เป็นหลักสูตร

พ.ศ. ๒๕๐๖ ถึง ปัจจุบัน

ใช้หนังสือมงคลตัดที่ปณี ภาค ๒ เป็นหลักสูตร

พ.ศ.	วันฉรนา	หน้า	เริ่ม	
๒๔๕๔	วัดตักขันธก ปน วรรณตเเยว. เอกุตตริก	๔๓๖-๔๓๗	อวาทลทวตเต	ปตถรลตุ
	ลตร สมมตลโย.	๕๑๐-๕๑๑	จตุตารโ ปุพพทลจจาทล	อล
๒๔๕๕	อุโปสถขันธก น วรรณตลตล.	๑๓๗-๑๓๘	เอว คามนลตวาลลน	อุนกมupun
๒๔๕๖	ปญจวักก ปวารณา นาม. ปญจวักก	๖๒๗	ลตตลทกมมกฏจานเกเท ปน	ลตตล
	วณณนา นลฎลจลตา.	๖๓๑-๖๓๒	ลทานล ยานล ตานล	อลตลลล
๒๔๕๗	มหาขันธก ปโยชนนลตล เวทลตพพ.	๑-๒	อภลนลน ปาลลลลโฆกขานล	
	ปญจวักก	๖๓๒-๖๓๓	ลทานล สพพลลลทลขาลปทานล	ปุกคคลสงก
๒๔๕๘	เสนาสนักขันธก จปจาทล เสนาสนเมว วรรณตล.	๓๘๓-๓๘๔	นาลทลทรนลตลลล อลลลลตร	มล
	กตลปุงจาล	๔๘๔-๔๘๕	สทารานลลลลลลลลลลลลลลลล	ทาทพพ
๒๕๕๕	ปวารณา ปวารณากมมุนตล.	๑๖๘-๑๖๙	ปวารณากมเมสุ สจ	
	กตลปุงจาล	๔๘๕-๔๘๖	อลปฎลลลลลลลลลลลลลลลล	อล
	ตานตลลลลลลลลลลลลลลลล			
๔๕๐๐	วัดตักขันธก	๔๓๖-๔๓๗	อวาทลทวตเต	อลตถรลตุ ปน

วฏฏติเยว.

ปัญจวัคค	๖๒๗	ถตุติกมมฏจานเกเท ปน	ถตุติ
ปวารณา นาม.			
ปัญจวัคค	๖๒๘	ถตุติทุติยกมมฏจานเกเท	โอ
สารณา ว เวทิตพพา.			
ปัญจวัคค	๖๓๐	ถตุติจตุตถกมมฏจานเกเท	- อาทิ
มาห.			
๑๕๐๑ อุโปสถขันธก	๑๒๓-๑๓๔	เอว สนนิปตเตสุ ปน	
มหาปจจิริย วุตต.			
ปาวาสิก	๒๘๑	ปาวาสิกกษนุชเก	ปาวาสิกาติ
เวทิตพพา.			
๒๕๐๒ อุโปสถขันธก	๑๒๐-๑๒๑	นทีนินิตเต ยสุสา	ตํ นินิตตํ
กาตุ วฏฏติ.			
สัมถักขันธก	๓๒๖	ตตุถ อปโลกนกมม	กมมวคเคเยว
วณณยิสสาม.			
๒๕๐๓ อุโปสถขันธก	๑๓๗-๑๓๘	เอว คามนุตวาสิน	อุนกมปน
น วฏฏติตี.			
๒๕๐๔ มหำขันธก	๑๐๔-๑๐๕	ปริทุสโกติ โย อตุตโน	
กณณสภขลิตาหิ สมนุนาคโต.			
๒๕๐๕ เสนาสนัักขันธก	๓๕๖-๓๕๗	อฑฑกાયิกานีติ	
ปณณภิสีติ เวทิตพพา.			
ปัญจวัคค	๖๒๘-๖๓๐	ถตุติทุติยกมมฏจานเกเท	สตุต จานา
นิ กจจติ.			
๒๕๐๖ ทานกถา	๒๑	โก เนตํ วิเสโสติ	
เขตตสมปตติยา มหปผลํ โหตีติ.			
นิวาท	๒๘๖-๒๘๘	นิวาโต นาม นิจมนตา	อตุถฑุเรน

ภวิตพัพ.

๒๕๐๓	ฉัมมจริยา	๖๐-๖๑	ตตถ อดุททา	
	จุพหตุติปโทปมาทิวณฺณนา			
	ปาปวิริติ	๑๖๕-๑๖๘	มชฺชํ นาม ปญฺจวิธ	
	ยถาวุตฺตสพฺพฎฺฐีกา.			
๒๕๐๘	ฉัมมจริยา	๗๑	ปชหิตฺวาติ สมากทวเสน	เมต
	ตายน ปวตฺตมาโน วุตฺโต.			
	ปาปวิริติ	๑๗๑	ฎฺฐีกาโร หิ ยทปิ	เอว
	สมปทมิตํ เวทิตพัพ.			
๒๕๐๘	นิพพานสัจฺจ	๕๕๐-๕๕๑	นิพพานํ อากมฺมาติ	สจฺจ
	กรณภาเวติ อนุฎฺฐีกา.			

พ.ศ.	วันฉรนา	หน้า	เริ่ม	
๒๕๑๐	อกัฒปีตจิต	๕๕๕-๕๖๐	จิตต์ นาม มโน	วุตตุน
	ติ มณีสารมณชฐสา.			
		๕๕๒	อิมินา ว สุตเตนาคิ	ชมพุขาทก
	สุตตฎีกา.			
๒๕๑๑	ปาปวิริติ	๑๖๑-๑๖๒	ตพพณณนาย กมมก-	
	อชิปฺปาโยติ ตฎฎีกา.			
	อโสภจิต	๕๗๐-๕๗๑	ตคถ พยสเนนาคิ	วิเสโส
	เวทิตพโพติ อนุฎีกา.			
		๕๖๑	สพพเสขุ ย	จุราทิกโณ.
๒๕๑๒	อ้ปปมาท	๒๔๑-๒๔๓	จิตตสส วอสสคโคติ	
	เวทิตพโพติ วิภงควณณนา.			
	อริยสัจจาน	๕๒๔-๕๒๖	อริยภาวสิทฺธิโตปีติ	อริยสทฺทว
	จนตฺโถ วุคฺโต.			
๑๕๑๓	ธัมมจริยา	๗๑-๗๒	สพพปฺปาณภูตहितานุกมฺปีติ	วิสุ
	สาสดาวกาลิกาทิวเสนาคิ อคฺโถ.			
	สันตฎฐี	๒๕๕-๒๕๖	กสฺสสัยฺยตตสฺสคิตฺติสุคฺคต	สามณฺณ
	ผลกสฺสปสัยฺยตตฎีกา จ.			
๑๕๑๔	ทานกถา	๑๒-๑๔	ฉพฺงคสมนฺนาคตาคิ	วุตฺตทา
	นิตฺติ ตฎฎีกา.			
	เอกาทสม	๖๑๖-๖๑๗	สคฺเต อนคฺเถ นิโยเชนฺโต	วุคฺคต
	โถ ยฺยชฺชเวว.			
๑๕๑๕	ตปกถา	๔๗๕	สุภนินิตฺตาทิกั วาคิ เอคฺถ	โยชนาคิ วิ
	สุทฺธิมคฺคฎีกา.			

ตปถา	๔๗๖	ตตถ กิถจาปี	อวชชนาทีน
วดีจตุตถานปี.			
๒๕๑๖ นพพาน	๕๔๕	ชมพุชาทโก ปรีพพชโก	อุ
ทาทุ ปเรสนติ.			
นพพาน	๕๕๐-๕๕๑	นพพาน อากมมาติ เอตถ	สจจิกถรณา
ภาเวตี อนฎีกา.			
นพพาน	๕๕๒	อิมินา ว สุตเตนาตี	ชมพุชาท
สุตตฎีกา.			
๒๕๑๗ ทานกถา	๒๑	อนุกุคหปชชจจนาเวสน	ปฎิปตตี
ตี วุตตตตทา.			
นพพาน	๕๕๔	เอวมิมาย คาถาย	วิสุชณน
โตตี.			
๒๕๑๘ ชันตีกถา	๔๒๖-๔๒๗	ตถา ที สรภจตปาโส	อต
โถตี ชาตกถาณณา.			
โถวจัสตทา	๔๓๕-๔๓๘	โถวจสุตทา นาม	ตฎฐตีตี ตฎฐี
กา.			
๒๕๑๙ นพพาน	๕๓๕-๕๔๐	เทวมมาตี เทว อิมา	อิติวุต
ตกถาณณา จ.			
นพพาน	๕๔๑	กามถจาปี สุตตวณณา	มคเคห
กรณียนติ.			
๒๕๒๐ ชัมมจริยา	๘๑	สมมาตี อวปรีตา	
สาเลชยาตทิกจจตุตถฎีกา.			
ชัมมจริยา	๘๒-๘๔	มหาสารตี อิมินา	อิม
ปาตี สจจกถา.			
๒๕๒๑ ทานกถา	๒-๕	ทาน นาม จาค	อวฎ
จิกสุตตวณณา.			

๒๕๒๒	หัตถมจรียา	๘๕	อาศวานัน ขยาติ	
	อากงเขยขฎีกา.			
	หัตถมจรียา	๘๖-๘๗	อิติ ภควา อาศวกุขย	มิลกตุ
	เถรวตฺต กติต.			
๒๕๒๓	หัตถมจรียา	๗๗-๗๘	สุกุมมราติ อพรุสตาย	
	สาเลขยขฎีกา.			
	หัตถมจรียา	๗๙-๘๐	กาลวาทีติอาทิ	สนุตกภา
	เวณ ปริณามติ.			

พ.ศ.	วันฉัตร	หน้า	เริ่ม	จบ
๒๕๒๔	ตปกรา	๔๗๖	ตสุสมิมุปน สีลาทีสุ	วิสุทฺธมคฺโค จ.
	ตปกรา	๔๗๗	มฺภูจสจฺจํ สติปฺปฏิปทฺษา-	วิสุทฺธมคฺคกฺกิกาปี
			โอโลเกตพฺพา.	
๒๕๒๕	ทานกถา	๒๖	สนฺทิกฺกจินฺติ อสมฺปราย	- อพฺนชฺส
			สาคิ ตฺกฺกิกา.	
	เอกาทสม	๖๑๒-๖๑๓	เอวํ เทวปฺตฺเตน	อตุโลปี ยฺชช
			เดว.	
๒๕๒๖	ชัมมจฺริยา	๗๕-๗๗	อนฺุปฺปาทาตาคิ	ชนสง
			กนฺฺติ วุคฺคํ.	
	อนวັชชกถา	๑๐๒-๑๐๓	อฺภูจ วาเรติ	กาโล น โห
			ติ.	
๒๕๒๗	ปาปวิริติ	๑๘๐	สมาทานวเสน ตาว	ชฺชททกปา
			จาวณฺณนาโต ลพฺพติ.	
	ปาปวิริติ	๑๘๑-๑๘๓	สมมาทกฺกิสฺสคฺคตวณฺณนา	วุคฺคนฺฺติ ตฺกฺกิกา.
๒๕๒๘	ตปกรา	๔๗๗	มฺภูจสจฺจํ	วิสุทฺธมคฺคกฺกิกา
			กาปี โอโลเกตพฺพา.	
๒๕๒๙	เขมจิต	๖๐๑-๖๐๓	เอวํ ราชนฺุโย	ชฺมมเสนา
			ปติณา วุคฺคโต.	
	เขมจิต	๖๐๔-๖๐๕	อฺภูจานิกฺกฺเจ ตาทิติ	ทฺติยปณฺณา
			สกวณฺณนา.	
๒๕๓๐	ตันฺฺนุจฺจิ	๓๐๗	จิวรคฺคทาย กจฺจนฺฺตสฺส	ปณฺณรส สน
			โตสา.	
๒๕๓๑	ชัมมจฺริยา	๖๐-๖๑	ตคฺค อณฺุทกาคิ ยถา	จฺพหคฺคิปี
			โทปมาทิวณฺณนา.	

ปาปวีรติ ติ.	๑๗๑-๑๗๒	กีฏาโร หิ ยทิปี	อสุสมโณ โหตี
๑๕๓๒	ตันตฎฐี เอกาทสม	๒๕๓ ๖๒๕	สนตฎฐี นาม อิทานิ สพพมงฺคเลสุ ตฺตสโกติ วุจฺจติ. ตฺนเตตํ มงฺคล
๒๕๓๓	ชัมมจริยา	๖๓-๖๕	กาลเว ททิตี ภยภราว
๒๕๓๔	กัตถญฺจตา ตฎฐีกา.	๓๖๕	ตโม อนฺธการฺภูโต เวทิตพฺโพติ
๒๕๓๕	อปปมาท ควณฺณนา.	๒๔๐-๒๔๒	อปปมาโท นาม วิภงฺ
๒๕๓๖	โสวจัสสตา นาติ ตฎฐีกา.	๔๓๕-๔๓๖	โสวจัสสตา นาม วุตฺตปฺปฎิปกฺขนเย
๒๕๓๗	เขมจิต ทสฺสนายาติ.	๖๐๕-๖๐๗	อาหุเนยฺโยติ อาหุติสฺงขาติ นानุภวานฺติ
๒๕๓๘	ปาปวีรติ มโนกมฺมานีติ.	๑๖๓	กมฺมกฺกิลเสาติ วจนโต กายวจี
๒๕๓๙	ตันตฎฐี สกวณฺณนา จ.	๓๐๒	อิมินา ปน ทฺวาทสฺวิเรน จตุตฺตปณฺณา
๒๕๔๐	ทานกถา ปากฎาเอว.	๒๑	เตสุ ติสฺรณคตฺตส อฺตฺตรตรตา
๒๕๔๑	กัตถญฺจตา	๓๖๔-๓๖๕	ตตฺถ อจฺจาริยฺูปชฺฌายาติ อฺปชฺฌาติ วุตฺตํ.
๒๕๔๒	ทานกถา ตฎฐีกา.	๑๕-๑๖	อณฺณสฺส สมฺปทาติ อิชฺปปาโยติ
๒๕๔๓	เขมจิต ตฎฐีกา.	๖๐๖	อาเนตฺวา หุติตพฺพนฺติ โลกสฺสาติ

๒๕๓๕ ชัมมัตสวน ๓๘๒ กาเลน ชมมสวน อัญจนฆาตวเสน ที่
เปตพพา.
ตปถา ๔๗๐-๔๗๒ ตโป นาม ตปนโต วิริยนิติ
วุตติ.

พ.ศ.	วันฉมา	หน้า	เริ่ม	จบ
๒๕๔๐	ทานกถา	๑๒-๑๔	นพงคสมนุณาคนุตติ	- วุตตานิตี
	นินวตถกถา	๒๘๖-๒๘๗	นินวาโต นาม	สณฺหวางจตาคติ
๒๕๔๑	อนวัชชกัมม	๑๒๔-๑๒๖	มณฺจปิจปาทา หิ	มณฺจปุปฺปิกปา
	การวถกถา	๒๖๖-๒๖๗	ยสฺมา ปน อการเว	สงฺคีตีสุตตฎีกา.
๒๕๔๒	การวถกถา	๑๕๕-๒๐๐	โย เจตियงฺกณฺ	ทฺวิธนฺติ
	การวถกถา	๒๐๔-๒๐๖	อนามภฺจปิจนฺทปาโต	ปิจนฺทปาโตติ
๒๕๔๓	ขัมมจริยา	๕๘-๕๙	สมฺมา โสภนา	อฺจฺจตปฺปิกฺ
	ปาปวิริตี	๑๔๗-๑๔๙	มชฺชปาเนาทินโว ปน	ตพฺพณฺณา.
๒๕๔๔	ทาน	๓๕-๔๐	ยา เจสา	ธมฺโม เท
	นิพพาน	๔๑๕	นิพฺพานํ นาม	นิพฺพานธาคฺ.
	นิพพาน	๔๑๕-๔๑๖	เอตมคฺคํ ภควา	สพฺพภวานิ ตาหิ
	โนติ.			

ตัวอย่างสำนวนสนามหลวง

ประจำปี ๒๕๔๔

ประโยค ๑-๒

แปล มคอเป็นไทย

สอบ วันที่ ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๔

แปลโดยพยัญชนะ

๑.

จกขุपालตฤทธ

มโนปุพฺพคฺมา ฌมฺมา	มโนเสฏฺฐา มโนมยา
มนสา เจ ปทฺฐเจน	ภาสติ วา กโรติ วา
ตโต นํ ทุกฺขมเนวติ	จกัถว วหโต ปทฺนติ

อัย ฌมฺมเทสนา กตฺถ ภาสิตาติ ฯ สาวตฺถิยฺ ฯ กํ อารพฺภาติ ฯ จกขุपालตฤเธริ ฯ

สาวตฺถิยฺ กิร มหาสุวณฺโณ นาม กุณฺุมุพิโก อโสหิ อฑฺโฒ มหฺทฺชโน มหาโกโก อปฺตฺตโก

ฯ

โส เอกทิวสํ นหฺนตฺตติ คฺนตฺวา นหาตฺวา อากจฺฉนฺโต อนฺตรามคฺเค สมฺปนฺนสาขํ เอกํ วนปฺป
ตี ทิสฺวา

อัย มหเสทฺถาย เทวตฺยา ปริคฺคหิโต ภวิสฺสตีติ ตสฺส เหาฐาภาคํ โสธาเปตฺวา ปาการปริกฺเขปปี
การาเปตฺวา

วาลุกํ โอกิราเปตฺวา ฐชปตํ อุสฺสาเปตฺวา วนปฺปตี อลงฺกริตฺวา ปฺตฺตํ วา ชีตฺริ วา ลภิตฺวา ตุม
หากํ

มหาสกฺการํ กริสฺสามิติ ปตฺถนํ กตฺวา ปกฺกามิ ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. อถ เสฺว มม ชีตา คมิสฺสตีติ คพฺเภ นิสินฺโน ชีตฺริ สมีเป นิสีทาเปตฺวา อมฺม ปตฺติเก
วสนฺติยา นาม อิมฺลจ อิมฺลจ อาจาร์ รกฺขิตฺุ วฏฺฐตีติ โอวาทํ อทาสิ ฯ อยมฺปิ มิคารเสฏฺฐี
อนนฺตรคพฺเภ

นิสินฺโน ฌนฺลชยเสฏฺฐิโน โอวาทํ อสฺโสสิ ฯ โสปี เสฏฺฐี ชีตฺริ เอว โอวทึ อมฺม สสุรฺกุลฺเล วสนฺ

ติยา นาม อนโตอคุติ

พหิ น นีหริตพโพ พหิอกคิ อนุโต น ปเวเสตพโพ ททนต์สเสว ทาทพพ์ อททนต์สส น
ทาทพพ์ ททนต์สสาปี
อททนต์สสาปี ทาทพพ์, สฺขํ นิสีทิตพพ์, สฺขํ ภูถชิตพพ์, สฺขํ นิปชชิตพพ์, อกคิ ปริจริตพโพ,
อนุโตเทวตา
นมสฺสิตพฺพาทิ อิมํ ทสฺวิธํ โอวาทํ ทตฺวา ปฺนทิวเส สพฺพา เสนิโย สนนฺนิปาเตตฺวา ราชเสนาย
มชฺฌเณ อภฺจ
กฺกฺกมฺพิเก ปาฏฺฐิโกเค คเหตฺวา สเจ เม คตฺถฺจฺจฺจเน ชีตฺ โทโส อฺปฺปชฺชติ ตฺมฺเหหิ โสเชตพฺโพติ วัต
วา
นวโกฏฺฐิอกุณฺนเกน มหาตปาสาธเนน ชีตฺริ ปสาเชตฺวา นหानจฺจฺจมฺมฺลกํ จตฺตฺปฺนฺณสโกฏฺฐิณํ
ทตฺวา ยานํ
อาโรเปตฺวา สาเกตสฺส สามนฺตา อตฺตโน สนฺตเกสฺส อนุราชปฺรมตฺเตสฺ จุทฺทสฺส ภูตฺตคาเมสฺ เภริ
ณฺจาราเปสิ มม ชีตฺรา
สทฺธิ คนฺตฺกามา กจฺจฺจนฺตฺติ ฯ สทฺธิ สฺตฺวา ว อมฺหากํ อยฺยาย คมนกาเล ก็ อมฺหากํ อิชาติ จุทฺทส
คามา กิณฺจิ
อเสเสตฺวา นิกฺขมฺีสุ ฯ

ใช้เวลา ๔ ชั่วโมง ๑๕ นาที

เฉลย ประโยค ๑-๒

แปล มคธเป็นไทย

แปลโดยพยัญชนะ

๑. อ. เรื่องของพระเถระชื่อว่าจักขุบาล อันข้าพเจ้า จะกล่าว ฯ อ. อันถามว่า อ. พระ
ธรรม

เทศนานี้ว่า

อ. ธรรม ท. มีใจเป็นสภาพถึงก่อน มีใจประเสริฐที่สุด สำเร็จแล้วด้วยใจ
หากว่า อ. บุคคล มีใจอันโทษประทุษร้ายแล้ว กล่าวอยู่หรือ หรือว่า
กระทำอยู่ ไชรี อ. ทุกข์ ย่อมไปตาม ซึ่งบุคคลนั้น เพราะทุจริต
มีอย่าง ๓ นั้น เพียงดัง อ. ล้อ หมุนไปตามอยู่ ซึ่งรอยเท้า แห่งโคตัวเนื่อง
ด้วย กำลัง ตัวนำไปอยู่ ซึ่งแอก ดังนี้

อันพระศาสดา ตรัสแล้ว ในที่ไหน ดังนี้ ฯ อ. อันตอบว่า อ. พระธรรมเทศนานี้ อันพระ
ศาสดา

ตรัสแล้ว ในเมืองชื่อว่าสาวัตถิ ดังนี้ ฯ อ. อันถามว่า อ. พระธรรมเทศนานี้ อันพระศาสดา
ทรงปรากฏซึ่งใคร

ตรัสแล้ว ในเมืองชื่อว่าสาวัตถิ ดังนี้ ฯ อ. อันตอบว่า อ. พระธรรมเทศนานี้ อันพระศาสดา
ทรงปรากฏซึ่งพระ

เถระชื่อว่าจักขุบาล ตรัสแล้ว ในเมืองชื่อว่าสาวัตถิ ดังนี้ ฯ

ได้ยินว่า อ. เศรษฐีชื่อว่ามหาสุวรรณ เป็นผู้มีขุมทรัพย์ เป็นผู้มั่งคั่ง เป็นผู้มีทรัพย์มาก
เป็นผู้มีโภคะ

มาก เป็นผู้มีบุตรหามิได้ ได้มีแล้ว ในเมืองชื่อว่าสาวัตถิ ฯ ในวันหนึ่ง อ. เศรษฐีนั้น ไปแล้ว
สู่ทำเป็นที่อาบ

อาบแล้ว มาอยู่ เห็นแล้ว ซึ่งต้นไม้อันเป็นเจ้าแห่งป่าต้นหนึ่ง มีกิ่งอันถึงพร้อมแล้ว ใน
ระหว่างแห่งหนทาง คิดแล้วว่า

อ. ต้นไม้นี้ จักเป็นต้นไม้อันเทวดามีศักดิ์ใหญ่ ถือเอารอบแล้ว จักเป็น ดังนี้ ยังบุคคลให้

ชำระแล้ว ซึ่งส่วนภายใต้

แห่งต้นไม้อันเป็นเจ้าแห่งป่านั้น ยังบุคคลให้กระทำแล้ว ซึ่งเครื่องล้อมคือกำแพง ยังบุคคล
ให้เกลี้ยแล้ว ซึ่งทราย

ยังบุคคลให้ยกขึ้นแล้ว ซึ่งธงชัยและธงแผ่นผ้า กระทำให้พอแล้ว ซึ่งต้นไม้อันเป็นเจ้าแห่งป่า
กระทำแล้ว

ซึ่งความปรารถนาว่า อ. เรา ได้แล้ว ซึ่งบุตรหรือ หรือว่าซึ่งธิดา จักกระทำ ซึ่งสักการะใหญ่
แก่ท่าน ดังนี้

หลีกไปแล้ว ฯ

แปลโดยอรธ

๒. ลำดับนั้น เศรษฐี คิดว่า ลูกสาวของเราจักไปในวันพรุ่งนี้ นั่งอยู่ในห้อง ให้ลูกสาว
นั่งในที่ใกล้ ได้ให้

โอวาทว่า แม่ ธรรมดาลูกสะใภ้ผู้อยู่ในตระกูลผัว สมควรรักษามารยาทนี้และนี้ ดังนี้ ฯ มีการ
เศรษฐีแม่นี้ นั่งในห้อง

ติดกัน ก็ได้ยิน โอวาทของธัญชัชเศรษฐีแล้ว ฯ ฝ่ายเศรษฐีนั้น ได้กล่าวสอนลูกสาวอย่างนี้
แล้ว ได้ให้โอวาท ๑๐

ข้อนี้ว่า แม่ ธรรมดาลูกสะใภ้ผู้อยู่ในตระกูลพ่อผัว ไฟในไม่ควรนำออกไปภายนอก ไฟนอก
ไม่ควรนำให้เข้ามาภายใน

ใน ควรให้แก่คนที่ให้เท่านั้น ไม่ควรให้แก่คนที่ไม่ให้ ควรให้ทั้งแก่คนที่ให้ ทั้งแก่คนที่ไม่ให้ ควรนั่งให้เป็นสุข

ควรบริโภคให้เป็นสุข ควรนอนให้เป็นสุข ควรบำเรอไฟ ควรนอบน้อมเทวดาภายใน ดังนี้
แล้ว ในวันรุ่งขึ้น ให้เรียก

ประชุมเสนาทั้งหมดแล้ว ยึดถือกุฎุมพี ๘ คน ให้เป็นผู้ค้ำประกัน ในท่ามกลางราชเสนาแล้ว
กล่าวว่า ถ้าวา โทษเกิด

ขึ้นแก่ลูกสาวของเราในที่ที่ไปแล้ว ท่านทั้งหลายพึงชำระ ดังนี้แล้ว ประดับลูกสาวด้วย
เครื่องประดับช้อมหาดดา

ซึ่งมีค่า ๕ โกฎิ (๕๐ ล้าน) ในทรัพย์ ๕๔ โกฎิ (๕๔๐ ล้าน) เป็นมูลค่าจุมสำหรับอาบน้ำ ให้
ขึ้นสู่ยานแล้ว ให้คนเทียม

ติกลองปาวประกาศในหมู่บ้านส่วน ๑๔ ตำบล ประมาณเท่ากับอนูราชบุรี อันเป็นของตน
โดยรอบเมืองสาเกต ว่า

คนทั้งหลายผู้ต้องการจะไปกับธิดาของเรา ก็จงไปเถิด ฯ ชาวบ้าน ๑๔ ตำบล พอได้ยินเสียง
ก็พอกันคิดว่า

ในกาลที่แม่เจ้าของพวกเราไปแล้ว จะมีประโยชน์อะไรแก่พวกเราในที่นี้ ดังนี้ จึงพอกัน
ออกไปไม่เหลืออะไรไว้ ฯ

พระเทพมุนี ฐมฺมรตโน วัดปากน้ำ
สนามหลวงแผนกบาลี

เจดย
ตรวจแก้

ประโยค ๑-๒

ปัญหา บาลีไวยากรณ์

สอบ วันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๔

๑. คำว่า อักษรระ ๆ นั้น ว่าตามทีนักปราชญ์ท่านประสงค์ แบ่งเป็นทีอย่าง ๆ อะไรบ้าง ๆ
๒. พยัญชนะทีมีเสียงก้อง เรียกว่าอะไร ๆ ทีมีเสียงไม่ก้องเรียกว่าอะไร ?
๓. นามนามแบ่งเป็นทีอย่าง อะไรบ้าง ๆ
๔. ในกิริยาอาขยาดนั้น แบ่งกาลทีเป็นประธานได้ทีอย่าง ๆ อะไรบ้าง ๆ
๕. กิตกันั้น เป็นชื่อของศัพท์ประเภทไหน ๆ มีทีอย่าง ๆ อะไรบ้าง ๆ
๖. กัมมชารยสมาสได้แก่ศัพท์ประเภทไหน ?
๗. ในภาวศัพท์ มีปัจจัยเท่าไร ๆ อะไรบ้าง ๆ

ให้เวลา ๓ ชั่วโมง

เฉลย ประโยค ๑-๒

ปัญหา บาลีไวยากรณ์

๑. อักษรว่าตามทีนักราชัญท์านประสงค์ แบ่งเป็น ๒ อย่าง คือ เป็นเสียงอย่างหนึ่ง
เป็นตัว

หนังสืออย่างหนึ่ง ๆ

๒. พยัญชนะที่มีเสียงก้องเรียกว่า โฆสะ พยัญชนะที่มีเสียงไม่ก้อง เรียกว่า อโฆสะ ๆ

๓. นามนาม แบ่งเป็น ๒ คือ สาธารณนาม ๑ อสาธารณนาม ๑

๔. ในกิริยาอาขยาดนั้น แบ่งกาลที่เป็นประธานได้ ๓ คือ

- กาลที่เกิดขึ้นเฉพาะหน้า เรียกว่า ปัจจุบันกาล ๑

- กาลล่วงแล้ว เรียกว่า อดีตกาล ๑

- กาลยังมาไม่ถึง เรียกว่า อนาคตกาล ๑ ๆ

๕. กิตกัณัน เป็นชื่อของศัพท์ที่ทานประกอบปัจจัยหมู่หนึ่ง ซึ่งเป็นเครื่องกำหนดหมาย
เนื้อความของ

นามศัพท์ และกิริยาศัพท์ที่ต่าง ๆ กัน มี ๒ อย่าง คือ เป็นนามศัพท์อย่าง ๑ เป็น
กิริยาศัพท์

อย่าง ๑

๖. กัมมธรรยสมาส ได้แก่ นามศัพท์ ๒ บท มีวิภัตติและวจนะเป็นอย่างเดียวกัน บท
หนึ่งเป็นประธาน

คือเป็นนามนาม บทหนึ่งเป็นวิเสสนะ คือเป็นคุณนาม หรือเป็นคุณนามทั้ง ๒ บท
มีบทอื่นเป็น

ประธาน ที่ทำนย่อเข้าเป็นบทเดียวกัน ชื่อกัมมธรรยสมาส ๆ

๗. ในภาวตัทธิต มีปัจจัย ๖ ตัว ตุต, ญย, ตุตน, ตา, ฌ, กณฺ ๆ

พระราชปริยัติดิลก อินฺทปญฺโฆ วัคฺคปิตฺรพิมุข

เฉลย

สนามหลวงแผนกบาลี

ตรวจแก้

ประโยค ป.ธ. ๓

แปล มคธเป็นไทย

สอบ วันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๔

แปล โดยพยัญชนะ

๑. อถ นํ สตุถา อาสยานุสยาถาณํ นามตํ ปารมิโย ปุเรตฺวา ทสทสฺสโลกธาตุํ อุนฺนา
เทตฺวา
สพฺพณฺตุตํ ปตฺตานํ พุทฺธานํเขว โหตีตี วตฺวา กตรกฺลา นุ โข เอส ปพฺพชิตฺติ อวชฺชนโต
สุวณฺณการกฺลาติ
ถตฺวา อตีเต อตฺตภาเว โอลอกเกนฺโต ตสฺส สุวณฺณการกฺเลเขว ปฏิปาณฺญา นิพฺพตฺตานิ ปญฺจ
อตฺตภาวสฺตานิ ทิสฺวา
อิมินา ททเรน ทิฆรตฺตํ สุวณฺณการกมฺมํ กโรนฺเตน กณฺณการปฺปฺพทฺมปฺปฺพทาพทินิ กริสฺสามิตี
รตฺตสุวณฺณเมว
สมฺปปริวตฺติตํ อิมสฺส อสฺสภปฏิกฺกตกมฺมกฺุจํ น วฏฺฐติ มนาปเมวสฺส กมฺมกฺุจํสปฺปายนฺติ จินฺ
เตตฺวา สารีปฺตฺต
ตยา กมฺมกฺุจํ ทตฺวา จตฺตาโร มาเส กิลมิตํ ภิกฺขุ อชฺช ปจฺจนาภตฺเตเขว อรหตฺตํ ปตฺตํ ปสฺสิสฺส
ตี กจฺจ
ตฺวานฺติ เถโร อโยเชตฺวา อิทฺธิยา จกฺกมตฺตํ สุวณฺณปทฺมํ มาเปตฺวา ปตฺเตหิ เจว นาเพน จ
อฺทกพิณฺฑุณี
มฺลจฺจนฺตํ วิย กตฺวา หนฺท ภิกฺขุ อิมิ ปทฺมํ อาทาย วิหารปจฺจนฺเต วาลุกฺราสฺมิหิ จเปตฺวา สมฺมุข
จํ
ปลฺลงฺเกน นิสฺสิตฺวา โลหิตกํ โลหิตกนฺติ ปริกมฺมํ กโรหิตฺติ อทาสิ ๑ ตสฺส สตฺถุ หตฺถโต ปทฺมํ
กณฺหนตฺสเสว
จิตฺตํ ปสฺสิทฺติ ๑ โส วิหารปจฺจนฺตํ กนฺตฺวา วาลุกํ อสฺสาเปตฺวา ตตฺถ ปทฺมนาฬิ ปเวเสตฺวา สมฺมุ
เข
ปลฺลงฺเกน
นิสินฺโน โลหิตกํ โลหิตกนฺติ ปริกมฺมํ อารภิ ๑ อถสฺส ตํขณฺเวย นีวรนฺนํ วิกฺขมฺภิสฺสุ อฺปจฺอารช

ฉาน์ อุปฺปชฺชิตี ฯ

แปลโดยอรรถ

๒.

สพฺพทานัน ฌมฺมทานัน ฌินาติ

สพฺพปรตฺถ ฌมฺมโรโส ฌินาติ

สพฺพปรตฺถี ฌมฺมรตฺติ ฌินาติ

ตณฺหกุบฺโโย สพฺพทูกุบฺ ฌินาตีติ ฯ

ตตฺถ สพฺพทานนฺตฺติ สเจ หิ จกฺขวาพคฺคพฺเภ ยาว พุรหฺมโลกา นีรนฺตรํ กตฺวา นิสินฺนํ
พฺพุทฺธจฺเจกพฺพุทฺธฌินาสวานํ กทลิกพฺภสทิสานิ ติจีวรานิ ทเทยฺย ฯ ตสฺมี สมากเม จตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
ตคาถาย กตา

อนุโมทนา ว เสฏฐา ตํ หิ ทานํ ตสฺสา คากาย โสฬสี กลํ อคฺขมติ เอวํ ฃมฺมสุส เทสนาปี วาจ
นาปี

สวณฺมุปี มหฺนตํ ฯ เยน จ ปุคฺคเลน ฃมฺมสุสวณํ การิตํ ตสฺเสว มหฺนิตฺโส ฯ

ตถารุบายเอว ปริสาย ปณฺธิปิณฑฺพาทสฺส ปตฺเต ปุเรตฺวา ทินฺนทานโตปี สปิเตลาทินํ
ปตฺเต ปุเรตฺวา

ทินฺนเกสฺซุชฺชทานโตปี มหาวิหารสทิสานํ วิหารานํ โลหฺปาสาทสทิสานญจ ปาสาทานํ อนเกา
นิ สตสฺสสุสานิ

การตฺวา ทินฺนเสนาสนทานโตปี อนาถปิณฑฺพาทิหิ วิหาเร อารพฺภ กตปริจจาคโตปี อนุ
ตมฺโส จตฺตูปทิกาย คากาย

อนุโมทนวเสนาปี ปวตฺติตํ ฃมฺมทานเมว เสฏฺฐิํ ฯ กิการณา ? เอวรฺูปานิ หิ ปุณฺณานิ กโรนฺตฺวา
ฃมฺมํ สุตฺวา ว กโรนฺติ

โน อสฺสุตฺวา สเจ หิ อิมํ สตฺตา ฃมฺมํ น สฺุณฺณยฺยํ อฺุพฺงกมตฺตํ ยาคูปี กญฺจจฺจุมตฺตํ ภตฺตํปี น ทเทยฺยํ
อิมินา การณฺน สพฺพทานเหิ ฃมฺมทานเมว เสฏฺฐิํ ฯ

ให้เวลา ๔ ชั่วโมง ๑๕ นาที

เฉลย ประโยค ป.ธ. ๓

แปล มคธเป็นไทย

แปลโดยพยัญชนะ

๑. ครั้งนั้น อ. พระศาสดา ตรัสแล้วว่า ชื่อ อ. อาศยานุสยญาณันัน ย่อมมี แก่

พระพุทฺธเจ้า ท.

ผู้ยังบารมี ท. ให้เต็มแล้ว ยังโลกธาตุมีหมื่นหนึ่งเป็นประมาณ ให้บันลือแล้ว ทรงสรรลุแล้ว
ซึ่งความเป็นแห่ง

พระสัพพัญญู นั้นเทียว ดังนี้ กะพระเถระนั้น ทรงรำพึงอยู่ ว่า อ. ภิกษุนี้ บวชแล้ว จากตระกูล
ไหนดนอแล

ดังนี้ ทรงทราบแล้ว ว่า อ. ภิกษุนี้ บวชแล้วจากตระกูลแห่งช่างทอง ดังนี้ ทรงตรวจดูอยู่ ซึ่ง
อัทภาพ ท.

ในกาลอันล่วงแล้ว ทรงเห็นแล้ว ซึ่งร้อยแห่งอัทภาพ ? ง ห้า อันบังเกิดแล้ว ตามลำดับ ใน
ตระกูลแห่งช่างทองนั้น

เทียว ของภิกษุนั้น ทรงดำริแล้ว ว่า อ. ทองอันมีสีสุกนั้นเทียว อันภิกษุหนุ่มนี้ ผู้กระทำอยู่ ซึ่ง
การงานของช่างทอง

สิ้นกาลนาน ให้เป็นไปพร้อมแล้ว ด้วยอันคิด ว่า อ. เรา จักกระทำ ซึ่งดอกไม้ ท. มีดอกไม้
แห่งกรรมนิกา

และดอกไม้แห่งปทุมเป็นต้นดังนี้ อ. ธรรมเนียมมือสุพะเป็นของปฏิภูมเป็นอารมณ์ ย่อมไม่ควร
แก่ภิกษุหนุ่มนี้

อ. ธรรมเนียมอันยังใจให้เอิบอาบนั้นเทียว เป็นธรรมเนียมอันเป็นสัปปายะ แก่ภิกษุนั้น ย่อม
เป็น ดังนี้ ทรงส่งไปแล้ว

ซึ่งพระเถระ ด้วยพระดำรัสว่า คุณอนสารีบุตร อ. เธอ จักเห็น ซึ่งภิกษุผู้อันเธอให้แล้ว ซึ่ง
ธรรมเนียม ให้ลำบาก

แล้ว ตลอดเดือน ท. สี่ ผู้บรรลุแล้ว ซึ่งความเป็นแห่งพระอรหันต์ ในกาลภายหลังแห่งภัตนั้น
เทียว ในวันนี้

อ. เธอ จงไป ดั่งนี้ ทรงนิรมิตแล้ว ซึ่งดอกปทุมอันเป็นวิการแห่งทอง มีจักรเป็นประมาณ
ด้วยพระฤทธิ

ทรงกระทำแล้ว ให้เป็นราวกะว่าหลังออกอยู่ ซึ่งหยาดแห่งน้ำ ท. จากกลีบ ท. ด้วยนั้นเทียว
จากก้านด้วยได้

ประทานแล้ว ด้วยพระดำรัสว่า ลูกอ่อนภิกษุ เอาเถิด อ. เธอ ถือเอาแล้ว ซึ่งดอกปทุมนี้ วางไว้
แล้ว บนกองแห่ง

ทราย ในที่สุดแดนแห่งวิหาร นั่งแล้วโดยบัลลังก์ ในที่มีหน้าพร้อม จงกระทำ ซึ่งบริกรรมว่า
โลहितก โลहितก

(สีแดง สีแดง) ดั่งนี้เป็นต้น ดั่งนี้ ๆ เมื่อภิกษุนั้น รับอยู่ ซึ่งดอกปทุม จากพระหัตถ์ของพระ
ศาสดานั้นเทียว

อ. จิต เลื่อมใสแล้ว ๆ อ. ภิกษุนั้น ไปแล้ว สู่อุทิศแดนแห่งวิหาร ยังทรายให้สูงขึ้นแล้ว ยังก้าน
แห่งดอกปทุมให้เข้า

ไปแล้ว ในทรายนั่ง นั่งแล้ว โดยบัลลังก์ ในที่มีหน้าพร้อม ปรารภแล้ว ซึ่งบริกรรมว่า
โลहितก โลहितก (สีแดง

สีแดง) ดั่งนี้เป็นต้น ๆ ครั้งนั้น ในขณะที่นั้นนั้นเทียว อ. นีรณ ท. ระงับแล้ว อ. อุปจารณาน
เกิดขึ้นแล้ว

แก่ภิกษุนั้น ๆ

แปลโดยอรรถ

๒. พระศาสดา ตรัสแล้ว ซึ่งพระคานานี้ว่า

ธรรมทาน ย่อมชนะทานทั้งปวง รสแห่งธรรม ย่อมชนะรสทั้งปวง ความ
ยินดีในธรรม ย่อมชนะความยินดีทั้งปวง ความสิ้นตัณหา ย่อมชนะทุกข์
ทั้งปวง ดังนี้ ฯ

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า สพุททานิ เป็นต้น ความว่า ก็ถ้าบุคคลพึงถวายไตรจีวรเช่น
กับใบตองอ่อน

แต่พระพุทธรูปเจ้าพระปัจเจกพุทธรูปเจ้าและพระชินาสพทั้งหลายผู้นั่งชิดกัน ในห้องจักรวาล
ตลอดถึงพรหมโลก ฯ

การอนุโมทนา ที่พระพุทธรูปเจ้าเป็นต้น ทรงทำด้วยพระคาถา ๔ บาท ในสมาคมนั้นแล
ประเสริฐที่สุด ก็ทานนั้น

ย่อมมีค่า ไม่ถึงส่วนที่ ๑๖ แห่งพระคานานี้ การแสดงธรรมก็ดี การกล่าวสอนธรรมก็ดี การ
สดับธรรมก็ดี

มีค่ามากมายอย่างนี้ ฯ อนึ่ง บุคคลใด จัดให้มีการฟังธรรม อานิสงส์เป็นอันมากก็ย่อมมีแก่
บุคคลนั้นเหมือนกัน ฯ

ธรรมทาน ที่พระพุทธรูปเจ้าเป็นต้น ให้เป็นไปแล้ว แม้ด้วยอำนาจอนุโมทนา โดยที่สุดด้วยพระ
คาถา ๔ บาทนั้นแหละ

ประเสริฐที่สุด กว่าทานที่ทายกบรรจุนาถทั้งหลายให้เต็มด้วยบิณฑบาตอันประณีตแล้ว
ถวายแก่บริษัทเห็นปานนั้นนั่นแหละ

ก็ดี กว่าเภสัชทานที่ทายกบรรจุนาถทั้งหลายให้เต็มด้วยเนยใสและน้ำมันเป็นต้นแล้วถวายก็
ดี กว่าเสนาสนทานที่

ทายกให้สร้างวิหาร เช่นกับมหาวิหารหลายแสนหลัง และปราสาทเช่นกับโลหะปราสาท
หลายแสนหลังแล้วถวายก็ดี

กว่าการบริจาคที่อนาถบิณฑิกเศรษฐีเป็นต้นปรารภวิหารทั้งหลายแล้วทำก็ดี ฯ เพราะเหตุไร
? เพราะว่า ชนทั้งหลาย

เมื่อจะทำบุญเห็นปานนี้ ต่อฟังธรรมแล้วเท่านั้นจึงทำได้ ไม่ได้ฟัง ก็หาทำไม่ ก็ถ้าว่าสัตว์
เหล่านี้ไม่ฟังฟังธรรม

ไซ้ พวกเราก็ไม่ฟังถวายเป็นกุศลประมาณกระบวยหนึ่งบ้าง ถัดประมาณทัพพีหนึ่งบ้าง
เพราะเหตุนี้ ธรรมทานนั้น
แหละ จึงประเสริฐที่สุดกว่าทานทุกชนิด ๆ

พระเทพวิมลโมลี วัดสุทัศนเทพวราราม
สนามหลวงแผนกบาลี

เจดย
ตรวจแก้

ประโยค ป.ธ. ๓

สัมพันธไทย

สอบ วันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๔

อุปปลสุตตายั ปุริโส

พลิตพทโทว ชีรติ

มंसานิ ตสฺส วทฺฒนฺติ

ปณฺณว ตสฺส น วทฺฒตีติ ฯ

ตตฺถ อุปปลสุตตายนฺติ เอกสฺส วา ทฺวินฺนํ วา ปณฺณสกาณํ อถวอ ปน สุตฺตวคฺคกาณํ สพฺพนฺติ
เมน

ปริจฺเจเทน เอกสฺส วา ทฺวินฺนํ วา สุตฺตนาณํปี อภาเวน อุปปลสุตฺโต อัย ฯ กมฺมฏฺฐานํ ปน อุกฺค
เหตุวอ

อนฺุยุชฺชนฺโต พหุสฺสุตฺโต ว ฯ พลิตพทโทว ชีรตีติ ยถา หิ พลิตพทโทว ชีรมาโน วทฺฒมาโน เนว มา
ตาปีตฺถนํ น

เสสสาตกาณํ อตฺถาย วทฺฒติ อถโข นีรตฺถกเมว ชีรติ เอวเมว อยมฺปิ น อุปชฺฌายวตฺตํ กโรติ น
อาจริยวตฺตํ น อากนฺตฺถวตฺตาทินิ น ภาวนามตฺตมฺปิ อนฺุยุชฺชติ นีรตฺถกเมว ชีรติ ฯ มंसานิ ตสฺส
วทฺฒนฺตีติ

ยถา พลิตพททสฺส ยฺคนงฺคลาทีนิ วหิตฺตุ อสมตฺถโล เอโสติ อรณฺเณ วิสฺสฏฺฐสฺส ตตฺถเอว วิจฺรนฺตสฺส
ขาทนฺตสฺส

ปิวนฺตสฺส มंसานิ วทฺฒนฺติ เอวเมว อิมสฺสาปี อุปชฺฌายาทีหิ วิสฺสฏฺฐสฺส สงฺฆํ นิสฺสาय จตฺตา
โร ปจฺจเย ลภิตฺวา

อุทฺทวิเรจนาทีนิ กตฺวา กายํ โปเสนฺตสฺส มंसานิ วทฺฒนฺติ อฺถลสฺรีโร หุตฺวา วิจฺรติ ฯ

ให้เวลา ๔ ชั่วโมง ๑๕ นาที

เฉลย ประโยค ป.ธ. ๓

สัมพันธไทย

สตถา สยกตฺตา ใน อาห ๆ อาขุยาตบท กตฺตฺวาจก อิมํ วิเสสน ของ คาคํิ ๆ อวฺตุตถกมฺม
ใน อาห

ปฺริโส สยกตฺตา ใน ชีรติ ๆ อาขุยาตบท กตฺตฺวาจก อปฺปสฺสุโต กิฺติ
อํย กิฺติ วิเสสน ของ ปฺริโส พลฺพิทฺโท อฺปมาลิ่งกตฺถ (ชีรฺนฺโต วิเสสน
ของ พลฺพิทฺโท) อิว คัพฺทํ อฺปมาโชตก เข้ากัับ พลฺพิทฺโท ชีรฺนฺโต, มํसानิ
สยกตฺตา ใน วทฺตฺนฺติ ๆ อาขุยาตบท กตฺตฺวาจก ตสฺส วิเสสน จอง
ปฺริสสฺส ๆ สามิสฺมพฺนฺช ใน มํसानิ, (ปน คัพฺทํ วิเสสโชตก) ปญฺญา
สยกตฺตา ใน น วทฺตฺติ, น คัพฺทํ ปฏฺิเสช ใน วทฺตฺติ ๆ อาขุยาตบท
กตฺตฺวาจก, ตสฺส วิเสสน ของ ปฺริสสฺส ๆ สามิสฺมพฺนฺช ใน ปญฺญา อิติ
คัพฺทํ สฺรูป ใน อิมํ คาคํิ ๆ

ตตฺถ วิเสสน ของ ปเทสฺส ๆ นิทฺธารณ ใน ปทสฺส อปฺปสฺสุตฺยาํ สฺรูป ใน อิติ ๆ คัพฺทํ สฺรูป
ใน

ปทสฺส ๆ นิทฺธารณิย และ สามิสฺมพฺนฺช ใน อตฺถโถ, อํย วิเสสน ของ ปฺริโส ๆ สยกตฺตา ใน ชี
รติ ๆ อาขุยาตบท

กตฺตฺวาจก, เอกสฺส วิเสสน ของ ปญฺญาสกสฺส ทฺวินฺนํ วิเสสน ของ ปญฺญาสกสฺส กิฺติ ปญฺญา
สกาณํ

กิฺติ ภาวาทิสฺมพฺนฺช ใน อภาเวน ๆ เหตุ ใน อปฺปสฺสุโต วา สองคัพฺทํ ปทวิกปฺปตฺถ เข้ากัับ
เอกสฺส

ปญฺญาสกสฺส และ ทฺวินฺนํ ปญฺญาสกาณํ, อถวา ปน สองคัพฺทํ นิปาตสมฺห เอกสฺส วิเสสน
ของ สุตฺตวคฺคสฺส,

ทฺวินฺนํ วิเสสน ของ สุตฺตวคฺคานํ, สุตฺตวคฺคสฺส กิฺติ สุตฺตวคฺคานํ กิฺติ ภาวาทิสฺมพฺนฺช ใน อภา
เวน ๆ เหตุ ใน

อปฺปสฺสุโต วา สองคัพฺทํ ปทวิกปฺปตฺถ เข้ากัับ เอกสฺส สุตฺตวคฺคสฺส และ ทฺวินฺนํ สุตฺตวคฺคานํ,

สพฺพนฺติเมน

วิเสสน ของ ปริจฺเจเทน ๆ ตติยาวิเสสน ใน อภาเวน, เอกสฺส วิเสสน ของ สุตตสฺส ทฺวินฺนํ วิ
เสสน ของ สุตฺตาน

° ปิ ศัพฺทํ อเปกฺขตฺถ เข้ากับ สุตฺตานํ, สุตตสฺส กิฺติ สุตฺตานํ กิฺติ ภาวาทิสมฺพนฺธ ใน อภาเวน ๆ
เหตุ ใน อปฺปสฺสฺโต

ปิ ศัพฺทํ อเปกฺขตฺถ เข้ากับ สุตฺตานํ ฺวา สองศัพฺทํ ปทวิกปฺปตฺถ เข้ากับ เอกสฺส สุตตสฺส และ ท
วินฺนํ

สุตฺตานํปิ, อปฺปสฺสฺสฺส วิเสสน ของ ปฺริโส, ปน ศัพฺทํ วิเสส โชตฺก โส วิเสสน ของ ปฺริโส ๆ
สยกตฺตา ใน

ชีรติ ๆ อาขยาตบท กตฺตฺวาจก กมฺมฏฺฐานํ อวุตฺตกมฺม ใน อุกฺคเหตุวา ๆ ปุพฺพกาลกิริยา ใน
อนฺนฺยฺยชฺนฺโต,

อนุญชฺชนโต ก็ดี พหุสฺสุโต ก็ดี วิเสสน ของ ปุริโส, ว ศัพท์ อวธารณ เข้ากับ พหุสฺสุโต อิติ ศัพท์ สรูป

ใน อตุโธ ๆ ลิงฺคตุถ ๆ พลิตฺทโทว ชีรติ สรูป ใน อิติ ๆ ศัพท์ สรูป ใน กาถาปาทสฺส ๆ สามีสมฺพนฺธ ใน

อตุโธ, หิ ศัพท์ ตปฺปาฎิกรณฺโชนฺทก ยถา ศัพท์ อุปฺมาโชนฺทก พลิตฺทโท สยกตุตา ใน วฑฺฒติ สองบท ๆ

อาขุยาตฺตบถ กตฺตุวาทก ชีรมาโน ก็ดี วฑฺฒมาโน ก็ดี อพฺกนฺตรกิริยา ของ พลิตฺทโท, ชีรมาโน วิวริย ใน

วฑฺฒมาโน ๆ วิวณฺ เหว ศัพท์ อวธารณ เข้ากับ น, น สองศัพท์ ปฏฺิเสชนฺตฺถ มาตาปิตฺถนํ สมฺปทาน ใน

อตุถาย ๆ สมฺปทาน ใน วฑฺฒติ เสสฺวาตกานํ สมฺปทาน ใน อตุถาย ๆ สมฺปทาน ใน วฑฺฒติ อถโช

ศัพท์ อรุจิสูจนฺตฺถ โส วิเสสน ของ พลิตฺทโท ๆ สยกตุตา ใน ชีรติ ๆ อาขุยาตฺตบถ กตฺตุวาทก นีรตฺถกํ

กิริยาวิเสสน ใน ชีรติ เหว ศัพท์ อวธารณ เข้ากับ นีรตฺถกํ, พลิตฺทโท ชีรมาโน วฑฺฒมาโน เมว มาตาปิตฺถนํ, น

เสสฺวาตกานํ อตุถาย วฑฺฒติ สลฺยณิ, อถโช นีรตฺถกเมว ชีรติ สลฺยณา, เหว ศัพท์ อุปฺเมยฺยโชนฺทก เหว ศัพท์

อวธารณ เข้ากับ เหว อัย วิเสสน ของ ปุริโส ปี ศัพท์ อเปกฺขตฺถ เข้ากับ อัย ปุริโส สยกตุตา ใน น กโรติ ๆ สามบถ และ น อนุญชฺชติ, น ลีศัพท์ ปฏฺิเสช ใน กโรติ สามบถและอนุญชฺชติ, กโรติ สามบถ

และอนุญชฺชติ อาขุยาตฺตบถ กตฺตุวาทก อุปฺชฺฌายวตฺถํ อวตฺตกมฺม ใน กโรติ อาจริยวตฺถํ อวตฺตกมฺม ใน กโรติ

อาคณฺตุกวตฺถาทีนํ วิเสสน ของ วตฺถานิ ๆ อวตฺตกมฺม ใน กโรติ ภาวนามตฺถํ วิเสสน ของ กมฺมํ ปี ศัพท์

อเปกษตฺถ เข้ากับ ภาวนามตฺตํ กมมํ อวุตฺตกมฺม ใน อนฺนุยฺยชฺติ, โส วิเสสฺน ของ ปุริโส ๑
สยกตฺตา ใน
ชีรติ ๑ อาขุยาตบฺท กตฺตฺวาจก นีรตฺถกํ กิริยาวิเสสฺน ใน ชีรติ เอว ศัพฺทํ อวชาเรณ เข้ากับ นีรตฺ
ถกํ, อยมปี
น อุปฺชฌายวตฺตํ กโรติ, น อจาริยวตฺตํ, น อากนฺตฺกวตฺตาทินี, น ภาวนามตฺตมฺปี อนฺนุยฺยชฺติ สย
ณิ,
นีรตฺถกเมว ชีรติ สยฺยวา อิติ ศัพฺทํ สรฺูป ใน อตฺโถ ๑ ลิงฺกตฺถ ๑
มฺसानิ ตสฺส วาฏฺเณติ สรฺูป ใน อิติ ๑ ศัพฺทํ สรฺูป ใน กาถาปาทสฺส ๑ สามีสมฺพนฺธ ใน
อตฺโถ ,
ยถา ศัพฺทํ อุปฺมาโชตฺก มฺसानิ สยกตฺตา ใน วาฏฺเณติ ๑ อาขุยาตบฺท กตฺตฺวาจก พลិพฺทสฺส
สามีสมฺพนฺธ ใน
มฺसानิ เอโส วิเสสฺน ของ พลิพฺทโท ๑ ลิงฺกตฺถ ยฺคนงฺคลาทีนํ วิเสสฺน ของ วตฺถุณี ๑ อวตฺ
ตกมฺม ใน วหิตฺตุ
๑ ตุมฺตฺถสมฺปทาน ใน อสมตฺโถ ๑ วิเสสฺน ของ พลิพฺทโท อิติ ศัพฺทํ สรฺูป ใน จินตเนน ๑
กรณ ใน
วิสฺสญฺจสฺส อรณฺเณ อาชาเร ใน วิสฺสญฺจสฺส, วิสฺสญฺจสฺส กิตี วิจเรณตฺสส กิตี ขาเทณตฺสส กิตี
ปีวเนตฺสส กิตี
วิเสสฺน ของ พลิพฺทสฺส ตตฺถ วิเสสฺน ของ อรณฺเณ ๑ อาชาเร ใน วิจเรณตฺสส ขาเทณตฺสส และ
ปีวเนตฺสส,
เอว ศัพฺทํ อวชาเรณ เข้ากับ ตตฺถ, เอว ศัพฺทํ อุปฺเมยฺยโชตฺก เอว ศัพฺทํ อวชาเรณ เข้ากับ เอว มฺสา
นิ
สยกตฺตา ใน วาฏฺเณติ ๑ อาขุยาตบฺท กตฺตฺวาจก อิมสฺส กิตี วิสฺสญฺจสฺส กิตี โปเสเนตฺสส
กิตี วิเสสฺน ของ ปุริสสฺส ๑ สามีสมฺพนฺธ ใน มฺसानิ ปี ศัพฺทํ อเปกษตฺถ เข้ากับ อิมสฺส อุปฺชฌา
ยาทีหิ

วิเสสน ของ กรรณยานิยบุคคลเทหิ ๆ อนภทิตกตฺตา ใน วิสสุทฺตสฺส, สงฺฆํ อวุตฺตกมฺม ใน นิส
สาย ๆ
ปฺพพกาลกิริยา ใน ลภิตฺวา จตฺตาโร วิเสสน ของ ปจฺเจเย ๆ อวุตฺตกมฺม ใน ลภิตฺวา ๆ ปฺพพกาล
กิริยา ใน
กตฺวา อูทรวิเรจนาทีนํ วิเสสน ของ กิจฺจานิ ๆ อวุตฺตกมฺม ใน กตฺวา ๆ ปฺพพกาลกิริยา ใน โป
เสนตฺตสฺส กายํ
อวุตฺตกมฺม ใน โปเสนตฺตสฺส, โส วิเสสน ของ ปุริโส ๆ สยกตฺตา ใน วิจฺรติ ๆ อาขยาตบท กตฺต
วาจก ญฺลสรีโร
วิกตฺติกตฺตา ใน หุตฺวา ๆ สมานกาลกิริยา ใน วิจฺรติ, อิมิสฺสาปี อุปชฺฌายาทีหิ วิสสุทฺตสฺส สงฺฆํ
นิสฺสาย
จตฺตาโร ปจฺเจเย ลภิตฺวา อูทรวิเรจนาทีนํ กตฺวา กายํ โปเสนตฺตสฺส มํสานิ วทฺตมฺนุติ วิวิริย ใน
ญฺลสรีโร หุตฺวา
วิจฺรติ ๆ วิวฺรณ อิติ ศัพท์ สฺรูป ใน อตฺโถ ๆ ลิงฺคตฺถ ๆ

พระเมธีปริยัตยาภรณ์ อภุคฺชมฺโม วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม
สนามหลวงแผนกบาลี

สัมพันธ
ตรวจแก้

ประโยค ป.ธ. ๓

บูรพภาค

สอบ วันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๔

จงแก้ตัวอักษร ย่อหน้า และจัดวรรคตอน ให้ถูกต้องตามสมัยนิยม

ที่ศธ๐๓๐๗/๑๔๐๗๑ กรมกานศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ กทม.๑๐๓๐๐ ๒๗ พฤษภาคม
๒๕๔๓ เรื่องห้าม

พระพิภุสามเนรเกี่ยวข้องกับการเมือง นัศกานเจ้าคณะพากทุกพาก สิ่งี่ส่งมาด้วย สำเนา
คำสั่งมหาเถรสมาคม

เรื่องห้ามพระพิภุสามเนรเกี่ยวข้องกับการเมือง พ.ศ. ๒๕๔๓ ๑ ระเบียบ ด้วยวันที่ ๖
มกราคม ๒๕๔๔ จะมีการ

เรือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ในการนี้ คณะกามการการเรือกตั้ง (กกด.) ผู้มีอำนาจ
หน้าที่ในกานจัดการเรือกตั้ง

เพื่อให้เกิดความบริสุทธิ์และยุติธรรม ได้ขอความร่วมมือไปยังกรมกานศาสนาให้ช่วย
ประสานงานกับทางคณะสงฆ์ โย

ขอให้พระพิภุสามเนรวางตัวเป็นกรางในการเรือกตั้ง กรมกานศาสนาได้มีหนังสือของ
ความอนุเคราะห์ไปยังเจ้าคณะจังหวัด

ทุกจังหวัดเพื่อแจ้งให้วัดทุกวัดในเขตปกครองปะติบัตตามคำสั่งมหาเถรสมาคม เรื่องห้าม
พระพิภุสามเนรเกี่ยวข้องกับการเมืองแล้ว จึงขอนัศกานมาเพื่อโปรดซาบ ขอนัศกานด้วยความเคารบอย่างสูง ไพบูลย์

เสียงก้อง (นายไพบูลย์

เสียงก้อง) อะธิบดีกรมกานศาสนา สัมนักงานเรขาธิกานมหาเถรสมาคม โทร.๒๘๑๕๐๕๓
โทรสาน๒๘๑๕๐๕๓

ให้เวลา ๑ ชั่วโมง กับ ๑๕ นาที

เฉลย ประโยค ป.ธ. ๓

บูรพภาค

ที่ ศธ ๐๓๐๗/๑๔๐๗๐

กรมการศาสนา

กระทรวงศึกษาธิการ

กรุงเทพมหานคร

๑๐๓๐๐

๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๔๓

เรื่อง ห้ามพระภิกษุสามเณรเกี่ยวข้องกับการเมือง

นั้สการ เจ้าคณะภาคทุกภาค

สิ่งที่ส่งมาด้วย สำเนาคำสั่งมหาเถรสมาคม เรื่องห้ามพระภิกษุสามเณรเกี่ยวข้องกับการเมือง

พ.ศ. ๒๕๔๓ ๑ ฉบับ

ด้วยวันที่ ๖ มกราคม ๒๕๔๔ จะมีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ในการนี้ คณะกรรมการ

การเลือกตั้ง (กกต.) ผู้มีอำนาจหน้าที่ในการจัดการเลือกตั้ง เพื่อให้เกิดความบริสุทธิ์และ ยุติธรรม ได้ขอความร่วมมือ

ไปยังกรมการศาสนาให้ช่วยประสานงานกับทางคณะสงฆ์ โดยขอให้พระภิกษุสามเณร วางตัวเป็นกลางในการเลือกตั้ง

กรมการศาสนาได้มีหนังสือของความอนุเคราะห์ไปยังเจ้าคณะจังหวัดทุกจังหวัด เพื่อ แจ้งให้วัดทุกวัดใน

เขตปกครองปฏิบัติตามคำสั่งมหาเถรสมาคม เรื่องห้ามพระภิกษุสามเณรเกี่ยวข้องกับ การเมืองแล้ว

จึงขอนั้สการมาเพื่อโปรดทราบ

ขอนั้สการด้วยความเคารพอย่างสูง

ไพบูลย์ เสียงก้อง

(นายไพบูลย์ เสียงก้อง)

อธิบดีกรมการศาสนา

สำนักงานเลขาธิการมหาเถรสมาคม

โทร. ๒๘๑๕๐๕๓ โทรสาร ๒๘๑๕๐๕๓

ประโยค ป.ธ. ๓

ปัญหา บาลีไวยากรณ์

สอบ วันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๔

๑. พยัญชนะในภาษาบาลี มีเท่าไร ฯ อะไรบ้าง ฯ ต่างจากสระอย่างไร ฯ

๒. ในสนธิกริโยปกรณฺ์ อาเทศ กับ วิการ มีลักษณะต่างกันอย่างไร ฯ จงอธิบายพร้อม
ทั้งยกตัวอย่าง

ประกอบ ฯ ยถเวายํ, กาโลยนฺเต เป็นสนธิ อะไรบ้าง ฯ ตัดและต่ออย่างไร ฯ

๓. จงตอบคำถามต่อไปนี้

ก. อะไรเรียกว่าการันต์ ฯ มีเท่าไร ฯ อะไรบ้าง ฯ

ข. ปกติสังขยา กับ ปุรณฺสังขยา ต่างกันอย่างไร ฯ

ค. อุปสัค กับ นิบาต ต่างกันอย่างไร ฯ

๔. วิกัตติอาขยาตํนั้น มีกี่หมวด ฯ หมวดไหนบอกกาลอะไร ฯ

๕. รูปวิเคราะห์แห่งสาธนะ มีเท่าไร ฯ อย่างไร เป็นสาธนะอะไรได้บ้าง ฯ

ธมฺมชีวี (ปุคฺคโล), คพฺภปาตณฺ์ (ภตฺตชฺช) ลงปัจจัยอะไร ฯ เป็นรูปและสาธนะ
อะไร ฯ จงตั้ง

วิเคราะห์มาดู ฯ

๖. สมาสอะไรบ้าง ที่นิยมบทปลงเป็นนปฺงสกลิงค์ ฯ จะทราบได้อย่างไรว่า เป็นสมาส
ไหน ฯ

ปวตฺติตปวรฺธมฺมจฺโง (ภควา) เป็นสมาสอะไร จงตั้งวิเคราะห์มาตามลำดับ ฯ

๗. ตทฺสตัดฺติตฺทิตฺต มีปัจจัยเท่าไร ฯ อะไรบ้าง ฯ ปัจจัยตัวไหน ใช้ลงแทนศัพท์อะไร
 ฯ พาลุย์,

ปาหุเนยฺโย ลงปัจจัยอะไร ในคตฺทิตฺทิตฺท ไหน ฯ จงตั้งวิเคราะห์มาดูด้วย ฯ

ให้เวลา ๓ ชั่วโมง

เฉลย ประโยค ป.ธ. ๓

ปัญหา บาลีไวยากรณ์

๑. มี ๓๓ ตัว คือ ก ข ค ฅ ง
จ ฉ ช ฌ ญ
ฎ ฏ ท ฒ ณ
ต ถ ท ธ น
ป ผ พ ภ ม
ย ร ล ว ส ห พ อ ๑

ต่างจากสระอย่างนี้ คือ พยัญชนะ ๓๓ ตัวนี้ ออกเสียงไม่ได้ตามลำพังตนเองเหมือนสระต้องอาศัยสระจึงจะออกเสียงได้ ๑

๒. มีลักษณะต่างกันอย่างนี้ คือ อาเทศ ได้แก่การแปลงสระให้เป็นพยัญชนะ คือ แปลง อี-เอ

เป็น ย ตัวอย่างเช่น ปฏิสนธิจารุคฺติ-อสฺส เป็น ปฏิสนธิจารุคฺยสฺส เป็นต้น ๑

แปลงพยัญชนะเป็นพยัญชนะ คือ แปลง ตี เป็น ตย แล้วให้เป็น จุจ ตัวอย่าง เช่น ปติ

-อุตุตริตฺวา เป็น ปจฺจุตฺตริตฺวา, อิติ-เอวํ เป็น อิจฺเจวํ เป็นต้น ๑

แปลงนิคคหิต เป็นพยัญชนะ คือ เมื่อพยัญชนะวรรคอยู่หลัง นิคคหิตอยู่หน้า แปลงนิคคหิต

เป็นพยัญชนะสุควรรค เช่น เอวํ-โฆ เป็น เอวฺงฺโฆ เป็นต้น ๑

เมื่อ เอ และ ห อยู่หลัง แปลงนิคคหิตเป็น ฌ ตัวอย่าง เช่น ตํ-เอว เป็น ตฌฌเวว ตํ-หิ เป็น ตฌหิ เป็นต้น ๑

ส่วน วิการ ได้แก่การแปลงสระเป็นสระเท่านั้น คือ การทำสระตัวหนึ่งให้เป็นสระอีกตัวหนึ่ง เช่น

ทำ อี ให้เป็น เอ ทำ อุ ให้เป็น โอ ตัวอย่าง เช่น มฺนฺนิ-อาลโย เป็น มฺนฺเนลโย สฺส-อตุถิ เป็น สฺสอตุถิ

เป็นต้น ๆ

ยถาวย เป็น โลปสระสนธิ และทิมสระสนธิ ตัดเป็น ยถา-เอว-อัย ฯ

ระหว่าง ยถา-เอว ถ้าสระหน้าเป็นทิมะ สระหลังเป็นรัสสะ มีพยัญชนะสังโยคอยู่
เบื้องหลังก็ดี

เป็นทิมะก็ดี ลบสระหน้า คือ อา ที่สุดแห่ง ยถา ต่อเป็น ยถา ฯ

ระหว่าง ยถา-อัย ถ้าสระทั้ง ๒ เป็นรัสสะ มีรูปเสมอกัน คือ เป็น อ หรือ อิ หรือ อุ
ทั้ง

๒ ตัว เมื่อลบแล้วต้องทิมะสระที่ไม่ได้ลบ คือ อ ที่ อัย เป็น อา ต่อเป็น ยถาวย ฯ

กาโลยนฺเต เป็น โลปสระสนธิและอาเทศนิกคหิตสนธิ ตัดเป็น กาโล-อัย-เต

ระหว่าง กาโล-อัย ถ้าสระทั้ง ๒ คือ สระหน้า และสระหลัง มีรูปไม่เสมอกัน ลบ
สระหลัง คือ อ

ที่ อัย ต่อเป็น กาโลย

ระหว่าง กาโลย-เต เมื่อมีพยัญชนะวรรคอยู่หลัง มีนิกคหิตอยู่หน้า อาเทศนิกคหิตที่
กาโลย

เป็นพยัญชนะสุควรรค ต่อเป็น กาโลยนฺเต ฯ

๓. ได้ตอบคำถามดังนี้

ก. สระที่สุกแห่งศัพท์ เรียกว่า การันต์ มี ๖ คือ อ อา อิ อี อุ อู ฯ

ข. ต่างกันอย่างนี้ คือ ปกติสังขยาสำหรับนับโดยปกติ เป็นต้นว่า หนึ่ง สอง สาม สี่
ห้า

ส่วนปุณณะสังขยาสำหรับนับนามนามที่เต็มในที่นั้น ๆ คือ นับเป็นชั้น ๆ เป็นต้นว่า
ที่หนึ่ง

ที่สอง ที่สาม ที่สี่ ที่ห้า ฯ

ค. ต่างกันอย่างนี้ คือ อุปสรรคสำหรับใช้นำนามและกิริยาให้วิเศษขึ้น เมื่อ
นำหน้านาม มีอาการ

คล้ายคุณศัพท์ เมื่อนำหน้ากิริยา มีอาการคล้ายกิริยาวิเศษณะ

ส่วนนิบาต สำหรับลงในระหว่างนามศัพท์บ้าง กิริยาศัพท์บ้าง บอกกาลปะนะ กาล ที่

ปริจเฉท

อุปไมย ปฏิเสธ ความไฉนเล่าคือ ความปรักป ความถาม ความรับ ความเตือน เป็นต้น ฯ

๔. มี ๘ หมวด ฯ

หมวด วตุตมานา บอกปัจจุบันกาล

หมวด ปญจมี บอกความบังคับ ความหวัง ความอ่อนวอน

หมวด สตฺตมี บอกความยอมตาม ความกำหนด และความรำพึง เป็นต้น

หมวด ปโรกฺษา บอกอดีตกาลไม่มีกำหนด

หมวด หิยตุตถนี บอกอดีตกาลตั้งแต่วันนี้

หมวด อชฺชตุตถนี บอกอดีตกาลตั้งแต่วันนี้

หมวด ภวิสฺสนติ บอกอนาคตกาลแห่งปัจจุบัน

หมวด กาลาติปฺตติ บอกอนาคตกาลแห่งอดีต ฯ

๕. มี ภา อย่าง ๑ คือ

๑. กัตตุรูป เป็นได้ทุกสาธนะ เว้นภาวสาธนะ

๒. กัมมรูป เป็นได้ ๔ สาธนะ คือ กัมมสาธนะ กรรมสาธนะ สัมปทานสาธนะ และ
อธิกรรม
สาธนะ

๓. ภาวรูป เป็นภาวสาธนะได้อย่างเดียว ฯ

ชฺมฺมชฺวี (ปุคฺคโล) ลง ณี ปัจจัย เป็นกัตตุรูป กัตตุสาธนะ

ตั้งวิเคราะห์ว่า **ชฺมฺเมน ชฺวีตีติ ชฺมฺมชฺวี (ปุคฺคโล)** เป็นกัตตุรูป ลงในอรรถตัสสีละ ตั้ง
วิเคราะห์ว่า **ชฺมฺเมน ชฺวีตี สึเลนาติ ชฺมฺมชฺวี (ปุคฺคโล)**

เป็นสมาสรูปตัสสีละสาธนะ ตั้งวิเคราะห์ว่า **ชฺมฺเมน ชฺวีตุ สึลมสุตาติ ชฺมฺมชฺวี (ปุคฺค
โล) ฯ**

คพฺภปาตณฺ (เภสชฺช) ลง ภู ปัจจัย เป็นกัตตุรูป กรรมสาธนะ ตั้งวิเคราะห์ว่า **คพฺภํ ปา
เตติ**

เตนาติ คพฺภปาตณฺ (เภสชฺช) ฯ

๖. สมาสที่นิยมบทปลงเป็นนปุงสกสิงค์ มี ๓ คือ สมาหารทิกฺุสมาส ๑ สมาหารวันทว
สมาส ๑

อภฺยยิภาวสมาส ๑ จะทราบได้โดยความนิยมดังนี้

สมาหารทิกฺุสมาส นิยมสังขยาเป็นบทหน้า บทหลังเป็นประธาน ฯ

สมาหารวันทวสมาส นิยมนามนามตั้งแต่ ๒ ศัพท์ขึ้นไป ท่านย่อเข้าเป็นบท

เดียวกันและ

เป็นบทประธานทั้งสิ้น ฯ

ส่วนอภัยภูธรนิยาม นิมิต्तหรือนิบาติเป็นบทหน้า และใช้เป็นประธานแห่ง
บทหลัง ฯ

ปวตุตติปวรมจกโก (ภควา) เป็น ตติยาตุลยาธิกรณพหุพพิหิตมาส มีอวธารณ
บุพพบท
กัมมธารยสมาส และวิเสสนบุพพบท กัมมธารยสมาส เป็นภายใน ตั้งวิเคราะห์ตามลำดับ
ดังนี้

(อว. กัม. วิ.)   **ธมฺโม เอว จกุกํ ฐมฺมจกุกํ**

(วิ. บุญพ. กัม. วิ.)   **ปวร ฌมฺมจกฺกํ ปวรฌมฺมจกฺกํ**

(ตติ. ตฺถ. พหุพ. ว.)   **ปวตฺตติตํ ปวรฌมฺมจกฺกํ เยน โส ปวตฺตติตปวรฌมฺมจกฺโก**

(ภควา) ฯ

๗. ตทสฺสํตติตํททิต มิจฺฉํจฺฉ ๕ ตฺวํ กิอ วิ ส สี อิก อี ร วนฺตุ มนฺตุ ณ ฯ
ทั้งหมดใช้ลงแทน อตฺถิ ศัพท์เท่านั้น

พาลุຍฺ ฌ ณฺย ปิจฺฉํในภาวตํททิต ตังวิเคราะหฺว่า

พาลุสฺส ภาโว พาลุຍฺ

ปาหุเนยฺโย ฌ เอยฺย ปิจฺฉํ ในฐานตํททิต ตังวิเคราะหฺว่า

ปาหุณฺ อรหฺตีติ ปาหุเนยฺโย

ปาหุนาย อหฺจฺฉวิโก โหตีติ วา ปาหุเนยฺโย ฯ

พระราชปริยัติเวที เขมจารี วัดทองนพคุณ

สนามหลวงแผนกบาลี

เฉลย

ตรวจแก้

ประโยค ป.ธ. ๔

แปล ไทยเป็นมคธ

สอบ วันที่ ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๔

๑. กุฎุมพิมหาปาละนั้น ได้บรรพชาและอุปสมบทแล้ว อยู่ในสำนักอาจารย์และ
อุปัชฌาย์ได้ ๕ พรรษา
อยู่จำพรรษาปวารณาแล้ว เข้าเฝ้าพระบรมศาสดา ถวายบังคมแล้ว กราบทูลถามว่า ข้าแต่
พระองค์ผู้เจริญ ในพระ
ศาสนานี้ มีฐานะกี่ย่าง ๆ พระบรมศาสดาตรัสตอบว่า คู่ก่อนภิกษุ ฐานะมี ๒ อย่างเท่านั้น คือ
กัณธฐานะ (และ)
วิปัสสนาฐานะ ๆ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็กัณธฐานะเป็นไฉน วิปัสสนาฐานะเป็นไฉน ๆ ฐานะนี้ คือ
การเรียนนิกาย
หนึ่งก็ดี สองนิกายก็ดี ก็หรือว่าจบพระพุทธพจน์คือพระไตรปิฎก ตามสมควรแก่ปัญญาของ
ตนแล้ว ทรงจำไว้ได้
บอก กล่าวพุทธพจน์นั้น ชื่อว่ากัณธฐานะ, ส่วนฐานะนี้ คือ การที่ภิกษุผู้มีความประพฤติเบา
พร้อม ยินดีอย่างยิ่งใน
เสนาสนะอันสงัด เริ่มตั้งความสิ้นไปและความเสื่อมไปไว้ในอรรถภาพ ยังวิปัสสนาให้เจริญ
ด้วยอำนาจความกระทำ
ติดต่อกันแล้ว ถือเอาพระอรหัตไว้ได้ ชื่อว่าวิปัสสนาฐานะ ๆ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
ข้าพระพุทธเจ้าบวชเมื่ออายุแก่
จักไม่สามารถจะบำเพ็ญกัณธฐานะให้บริบูรณ์ได้ แต่ว่าข้าพระพุทธเจ้าจักบำเพ็ญวิปัสสนาฐานะ
ให้บริบูรณ์ได้ ขอพระองค์
ทรงโปรดตรัสบอกพระกรรมฐานแก่ข้าพระพุทธเจ้าเถิด ๆ ถ้าคัมภีร์นั้น พระบรมศาสดาตรัส
บอกพระกรรมฐานจนถึง
พระอรหัต แก่พระมหาปาละนั้นแล้ว ๆ พระมหาปาละนั้นถวายบังคมพระศาสดาแล้ว
แสวงหาพระทั้งหลาย

ผู้จะไปพร้อมกับตนได้พระ ๖๐ รูปแล้ว จึงออกไปพร้อมกับพระเหล่านั้น เดินทางไปได้

๑๒๐ โยชน์ ก็ถึงหมู่บ้าน

ชายแดนหมู่บ้านใหญ่แห่งหนึ่ง จึงได้เข้าไปบิณฑบาต ณ หมู่บ้านนั้นพร้อมกับบริวาร ๗

๒. เมื่อพระอรหันต์เกิดในโลก ๖๑ องค์แล้วด้วยประการฉะนี้ พระบรมศาสดาทรงอยู่
จำพรรษา

ปวารณาแล้ว ทรงส่งพระ ๖๐ รูปไปในทิศทั้งหลาย ด้วยพระพุทธานุญาตว่า ลูก่อนภิกษุ

ทั้งหลาย พวกเธอจงเที่ยวจาริก

ไปเถิด ดังนี้เป็นต้น พระองค์เองเสด็จไปอุรุเวลาประเทศ ในระหว่างทาง ได้ทรงแนะนำภัทร
วัคคีย์กุมาร ๓๐

คน ณ ราวป่าฝ่าย ๗ บรรดาภัทรวัคคีย์เหล่านั้น อย่างต่ำกว่าเขาทั้งหมด ได้เป็นพระโสดาบัน
อย่างสูงกว่าเขา

ทั้งหมดได้เป็นพระอนาคามี ๗ พระพุทธองค์ทรงให้ภัทรวัคคีย์แม่เหล่านั้นทั้งหมดบวชโดย
ความเป็นเอหิภิกขุอย่างเดียว

กันแล้ว ทรงส่งไปในทิศทั้งหลาย พระองค์เองเสด็จไปยังอุรุเวลาประเทศ ทรงแสดง

ปาฏิหาริย์ ๓,๕๐๐ อย่าง

แนะนำชฎิล ๓ พี่น้อง มีอุรุเวลกัสสปเป็นต้น ซึ่งมีชฎิล ๑,๐๐๐ คนเป็นบริวาร ให้บวชโดย
ความเป็นเอหิภิกขุ

เช่นเดียวกันแล้ว ให้นั่งประชุมกันที่ขยาสีสะประเทศ ให้ดำรงอยู่ในพระอรหัตด้วยเทศนาอา
ทิตตปริยายสูตรแล้ว ผู้อัน

พระอรหันต์ ๑,๐๐๐ องค์นั้นแวดล้อม ทรงพระดำริว่า เราจักเปลื้องปฏิกุญญาที่ถวายเป็นแก่พระ
เจ้าพิมพิสาร ดังนี้

จึงเสด็จไปยังอุทยานสวนตาลหนุ่ม ใกล้แดนพระนครราชคฤห์ ตรัสพระธรรมกถาอัน

ไพเราะแก่พระราชเจ้าผู้ทรงสดับ

ข่าวว่า ได้ยินว่า พระศาสดาเสด็จมาแล้ว ดังนี้ จึงเสด็จมาพร้อมกับพราหมณ์และคฤหบดี ๑๒
นหุต ทรงให้พระ

ราชาพร้อมกับพราหมณ์และคฤหบดี ๑๑ นหุต ดำรงอยู่ในโศดาปัตติผล อีกนหุตหนึ่งให้

ดำรงอยู่ในสรีระทั้งหลาย

วันรุ่งขึ้น ผู้มีพระคุณอันท้าวสักกเทวราชซึ่งแปลงเพศเป็นมาณพน้อยชมเชยแล้ว เสด็จเข้าไป
ยังพระนครราชคฤห์

ทรงทำกตกิจในพระราชนิเวศน์แล้ว ทรงรับพระเวฬุวนารามแล้ว สำเร็จการประทับอยู่ ณ
พระเวฬุวนารามนั้นแล ฯ

ใช้เวลา ๔ ชั่วโมง ๑๕ นาที

เฉลย ประโยค ป.ธ. ๔

แปล ไทยเป็นมคธ

๑. (โส) ททฐปพพชชูปสมปโท อัจริยูปชฌยานัน สนฺตฺเก ปรณฺจ วสุตฺตานี วสิตฺวา วุตถวสุ
โส

ปวาเรตฺวา สตฺถารํ อฺปฺสํกมิตฺวา วนฺทิตฺวา ปฺจฺฉิ ฆนฺเต อิมฺสฺมี สาสเน กติ ฐรานิติ ฯ คนฺถฐฺร
วิปฺสฺสนาฐฺรณฺติ

เทวเยว ฐรานิ ภิกฺขุติ ฯ กตมํ ปน ฆนฺเต คนฺถฐฺร กตมํ วิปฺสฺสนาฐฺรณฺติ ฯ อตฺตโน ปรณฺยานุ
รูปเน เอกํ

วา เทว วา นิกายे สกฺลํ วา ปน เตปิฏกํ พุทฺทวจนํ อุกฺคณฺหิตฺวา ตสฺส ธารณํ กถนํ วาจนฺนฺติ อิทํ
คนฺถฐฺร

นาม ฯ สลฺลหฺกฺวตฺตโน ปน ปนฺตเสนาสนาภิตสฺส อตฺตภาเว ขยวํ ปญฺจเปตฺวา สาทจ
กิริยาวเสน วิปฺสฺสนํ

วทฺเทตฺวา อรหฺตคฺคฺคฺหนฺติ อิทํ วิปฺสฺสนาฐฺรํ นามาทิ ฯ ฆนฺเต อหํ มหฺลลกกาเล ปพฺพิโต
คนฺถฐฺรํ ปฺเรตฺุ

น สกฺขิสฺสามิ วิปฺสฺสนาฐฺรํ ปน ปฺเรตฺสามิ กมฺมญฺจานํ เม กเถถาติ ฯ อตฺสฺส สตฺถา ยาว อรหฺต
ตา

กมฺมญฺจานํ กเถติ ฯ โส สตฺถารํ วนฺทิตฺวา อตฺตนา สหคามินิ ภิกฺขุ ปริเยสนฺโต สญฺจํ ภิกฺขุ
ลภิตฺวา

เตหิ สทฺธี นิกฺขมิตฺวา วิสโยชนสฺตมคฺคํ คนฺตฺวา เอกํ มหนฺตํ ปจฺจนฺตคามํ ปตฺวา ตตฺถ สปริวา
โร ปิณฺฑาย

ปาวิสิ ฯ

๒. เอวํ โลเก เอกสญฺจิสฺยา อรหฺนฺเตสุ ชาเตสุ วุตถวสุโส ปวาเรตฺวา จรธ ภิกฺขเว จาริกนฺติ
สญฺจิกภิกฺขุ ทิสาสฺส เปเสตฺวา สยํ อฺรุเวลฺลํ กจฺฉนฺโต อนฺตรามคฺเค กปฺปาสิกวนสณฺเฑ เตสฺสเน
ภทฺทวคฺคฺคฺยกุมารे วินยฺสํ ฯ เตสุ สพฺพปจฺฉิมโก โสตาปนฺโน สพฺพุตฺตโม อนาคามี อโหสิ ฯ
เตปิ สพฺเพ

เอหิภิกขุภาวะเนว ปพพาเซตฺวา ทิสาสฺ เปเสตฺวา สยํ อรุเวลํ คนฺตฺวา ททฺฒฺมฺทานิ ปาฎิ
หารियสฺส
อรุเวลกสฺส
คยาสี่เส
นีสีทาเปตฺวา อาทิตฺต
พิมฺพิสฺส
ทินฺนํ ปญฺญญํ โมเจสฺส
วา
ทฺวาทสนฺน
กาทสฺส
สฺส
ณ
มาณวกฺวณฺณํ กเหตุวา อภิตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
รามํ
ปฏิกฺคเหตุวา ตตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
วาลิ กปฺเปสิ ฯ

ประโยค ป.ธ. ๔

แปล มคธเป็นไทย

สอบ วันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๔

๑.

ปณามคาถา

พุทฺโธ โย มงคลตฺถินัน	มฺงคฺลํ อิติ วิสุตฺโต
เทสโก มงคลตฺถานัน	มฺงคฺลนฺตํ นมามิหิ ๑
ชมฺโม โย มงคลตฺถินัน	มฺงคฺลํ อิติ วิสุตฺโต
โชตโก มงคลตฺถานัน	มฺงคฺลนฺตํ นมามิหิ ๑
สงฺฆो โย มงคลตฺถินัน	มฺงคฺลํ อิติ วิสุตฺโต
การโก มงคลตฺถานัน	มฺงคฺลนฺตํ นมามิหิ ๑
อิจฺเจวํ มฺงคฺลานมฺเม	ปณฺนาโม สุกโต อหุ
ตพฺพาหสา อหิ หุตฺวา	อนฺตรายวินาสโก
มฺงคฺลปีทกํ ยนฺตํ	มฺงคฺเลน สุเทสิตํ
มฺงคฺลสฺตตฺตนาเมน	วิสุตฺตํ อติอาณกํ
มฺงคฺลตฺถถจ ปาณินัน	กถิตฺตฺสฺสิจ เคนจิ
โกภฺลิตฺถุเขสุ ยสฺสสาณา	จกฺกฺวาเพสุ ปตฺถจฺญา
นนานาคนฺถเส สारตฺถิ	วิโลเกตฺวา ตมาทिय
ตสฺสตฺถิ ทิปฺยิสฺสามิ	ตํ สฺมณฺณ สฺมาหิตาติ ๑

๒. มุสาวาทา เวรมณฺยาทิกํ จตฺตพฺพิชฺชํ วิจฺจฺจริตํ สฺภาสิตวาจา ย การณฺจํ สฺภาสิตภาสนาทิกํ
จตฺตพฺพิชฺชํ

อวยวฺจนฺติ ทฎฺฐพฺพิ ๑ วิจิมนฺมทวารกถาภิกฺกามปิ สฺภาสิตภาสนสงฺขาตา อปีสุณฺวาจา ชมฺม
ภาสนสงฺขาโต อสมฺพปฺปลาโป

ปิยภาสนสงฺขาตา อมฺรฺสวาจา สจฺจภาสนสงฺขาโต อมฺสาวาทอ จาติ จตฺตพฺพิชฺชํ อวยวฺจํ วุตฺติ ๑
ตสฺมา มุสาวาทาทินัน

อาทินนํ สมฺปสฺสนนฺเตน สฺภาสิตวจนฺเมว วตฺตพฺพิ ๑ โส จาทินโว อฏฺฐกนิปาตจฺจตฺเร สพ

พลหุสสุตเตปี อากโต ฯ

วุดตตหิ ตตถ มุสวาโท ภิกขเว อาเสวิต ภาวิต พหุสสิโก นริยสัวตตนิโก โหติ ติริจฺฆานโย
นีสัวตตนิโก

ปิตติวิสัยสังคตนิโก โย สพฺพหลฺหุโส มุสาวาทสฺส วิปาโก มนุสฺสภฺตสฺส อภฺตพฺภกฺขามสังคตนิ
โก โหติ ฯ ปิสุณา

ภิกฺขเว วาจา อาเสวิตา ฯเปฯ ปิตติวิสัยสังคตนิกา โย สพฺพหลฺหุโส ปิสุณาย วาจา ย วิปาโก
มนุสฺสภฺตสฺส

มิตฺตเกทสังคตนิโก โหติ ฯ ผรุสา ภิกฺขเว วาจา ฯเปฯ โย สพฺพหลฺหุโส ผรุสาย วาจา ย วิปาโก
มนุสฺสภฺตสฺส

อมณาปสทฺทสังคตนิโก โหติ ฯ สมฺพปฺปลาโป ภิกฺขเว อาเสวิตฺ ฯเปฯ โย สพฺพหลฺหุโส สมฺพป
ปลาปสฺส วิปาโก

มนุสฺสภฺตสฺส อนาเทยฺยวาจาสังคตนิโก โหตีติ ฯ

ให้เวลา ๔ ชั่วโมง ๑๕ นาที

เฉลย ประโยค ป.ธ. ๔

แปล มคธเป็นไทย

๑.

คณาแสดงความนอบน้อม

พระพุทธเจ้าพระองค์ใด ปรากฏว่า เป็นมงคล ของเทพดาและมนุษย์ทั้งหลาย ผู้มีความต้องการมงคล เป็นผู้แสดงอรรถแห่งมงคล ข้าพเจ้าขอนอบน้อมพระพุทธเจ้าพระองค์นั้นผู้เป็นมงคล พระธรรมใด ปรากฏว่า เป็นมงคล ของเทพดาและมนุษย์ทั้งหลาย ผู้มีความต้องการมงคล ส่องอรรถแห่งมงคล ข้าพเจ้าขอนอบน้อมพระธรรมนั้น อันเป็นมงคล ฯ พระสงฆ์ใด ปรากฏว่า เป็นมงคล ของเทพดาและมนุษย์ทั้งหลาย ผู้มีความต้องการมงคล เป็นผู้กระทำอรรถแห่งมงคล ข้าพเจ้าขอนอบน้อมพระสงฆ์นั้น ผู้เป็นมงคล ฯ ข้าพเจ้าเป็นผู้ทำการนอบน้อมคิดแล้ว แต่พระรัตนตรัยอันเป็นมงคลอย่างนี้ ด้วยประการฉะนี้ ด้วยอำนาจแห่งการนอบน้อมพระรัตนตรัยนั้น ข้าพเจ้าเป็นผู้ยังอันตรายให้พินาศ จักเลือก สรรถิ์เอาอรรถอันเป็นสาระให้คำภีร์ต่าง ๆ นั้นแล้ว แสดงอรรถแห่งพระสูตรที่แสดงมงคล อันพระพุทธเจ้าผู้เป็นมงคล ทรงแสดงไว้ดีแล้ว ปรากฏนามว่า มงคลสูตร มีอาชญาینگนักรและพระสูตรที่ใคร ๆ กล่าวไว้แล้ว เพื่อเป็นมงคลแก่สัตว์ทั้งหลายในโลกนี้ ซึ่งมีอาชญาแผ่ไปในแสนโกฏิจักรวาลของท่านทั้งหลายจงตั้งใจฟังอรรถแห่งมงคลสูตรนั้นเทอญ ฯ
๒.

วิสุจจริต ๔ อย่าง มีเจตนาเป็นเครื่องคვენจากมุสาวาทเป็นต้น บัณฑิตพึงเห็นว่าเป็นองค์ที่เป็นเหตุแห่งวาจาสุภาสิต วิสุจจริต ๔ อย่าง มีการกล่าวคำสุภายิตเป็นต้น บัณฑิตพึงเห็นว่าเป็นองค์ประกอบแห่งวาจาสุภายิต ฯ แม้ในฎีกาที่กล่าวถึงวจีกรรมและวจีทวาร พระฎีกาจารย์กล่าวองค์ประกอบไว้ ๔ อย่าง คือ อปีสุณาวาจา คือการกล่าวคำสุภายิต ๑ อสัมผัปปลาปะ คือการกล่าวคำที่เป็นธรรม ๑ อพรุสวาจา คือการ

กล่าวคำที่น่ารัก ๑

อมุสาวาท คือการกล่าวคำจริง ๑ ฯ

เพราะฉะนั้น บัณฑิตเมื่อพิจารณาเห็น โทษแห่งวิทจริต ๔ มีมุสาวาทเป็นต้น ควรพูด
แต่คำสุภาษิต
เท่านั้น ๆ ก็โทษนั้น มาแล้วแม้ในสัพพหลุสูตร ในอัฐกนิบาต อังคุตตรนิกาย ๆ สมจริงดัง
พระดำรัสที่พระผู้มีพระ
ภาคเจ้าตรัสไว้ในสัพพหลุสูตรนั้นว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย มุสาวาทอันบุคคลเสพแล้ว เจริญ
แล้ว กระทำให้มากแล้ว
ย่อมยังสัตว์ให้เป็นไปในนรก ย่อมยังสัตว์ให้เป็นไปในกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ย่อมยังสัตว์ให้
เป็นไปในเปรตวิสัย วิบาก
แห่งมุสาวาท ที่เพลากว่าวิบากทั้งหมด ย่อมยังการกล่าวด้วยถ้อยคำไม่เป็นจริงให้เป็นไปแก่
ผู้เกิดเป็นมนุษย์ ๆ คุณก่อน
ภิกษุทั้งหลาย ปิสุณาวาจา อันบุคคลเสพแล้ว ฯลฯ ย่อมยังสัตว์ให้เป็นไปในเปรตวิสัย วิบาก
แห่งปิสุณาวาจา ที่เพลากว่า
วิบากทั้งหมด ย่อมยังการแตกจากมิตรให้เป็นไปแก่ผู้เกิดเป็นมนุษย์ ๆ คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย
ผรุสวาจา ฯลฯ
วิบากแห่งผรุสวาจา ที่เพลากว่าวิบากทั้งหมด ย่อมยังเสียงที่ไม่น่าพอใจให้เป็นไปแก่ผู้เกิด
เป็นมนุษย์ ๆ คุณก่อน
ภิกษุทั้งหลาย สัมผัสปลลาปะ อันบุคคลเสพแล้ว ฯลฯ วิบากแห่งสัมผัสปลลาปะ ที่เพลากว่า
วิบากทั้งหมด ย่อมยังคำ
ไม่น่าเชื่อถือให้เป็นไปแก่ผู้เกิดเป็นมนุษย์ ๆ

พระเทพสุธี หาสมุโม วัดสามพระยา
สนามหลวงแผนกบาลี

เฉลย
ตรวจแก้

ประโยค ป.ศ. ๕

แปล ไทยเป็นมคธ

สอบ วันที่ ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๔

๑. พระราชารับสั่งให้จัดเกวียนหลายร้อยเล่มส่งไป ให้ชนทรัพย์นั้นมา ให้ทำเป็นกองไว้ที่ท้องสนามหลวง

แล้ว รับสั่งให้ชาวพระนครราชคฤห์ประชุมกันแล้ว ตรัสถามว่า ในพระนครนี้ ใครมีทรัพย์ประมาณเท่านี้บ้างไหม?

เมื่อทวยราษฎร์กราบทูลว่า ไม่มี พระเจ้าข้า จึงทรงตั้งกุมภโฆสกนั้นไว้ในตำแหน่งเศรษฐีด้วยเครื่องยกย่องเป็นอัน

มาก พระราชทานลูกสาวของหญิงนั้นให้แก่เขาแล้ว เสด็จไปยังสำนักพระบรมศาสดาพร้อมกับเขา ถวายบังคมแล้ว

กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระองค์โปรดทอดพระเนตรชายคนนี้ ธรรมดาคนมีปัญญาแบบนี้ ย่อมไม่มี

เขาแม้จะมีสมบัติถึง ๔๐ โภกิ ก็ไม่ทำอาการเย่อหยิ่ง หรืออาการเพียงความทะนงตน เป็นเหมือนคนกำพรว้า

นุ่งผ้าเก่า ๆ ทำการรับจ้างเป็นอยู่ที่ถนนอันเป็นที่อยู่ของคนรับจ้าง หม่อมฉันรู้ได้ด้วยอุบายชื่อนี้ ก็แลครั้นรู้แล้ว

จึงสั่งให้เรียกมา ไล่เสียงให้ยอมรับว่ามีทรัพย์แล้ว ให้ชนทรัพย์นั้นมา ตั้งไว้ในตำแหน่งเศรษฐีแล้ว หม่อมฉันยังให้

แม้ลูกสาวแก่เขาด้วย ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ผู้มีปัญญาแบบนี้ หม่อมฉันยังไม่เคยเห็น ฯ พระบรมศาสดาทรงสดับ

เรื่องนั้นแล้ว ตรัสว่า มหาบพิตร ชีวิตของผู้เป็นอยู่อย่างนี้ ชื่อว่าความเป็นอยู่ประกอบด้วยธรรม ความจริง ความ

เป็นใหญ่ทั้งหลาย ย่อมเจริญฝ่ายเดียว แก่ผู้ถึงพร้อมด้วยความเพียร ผู้สมบูรณ์ด้วยสติ ผู้มีกิจการงานบริสุทธิ์ ทางกาย

และวาจาเป็นต้น ผู้มีปกติใคร่ครวญด้วยปัญญาแล้วจึงทำ ผู้สำรวมทางกายเป็นต้น ผู้เลี้ยงชีวิต
อยู่โดยธรรม ผู้ดำรง

อยู่ในความเป็นอยู่ไม่ปราศจากสติ แบบนั้น ดังนี้แล้ว ตรัสพระภาษานี้ว่า

ยศยอมเจริญยิ่งขึ้น แก่ผู้มีความขยัน ผู้มีสติ ผู้มีการงานสะอาด ผู้มีปกติ
ใคร่ครวญแล้วจึงทำ ผู้สำรวมระวัง ผู้เป็นอยู่โดยธรรม และผู้ไม่ประมาท
ดังนี้ ฯ

๒. ชายผู้เป็นบัณฑิตนั้นเข้าไปหมู่บ้านแล้ว เทียวเดินบอกบุญว่า พ่อแม่ทั้งหลาย วัน
พรุ่งนี้ ข้าพเจ้า

นิมนต์พระสงฆ์มีพระพุทธรองค์ทรงเป็นประธานแล้ว ขอเชิญท่านทั้งหลายถวายแก่พระเท่า
จำนวนที่สามารถ (จะถวาย

ได้) เมื่อชนทั้งหลายกำหนดกำลังของตนแล้ว กล่าวว่า พวกเราจักถวาย ๑๐ รูป พวกเรา ๒๐
รูป พวกเรา

๑๐๐ รูป พวกเรา ๕๐๐ รูป ดังนี้เป็นต้นแล้ว จึงจดคำของชนทั้งหมดลงไว้ในบัญชีตั้งแต่ต้น
มา ฯ ก็สมัยนั้น

ในพระนครนั้น มีชายคนหนึ่งปรากฏว่า เป็นคนเจ้าใจมาก เพราะเขาเป็นคนจนอย่างยิ่ง ๆ
ชายบัณฑิตนั้นเห็นชาย

เจ้าใจเมื่อนั้นมาถึงเฉพาะหน้า จึงบอกว่า เพื่อนมหาทุกคตะ ข้าพเจ้านิมนต์พระสงฆ์มีพระ
พุทธองค์ป็นประธานไว้

เพื่อนันในวันพรุ่งนี้แล้ว วันพรุ่งนี้ พวกชาวเมืองจักถวายทานกัน เพื่อนจักเลี้ยงพระสักกี่รูป
เล่า ๆ เจ้านาย ข้าพ

เจ้าจะต้องการอะไรด้วยพระทั้งหลายเล่า ธรรมดาความต้องการด้วยพระทั้งหลาย เป็นเรื่อง
ของพวกคนมีทรัพย์ ส่วน

ข้าพเจ้าแม่เพียงข้าวสารทนานหนึ่ง เพื่อประโยชน์แก่ข้าวคัมในวันพรุ่งนี้ ก็ยังไม่มี ข้าพเจ้า
ทำงานรับจ้างเลี้ยงชีพ

ข้าพเจ้าต้องการอะไรด้วยพระทั้งหลายเล่า ๆ ชายผู้เป็นบัณฑิตนั้นกล่าวอย่างนี้ว่า เพื่อนมหา
ทุกคตะ ชนเป็นอันมาก

ในพระนครนี้ บริโภคโภชนะอย่างดี นุ่งผ้าเนื้อละเอียด แต่งตัวด้วยเครื่องอาภรณ์ต่าง ๆ นอน
บนที่นอนอันงามสง่า

ย่อมเสวยสมบัติกัน ส่วนเพื่อทำงานรับจ้างทั้งวัน ยังไม่ได้อาหารแม่เพียงเต็มท้อง แม่เมื่อเป็น
เช่นนี้ เพื่อนยัง

ไม่รู้สึกหรือว่า เราไม่ได้อะไร ๆ เพราะไม่ได้ทำบุญอะไร ๆ ไว้แม้ในปางก่อน ๆ

ใช้เวลา ๔ ชั่วโมง ๑๕ นาที

เฉลย ประโยค ป.ธ. ๕

แปล ไทยเป็นมคธ

๑. ราชา อเนกสถานิ สกฏานิ โยชาเปตฺวา ปหิณฺติวาทํ ฐนํ อหฺราเปตฺวา ราชงฺคเณ ราสี
การตฺวา ราชคหาวาสีโน สนฺนิปาตฺวาเปตฺวา อตฺถิ กตฺสจฺจ อิมสฺมี นคเร เอตฺตํ ฐนฺนติ ปุจฺฉิตฺวา
นตฺถิ เทวาทิ

มหนฺเตน สกฺกาเรน ตํ เสฏฺฐิฏฺฐาเน จเปตฺวา ตตฺสา ชีตฺริ ตตฺส ทตฺวา เตน สทฺธิ สตฺถุ สนฺติกํ
กนฺตฺวา

วณฺทิตฺวา ฆนฺเต ปสฺสถิมํ ปุริสํ เอวฺรุโป ชีตฺริมา นาม นตฺถิ จตฺตาฬีสโกฏฺวิโกโว โหนฺโตปิ อพฺพิล
ลาวิตาการิ วา

อสุมิมานมตฺตํ วา น กโรติ กปฺโณ วิย วิโลตฺกํ นิวาเสตฺวา ภาตฺกวีถิยํ ภาตี กตฺวา ชีวฺนฺโต มยา อิมิ
นา

นาม อฺปาเยน ฌาโต ชานิตฺวา จ ปน ปกฺโกสาเปตฺวา สชนภาวํ สมฺปฏฺิจฺฉาเปตฺวา ตํ ฐนํ อหฺรา
เปตฺวา

เสฏฺฐิฏฺฐาเน จปิโต ชีตฺวาปสฺส มยา ทินฺนา ฆนฺเต มยา เอวฺรุโป ชีตฺริมา น ทิฏฺฐปฺพุโปติ อห ๑ ตํ
สฺตฺวา

สตฺถา เอวํ ชีวฺนฺตสฺส ชีวิตํ ฆมฺมิกชีวิตํ นาม มหาราช เอวฺรุปสฺส หิ วิริยสมฺปนฺนสฺส
สตีสมฺปนฺนสฺส

กายวาจาทีหิ ปฺริสฺทฺฐกมฺมสฺส ปญฺญาเย นิสมฺมการิโน กายาทีหิ สลฺยตสฺส ฆมฺมชีวิตํ
ชีวฺนตสฺส สตีปวิปฺปวาเส

จิตฺตสฺส อีสฺสรียา วทฺฒนฺติเยวาทิ วตฺวา อิมิ คาลมาห

อฺภูจฺฉานวโต สตีมโต

สฺวจิกมฺมสฺส นิสมฺมการิโน

สลฺยตสฺส จ ฆมฺมชีวโน

อปฺปมตฺตสฺส ยโสภิวทฺฒตีติ ๑

๒. โส (ปญฺชิตฺโต) คามํ ปวิสิตฺวา อมฺมตฺตาตา เสว มยา พุทฺธปฺปมฺโข ภิกฺขุสงฺโฆ นิมนฺตีโต
ตฺมฺเห

ยตฺตกานํ ภิกฺขุณํ สกฺโกถ ตตฺตกานํ เทถาติ อโรเจตฺวา วิจฺรฺนฺโต อตฺตโน พลํ สลฺลกฺขเตวาม ยํ

ทสนนํ ทสสาม

มยํ วิสติยา มยํ สตสฺส มยํ ปณฺจนนํ สตानนฺติ วุฑฺเต สพฺเพสํ วจนํ อาทิตฺโต ปฏฺจาย ปณฺเณ อา
โรเปสึ ฯ

เตน จ สมเยน ตสฺมี นคเร อติทุกฺกตภาเวเนว มหาทุกฺกตโตติ ปณฺณาโต เอโก ปุริโส อตฺถิ ฯ โส
ตํปี

สมมุขากตํ ทิสฺวา สมฺม มหาทุกฺกต มยา สุวาทนาย พุทฺธปฺปมฺโข ภิกฺขุสงฺโฆ นิมนฺติโต เสฺว
นครวาสินํ ทานํ

ทสฺสนฺติ ตฺวํ กตฺติ ภิกฺขุ โภเชสฺสสึติ ฯ สามิ มยฺหํ กิํ ภิกฺขุหิ ภิกฺขุหิ นาม สชนานํ อตฺถโถ มยฺหํ ปน
เสฺว

ยาคฺออกฺถาย ตณฺหฺลนาพิมตํปี นตฺถิ อหํ ภตฺตี กตฺวา ชีวามิ กิํ เม ภิกฺขุหิตฺติ ฯ เอวมาห สมฺม มหา
ทุกฺกต

อิมสฺมี นคเร สุโภชนํ ภูถฺชิตฺวา สุขุมวตฺถนินฺวตฺถา นานาภรณปฺปฏฺิมนฺจทิตา สิริสยเน สยมานา
พหู ชนา

สมฺปตฺตึ อนฺุภวนฺติ ตฺวํ ปน ทิวสํ ภตฺตี กตฺวา กุจฺฉิปฺปรมตํปี น ลภสึ เอวํ สนฺเตปี อหํ ปุพฺเพปี กิ
ณฺจ

อกตตฺตฺตา กิณฺจ น ลภามิตฺติ น ชานาสีติ ฯ

กถิ กเถสุส่ามีติ อตุต่านณจ ปรลจ อนุปรจ กถิ กเถสุส่ามีติ ปรลลั ฐมโม่ เทเสตพโพ ๑ น โข
อานนท

สุกริ ปรลลั ฐมมึ เทเสตุ ปรลลั อนนท ฐมมึ เทเสนเตน อีเม ปรลจ ฐมเม อชฒตุติ ออุปฐจาเปตวา
ปรลลั ฐมโม่ เทเสตพโพติ ๑

๒. นิพพานั นาม ปรียาเณ ทูวิธั โหติ ๑ เตนาท อิติวตุตเก ทุตियวคคสุส สตุตมสุตเต
เทวมา กิกขเว นิพพานธาคูโย ๑ กตมา เทว ๑ สอุปาทิเสสา จ นิพพานธาคู อนุปาติเสสา จ
นิพพานธาคู ๑

เอตมตุติ ภควา อโวจ ๑ ตตุเถต อิติ วุจจติ

อบรมบาลีก่อนสอบ ปีที่ ๔ วันที่ ๒๐ ม.ค. - ๔ ก.พ. ๒๕๔๕ - หน้าที่ 238

เทว อีมา จกฺขุมตา ปกาสิตา
นิพฺพานธาตฺว อนิสฺสึเตน ตาทินา
เอกา หิ ธาตุ อธิ ทิฏฺฐธมฺมิกา
สอุปาทิเสสา ภวเนตฺติสงฺขยา
อนุปาทิเสสา ปน สมฺปฺรายนิกา
ยมฺหิ นินฺรุชฺฌนฺติ ภวานิ สพฺพโส
เย เอตทลฺลนฺนํ ปทํ อสงฺขตํ
วิมุตฺตจิตฺตํ ภวเนตฺติสงฺขยา
เต ธมฺมสาราธิคมา ขเย รตา
ปทํสุ โว สพฺพภวานิ ตาทิโนติ ฯ
ให้เวลา ๔ ชั่วโมง ๑๕ นาที

เฉลย ประโยค ป.ธ. ๕

แปล มคะเป็นไทย

๑. อรรถกถาธรรมบทว่า อนึ่ง แม้ความยินดี มีความยินดีในบุตร ความยินดีในธิดา ความยินดีในสตรี และความยินดีในการฟ้อนรำ การขับร้อง และการประ โคมดนตรีเป็นต้นเป็นประเภท และความยินดีที่มีประเภทไม่ใช่ น้อย ก็เป็นปัจจัยแก่การให้สัตว์ตกไปในวัฏฏะแล้วเสวยทุกข์นั้นเอง ฯ ส่วนปิติ ที่เกิดขึ้น ภายในของผู้กล่าวธรรมก็ดี ผู้ฟังธรรมก็ดี ย่อมให้เกิดความเบิกบานใจ ให้น้ำตาไหล ให้เกิดขนชูชัน ย่อมทำที่สุดแห่ง สังสารวัฏ มีพระอรหันต์ เป็นที่สุด เพราะเหตุนี้ ความยินดีในธรรมเห็นปานนี้นั้นแหละ ประเสริฐกว่าความยินดีทุก อย่าง ฯ เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้า จึงตรัสว่า **สพฺพตรี ฆมฺมรติ ชินาติ** ฯ

ภิกษุแม่เมื่อจะแสดงธรรม ควรเป็นผู้มีจิตอ่อนโยนมุ่งแผ่ประโยชน์เกื้อกูลเท่านั้น ไม่ ควรเป็นผู้หนักใจ

ลาภ ฯ เพราะธรรมทานของภิกษุผู้หนักใจในลาภ ไม่มีผลมาก ฯ เพราะเหตุนี้ พระอรรถกถาจารย์ จึงกล่าวไว้ใน

อรรถกถาสังคีติสูตรว่า ภิกษุบางรูป ตั้งอยู่ในความปรารถนาว่า ประชาชนจักรู้จักเราว่า เป็น พระธรรมกถึก

ด้วยอาการอย่างนี้ดังนี้แล้ว เป็นผู้หนักใจในลาภ แสดงธรรม ธรรมทานนั้น จึงไม่มีผลมาก ฯ

ภิกษุบางรูป ไม่มุ่งหวัง

ลาภอย่างนั้น แสดงธรรมที่คล่องแคล่วของตนแก่ชนเหล่าอื่น ธรรมทานนี้ ชื่อว่า บุญกิริยา วัตถุที่สำเร็จด้วยการแสดง

ธรรม ฯ

แท้จริง ภิกษุเมื่อจะแสดงธรรม ควรตั้งธรรม ๕ ประการไว้ในตน ฯ สมจริงดังพระ

คำรัสที่พระผู้มี

พระภาคเจ้าตรัสไว้ในปฐมวรรค แห่งจตุตถปิณฑาสกั ในปัญจกนิบาตอังคุตตรนิกาย ว่า
อานนที การแสดงธรรม

แก่ชนเหล่าอื่น มิใช่สิ่งที่จะทำได้ง่ายนักแล อานนที ภิกษุเมื่อจะแสดงธรรมแก่ชนเหล่าอื่น
ควรตั้งธรรม ๕ ประการ

ไว้ภายในแล้วจึงแสดงธรรมแก่ชนเหล่าอื่น ๑ ธรรม ๕ ประการ คืออะไรบ้าง ๑ คือ ฟังแสดง
ธรรมแก่ชนเหล่าอื่น

ด้วยตั้งใจว่า เราจักกล่าวถ้อยคำตามลำดับ (๑) ฟังแสดงธรรมแก่ชนเหล่าอื่นด้วยตั้งใจ ว่า เรา
จักแสดงเหตุผล

กล่าวถ้อยคำ (๑) ฟังแสดงธรรมแก่ชนเหล่าอื่นด้วยตั้งใจ ว่า เราจักอาศัยความเอ็นดูกล่าว
ถ้อยคำ (๑) ฟังแสดง

ธรรมแก่ชนเหล่าอื่นด้วยตั้งใจ ว่า เราจักไม่มีอามิสเป็นเหตุกล่าวถ้อยคำ (๑) ฟังแสดงธรรม
แก่ชนเหล่าอื่นด้วยตั้งใจ

ว่า เราจักกล่าวถ้อยคำ ไม่กระทบทั้งตนเองทั้งผู้อื่น (๑) ๑ อานนที การแสดงธรรมแก่ชนเหล่า
อื่น มิใช่สิ่งที่จะ

ทำได้ง่ายนักแล อานนที ภิกษุเมื่อจะแสดงธรรมแก่ชนเหล่าอื่น ควรตั้งธรรม ๕ ประการ
เหล่านี้ไว้ภายในแล้วจึงแสดง

ธรรมแก่ชนเหล่าอื่น ๑

ระเบียบปฏิบัติเกี่ยวกับบาลีสนามหลวง

การทำบัญชีบาลีสนามหลวง

๑. บัญชี ศ. ๒ และ ศ. ๓ (บัญชีรายชื่อผู้ขอเข้าสอบความรู้ประโยคบาลี และบัญชีเรียกชื่อนักเรียนเข้าสอบความรู้ประโยคบาลี) ให้เจ้าสำนักเรียนส่วนกลางและ เจ้าคณะจังหวัดส่วนภูมิภาคขอเบิกได้ที่กรมการศาสนาโดยประมาณให้พอใช้แต่ละปี อย่าใช้ กระดาษอื่น เช่น กระดาษฟูลสแก๊ป เป็นต้น

๒. สำนักเรียนส่วนกลาง และสำนักเรียนคณะจังหวัดเฉพาะที่สอบส่วนกลาง ไม่ต้องทำบัญชี ศ. ๓ ส่งไป

๓. สำนักเรียนคณะจังหวัดที่สอบในส่วนภูมิภาค ต้องทำบัญชี ศ. ๓ เอง ถ้าสอบรวมกันหลายจังหวัด ให้จังหวัดที่เป็นสนามสอบเรียงเลขที่ไว้หน้า ส่วนจังหวัดที่ มาสมทบสอบเรียงเลขที่ต่อไป และการทำบัญชี ศ. ๓ นั้น ต้องเรียงชื่อนักเรียนให้ตรงกับ บัญชี ศ. ๒ ที่ได้ส่งไปยังเจ้าคณะภาคแล้วนั้น ห้ามส่งนักเรียนที่มีได้สมัครขอเข้าสอบ แทนที่นักเรียนที่ขาดสอบ และจะส่งเพิ่มเติมอีกไม่ได้

๔. การทำบัญชี ศ. ๒ และ ศ. ๓ ให้พิมพ์แผ่นละหน้าเดียว

๕. กำหนดส่งบัญชี ศ. ๒ สำนักเรียนส่วนกลาง ส่งถึงกรมการศาสนา หรือ กองบาลีสนามหลวงโดยตรงก่อนสิ้นเดือนอ้าย คณะจังหวัดส่วนภูมิภาคควรส่งถึงเจ้า คณะภาคก่อนกลางเดือนอ้าย และเจ้าคณะภาควรรวมส่งถึงกรมการศาสนาหรือกองบาลี สนามหลวงก่อนสิ้นเดือนอ้ายเช่นเดียวกัน

๖. เจ้าสำนักเรียนจะต้องตรวจดูหลักฐานของนักเรียนผู้สมัครขอเข้าสอบ คือประกาศนียบัตร หรือบัญชีรายชื่อผู้สอบประโยคบาลีได้ ที่ทางสนามหลวงแผนกบาลี ส่งมาถวายให้เก็บไว้เป็นหลักฐานทุกปีแล้วนั้น การทำบัญชี ศ. ๒ ในช่องประโยคเดิม ต้อง ลงหมายเลขประกาศนียบัตร และ พ.ศ. ที่สอบได้ของนักเรียนให้แน่ชัดทุกรูป ตัวอย่าง เช่น นักเรียนสอบประโยค ๑-๒ ได้ พ.ศ. ๒๕๒๔ วัดกลาง จังหวัดบุรีรัมย์ สมัครขอเข้า สอบความรู้บาลีประโยค ป.ธ. ๑ ต้องลงบัญชี ดังนี้
ประโยคเดิม

ชั้น	เลขที่ใบประกาศนียบัตร	วัด	สำนักเรียน หรือคณะจังหวัด
๗๗ จังหวัด พ.ศ.			
หมายเหตุ			
น.ศ. ตรี	๑๑๐๑/๒๕๒๓	ราชบูรณะฯ	วัดราชบูรณะฯ
ป.ศ. ๑ ๒	๕๓๕/๒๕๒๔	กลาง	คณะ
จังหวัดบุรีรัมย์			

๗. การทำบัญชี ศ. ๒ ในช่องประโยคเดิม สำนักเรียนส่วนกลางให้ใช้คำว่า "สำนักเรียน" เช่น สำนักเรียนวัดชนะสงคราม คณะจังหวัดส่วนภูมิภาคให้ใช้คำว่า "คณะจังหวัด" เช่น คณะจังหวัดสระบุรี

การรับสมัครนักเรียนขอเข้าสอบความรู้บาลีสนามหลวง

๑. นักเรียนต้องให้ผู้สมัครนำหลักฐานมาแสดง และต้องตรวจชื่อ ฉายา และนามสกุล เป็นต้น ให้ถูกต้อง อย่ายอมให้นักเรียนเปลี่ยนชื่อและนามสกุลตามอำเภอใจ

๒. อย่าส่งนักเรียนเข้าสอบ โดยเจ้าตัวมิได้มาสมัครสอบด้วยตนเอง เพราะอาจจะซ้ำกับนักเรียนอื่น เมื่อปรากฏว่ามีชื่อสมัครซ้ำกัน ๒ แห่ง สนามหลวงจะตัดสิทธิ์ในการสอบเป็นการเสียประโยชน์ของนักเรียนรูปนั้น โดยใช่เหตุ

การส่งรายชื่อกรรมการตรวจประโยคบาลีสนามหลวง

๑. นักเรียนส่วนกลาง สำนักเรียนคณะจังหวัดในส่วนภูมิภาค ต้องส่งรายชื่อกรรมการตรวจประโยคบาลีสนามหลวง ไปพร้อมกับบัญชี ศ. ๒ โดยทำบัญชีตามแบบฟอร์มที่เคยส่งไปทุกปี (ซึ่งพิมพ์แบบฟอร์มไว้ในหนังสือ "เรื่องสอบบาลี" แล้ว) และหมายเหตุให้แน่ชัดว่าได้รับการแต่งตั้งเป็นกรรมการแล้วหรือยัง การส่งรายชื่อกรรมการตรวจ ฯ ต้องส่งทุกปี ทั้งนี้เพราะต้องการกรรมการที่มีความพร้อมและสถานภาพเป็นปัจจุบัน

๒. กรรมการที่กรรมการศาสนานิมิตต์นั้น เป็นการเฉพาะตัว จะให้ใครไปตรวจแทนไม่ได้ ถ้ารูปใดลาสิกขา หรืออาพาธ ก็เป็นอันขาดไป และให้เจ้าสำนักเรียนส่งใบนิมนต์นั้นคืนให้กรรมการศาสนาทราบโดยด่วน

๓. คุณสมบัติของกรรมการตรวจประโยคบาลีสนามหลวงนั้น กำหนดไว้ตั้งแต่ประโยค ป.ศ. ๖ ขึ้นไป ถ้ามีวุฒิเป็นเปรียญธรรม ๕ ประโยค ต้องเป็นพระราชาคณะหรือเป็นพระครูสัญญาบัตร

การจำกัดสิทธินักเรียน

ผู้สมัครขอเข้าสอบความรู้ประโยคบาลีสนามหลวง

๑. ผู้สมัครขอเข้าสอบความรู้บาลีประโยค ๑-๒ ในบัญชี ศ.๒ ต้องแจ้งประโยคนักธรรมด้วย ถ้ากำลังสอบนักธรรมชั้นตรี ให้ลงไว้ในช่องหมายเหตุว่า "กำลัง

สอบ น.ธ. ตรี"

๒. ผู้สมัครของเข้าสอบความรู้บาลีประโยค ป.ธ. ๓ ให้ลงประโยคเดิม คือ ประโยค ๑-๒ และประโยคนักธรรมด้วย เพราะยังไม่ได้ประกาศยกเลิก หรือเป็นพระครูสัญญาบัตร

๓. ผู้สมัครขอเข้าสอบความรู้บาลีประโยค ป.ธ. ๔ ให้ลงประโยคเดิม คือ ป.ธ. ๓ และประโยคนักธรรมชั้นโท หรือเอกด้วย ถ้ากำลังสอบนักธรรมชั้นโท ให้ลงในช่องหมายเหตุว่า "กำลังสอบ น.ธ.โท"
๔. ถ้าผู้สมัครขอเข้าสอบความรู้บาลีประโยค ป.ธ. ๓ ต้องลงประโยคเดิม คือ ป.ธ. ๒ และประโยคนักธรรมชั้นเอกด้วย ถ้ากำลังสอบนักธรรมชั้นเอก ให้ลงในช่องหมายเหตุว่า "กำลังสอบ น.ธ. เอก"
๕. สำหรับที่ลงหมายเหตุไว้ว่า "กำลังสอบ น.ธ. ตริ, โท, เอก" ตามข้อ ๑, ๒, ๓ นั้น เมื่อทราบผลการสอบนักธรรมแล้ว ให้เจ้าสำนักเรียนหรือเจ้าคณะจังหวัด แล้วแต่กรณี รีบแจ้งผลการสอบนักธรรมให้แม่กองบาลีสนามหลวงทราบโดยด่วน มิฉะนั้น แม้สอบบาลีได้ก็เป็นอันหมดสิทธิ์ในการสอบได้นั้น
๖. ผู้สมัครขอเข้าสอบความรู้บาลีประโยค ป.ธ. ๕, ๖, ๘, ๙ ให้ลงแต่ประโยคเดิมเท่านั้น ไม่ต้องลงประโยคนักธรรม เพราะเปรียบแบ่งเป็น ๓ ชั้น คือ
  - ๑) เปรียบตรี คือ ประโยค ป.ธ. ๓ ผู้ขอเข้าสอบต้องสอบนักธรรมชั้นตรี ได้จึงมีสิทธิ์สอบ แม้ประโยค ๑-๒ ก็เช่นเดียวกัน
  - ๒) เปรียบโท คือ ประโยค ป.ธ. ๔-๕-๖ ต้องสอบนักธรรมชั้นโทได้ จึงมีสิทธิ์สอบ
  - ๓) เปรียบเอก คือ ประโยค ป.ธ. ๗-๘-๙ ต้องสอบนักธรรมชั้นเอกได้ จึงมีสิทธิ์สอบ ฉะนั้นผู้ขอเข้าสอบประโยค ป.ธ. ๕, ๖ ไม่ต้องลงประโยคนักธรรม เพราะสอบนักธรรมชั้นโทได้แล้ว แม้ประโยค ป.ธ. ๘, ๙ ก็เช่นเดียวกัน เพราะสอบนักธรรมชั้นเอกได้แล้ว

การแสดงหนังสือสุทธิ

บัดนี้ ได้มีประกาศแม่กองบาลีสนามหลวง ให้นักเรียนมีหนังสือสุทธิไปแสดงในเวลาสอบบาลีสนามหลวงดังเป็นที่ทราบกันอยู่แล้ว ถ้ามีการเปลี่ยนชื่อหรือนามสกุล ต้องถ่ายเอกสารนำมาแสดงต่อคณะกรรมการผู้ควบคุมการสอบด้วย

การส่งบัญชีเรียกชื่อและบัญชีใบรับตอบของนักเรียน

๑. เมื่อสอบเสร็จแล้ว ให้เจ้าพนักงานที่ส่งบัญชีเรียกชื่อของนักเรียน (ศ. ๓) ไปให้ครบทุกชั้น นักเรียนรูปใดขาดสอบในวันใด และในบัญชีรับใบตอบ ก็ต้องปฏิบัติเช่นเดียวกัน และให้ใส่ชื่อของพิเศษไป โดยเขียนหน้าซองว่า บัญชี ศ. ๓ ของสถานที่สอบวัดไหน จังหวัดอะไร

๒. บัญชีรับใบตอบของนักเรียนทุกชั้น ให้ใส่ไปในซองที่กองบาลีฯ จัดให้ หรือ

ใส่ซองพิเศษต่างหากโดยเขียนหน้าซองว่า บัญชีรับใบตองของสถานที่สอบ วัดไหน
จังหวัดอะไร

กระดาษใบตองของนักเรียน

เนื่องจากมีประกาศของแม่กองธรรมและแม่กองบาลีสนามหลวง เรื่องมารยาทของ
นักเรียนในขณะสอบธรรม-บาลีสนามหลวง ข้อ ๕ ว่า "ห้ามเขียนข้อความอื่นจากคำ
ตอบปัญหาลงในกระดาษสอบ" ฉะนั้น ควรประกาศให้นักเรียนผู้เข้าสอบประโยคบาลี
สนามหลวงทราบว่า ในการสอบบาลีสนามหลวงถือเคร่งครัดมาก ห้ามนักเรียนเขียนชื่อ
และเลขประจำโต๊ะลงในกระดาษสอบ เพราะมีบัตรประจำวันอยู่แล้ว แม้เขียนลอกปัญหา
ลงในกระดาษสอบก็ผิดมารยาทด้วย ให้เขียนเฉพาะคำตอบปัญหาเท่านั้น กระดาษสอบ
ต้องเป็นกระดาษฟูลสแก่ปรรณดา ห้ามใช้กระดาษที่เป็นแบบฟอร์มของสถาบันศึกษา
ต่าง ๆ มาเขียนสอบ กรรมการปรับเป็นตกได้

การแจ้งผลการสอบบาลีสนามหลวง

เจ้าสำนักเรียนส่วนกลางและเจ้าคณะจังหวัด ควร ไปรับแจ้งผลการสอบบาลีสนาม
หลวง ณ สำนักงานเลขานุการแม่กองบาลีสนามหลวง หลังจากประกาศประโยคสูงแล้ว
โดยจะ ไปรับเอง หรือจะส่งผู้แทน ไปรับก็ได้ และเก็บบัญชีรายชื่อผู้สอบประโยคบาลีได้ไว้
เป็นหลักฐานของนักเรียนให้ครบทุกปี

สำหรับการประกาศผลการสอบบาลี ทางสนามหลวงจะอ่านเฉพาะรายชื่อผู้สอบ
ได้เปรียญเอกเท่านั้น ส่วนประโยคอื่น ๆ ทางสนามหลวงจะปิดประกาศรายชื่อผู้สอบได้ไว้
สำหรับผู้ประสงค์จะดู

การขอแก้ไข ฉายา นามสกุล เป็นต้น

การขอแก้ไข ฉายา และนามสกุล เป็นต้น ที่คลาดเคลื่อนไม่ตรงกันหลักฐาน
จะขอแก้ไขได้หลังจากวันประกาศผลสอบเป็นระยะเวลา ๑ เดือน โดยเจ้าสำนักเรียนมีหนังสือ
ขอแก้ไขไปทางแม่กองบาลีสนามหลวง เพราะทางสนามหลวงแผนกบาลีจะพิมพ์บัญชี
ศ. ๔ (บัญชีรายชื่อภิกษุสามเณรผู้สอบประโยคบาลีได้) ตามบัญชีรายชื่อผู้สอบประโยค
บาลีได้ที่ได้แจ้งมายังสำนักเรียนต่าง ๆ แล้ว ทั้งได้มีหมายเหตุท้ายบัญชีว่า "ถ้าชื่อ ฉายา

นามสกุล เป็นต้น ของผู้ใดคลาดเคลื่อนไม่ตรงกับหลักฐานให้มีหนังสือขอแก้ไขภายในวัน
ที่.....เดือน.....พ.ศ.....เพื่อออกประกาศนียบัตรให้ถูกต้องต่อไป" หลังจาก

พ้นกำหนด ๑ เดือนแล้ว จะขอแก้ไข ฉายา และนามสกุล เป็นต้น ทางสำนักเรียนหรือ
เจ้าคณะจังหวัดต้องมีหนังสือขอแก้ไขไปยังกรมการศาสนา พร้อมกับถ่ายเอกสารในอนุญาต
เปลี่ยนชื่อหรือนามสกุลเป็นต้นไปด้วย

การออกใบรับรองเปรียญ

เมื่อประกาศผลการสอบประจำปีแล้ว ถ้าผู้สอบได้รูปใดต้องการประกาศนียบัตร
โดยเร็ว แต่ประกาศนียบัตรนั้น จะออกให้ได้ประมาณวันวิสาขบูชา ในกรณีเช่นนี้ แม่กอง
บาลีสนามหลวงจะออกใบรับรองวุฒิเปรียญให้แทน โดยเจ้าสำนักเรียนหรือเจ้าคณะจังหวัด
มีหนังสือถึงแม่กองบาลีสนามหลวง ขอใบรับรองวุฒิของนักเรียนของตนพร้อมกับมีรูปถ่าย
ของผู้ขอใบรับรองขนาด ๒ นิ้ว กว้าง ๓ นิ้ว จำนวน ๒ รูป มีลายเซ็นของเจ้าสำนักเรียน
หรือเจ้าคณะจังหวัดแล้วแต่กรณี รับรองว่าเป็นรูปของผู้สอบได้จริง และผู้ขอต้องนำไปยื่น
ด้วยตนเองจะให้ผู้อื่นยื่นแทนไม่ได้

หนังสือรับรองนี้ จะออกให้ใช้แทนได้ไม่เกินวันวิสาขบูชาเท่านั้น ต่อไปถือว่า
ประกาศนียบัตรได้ออกแล้ว ไม่จำเป็นต้องออกใบรับรองต่อไป

การย้ายสนามสอบ

จังหวัดใดมีความประสงค์จะย้ายสนามสอบ ให้เจ้าคณะจังหวัดทำเรื่องขอย้าย
สนามสอบจากที่เดิมไปยังที่แห่งใหม่ โดยแสดงเหตุผลและความจำเป็นที่ต้องย้าย เสนอ
ไปยังเจ้าคณะภาค เพื่อขอความเห็นชอบและเจ้าคณะภาคนำเสนอแม่กองบาลีสนามหลวง
เพื่อขออนุมัติก่อนสิ้นเดือนอ้าย

การเก็บวิชาที่สอบผ่านแล้วเป็นเวลา ๒ ปี

นำร่องชั้นประโยค ๑-๒ ก่อน

สนามหลวงแผนกบาลี โดยความเห็นชอบของมหาเถรสมาคม ได้อนุมัติให้มีการ
เก็บในวิชาที่สอบผ่านแล้วเป็นเวลา ๒ ปี นำร่องชั้นประโยค ๑-๒ ก่อน โดยอาศัย
เค้าโครง รูปแบบ หลักสูตร และวิชาการเช่นเดิม เปลี่ยนแต่การเก็บวิชาที่สอบได้เท่านั้น
เมื่อสอบผ่านวิชาใดแล้ว สนามหลวงแผนกบาลีจะเก็บวิชานั้นไว้ในปีต่อไป (ภายใน ๒ ปี)
ไม่ต้องสอบในวิชานั้นอีก คงสอบเฉพาะในวิชาที่ยังสอบไม่ผ่านเท่านั้น

ข้อกำหนดในการเก็บวิชาที่สอบผ่าน

๑. ในเบื้องต้น ผู้สอบต้องสอบให้ครบทั้ง ๒ วิชา ทำปัญหาข้อสอบครบถ้วน ตั้งแต่ต้น จนจบในทุกวิชา
๒. ต้องสอบได้ผ่านเกณฑ์ที่กองบาลีสนามหลวงกำหนดไว้ จึงจะเก็บวิชานั้น
๓. ในวิชาที่สอบได้นั้นจะเก็บไว้ ๒ ปี เมื่อพ้นกำหนดนี้แล้วให้เป็นอันยกเลิกทั้งหมด
๔. เมื่อสอบได้ผ่านเกณฑ์ที่กองบาลีสนามหลวงกำหนดครบทั้ง ๒ วิชา ภายในเวลาที่ กำหนดนั้นจึงจะถือว่าสอบผ่านชั้นประโยค ๑-๒

เกณฑ์ในการเก็บวิชา

๑. นักเรียนต้องสอบทั้ง ๒ วิชา
๒. ในทั้ง ๒ วิชานั้น ถ้าสอบได้ตามเกณฑ์ที่กองบาลีสนามหลวงกำหนดไว้ในวิชาใด จะเก็บวิชานั้นไว้ในปีต่อไป สอบเฉพาะวิชาที่ยังสอบไม่ผ่าน ต้องลงบัญชีตามแบบฟอร์มของกองบาลีสนามหลวง โดยให้พิมพ์สำนักศาสนศึกษาอำเภอเมืองไว้ก่อนตามลำดับเขตปกครองในขณะจังหวัดนั้น ทั้งนี้ เพื่อต้องการทราบสถิติสำนักศาสนศึกษาที่เปิดสอนในขณะจังหวัดนั้น ๆ
๓. ในวิชาที่สอบผ่านแล้ว จะเก็บไว้เป็นเวลา ๒ ปี นับจากปีที่มีสิทธิ์สำหรับ "เก็บ" เมื่อพ้นกำหนด ๒ ปีแล้ว ให้เป็นอันยกเลิกทั้งหมด กล่าวคือ จะต้องเริ่มต้นใหม่ เช่น ในชั้นประโยค ๑-๒ นักเรียนสอบผ่านวิชาแปลมคธเป็นไทย ในปี พ.ศ. ๒๕๔๔" สนามหลวงแผนกบาลี จะเก็บวิชาแปลมคธเป็นไทยนั้น ไว้เป็นเวลา ๒ ปี ในปีถัดไป คือ ปี พ.ศ. ๒๕๔๖-๒๕๔๗ คงสอบเฉพาะวิชาบาลีไวยากรณ์เท่านั้น ถ้าสอบวิชาบาลีไวยากรณ์ผ่านภายใน ๒ ปีนี้ ถือว่าเป็นอันสอบได้ประโยค ๑-๒ แต่ถ้าเมื่อพ้นจากกำหนด ๒ ปีนี้แล้ว ยังสอบไม่ผ่านวิชาบาลีไวยากรณ์ ให้ถือเป็นอันยกเลิกทั้งหมด กล่าวคือ ในปี พ.ศ. ๒๕๔๔ ต้องเริ่มต้นสอบใหม่ทั้ง ๒ วิชา ฯ

สนามหลวงแผนกบาลี

๗ มีนาคม ๒๕๔๑

ปฏิทินการศึกษา

ประจำปี พ.ศ. ๒๕๔๕

การสอบครั้งที่ ๑ (ป.ธ. ๖-๓-๘-๕)

วันแรกตรงกับวันขึ้น ๒ ค่ำ เดือน ๓ ของทุกปี

(ปีนี้ตรงกับวันที่ ๑๕-๑๘ มกราคม)

การสอบครั้งที่ ๒ (ประโยค ๑-๒ ป.ธ. ๓-๔-๕)

วันแรกตรงกับวันแรม ๑๐ ค่ำ เดือน ๓ ของทุกปี

(ปีนี้ตรงกับวันที่ ๗-๘ กุมภาพันธ์)

การตรวจข้อสอบ

ตรงกับวันแรก ๒ ค่ำ เดือน ๔ ของทุกปี

(ปีนี้ตรงกับวันที่ ๒๘ กุมภาพันธ์)

หลักการตรวจบาลีสนามหลวง

๑. **ตรวจบริบท** คือ ส่วนข้างเคียงคำตอบที่ผู้สอนทำไว้ในกระดาษคำตอบ เช่น ความสะอาด การเว้นวรรคตอน การทำเครื่องหมายความตั้งใจในการตอบ ดูจากการเขียน และอื่น ๆ ที่ไม่เกี่ยวกับคำตอบของผู้ตอบ คือ ถ้าคำตอบส่วนใหญ่ไม่ถูก อยู่ในเกณฑ์เกือบจะตก แต่ถ้าพิจารณาบริบทดูแล้วเห็นว่าไม่เรียบร้อย ยังไม่สมควรให้ผ่าน จะตรวจให้ละเอียด

อีกครั้งเพื่อเก็บคะแนน หรือจะให้เป็นตกก็ไม่น่าเกลียดอะไร ฯลฯ

๒. **ตรวจภูมิ** คือ ความรู้ที่ผู้สอบในแต่ละระดับชั้นจะต้องรู้ ภูมิจะสูงหรือต่ำอยู่ที่ระดับชั้น เช่น ภูมิ ป.๓. ๖ ย่อมต่ำกว่าภูมิ ป.๓. ๗ ภูมินี้สำคัญมาก สมควรที่ผู้ตรวจจะต้องพิถีพิถัน ละเอียดละออให้มาก เป็นการกลั่นกรองผู้ที่เหมาะสมจะเป็นครูอาจารย์และเป็น

ผู้สืบต่อพระพุทธศาสนาต่อไปในอนาคตส่วนหนึ่งด้วย ฯลฯ

ตรวจภูมินั้น คือ ตรวจหลักต่าง ๆ เช่น หลักการแปลไทยเป็นมคธ หรือ หลักการเรียงหลักไวยากรณ์ หลักการเขียนหนังสือ หลักการสะกดการันต์ หลักภาษา เป็นต้น

๓ **ตรวจเนื้อหา** คือ คำตอบที่เป็นตัวหนังสือ ซึ่งถือว่าเป็นส่วนสำคัญในการตรวจการสอบได้หรือสอบตก อยู่ที่เนื้อหาคำตอบนี้ ถ้าผู้สอบทำได้เหมือนแบบหรือตรวจโดยละเอียดแล้วไม่พบข้อผิดพลาดมากเกินไป อยู่ในเกณฑ์ที่จะให้ผ่านได้ก็ต้องให้ผ่าน แม้ว่าบางรายจะมีบริบทไม่ดี แต่เนื้อหาใช้ได้ก็ต้องยกผลประโยชน์ให้ผู้สอบนั้นไป

การตรวจเนื้อหาผู้ตรวจจะต้องเคร่งครัดในหลักเกณฑ์วางใจเป็นอุเบกขา มีความยุติธรรมเห็นแก่พระศาสนามากกว่าเห็นแก่บุคคล ไม่มีกง่าย ไม่สุกเอาเผากิน ไม่มาผู้สอบเพราะความริบร้อนหรือสะเพร่า ไม่ช่วยผู้สอบด้วยอ้างว่ามีเมตตาธรรมสูง เพราะการกระทำเช่นนั้นมิใช่เมตตา ที่แท้จริง เป็นการขาดความรับผิดชอบเป็นการทำลายวงการบาลีและพระศาสนาโดยรู้ทำไม่ถึงการณ์ คือจะทำให้ได้พระเปรียญที่มีภูมิปัญญาไม่สมกับระดับชั้นมาเป็น

ครูอาจารย์ หรือบริหารกิจการพระศาสนาต่อไป เป็นเรื่องทีพึงตระหนัก ขอให้เป็นไปตาม

หลักการ คือทำได้ก็สอบได้ ทำไม่ได้หรือทำไม่ดีก็สอบตก ฟังตระหนักคุณภาพมากกว่าปริมาณ

"ปริมาตรแม้มีมาก แต่ไม่สามารถ ก็ยังประโยชน์ให้สำเร็จไม่ได้ ส่วนปริมาณที่มีน้อย แต่มีความสามารถก็อาจยังประโยชน์ให้สำเร็จได้ เหมือนหมูคนโง่ไม่อาจทำการใหญ่ให้สำเร็จ

ได้ ส่วนบัณฑิตแม้เพียงคนเดียว ก็อาจทำการใหญ่ให้สำเร็จได้"

๔. หลักเกณฑ์ความผิด (ศ.) ในเนื้อหาสำหรับวิชาแปลไทยเป็นมคธ มีเกณฑ์ความผิดอยู่ ๓ อย่าง คือ

๔.๑ ผิดศัพท์ หมายถึงความผิดในกรณีต่อไปนี้

- ศ. ใช้ศัพท์ผิดหรือใช้ศัพท์ที่มีความหมายต่างไปจากความหมายที่ต้องการในภาษาไทย
- ศ. ใช้ศัพท์ที่แม้จะแปลเป็นไทยได้เหมือนกันแต่มีความหมายไปคนละอย่าง
- ศ. ประกอบศัพท์ผิดหลักไวยากรณ์ เช่น ผิดวิภัติ ผิดกาล ผิดวจนะ ฯลฯ
- ศ. ตกศัพท์ คือไม่เขียนศัพท์ที่ต้องใช้ไว้ในคำตอบ ทำให้เนื้อความไม่ชัดเจน หรือเสียความไป กรณีอย่างนี้เก็บทุกศัพท์ที่ตกไป
- ศ. แม้การเขียนบาลีผิด ก็อาจปรับเป็นผิดศัพท์ได้

๔.๒ ผิดสัมพันธ์ (ส.) หมายถึงความผิดในกรณีต่อไปนี้

- ส. ประกอบวิภัติผิดทำให้เรียกชื่อสัมพันธ์ผิดไป หรือไม่อาจจะเข้าสัมพันธ์กับศัพท์ที่ต้องการได้ เพราะผิดหลักสัมพันธ์
- ส. เรียงศัพท์ไว้ผิดที่ คือ ศัพท์ซึ่งมีเนื้อความที่จะต้องเข้ากับศัพท์นี้ แต่ไปเรียงไว้ใกล้ศัพท์อื่น ซึ่งสามารถแปลหรือสัมพันธ์เข้ากับศัพท์อื่นนั้นได้ เช่น เรียงไว้หน้าศัพท์นั้น เป็นต้น

๔.๓ ผิดประโยค (ป.) หมายถึงความผิดในกรณีต่อไปนี้

- ป. เรียงเลขนอก เลขในผิด คือ นำความในเลขในไปไว้ข้างนอก นำความข้างนอกเข้ามาไว้ในเลขใน

ป. ใช้ประธานกับกริยาพดบุรุษ

ป. แต่งพดจนไม่อาจจับใจความได้ทั้งประโยค

ความผิดต่าง ๆ นี้ บางอย่างชัดเจน บางอย่างไม่ชัดเจน จึงต้องใช้ดุลยพินิจให้มาก หรืออาจปรึกษากฎเกณฑ์ที่ตรวจด้วยกัน เพื่อเป็นแนวทางในการตัดคะแนนเป็นอย่างดีเดียวกัน เพื่อความยุติธรรม

๕. เกณฑ์การให้คะแนน

ศ. ผิดศัพท์ ๑ ศัพท์ เก็บ ๑ คะแนน โดยขีดเส้นใต้คำที่ผิด แล้วเขียน

ตัว "ศ" ไว้บนศัพท์นั้น เพื่อเป็นเครื่องหมายให้รู้ว่าผิดอะไร

ส. ผิดสัมพันธ์ ๑ แห่ง เก็บ ๒ คะแนน โดยขีดเส้นใต้ศัพท์ที่ผิด แล้ว

เขียนตัว "ส" ไว้บนศัพท์นั้น

ป. ผิดประโยค ๑ ประโยค เก็บ คะแนน โดยขีดเส้นใต้ทั้งประโยค

หรือเฉพาะส่วนแล้ว เขียนตัว "ป" ไว้ด้านบนประโยคนั้น

ในกรณีที่แต่งผิดจนไม่อาจจับใจความได้ทั้งประโยคแม้จะมีเนื้อความเพียงประโยคเดียว แต่มีความยาวหลายบรรทัด มีเกณฑ์การเก็บคะแนนพิเศษ คือ...

ถ้าประโยคยาวเกิน ๓ บรรทัด ให้นับเป็นผิดเกิน ๑๘

ถ้าประโยคยาวไม่เกิน ๓ บรรทัด ให้นับเป็นผิดไม่เกิน ๑๘

ถ้าประโยคยาวไม่เกิน ๒ บรรทัด ให้นับเป็นผิดเกิน ๑๒

ถ้าประโยคยาวไม่เกิน ๑ บรรทัด ให้นับเป็นผิดเกิน ๖

๖. เกณฑ์การปรับคะแนน ในการสอบบาลีนั้น ท่านกำหนดให้สอบได้หรือสอบไม่ได้ด้วยการนับคะแนนที่ปรับเป็น "ให้" หรือเรียกกันโดยติดปากว่า "ห" โดยมีเกณฑ์การปรับดังนี้

ผิด ๑ ถึง ๖ ให้ ๓ ให้

ผิด ๗ ถึง ๑๒ ให้ ๒ ให้

ผิด ๑๓ ถึง ๑๘ ให้ ๑ ให้

ผิดเกิน ๑๘ ถึง ๐ ให้ทั้งหมด

วิธีตรวจประโยคบาลีสนามหลวง

วิชาแปลมคเป็นไทย - สัมพันธ์ - ไวยากรณ์

๑. แปลผิพศัพท์ หรือเรียกชื่อสัมพันธ์ผิพในวิภคตเดียวกัน เช่น สัตตมีวิภคตมีชื่อเรียก อชาร หลายอย่าง ศัพท์ที่สัมพันธ์ที่ถูกเป็น อุปลิตลลลลลลลล แต่เรียกผิพเป็น วิชยชาร ดังนี้ ชื่อว่า ผิพศัพท์

๒. แปลลลลลลลลล หรือเรียกชื่อสัมพันธ์ผิพต่งวิภคต เช่น เรียก อชาร เป็น สัมพันธ์หรือสัมพันธ์เข้าผิพที่ในประโยคเดียวกัน ชื่อว่า ผิพสัมพันธ์

๓. แปลลลลลลล หรือสัมพันธ์ลลลลลล เช่น เอาประโยคเลขนอกรกกับเลขในปนกันก็ดี ใช้ประชานกับกรลลลลลลลลกันก็ดี แปลหรือสัมพันธ์ผิพจนไม่เป็นรูปก็ดี เหล่านนี้ชื่อว่า ผิพประโยค

การเก็บคะแนน

ผิพ	๑	ศัพท์	เก็บ	๑	คะแนน
ผิพสัมพันธ์	๑	แห่ง	เก็บ	๒	คะแนน
ผิพประโยค	๑	ประโยค	เก็บ	๖	คะแนน

การปรับ

นับคะแนนที่เก็บแล้วนั้น ๆ รวมกันเข้า

ผิพ	๑	ถึง	๖	ให้	๓	ให้
ผิพ	๓	ถึง	๑๒	ให้	๒	ให้
ผิพ	๑๓	ถึง	๑๘	ให้	๑	ให้
ผิพเกิน	๑๘	ลง	๐	ทั้งหมด		

แต่ชื่อว่า "แปลหรือสัมพันธ์ผิดจนไม่เป็นรูป" นั้น

ถ้าประโยคยาวกว่า ๓ บรรทัด นับเป็นผิดเกิน ๑๘

ถ้าประโยคยาวไม่เกิน ๓ บรรทัด นับเป็นผิดไม่เกิน ๑๘

ถ้าประโยคยาวไม่เกิน ๒ บรรทัด นับเป็นผิด ๑๒

ถ้าประโยคยาวไม่เกิน ๑ บรรทัด นับเป็นผิด ๖

วิธีตรวจวิชาบูรพภาค ประโยค ป.๕.๓

การปรับและการเก็บคะแนนวางรูปจดหมายราชการผิดหมดเป็นตก และนอกจากนี้
ผิดย่อหน้า ๑ แห่ง เก็บ ๒ คะแนน

ผิดวรรคตอนถึงเสียรูปหรือเสียความ ๑ แห่ง เก็บ ๑ คะแนน

ผิดอักษร ๑ ตัว เก็บ ๑ คะแนน

เมื่อรวมคะแนนเข้าได้เกิน ๑๒ เป็นตก

วิธีตรวจวิชาไวยากรณ์

ให้คะแนนข้อละ ๑๐

วิชาไวยากรณ์ให้นับคะแนนที่ถูกเก็บทั้ง ๗ ข้อ แล้วรวมคะแนนไว้ที่มุมบนด้านขวา
ของกระดาษใบตอบ

วิธีรวมคะแนนวิชาไวยากรณ์

ผิด ๑ ถึง ๑๕ ให้ ๓ ให้

ผิด ๑๖ ถึง ๒๐ ให้ ๒ ให้

ผิด ๒๑ ถึง ๒๕ ให้ ๑ ให้

ผิดเกิน ๒๕ ถึง ๑ คือตก

ตัวอย่าง วิชาไวยากรณ์ ให้ ๒ ให้

ให้ (เช่นชื่อ) กรรมการรูปที่ ๑ *๒๐

ให้ (เช่นชื่อ) กรรมการรูปที่ ๒

๐ (เช่นชื่อ) กรรมการรูปที่ ๓

* คะแนนที่มั่วขวาเป็นคะแนนที่ผิด (ที่ถูกเก็บ)

กำหนดชั้นและวิชาที่สอบได้

ประโยค ป.ศ.๓

๓ วิชา

ก. ๓,๓,๓	ได้ชั้นเอก
ข. ๓,๓,๒	ได้ชั้นโท
ค. ๓,๒,๒	ได้ชั้นตรี
ง. ๒,๒,๒	ได้ชั้นตรี
จ. ๓,๒,๑	ได้นอกชั้น
ฉ. ๓,๒,๑	ได้นอกชั้น
ณ. ๒,๓,๑	ได้นอกชั้น

(เฉพาะวิชาแปลมคธเป็นไทย ต้องได้ ๒ หรือ ๓ ให้)

ประโยค ๑-๒ และ ป.ธ. ๔,๕,๖,๗

๒ วิชา

- ก. ๑,๑ ได้ชั้นเอก
ข. ๑,๒ ได้ชั้นโท
ค. ๒,๒ ได้ชั้นตรี

ประโยค ป.ธ. ๘,๙

๓ วิชา

- ก. ๑,๑,๑ ได้ชั้นเอก
ข. ๑,๑,๒ ได้ชั้นโท
ค. ๑,๒,๒ ได้ชั้นตรี
ง. ๒,๒,๒ ได้ชั้นตรี

นอกนี้ตก

วิธีตรวจวิชาสัมพันธ

๑.ลำดับการสัมพันธ

- อาลปนนะ
- นิบาตต้นข้อความ - กาลสัตตมมี
- ตัวประธาน
- กิริยากุมพากย์
- บทที่เหลือ

หมายเหตุ

๑) ต้นเรื่อง ต้องเติม มยา... วุจฺเจเต

๒) จบเรื่อง ต้องเติม นิฏฺฐิโต - นิฏฺฐิตา - นิฏฺฐิตํ สุดแต่ตัวประธาน

๓) คาทา หรือ อรรถกถา ต้องเติม (ประธาน) อิมิ คาทมาห หรือ อีมา คาทา

อภาสี, อตุโถ ปณฺฑิติน...เวทิตพุโพ วินิจฺจน โย, วิคฺค โห ปณฺฑิติน...กาทพุโพ

๔) การสัมพันธให้ใช้หลัก ๓ ต ดังนี้

- ตาม สัมพันธตามศัพท์ที่มีอยู่ในประโยคนั้น ๆ
- เติม สัมพันธที่เติมเข้ามาให้ประโยคนั้น ๆ สมบูรณ์
- ตัด ศัพท์สนธิต้องตัดก่อนจึงสัมพันธ

๒. กลุ่มศัพท์และบทสัมพันธลอย

- อาลปนนะ
- นิบาตคั่นข้อความ
- ลิงคตุถ
- กิริยากุมพากย์
- วิวรรณ
- สัญญี - สัญญา
- อิติ (นิทสฺสน, เหตุตุถ, ปการตุถ, สมาปนฺน, ปริสมาปนฺน)
- กิริยาปรามาส
- ปุจฺจนตุถ
- ยถา เอว (ฉันไมค - ฉันนฺ) (โดยประการใด - โดยประการนั้น)

๓. คำเชื่อมในการสัมพันธมี ๓ คำ

คำ ใน - ของ - เข้ากับ

- ใน...ตัวประธาน และพุติยาสัตตมวิภคฺติ เว้น สหตุถตติยา (เข้ากับ)
- กิริยาวิเสสน
- อัพกัณฺตรกิริยา เข้ากับกิริยา "ใน"
- เข้ากับตัวประธาน "ของ"
- ของ...วิเสสน, อัพกัณฺตรกิริยา, วิเสสลาภี, วิเสสนลึงควิปลาส, วิเสสนวจนวิปลาส
- เข้ากับ...อิตฺติ (ชื่อว่า) และนิบาต คือ ว, เอว, วา, ปี, จ, อปี, อิว, วีย, นาม เป็นต้น

วิธีรวมคะแนน

เมื่อตรวจเสร็จเรียบร้อยแล้ว ให้รวมคะแนนเสียทั้งหมดแล้วเขียนไว้มุมบนด้านขวา

ของกระดาษใบตอบ โดยเขียนเป็นเลขไทย แต่ถ้านับเกิน ๑๘ ก็ไม่ต้องนับต่อ ให้เขียนลงไป
ว่า ผิดเกิน ๑๘

อบรมบาลีก่อนสอบ ปีที่ ๔ วันที่ ๒๐ ม.ค. - ๔ ก.พ. ๒๕๔๕ - หน้า 256

เมื่อเขียนคะแนนแล้ว ให้เขียนคะแนนที่ปรับเป็น "ให้" หรือ "๐" ไว้ที่มุมบนด้านซ้าย ของกระดาษใบตอบ แล้วเซ็นชื่อกำกับไว้ทุกรูป การให้คะแนนจึงจะถือว่าสมบูรณ์
กรรมการหนึ่งรูปสามารถให้คะแนนได้เพียงหนึ่ง "ให้" หรือ หนึ่ง "๐" เท่านั้น
แล้วเซ็นชื่อกำกับ

(ใบแรกของทุก ๆ ปีก็ ให้เซ็นชื่อเต็มกำกับไว้ ใบต่อไปให้เซ็นชื่อเต็มหรือย่อก็ได้
ตามสะดวก)

ตัวอย่างการรวมคะแนน

- ให้ (เซ็นชื่อ) กรรมการรูปที่ ๑ *๘
- ให้ (เซ็นชื่อ) กรรมการรูปที่ ๒
- ๐ (เซ็นชื่อ) กรรมการรูปที่ ๓

ห้ามเขียนชื่อกำกับคะแนนที่ได้

โดยใช้ปากกาหมึกสีเดียวกัน

จากคู่มือ...กรรมการตรวจประโยคบาลีสนามหลวง พ.ศ. ๒๕๔๐

โดยสำนักงานเลขานุการแม่กองบาลีสนามหลวง วัดปากน้ำ ภาษีเจริญ กทม.

ปรับปรุงแก้ไขโดยสำนักอบรมบาลีก่อนสอบ ภาค ๒ ปี พ.ศ. ๒๕๔๕